

з історії українського звукозапису та дискоографії

Степан МАКСИМЮК
3 ІСТОРІЇ
українського звукозапису
та дискоографії

Львів – Вашингтон 2003

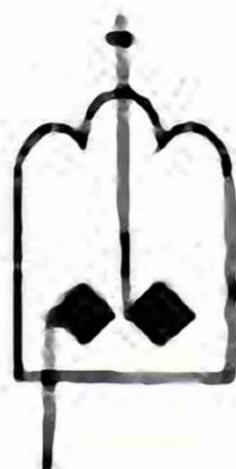

Степан Максимюк

**З ІСТОРІЇ
УКРАЇНСЬКОГО ЗВУКОЗАПИСУ
ТА ДИСКОГРАФІЇ**

Walter Maksimovich

Digitally signed by Walter
Maksimovich
DN: cn=Walter Maksimovich, o,
ou=http://lemko.org,
email=walter@lemko.org, c=VI
Date: 2009.05.12 16:06:35 -04'00'

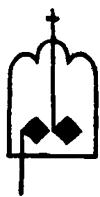

Національна Академія Наук України
Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича
Серія «Історія української музики»
Випуск 12: Дослідження

Вільним шаховим висновком
перевірено величезних звукозаписів,
Виокремлено та перевірено;
з підсумком їх бажаність
учнівського дослідження
Красні

Walter Maksimovich

Вагинкою Р.Х. 2004 р.

Національна Академія Наук України
Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича
Серія «Історія української музики»
Випуск 12: Дослідження

Степан Максимюк

**З ІСТОРІЇ
УКРАЇНСЬКОГО
ЗВУКОЗАПИСУ
ТА ДИСКОГРАФІЇ**

**ВИДАВНИЦТВО
УКРАЇНСЬКОГО КАТОЛИЦЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ЛЬВІВ — ВАШИНГТОН 2003**

*Дружині Галині,
дочці Ірині,
синові св. п. Богданові
цей життєвий труд присвячую*

Автор

*Складаю найцирішу подяку
Петрові Крулеві, Романові Савицькому та Ярославові Бігунові,
які — кожен по-своєму — прислужилися до появи цього видання*

Автор

Степан Максимюк

ЗМІСТ

Прелюдія	9
Співає Соломія Крушельницька — але в Америці	13
«Голос Америки» про Соломію Крушельницьку	21
Лист до головного редактора часопису «Свобода»	23
Соломія Крушельницька та її фонографічна спадщина	25
До джерел українських фонозаписів	43
Справа запису останніх грамофонних платівок О. Кошиця	49
Грамофонні платівки хору Кошиця — це не заслуги УКК!	64
Голкою по платівках	67
Звукозаписи українських дум	72
Голкою по платівках за 1969 рік	84
Шедеври нашої популярної музики	93
«Грай, бандуро» — найновіша платівка	
Капели бандуристів ім. Т. Шевченка	95
Ще до 35-ліття ювілею хору «Думка» в Нью-Йорку	99
Дискографія Шевченкіяни	102
Нарешті перший звукозаписний архів в Україні	118
Національний архів звукозапису України	123
Recorded music	125
Українські звукозаписи фірми «Грамофон»	
та її полтавська експедиція в 1906 році	128
Ще не вмерла Україна у звукозаписах	140
Про звукозаписи української духовної та релігійної музики	151
Бас Олександр Нижанковський: хто він?	157

Призабутий голос: сопрано Олександра Гвоздецька	164
Ще про легендарну Соломію	171
Дискографія творів Михайла Гайворонського	173
Іван Жадан був видатним співаком, але чи українським?	180
Львівські звукозаписи фірми «Грамофон» (1902–1914)	182
Докладніє про звукозаписи бандуриста Зіновія Штокалка	193
Українські звукозаписи в Америці:	
Короткограйний період в 70–78 об./хв (1903–1960)	200
Список виконавців, які записували український репертуар	
у Сполучених Штатах Америки від 1912 до 2000 років	206
Дискографія творів Дмитра Бортнянського (1902–2002)	216
Іменний покажчик	231
Український звукозаписний архів	245
Список друкованих статей Степана Максимюка	
з ділянки українського звукозапису	281
Уперше публіковані матеріали	283
Доповіді Степана Максимюка на теми українського звукозапису	284
Звуковидавнича діяльність Степана Максимюка	286
Summary	287

ПРЕЛЮДІЯ

Пропонована книга є працею багатьох творчих років однієї, відданої своїй ціложиттєвій справі людини. Годиться насамперед дати слово авторові, магістріві Степану Максимюкові:

Народився я 16 червня 1927 року в Ужгороді на Карпатській Україні. До гімназії почав ходити в Ужгороді, пізніше в Модржанах біля Праги, а закінчив у Міттенвальді (Німеччина) 1946 року. У 1948 році одружився з Галичиною, з дому Захвалинською. Маємо одну доньку — Ірину. У 1949 році переїхав до Сполучених Штатів.

Здобув освіту: у 1960 році одержав ступінь бакалавра в Американському університеті у Вашингтоні в ділянці міжнародних відносин та історії Східної Європи і Радянського Союзу. У 1964 році одержав ступінь магістра у цьому ж університеті на факультеті міжнародної служби також в ділянці міжнародних відносин та історії Східної Європи й Радянського Союзу.

З 1955 до 1987 року працював у сфері міжнародного радіомовлення на державній радіостанції «Голос Америки» переважно на посаді радіопродюсера. Від 1987 року — на пенсії.

Тривалий час колекціоную українські платівки та звукозаписи. У моїй колекції-архіві є понад 2000 старих короткограйних платівок в 78 об./хв. та близько 2500 довгограйних платівок швидкістю 45 та 33 об./хв. від 1900 року і до найновіших — з України, дореволюційної Росії, Австро-Угорщини, Польщі, Сполучених Штатів, Канади, Німеччини, Англії, Аргентини, СРСР та інших країн. На платівках записано народні та популярні пісні, опери, класичні, релігійні, інструментальні й хорові твори, поезію, прозу, гумор та інше.

У колекції є іще понад п'ять сотень магнітних стрічок на катушках і касетах із записами українських концертів, конференцій, доповідей, інтерв'ю із політиками, поетами, істориками, літераторами, дисидентами, заявами визначних українців та чужинців про Україну від початку 1960-их років і дотепер. Цілу колекцію уважаю найбільшою цього роду в західному світі.

Займаюся також звуковидавничою діяльністю, найбільш помітними досягненнями якої є видання в 1970 році альбому бандуристиста Зіновія Штокалка, співпраця в ювілейному 15-платівковому виданні під назвою «Народна музика Америки» з нагоди 200-ліття її незалежності в 1976 році та інші видання давніх українських звукозаписів.

Я також автор низки наукових розвідок з ділянки українського звукозапису, які друкувалися в українських газетах і журналах, член Української Вільної Академії Наук у Сполучених Штатах, Українського Історичного Товариства, Наукового Товариства ім. Шевченка в Україні та США, Вашингтонської Групи українських професіоналістів та член Краєвої УАКРади.

Ще у вересневому випуску 1965 р. журналу *Вісті* (США) С. Максимюк констатував: «Українська дискографія — це одна з найбільш занедбаних ділянок у нашій науці». Бо ж справді, інші нації встигли вивести такі студії на значно вищий рівень завдяки державному статусу їхніх країн та більшій кількості кваліфікованих спеціалістів із систематичного вивчення звукозапису. У середині 20 століття дискографи чи колекціонери на Заході знали куди більше про історичні платівки українських вокалістів О. Мішуги, М. Менцінського, С. Крушельницької, піяністки Любки Колесси, аніж навіть високоінтелігентні українські кола.

А втім із музикознавців старшого покоління лише Василь Витвицький добре знався на звукозаписах, високо цінував їх (хоч і не працював дискографом) після років роботи на Львівському та, згодом, Детройтському радіо.

Ситуація в самій Україні другої половини 20 століття була подібною: як тут, так і в діяспорі працювала низка рецензентів звукових видань, проте майже не було фахових дискографів-дослідників. Як і більш загальна дисципліна бібліографія, її посестра дискографія вимагає особливої підготовки, терпеливости, самодисципліни та великого вкладу часу і праці. Для ілюстрації цих слів можна ствердити, що навіть добру рецензію нового диска фахівцеві вдасться оформити за дві години, але студію про рідкісні диски С. Крушельницької чи О. Кошиця неможливо завершити за дві, ані за 22 години. Особливо коли немає давніших зразків такої роботи, а доводиться уточнювати кілька чисел матриць чи місце зберігання платівок 80-літньої давності.

На такому тлі ще більш рельєфно вимальовується постать С. Максимюка. Його джерелознавчі роботи від самого початку діяльності мали пошуково-піонерський характер і відповідну деталізацію, зрештою природну для всіх форм музичної бібліографії. А коли усвідомити, що вдалий звукопис — це щасливий шлюб мистецтва із технікою, коли взяти до уваги очевидний мистецький смак та довголітню практику цього діяча на радіо «Голос Америки», тоді його технічна підготовка та акторський досвід постане у правдивому світлі.

С. Максимюк розпочав свою діяльність як лектор, автор і видавець на початку 1960-их років, коли звукозапис досяг вже високого рівня, навіть для вимогливих знатців цієї справи. Значить, крім таланту і схильності до дискографічної роботи, він мав відповідне поле для самореалізації у своїй улюблений, хоч і нелегкій діяльності.

Перша частина книги охоплює опубліковані студії про платівки сопрано С. Крушельницької, диригента О. Кошиця, діяльність Є. Ліньової; тут теж дискографія Шевченкіяни, огляд записів українських дум та Національного гимну Чубинського — Вербицького — усе в історичній перспективі. Дослідник теж кидає світло на призабутих, хоч заслужених вокalistів — Олександра Нижанковського та Олександру Гвоздецьку.

Частина друга вводить у науковий обіг ще не друковані матеріали, серед яких перша повна міжнародна дискографія музики Д. Бортнянського, яка бере до уваги всі технічні формати випуску впродовж останнього століття.

Рідкісні ілюстрації в цьому унікальному виданні — кольорові відбитки етикеток платівок чи історичні світлини — представляють зацікавлення автора, а також його досягнення як колекціонера з міжнародними зв'язками.

Упродовж років, а особливо після осягнення незалежності України, пionерська діяльність С. Максимюка поширилася ще далі; ще на початку 1990-их років він став ініціатором ідеї створення в Києві чи Львові Національного архіву звукозапису України, співавтором перших оглядів українських звукозаписів у довідниках *Encyclopedia of Ukraine* (1993, Торонтський університет) та *Енциклопедія української діаспори* (2003, американський том; Видавництво НТШ).

Через особисту скромність такі роботи Степан Максимюк продовжує називати своїм гоббі. Насправді ж його унікальна колекція звукозаписів та життєвий доробок став досі найбільшим серед українських фахівців і вже давно переріс таке звичне й поширене поняття, як гоббі. Цей його подвиг перейшов в національне надбання, яке значно заповнить дотеперішню прогалину в українській науці.

Про діяльність С. Максимюка вже з'явилася література пера радіожурналіста Миколи Француженка (Вашингтон), професора Олександра Козаренка (Львів) та інших.

8 травня 2003
Кренфорд, Н. Дж., США

Роман Савицький, мол.,
член Національної Спілки
Композиторів України

СПІВАЄ СОЛОМІЯ КРУШЕЛЬНИЦЬКА — АЛЕ В АМЕРИЦІ

Перегортаючи сторінки київської «Літературної України» за 7 лютого 1964 року, натрапляємо на статтю молодшого наукового працівника Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН УРСР Ростислава Пилипчука під назвою «Співає Соломія Крушельницька». Автор статті слушно нарікає, що Соломію Крушельницьку «спіткала сумніша доля, аніж її побратимів — Карузо, Баттістіні, Руффо, Шалляпіна, платівки із записом співу яких часто перевидаються».

Переповівши далі історію про знахідку в селі Опришківці в Галичині двох платівок американської фірми «Columbia» «на горищі сільської хати, під стріхою у... полові», Пилипчук висловлює таке гаряче побажання: «Хочеться вірити, що в майбутньому будуть знайдені ще й інші записи як оперних арій, так і українських народних пісень та романсів українських композиторів у виконанні Соломії Крушельницької».

Хочеться запитати наукового працівника АН УРСР, що зробили оці працівники Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії, щоб, як висловлюється сам Ростислав Пилипчук, не тільки «нашим сучасникам почути ці пісні», але щоб і нащадки мали змогу насолоджуватися тим золотом, «що його Крушельницька мала в горлі і роздавала його людям»?

Відповісти на це питання не тяжко. Його дає нам сам Р. Пилипчук, признаючись, що спеціальну передачу українського радіо з нагоди 90-річчя з дня народження співачки, яке відзначалося у вересні минулого року, можна було завдячувати не українським науковцям і дослідникам мистецтвознавства з АН УРСР, а полякам. У статті дослівно написано, що «нешодавно в Польщі перевидано унікальну грамофонну пластинку із записом арій Гальки з одноіменної опери Монюшка та Чіо-Чіо-Сан з одноіменної опери Пуччині у виконанні Крушельницької», яку «радіослухачі нашої республіки мали щастя почути... в спеціальній передачі».

Як бачимо, справа зі спадщиною Соломії Крушельницької в Україні зовсім погана. Але це не тому, що наші дослідники мистецтва, як також і приватні колекціонери рідкісних звукописів та любителі музики, не цікавляться культурною спадщиною нашого народу. Це є причиною того, що антиукраїнський режим під проводом комуністичної партії корінно зацікавлений у тому, щоб дощенту знищити культурні надбання українського

народу, які, за словами М. Хрущова, не «виховували б людей в дусі комуністичних ідеалів, пробуджували в них почуття захоплення усім чудовим і прекрасним у [...] соціалістичній дійсності...»

Колишній перший секретар КПУ М. Підгорний на ХХІ з'їзді цієї партії вихваляв тільки такі культурні здобутки українського народу, які мають «органічні зв'язки з культурою великого російського народу». До «партийного піклування» культурними здобутками українського народу ми ще повернемося пізніше. Завдання цієї статті — не полеміка з Ростиславом Пилипчуком, а щось зовсім інше.

Дискографічні дослідження

Дискографічні дослідження у нас, українців, на жаль, дуже убогі. І тому кожен початок, яким би він малим не був, може заохотити інших, авторитетніших дослідників української спадщини й історичних фонозаписів до докладніших пошуків у цій галузі.

Як збирач рідкісних платівок, який тільки недавно зацікавився звукозаписами Соломії Крушельницької, хочу вичерпно подати до загального відома інформацію, яку мені пощастило зібрати протягом дуже короткого часу про те, що зроблено і як багато можна тут, в Америці, знайти з голосової спадщини нашої славної Соломії Крушельницької.

Здається, що першою платівкою Соломії Крушельницької на американському континенті і американського випуску була платівка фірми «Victor» № 61078 (66005) з чорною наліпкою, дати випуску якої мені ще не пощастило точно встановити. Цей запис є копією Варшавського запису з 1903 року фірми «Red G & T» ч. 23362. Обидві платівки мають тільки однобічний запис арії *Vissi d'arte* з опери Пуччині «Тоска», і є надзвичайно цінним раритетом серед збирачів платівок і в музичних бібліотеках. Платівку фірми «Victor» мені пощастило знайти у Філадельфії в п. Вільфреда Грегама, який має ще три оригінальні звукоzаписи Крушельницької: один з 1906 року і два з 1909, випущені в Мілані фірмою «Fonotipia».

Тут варто згадати, що на підставі відомостей Роберта Бауера, які він зібрав і упорядкував у своїй дуже цінній книжці *The New Catalogue of Historical Records, 1898–1908/9* (Лондон 1947), Крушельницька записала 1903 року у Варшаві на платівках фірми «Red G & T. Warszawa» сім різних пісень і оперних арій. А фірма «Fonotipia» в Мілані видала в 1906 році під прізвищем «Krusceniski» вісім оперних арій і пісень. За 1907–1908 роки знаходимо тільки дві пісні.

На цьому каталогування звукоzаписів Соломії Крушельницької у книжці Бауера обривається. Але нам відомо, що Крушельницька далі записувала

платівки, бо, як свідчать факти, між колекціонерами платівок можна знайти її звукозаписи з 1909 року на платівках фірми «Fonotipia», а деякі навіть пізніше на платівках фірми «Odeon». Записи міланської компанії з 1909 року, здається, вперше включили арію *Un bel di vedremo* з опери «Мадам Баттерфляй», завдяки якій Крушельницька стала відомою на весь світ, врятувавши цю оперу після фіяскової в Міланській опері Ла Скала 17 лютого 1904 року. Число цієї платівки — 92940. На іншому боці цієї ж платівки Крушельницька виконує арію *Da che tutta* з опери Каталані «Лорелія» (ч. 92939).

Записи Крушельницької у США

Наступними звукозаписами Соломії Крушельницької у США можна вважати її платівки, випущені фірмою «Columbia», ймовірно, у 1920-их або на початку 1930-их рр. Ці звукозаписи зроблено вже т. зв. електричним способом, при якому використано прототип сьогоднішнього мікрофона. Такі записи вперше зроблено в Америці в 1927 році. Отже, можна з певністю сказати, що ці записи Крушельницької фірма «Columbia» зробила після 1927 року.

Поки що мені пощастило відшукати дві такі платівки. Перша — це ч. 27133F з піснями *Ой, де ти йдеши, де ти пойдеш* та *Ой, летіли білі гуси*. На другій записано *Через сад, виноград і Вівці, мої вівці*. Цю другу платівку перевидала значно пізніше американська фірма «Fortuna» під числом F-703.

Те, що Соломію Крушельницьку тут, в Америці, цінують як світової слави оперну співачку, можна відчути хоч би з того, що на всю країну відома фірма випуску історичної вартості платівок, т. зв. «International Record Collectors' Club», яку засновано в Бриджпорті (Коннектикут) в 1932 році, видала 1952 року дві платівки Соломії Крушельницької.

Перша платівка, число IRCC 3095-B (9146), на якій Крушельницька співає арію Брунгільди *No Jo To No* з опери Вагнера «Валькірія».

Друга платівка, IRCC 3132, яку видано в грудні того ж року, має з обох боків запис арії смерті Селіки з опери Маєрбера «Африканка».

У бюллетені ч. 164 цієї фірми з нагоди 20-річчя її існування є досить довга стаття про Соломію Крушельницьку. Тут її названо «визначним українським сопрано..., яка була обдарована тими самими найкращими якостями, що Й. Шаляпін, але на жіночий лад». Далі у статті згадується, що «в 1930-х роках Крушельницька співала перед українськими громадами США, і в той час зробила декілька електричних звукозаписів українських народних пісень у фірмі «Columbia». Тут також зазначено, що ця друга

платівка із записом арії смерти Селіки з «Африканки» є «розкішною» і настільки рідкісною, що «ми ніколи не чули про існування більш як однієї чи двох оригінальних копій».

З вищесказаного можна зробити висновок, яку величезну вартість для нас і нашої культурної спадщини мають ці фонозаписи, які завдяки американським любителям оперного мистецтва не те, що врятовано від повної загибелі, але й перевидано і розповсюджено серед збирачів платівок і любителів музики. Шкода тільки, що в бюллетені не вказано місця, часу й назви фірми, яка записала і випустила оригінальні платівки. Без такої інформації повне висвітлення творчої діяльності Соломії Крушельницької не можливе. За відсутності документальних даних наважуся пропустити, що це, можливо, записи міланської фірми «Fonotipia» з 1910 року.

Крушельницька творить історію

Наступною групою платівок, на яких зустрічаємо голос Крушельницької, є довгограйні платівки фірми ТАР («Top Artists Platters»), які було випущено на ринок десь наприкінці 1950-их років.

Довгограйна платівка № Т-326 під назвою «Зірки Ла Скали, 1890–1900» вміщує відому арію Крушельницької *Un bel di vedremo* з опери «Мадам Баттерфляй». На жаль, на цій платівці арія раптово обривається і не викликає враження ціlosti. Ця селекція є копією згаданого раніше міланського оригіналу фірми «Fonotipia» з 1909 року.

На звороті обкладинки є замітка на шість рядків про Соломію Крушельницьку. На жаль, нашу Соломію представлено тут як «славне польське сопрано».

Наступне число цієї самої фірми, Т-327, — довгограйна платівка під назвою «Три з половиною століття італійської опери» вміщує арію *Ebben ne andrò lontana* з опери «Валлі» Кatalanі. Це копія міланської фірми «Fonotipia» з 1906 року, № 39919.

Третя й остання довгограйна платівка цієї ж фірми, Т-332, під назвою «Двадцять визначних європейських зірок», вміщує на першій стороні арію *Da che tutta* з опери «Лорелай» також Кatalanі. Цю копію зроблено також з оригіналу міланської фірми «Fonotipia» 1909 року, № 92939. У примітках до цієї платівки згадується тільки, що «Соломія Крушельницька є родом з Галичини» і що вона «була найвизначнішим сопрано в останньому десятилітті дев'ятнадцятого і двох перших десятиліттях двадцятого століття».

У 1963 році на американському звукозаписному ринку з'явилається ще одна серія передруку старих історичних фонозаписів славних світових

співаків кінця 19 — початку 20 століть. Назва цієї фірми — «Belcanto-disc» — правдиво відображає намічені завдання. У поясненнях на обкладинках знаходимо таке: «*bel canto* — це гарний, або надзвичайний спів; мистецтво, яке сьогодні майже завмерло». Тому завданням платівок — пише фірма — є відтворити красу цього мистецтва, вершиною досягнень якого вважається т. зв. «золота ера опери». Як знаємо, наша славна землячка була одним із світил цієї ери, про що свідчить хоч би той факт, що її талант та Богом обдарований надзвичайний голос ставлять поряд із Карузо, Руффо та Шаляпіним.

Очевидно, що серії таких історичних записів, завданням яких є об'єктивно і в повній своїй красі передати досягнення цієї золотої ери, не могли не включити до свого репертуару нашу славну Крушельницьку. Так, на довгограйній платівці серії BC 205, під назвою «The Great Prima Donnas, vol. 1» знаходимо дві пісні у виконанні Соломії Крушельницької. Перша — це арії *L'altra notte* з опери «Мефістофель» Байто; друга — італійська пісня *Lasciati dir tu m'amî* Кваранти (а не Тості, як зазначено на платівці).

Інформації про Крушельницьку на платівці й на обгортці немає. Є тільки її ім'я, дата народження і смерті. Остання подана тут неправильно, (1946 замість 1952).

Перша пісня на цій платівці у виконанні Крушельницької є копією варшавського звукозапису з 1903 року фірми «Red G & T Warszawa», № 23355. Друга пісня — це також Варшавський звукозапис з того самого року і тієї ж фірми, № 23360. На оригіналі Варшавського запису, замість італійської назви *Lasciati dir tu m'amî*, написано *Melodia*.

Цінність цих двох записів також величезна, бо, здається, вони є першими фонозаписами Соломії Крушельницької. Досі мені не вдалося відшукати даних, які вказували б на те, що голос Крушельницької записано на платівки раніше 1903 року. Відомо тільки, що в 1902 році ця ж фірма «G & T» робила записи в Петербурзі в той час, коли Крушельницька виступала в опері цього міста. Проте даних про запис її голосу в Петербурзі досі не пощастило знайти.

Найціннішу платівку видано в Канаді

Найціннішою з усіх дотепер перевиданих звукозаписів Крушельницької є одна довгограйна платівка, випущена на початку 1964 року в Канаді. Вона присвячена виключно Крушельницькій. Видала цю платівку фірма «Rococo Records» в Торонто з № 5211. На ній знаходимо аж шістнадцять різних оперних арій та пісень з багатого репертуару нашої співачки. Звичайно, оперні арії переважають, їх аж дванадцять. Здається, більшість із них записано в першому десятиріччі 20 століття. Деякі пісні й арії повторюються, проте час

їхнього запису різний. Так, наприклад, арія *L'altra notte* з опери «Мефістофель» представлена варшавським записом з 1903 року й міланським з 1906 року. Варшавський запис звучить незрівнянно краще, ніж міланський.

На платівці є ще арії з таких опер: «Тоска», «Валлі», «Адріяна Лекуврер», «Лорелай», «Мадам Баттерфляй», «Африканка», «Аїда» і «Валькірія».

Прикро, що пан Ростислав Пилипчук, який написав коротенький, але прихильний коментар про Крушельницьку, не подав повністю, з яких саме платівок скопійовано це нове видання. Таку інформацію знаходимо лише про три оригінали варшавського запису згаданої вище фірми. З великим трудом пощастило встановити час і числа записів міланської фірми «Fonotipia», але, на жаль, не всі. З 1906 року є шість звукозаписів, два записи з 1909 року, а решта п'ять — не встановлені. Можна припускати, що їх також видала міланська «Fonotipia» у 1909 або 1910 роках. Проте підтвердження цього здогаду поки що не знайдено.

Досить довгу і прихильну рецензію з нагоди появи цієї платівки написав критик Конрад Л. Осборн у місячнику «High Fidelity» за червень 1964 року на сторінці 88. Шкода тільки, що Крушельницька ще й далі вважається «польським сопрано».

На цьому всі мої відомості про платівки з голосом Соломії Крушельницької, які було випущено або поширювано тут, в Америці, або ті, на які мені пощастило тут натрапити, вичерпано. З того бачимо, що популярність нашої співачки тут неабияка. Дай Боже, щоб такими досягненнями могла похвалитися поневолена Україна, і щоб молодшому науковому працівникові АН УРСР Пилипчукові пощастило похвалитися хоч би десятою частиною того, що вже зроблено тут, в Америці, для увіковічнення слави Соломії Крушельницької та її вкладу в культурну скарбницю українського народу.

Зі сказаного вище зрозуміло, що для пропаганди слави Соломії Крушельницької як світової співачки в Америці зроблено набагато більше, ніж в Україні. Одним тільки недоліком є те, що деякі американці, які цією пропагандою займалися, через незнання, наївність, а може, й з інших причин, називають Крушельницьку не українською, а польською співачкою. У цьому велика провина також нашої мистецько-наукової еліти, яка не зуміла відповідно на це зреагувати і віправити помилкові погляди американців документами або грунтовними науковими працями в цьому напрямі. Оце і є той «святий обов'язок нашої громадськості», щоб не тільки «виявити ці записи, зберегти їх, бо це неоцінений скарб нашої культури», —як каже сам Ростислав Пилипчук в «Літературній Україні», — але також сказати світові вголос, що Крушельницька була українкою. На це, як показало минуле, на советів нічого покладатися. Самих слів в «Літературній Україні» замало. Потрібно більше справ. А їх там, як не було, так і не буде. Як говорив сам президент Академії наук УРСР О. В. Палладін у

промові на ХХII з'їзді КПУ, «вчені Академії наук УРСР, натхненні історичним рішенням ХХ і ХXI зіздів КПРС, здійснили великий обсяг робіт щодо дослідження найважливіших питань науки... в галузі ядерної фізики, радіофізики й електроніки, фізики низьких температур, математики, хімії, зокрема хімії полімерів, біології і різних галузей технічних наук». Як бачимо, не на полі української культури (про неї президент Палладін навіть не згадує), але техніки, ядерної фізики та інших споріднених галузей, так необхідних для озброєння.

Ще кращу відповідь на це питання можна знайти в березнево-квітневому числі журналу «Мистецтво» за 1964 р., де сказано, що музична діяльність в Україні, до якої, припускаю, входить також ділянка випуску нових платівок, повинна базуватися на рішеннях «Четвертого пленуму ЦК КПРС»,, приділяючи «особливу увагу країним творам мистецтва соціалістичного реалізму, які з партійних позицій відображають правду життя, героїзму і романтику боротьби народу за комунізм». Із вищесказаного, здається, все зрозуміло. Російський комунізм не зацікавлений у збережені української та ще й некомуністичної культури, а наших науковців і діячів культури використовує для своїх пропагандистських цілей, щоб хоч формально, для замилення очей, виявити зацікавлення в тому, що в глибині його єства викликає зневагу і варварське бажання знести з лиця землі все українське. Мусимо бути правдиві і визнати, як це зробив і сам Ростислав Пилипчук, що комуністична Польща зробила більше для збереження мистецької спадщини Крушельницької, ніж Академія Наук «незалежної і суверенної» Української РСР.

Якщо б Академія наук УРСР не лицемірила, а справді намагалася придбати старі фонозаписи Крушельницької з наміром їх перевидати для нащадків, як згадує сам Пилипчук, то чи не доцільно і практично було б Академії звернутися до голови Ради Міністрів УРСР з проханням дати відповідне розпорядження міністерству закордонних справ або, принаймні, своєму представництву при ООН такі платівки відшукати й закупити. Гроші на таку благородну справу можна асигнувати хоч би з фондів, призначених на підривну діяльність або пропаганду за кордоном.

Вертаючись ще до справи святого обов'язку нашої громадськости, хочу тільки висловити сподівання, що українська спільнота в Америці або де-небудь у вільному світі колись таки спроможеться за допомогою одного з наших підприємств, які займаються виданням платівок, зібрati всі записи українських пісень Крушельницької, перевидати їх з відповідними поясненнями англійською й українською мовами і розповсюдити їх не тільки по українських осередках і крамницях Америки й Канади, але також кинути їх на загальний звукозаписний ринок.

Новий Шлях 40–41 (Торонто 1964) 3 жовт.

«ГОЛОС АМЕРИКИ» ПРО СОЛОМОЮ КРУШЕЛЬНИЦЬКУ*

З невеликим запізненням Український відділ «Голосу Америки» передав 20 січня 1964 року спеціальну програму про життя і діяльність Соломії Крушельницької. Залунали перші слова: «Американці українського походження, особливо старша й молодша генерації, ще сьогодні пам'ятують чудове сопрано української співачки Соломії Крушельницької, яка двічі відвідала Сполучені Штати у двадцятих роках» (Яких вісім хвилин мінялися чоловічий і жіночий голоси дикторів, розповідаючи слухачам в Україні цікаві епізоди з життя славної співачки. Крім того, у розповідь було вплетено дві українські пісні, записані Крушельницькою в Америці, а саме: *Вівці мої, вівці* і *Через сад, виноград*.

На цьому місці я дозволю собі повернутися до статті «Співає Соломія Крушельницька — але в Америці», де я згадую, як Ростислав Пилипчук в «Літературній Україні» від 7 лютого 1964, — отже, сімнадцять днів після трансляції першої спеціальної програми Українського відділу «Голосу Америки» про життя і діяльність Крушельницької — переповів таку не-ймовірну історію: «І ось зосім недавно авторові цих рядків пощастило цілком випадково натрапити в селі Оришківці на дві платівки, випущені американською фірмою «Columbia» ще десь у 20-их роках». Одна з них це *Вівці мої, вівці* і *Через сад, виноград*. Правда, цікава історія трапилася? Раптом віднайдено десь «на горищі сільської хати, під стріхою... у половині» точно ті самі пісні, які передавав на спеціальній програмі 20 січня 1964 року «Голос Америки».

Тяжко повірити такій історії, яку Пилипчук переповідає в «Літературній Україні». Більш правдоподібним є те, що комуністи не змогли далі затаювати існування таких платівок, які, як це не дивно, було випущено не в Україні, а в Америці та ще й трансльовані слухачам в Україні, і які останні, напевно, з великою насолодою та невимовним почуттям вдячності послухали.

На цьому радіотрансляції пісень у виконанні Крушельницької Українським відділом «Голосу Америки» не припинено. Уже 18 лютого передано

* Перед статтею в першоджерелі вміщено коротку редакційну завагу.

Недавно, у числах від 3 і 10 жовтня 1964 року ми помістили статтю Степана Максимюка «Співає Соломія Крушельницька — але в Америці». У зв'язку з цією статтею варто познайомитися з поданою нижче інформацією того самого автора про те, як поставилася до святкувань дев'яностої річниці з дня народження нашої славної співачки офіційна американська радіостанція «Голос Америки», яка промовляла до країн за залізною завісою.

з коротеньким вступом пісню *Ой, де ти йдеш, де ти пойдеш*, а в неділю 1 березня передано другу пісню з цієї самої платівки *Ой, летіли білі гуси понад сад*.

Передачею чотирьох пісень Крушельницької на Україну і Сибір «Голос Америки» ще більше посилив свої намагання. Очевидно, було поставлено завдання всебічно ознайомити слухачів з мистецькими досягненнями нашої співачки, передаючи у програмах дещо з її оперного репертуару, в якому світова мистецька критика вважала Крушельницьку неперевершеною.

Тому вже 22 березня прозвучала арія *Da che tutta* з опери «Лорелай», а тижнем пізніше, 29 березня, арія *Ebben ne andrò lontana* з опери «Валлі», обидві композитора Кatalані. Перша арія є копією запису міланської компанії «Fonotipia» з 1909 року, друга — також «Fonotipia» з 1906 року.

П'ятого квітня востаннє у програмах «Голосу Америки» передано арію з опери «Мадам Баттерфляй» *Un bel di vedremo* з коротенькою розповіддю про те, як і завдяки кому ця опера стала відомою. У репортажі допущено помилку: вказано, що цю арію записано на платівку в 1904 році, коли насправді це сталося 1909 року.

На цьому, на жаль, дальші пересилання старих звукозаписів Крушельницької на Україну й Сибір припинено. Правдоподібно, новий керівник Українського відділу «Голосу Америки», який фактично перебрав керівництво на початку квітня,уважав, що продовження таких періодичних трансляцій не має культурно-мистецького і пропагандистського значення. Зрозуміло, що це було помилкове рішення. З пропагандистського боку користь для Сполучених Штатів була величезна. А для слухачів в Україні, і тим більше в Сибірі, ці трансляції мали неабияке культурно-мистецьке значення. А набуття дальших, цінніших і технічно кращих фонозаписів Крушельницької не справляло жодних труднощів.

Новий Шлях 45 (Торонто 1964) 7 лист. 1964.

ЛИСТ ДО ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА ЧАСОПИСУ «СВОБОДА»

Stefan Maksymjuk

709 Burnt Mills Court Silver Spring

MD 20901

(301) 593-7423

21 березня 1994 р.

До головного редактора часопису «Свобода»

Вельмишановний пане З. Снилик,

у «Свободі» ч. 37 за п'ятницю 25 лютого ц. р. було надруковано статтю моого авторства більш, як на одну сторінку, про славну українську співачку Соломію Крушельницьку. Хоч розумію добрі наміри часопису відзначити її річницю, проте зі способом, яким це було зроблено, я категорично не погоджується.

В дійсності це передруковані дві мої статті з торонтського тижневика «Новий Шлях», ч. 40 та 41 від 3 і 10 жовтня 1964 р. та ч. 45 від 7 листопада 1964. Зроблено це без моого відома чи консультації зі мною, як також не подано джерела передруку, що й справило на низку читачів враження, ніби статтю цю я написав тепер, а дехто взагалі не зрозумів, у чому справа.

Оскільки всі матеріали у статті є тридцятирічної давності, там є кілька серйозних неточностей, які я встановив кілька років пізніше, після віднайдення точних даних. Від того часу також слід додати низку доповнень, бо відтоді вийшов ряд дальших записів-копій співачки, деякі вже навіть на компакт-дисках.

Далі, тон і спрямування цієї статті тепер застарілі й не актуальні, бо вона, крім чисто дослідницького та документального характеру, була в той час і полемічною з науковцем Р. Пилипчуком та советською системою, яка планово і невблаганно нищила все українське. Робив я це тоді як пропагандист в політично-психологічній боротьбі Америки проти СССР, працюючи в «Голосі Америки». З розвалом СССР ця боротьба припинилася, а звучання цієї статті складає враження, що я ще й тепер йду на двобій з п. Р. Пилипчуком та советською системою.

Тому прошу редакцію «Свободи» помістити в газеті наступні пояснення:

1) що стаття ця є передруком двох моїх статей про Крушельницьку з канадського тижневика «Новий Шлях», вказавши дати їх оригінальної появи в 1964 році. Матеріал цей був написаний в обставинах 60-их років, і його полемічний тон відображав тодішній характер боротьби в умовах холодної війни між двома протилежними світами того часу;

2) що стаття ця, надрукована тепер у «Свободі», з'явилася без по-передніх консультацій зі мною і мого дозволу, бо в такому випадку я б міг скорегувати деякі неточності та подати додаткові інформації. Така практика суперечить елементарним нормам журналістської етики.

З коментарів деяких читачів, висловлених мені особисто, мушу з жалем констатувати, що ті неточності та брак додаткової інформації у статті підважили мою репутацію серйозного дослідника українського звукозапису та дисковафії і до певної міри скомпрометували мене в очах знавців цієї діяльності.

Пане редакторе, наділюся, що Ви зрозумієте мою позицію і зробите відповідне пояснення, базоване на цьому листі у часописі під Вашим керівництвом, а також звернете увагу тій особі, яка це зробила, щоб вона більше не вдавалася до таких журналістських трюків.

З повагою,
Степан Максимюк

Примітка

Мое прохання тижневик «Свобода» не задовольнив.

Публікується вперше.

СОЛОМІЯ КРУШЕЛЬНИЦЬКА ТА ЇЇ ФОНОГРАФІЧНА СПАДЩИНА*

Українська диско́графія — це одна з найбільш занедбаних ділянок у нашій науці. Ще немає навіть серйозних початків, хоч існує вже значна кількість надзвичайно цінних фонозаписів наших славних співаків, які своїм голосом і талантом пробилися на світову арену.

Серед українських солістів, що стали відомими на весь світ — Олександр Мишуга, Соломія Крушельницька та Модест Менцінський. Із сучасної їм

* Статті передує редакторська передмова під заголовком «Дослідження з ділянки диско́графії».

З розвитком і вдосконаленням техніки звукозапису і відтворення на платах музична бібліографія збагатилася ще однією ділянкою: — озвученою літературою, чи диско́графією.

Диско́графія — це систематичне вивчення і каталогування, або складання списків награвань певного виконавця чи композиції та їх класифікація. Термін новий і, як бачимо, досить вдалий, бо закріпився доволі швидко в галузі досліджень такого роду записів. Проте він не зовсім точний, якщо говорити про загальний розвиток у ділянці звукозаписів.

Не вся музика або спів записані тільки на дисках-платівках. Ще перед винайденням плит звук записували на циліндри (валки); не кажемо вже про останні досягнення в галузі фонографії, такі як магнітний дріт або магнітна плівка. Того роду награвання так само входять у диско́графію як звукозапис, хоч спосіб тих записів відмінний від диску чи платівки.

В українській пресі й періодиці де-не-де трапляються спроби оголошувати про появу нових плит сучасних виконавців під рубрикою «Музична бібліографія» з підзаголовком «Платівки» або «Нові рекорди». Проте увага ширшої публіки оминає плити, видані давніше, а разом з тим незаслужено кануть у забуття й імена славетних виконавців.

На щастя, у світі є вже певна кількість ентузіастів-колекціонерів, які мають багато плит, від старовинних до сучасних. При музичних відділах бібліотек такі плити зберігаються і видаються на абонемент для користування (слухання). Відповідні референти опрацьовують і складають докладніші відомості про добу, авторів і виконавців музичних творів. Тим саме закладаються підвальнини науки диско́графії.

Але українська диско́графія тільки-но починає народжуватися. Ця галузь дослідження музичних скарбів людства, зокрема українського народу, вимагає глибокої посвята, бо дослідження пов'язані з великою витратою часу на листування, розшукування джерел, їх аналіз і, нарешті, вимагають коштів і клопоту щодо придбання плит, що не завжди легко зробити.

З приємністю подаємо нашим шановним читачам розвідку про фонозаписи Соломії Крушельницької — співачки світової слави, українського роду, яку охоче відібрали б собі інші народи (і пробували це зробити).

Автор розвідки Степан Максимюк родом з Карпатської України, має закінчену університетську освіту в ділянці міжнародних відносин та історії Східної Європи. З 1955 року працює в галузі міжнародного радіомовлення на посаді продюсера. Дослідник обрав собі важке, але цікаве поле досліджень, володіє дослідницькою методою, яка вкупі з його ентузіазмом колекціонера рідкісних плит, любов'ю до музики та професією радіопродюсера обіцяє нам у майбутньому не одну цікаву новину в тій галузі.

преси та з інших історичних джерел відомо, що всі троє залишили багату фонографічну спадщину¹.

Проте найславнішою і найбільш відомою з них стала Соломія Крушельницька. Доля заносила її аж на три континенти, на яких вибрана публіка та любителі опери мали змогу почути і насолоджуватися її надзвичайно рідкісним голосом, пов'язаним із великим талантом неперевершеної інтерпретаторки та творця ролей. З трьох вищезгаданих виконавців, Крушельницька залишила по собі найбільшу фонографічну спадщину. В авторитетних колах колекціонерів старих фонографічних записів Крушельницьку ставлять на чільному місці.

У мистецьких енциклопедіях її теж ніколи не оминають, підкреслюючи, що з усіх слов'янських співачок Крушельницька була чи не на першому місці. Найбільш авторитетна в оцінках італійська *Enciclopedia dello Spettacolo* пише про Крушельницьку: «Крушельницька разом з Дестіновою і Єріцею належала до числа сопранів слов'янського походження і з-поміж них досягла найбільших успіхів на світовій арені. Усі три були складними індивідуальностями, яких важко окреслити. Їхні характеристики глибоко відмінні у вокальному й інтерпретаторському мистецтві. Проте їхньою спільною рисою був високий мистецький рівень, якого вони досягли у виконанні Вагнера, Пуччині та Штрауса. Дестінова була з них найдраматичнішою та найгнучкішою; Єріця — найбільш натхненною й ексцентричною; Крушельницька — найбільш стилевою і в найбільшому попиті, проте неспокійною і впертою; вона відмовлялася включити себе у традиційну категорію сопранів. Доказом того є її постійний відхід від вердівського стилю Гранд Опери, перехід від ліричного стилю до реалізму, від слов'янського репертуару до німецького. З іншого боку, сам стиль її голосу характеризувався більше проникливістю, аніж силою, більше діапазоном, ніж однорідністю — особливо в другій половині її кар'єри. Однак сила її вислову та перевтілення стали символічними для Крушельницької здебільшого як для творця ролей. Це досягнення було наслідком самого способу її інтерпретації та старанної підготовки»².

Успіхи Крушельницької були зумовлені не тільки якістю її голосу, але полягали також «в реалістичному трактуванні та тонкій акторській грі. Чи співала артистка оперні арії, романси чи народні пісні — у всьому вона

¹ L. D. Noskowski. The Warsaw Opera: 1900–1910 // *The Record Collector* (1952/вер.) 209. У цьому джерелі згадано також, що О. Мишуга та С. Крушельницька награвали на пластинки фірми «Gramophon Co., Ltd.»; між 1902–1909. Відомо також, що в 1910 році Модест Менцінський також записав на платівках цієї фірми значне число українських пісень. Про це згадує *Літературна Україна* від 7 лют. 1964 р. у статті «Співає Соломія Крушельницька».

² *Enciclopedia dello Spettacolo*, т. 6. Roma, с. 1086–1087.

зуміла знайти життєву правду... Сама вона вчила, що треба співати так, як ми говоримо — просто і свободідно»³.

До мистецтва Крушельницька ставилася дуже серйозно й совісно. Вона мала феноменальну пам'ять — могла вивчити роль за два-три дні. Проте найголовнішою і справді творчою працею було для неї відтворення образу. У зв'язку з цим вона часто говорила: «Якщо обманеш публіку раз-другий, то вона тобі більше ніколи не повірить»⁴.

Джерела описують С. Крушельницьку як людину висококультурну, освічену й елегантну, з надзвичайно гарною стрункою постаттю; як людину, що була втіленням типової слов'янської краси й чарівності, яка могла спричинити трагедію. Як подає згадувана *Enciclopedia dello Spettacolo*, у 1907 році флорентійський мальр Манфредо Манфредіні відібрав собі життя через нещасне кохання до Соломії Крушельницької.

Зі своїм рідкісним талантом та невгамованим бажанням досягти вершин оперного мистецтва Крушельницька після закінчення Львівської консерваторії в 1893 році виступає у провідних театрах Європи та Південної Америки.

Через Львів, Krakів, Одесу, Кремону, Тріест, Сантьяго-де-Чілі та ін. Крушельницька промощує собі шлях до славної тоді Варшавської опери, в якій багато італійських оперних співаків здобули собі світове ім'я. Тут упродовж чотирьох років (1898–1902) вона виступає як провідне драматичне сопрано (примадонна). «Як геройня в „Гальці“ та „Графині“ Монюшка або як Аїда, Амелія чи Тамара в „Демоні“ Баттістіні вона була неперевершеною», — писала тогочасна критика.

В опері «Бал-маскарад» Крушельницька виступила разом з Россітане і Сілліч. А в опері «Євгеній Онегін» вона співала партію Татьяни разом з Баттістіні (Онегін) та Ансельмі (Ленський)⁵. Під час свого побуту у Варшавському театрі співала в 23-х операх⁶.

У 1900 році Крушельницька виїздила на гастролі до Маріїнського театру в Петербурзі, де отримала окреме запрошення виступити в царському дворі перед монаршою родиною. Російська публіка зареагувала на її виступи дуже прихильно. З преси того часу відомо, що під час виступу в ролі Джоконди, артистка дісталася велику китицю квітів з такою запискою: «Соломії Амвросіївні Крушельницькій — єдиній у світі Джоконді»⁷. Російська критика, високо оцінюючи її спів і гру, зазначила, що для темпераменту Крушельницької пасують «сильні, пристрасні партії»⁸.

³ С. Павлишин. Замечательная украинская певица // Советская музыка (1959/2) 129.

⁴ Там само, с. 130

⁵ L. D. Noskowski. The Warsaw Opera: 1900–1910, с. 209–211.

⁶ О. Залеський. Соломія Крушельницька // Bicm 3 (10) (St. Paul, Minn. 1964/ вер.) 16.

⁷ Там само.

⁸ С. Павлишин. Замечательная украинская певица, с. 130.

Варшавські фонозаписи

Під час її варшавського побуту Крушельницька, здається, вперше заводить свій голос на плити у відомій тоді фірмі «Gramophone and Typewriter Co.», філія якої була у Варшаві. Плити награно правдоподібно 1902 року, перед її від'їздом до Парижа. Але на ринок виходять вони лише в 1903 р. — під тим роком вони закаталовані у двох авторитетних джерелах⁹.

Усього записано і випущено на ринок сім оперних арій і пісень. Плити мають однобічний запис із червоною етикеткою:

Red G & T, Warszawa, 1903*

23355	Mefistofele: <i>L'altra notte</i> (Boito)
23356	<i>Zobaczcie</i>
23360	<i>Melodia / Lasciali dir tu m'ami</i>
23361	<i>Pieśń tesknoty / Solveig's Song</i> (Grieg)
23362	<i>Tosca: Vissi d'arte</i> (Puccini)
23368	<i>Halka: Gdyby rannym słońkiem</i> (Moniuszko)
23357	<i>Hrabina: Zbudzić się z łudnych snów</i> (Moniuszko)

Ці плити надзвичайно цінні й рідкісні. Беручи під увагу час їх запису й виготовлення, вони виконані дуже добре. Коли трапить вам до рук копія цього в добром стані або малограна, ви здивуєтесь добрій якості звуку голосу Крушельницької в супроводі клавіру. Одна з таких плит, а саме ч. 23360 зберігається в музичному відділі Бібліотеки Конгресу у Вашингтоні. На жаль, бібліотека має лише дві плити Крушельницької. Про другу буде мова пізніше.

На шляху слави

З Варшави, як відомо, Крушельницька їде до Парижа, де співає в Національній Опера, виступаючи разом зі славним тенором Яном Решке в опері «Лоентрін». Французький журнал «Revue d'art dramatique» так пише про Крушельницьку: «Який надзвичайно творчий талант, — вона живе життям геройнъ, яких зображає»¹⁰.

У 1903 році наша співачка нарешті потрапляє в Неаполь до театру Сан-Карло, де завойовує серця вкрай вибагливої неаполітанської публіки. У рецензії «Il mattino» сказано, що «Крушельницька — це більше як співачка,

⁹ Robert Bauer. *The New Catalogue of Historic Records, 1898–1908*. London 1947, с. 265; i Rudolfo Celletti. Salomea Kruszelnicka // *Musica e dischi* (Milano 1953/лист.) 16.

^{*} На підставі найновіших документів стало відомо, що Варшавські записи було зроблено не в 1903 році, а восени 1902 звукотехніком Францом Гампе. Усіх записів зроблено десять, а не сім. (*Прим. автора*).

¹⁰ С. Павлишин. Замечательная украинская певица, с. 130.

це — мистець»¹¹. В іншій рецензії мовиться: «Це артистка ніжна, багата почуттям і досвідом, яка вносить на сцену рідкісний смак і тонке розкриття характерів. Дуже рідко, навіть у найбільших співаків, можна знайти таке гармонійне поєднання, такий чистий мистецький, смак»¹².

1904 р. для Крушельницької — рік великих успіхів та слави. Стається це в Бреші, у театрі Гранде 28 травня. Крушельницька виконує роль Чіо-Чіо-Сан в опері «Мадам Баттерфляй» з надзвичайним успіхом, і ця опера з того часу стає дуже популярною і знакою на цілій світ.

Після провалу прем'єри «Мадам Баттерфляй» у Міланському театрі Ла Скала, 17 лютого того ж року, Пуччині відразу зняв оперу з репертуару, хоч керівництво театру погоджувалося грати її й надалі. Незважаючи на фіяско, Пуччині висловився з певністю, що «„Мадам Баттерфляй” — це найкраща опера, яку він будь-коли написав, і найбільш модерна»¹³.

Ще один славний музикант вірив у велич та успіх цієї опери. То був славний Артуро Тосканіні. «Тосканіні сказав Пуччині, що він з охотою диригував би опорою в Південній Америці за умови, що композитор зробить відповідні зміни. Але перед тим, як Тосканіні мав змогу грати нову версію опери в Південній Америці, її почули в Бреші. Це був великий тріумф. У другому акті опери було так багато викликів на біс, що акт був перерваний аж чотири рази. Пуччині виходив на сцену десять разів»¹⁴. Після того вдячний композитор написав Крушельницькій, даруючи їй свій портрет: «Найбільшій та найгарнішій Чіо-Чіо-Сан — Джаккомо Пуччині, 1904 р.»¹⁵

Ще одним доказом неперевершеності Крушельницької в ролі Чіо-Чіо-Сан можуть послужити такі рядки: «Порівняння між інтерпретаціями Крушельницької, Сторкіо, Пандольфіні та Дестін — співачками, які найбільше прислужилися в ті роки для популяризації ролі Чіо-Чіо-Сан, було б надто складним. Проте відомо, що коли Крушельницькій пощастило бути — а вона дійсно була — великою Баттерфляй, то це радше завдяки її інтелігентній інтерпретації, аніж строгому наслідуванню ролі»¹⁶.

Але чи не найкращою оцінкою Соломії Крушельницької в ролі Чіо-Чіо-Сан є рецензія, уміщена в італійській тогочасній газеті, де сказано так:

¹¹ О. Залеський. Соломія Крушельницька, с. 16.

¹² Людмила Івченко. Українська співачка, яка дорівнювала Шаляпіну і Карузо // Радіоскрипт українського відділу «Голосу Америки» для програми від 20 січ. 1964 р., с. 3–4.

¹³ Milton Cross. *Encyclopedia of the Great Composers and their Music*, т. 2. Garden City, NY 1962, с. 591.

¹⁴ Там само, с. 591–592. Тут цікаво згадати, що О. Залеський у своїй статті висловив здогад, що саме Крушельницька, а не Тосканіні, як подає музична енциклопедія Мілтона Кросса, порадила Пуччині змінити деякі партії опери. Шкода, що Залеський не подає джерела такого важливого твердження.

¹⁵ О. Залеський. Соломія Крушельницька, с. 16.

¹⁶ Rudolfo Celletti. Salomea Kruszelnicka, с. 16.

«Подібно, як ми не можемо відділити образу Отелло від Франческо Тамані, так і при будь-якому іншому виконанні ролі Чіо-Чіо-Сан перед нашими очима виринає чудова інтерпретація Крушельницької, а всі інші будуть тільки блідим її відбитком»¹⁷.

У 1905 році Соломія виступає в Римському театрі Констанці. Того самого року співає у першій постановці опери «Кассандра» в Болоньї, а також у Равенні в першій постановці опери «Цецилія».

Наступний 1906 рік для нашої співачки став початком її слави. Разом з Артуро Тосканіні Крушельницька виїжджає на гастролі до Південної Америки. Співає в оперному театрі Буенос-Айреса від травня до серпня. Дати її виступів такі:

- 27 травня — «Валлі»;
- 2 червня — «Джоконда»;
- 26 червня — «Мефістофель» (з Адамом Дідуром);
- 15 липня — «Тоска»;
- 24 липня — «Трістан та Ізольда»;
- 4 серпня — «Лорелляй»¹⁸.

Того ж року вертається до Мілану, де в Ла Скалі під керівництвом Тосканіні співає:

- 20 грудня — «Саломея»;
- 31 січня — «Трістан та Ізольда»;
- 15 квітня — «Глорія»¹⁹.

Соломія в ролі Саломеї

На цьому місці годиться зробити цікаве порівняння. Цитоване вже раніше італійське джерело пише, що, крім Крушельницької, на італійській оперній сцені у той час з'явилася ще одна визначна Саломея, а саме: Гемма Беллінчоні. Предметом довгих дебатів було питання, яка з цих двох Саломей краща.

Джовані Бореллі в міланському журналі «Teatro illustrato» за 1907 рік віддавав перевагу «геніяльному відтворенню» Гемми Беллінчоні «з її упевненістю, умінням налагодити глибший зв'язок з глядачами та енергійнішою в своїй дикції». Проте Крушельницьку Бореллі називав «типовую азійською Саломеєю, яка, на противагу Беллінчоні, відзначалася витонченім, ніжним голосом, більш суверорою, витриманою інтерпретацією зі священими та загадковими жестами»²⁰.

¹⁷ С. Павлишин. Замечательная украинская певица, с. 130.

¹⁸ Toscanini // Enciclopedia dello Spettacolo, т. 9, с. 1018.

¹⁹ Там само.

²⁰ Цит. за: Rudolfo Celletti. Salomea Kruszelnicka, с. 16

П. Леві, порівнюючи двох славних Саломеї, «дав кращу оцінку Крушельницькій як витонченій співачці зі жвавими голосовими переходами та відчуттям»²¹.

З двох наведених коментарів з найбільш авторитетних джерел бачимо, як цінила найкраща італійська критика голос і талант нашої славної землячки.

Саме на цей час припадає інша важлива грань її діяльності, коли артистка, ставши на вершечку своєї слави, постаралася залишити у спадщину майбутнім поколінням свій чудовий і під мистецьким оглядом уже цілком зрілий і вироблений голос.

Міланські фонозаписи

Найкраще в ті часи і найславніше підприємство фонозаписів класичної та оперної музики — міланська фірма «Fonotipia» — починає випускати на світовий ринок серії записів Соломії Крушельницької. Так, у 1906 році вийшло в світ вісім оперних арій і пісень, наспіваних Крушельницькою у цій фірмі, а саме:

Fonotipia, Milano, 1906

39908 *Si dice* (Quaranta)

39909 *Capelli d'oro* (Oddone)

39919 «La Wally»: *Ebben ne andrò lontana* (Catalani)

39920 *Lasciali dir tu m'ami* (Quaranta)

39921 «Mefistofele» : *L'altra notte* (Boito)

39922 «Adriana Lecouvreur»: *Io son l'umile ancilla* (Cilea)

74023 «Forza del destino»: *Pace, pace mio dio* (Verdi)

74026 *Ti rivedrò* (Tosti)

Усі вісім арій та пісень Крушельницька співає в супроводі фортеп'яно²².

У 1907–1908 роках знаходимо тільки два записи, зроблені тією ж міланською фірмою²³:

Fonotipia, Milano, 1907–1908

62264 *Canzone di Solveig* (Grieg)

62265 *Si mes vers avaient des ailes* (Hahn)

Проте найпліднішим роком для звукозаписів Крушельницької був 1909, коли ця ж міланська компанія випустила на ринок аж десять її оперних

²¹ P. Levi. *Paessaggi e Figure Musicali*. Milano 1913, c. 405–406.

²² Robert Bauer. *The New Catalogue of Historical Records: 1898–1908/09*, c. 265; Rudolfo Celletti. *Salomea Kruszelnicka*, c. 16. На всіх платівках міланської фірми «Fonotipia» прізвище нашої співачки зазначене як «Krusceniski».

²³ Цими двома позиціями записи Крушельницької в книжці Бауера закінчуються. Проте в Р. Челлетті ці два записи занесено під 1906 рік.

арій. Деякі з них, як уже знаємо, принесли Крушельницькій світову славу, як от: числа 92086, 92087 або 92940 — арія зі згаданої раніше опери «Мадам Баттерфляй». На всіх десятюх плитах Крушельницька співає вже в супроводі оркестру:

Fonotipia, Milano, 1909

- 92086 «Aida»: *Ritorna vincitor* (Verdi)
- 92087 «Aida»: *I sacri nomi* (Verdi)
- 92088 «Adriana Lecouvreur»: *Io son l'umile ancella* (Cilea)
- 92089 «Adriana Lecouvreur»: *Poveri fiori* (Cilea)
- 92937 «Walkiria»: *Grido della Walkiria*, c. Veriotis (Wagner)
- 92938 «Walkiria»: *Tanto du triste* (Wagner)
- 92939 «Loreley»: *Da che tutta* (Catalani)
- 92940 «Madama Butterfly»: *Un bel di vedremo* (Puccini)
- 92941 «L'Africana»: *Di qui si vede il mar* (Meyerbeer)
- 92942 «L'Africana»: *Quei soavi concerti* (Meyerbeer)

Переглядаючи три вищезгадані списки, можна лише шкодувати, що не записано ще більше оперних арій, які принесли Крушельницькій такий самий, якщо не більший, успіх. Згадати можна хоч би Штраусові опери «Саломея» й «Електра». Справді, дуже шкода, що дальнє перебування Крушельницької в Мілані — центрі фонографічної індустрії того часу — не дало ще більше плодів у тому напрямі. Знаємо, що наша артистка продовжувала свої виступи в Міланській Ла Скалі аж до 1915 року, коли грава в першій постановці опери «Федра» Піцетті.

1909 можна вважати роком, коли звукозаписну активність в ділянці опери Крушельницька припинила. Деякі джерела подають, що Соломія Крушельницька в 1910 році в Чехословаччині записала на плиту *Пісню туги* Гріга та арію з «Тоски»²⁴. Знайти пітвердження цьому мені не пощастило, проте, можливо, що ця плита була копією раніше наспіваних версій. Як бачимо з попередніх списків, обидві ці пісні Крушельницька записала перед тим: першу у Варшаві 1903 року та в Мілані 1907 року. Другу — тільки у Варшаві 1903 року.

Український патріотизм Крушельницької

Відомо, що Соломія походила із дуже патріотичної священичої родини і з ранніх літ співала у сільському церковному хорі і в хорі «Руської Бесіди»

²⁴ R. Celletti. Salomea Kruszelnicka, с. 16. Усі записи в цьому джерелі також датовано 1906 роком. Це твердження неправильне, бо коли б так справді було, то книжка Бауера також занотувала б їх під тим самим роком. Серійні числа інших платівок, близькі до чисел платівок Крушельницької, зареєстровані в історичних джерелах під 1909 роком.

в Тернополі. Як згадують її ровесники, Крушельницька уміла «знімати тягар із серця» своїм співом. Любила свій народ і ставилася до нього з пошаною, а пісні його залишились їй у пам'яті назавжди. Співала їх з великою охотою навіть на вершині своєї слави, неодмінно включаючи їх у свої концертні програми, і часто мусіла виконувати їх на біс. Крім того, після таких концертів співачка сама сідала за фортеп'яно і співала українські пісні у власній обробці або так, як вони зберіглися в пам'яті з молодих літ.

Такі концерти, звичайно, тривали дуже довго. Ентузіазм слухачів, які відчували велику насолоду, не дозволяв Крушельницькій закінчiti концерт, і вона, часом знесилена до краю, співала пісню «Час додому, час», даючи публіці зрозуміти, що сили її вичерпані²⁵.

Велике почуття патріотичного обов'язку тягло часто Крушельницьку з чужини на Батьківщину. Майже щороку вона виступала на святочних академіях, присвячених Шевченкові, Шашкевичеві та ін.

Була близько знайома з Іваном Франком, Василем Стефаником та іншими видатними діячами української культури. Зокрема зі Стефаником її єднала «ніжна дружба на довгі роки». При відповідних нагодах Соломія співала йому його улюблену пісню *У сусіда хата біла*²⁶.

Побувавши на гастролях в Одесі, Крушельницька намагалася відвідати Київ і зустрітися з Миколою Лисенком. Але царська поліція звела ці плани нанівець. У приїзді співачки з «крамольної» Галичини до Києва російський уряд вбачав щось для себе небезпечне. Хоч багато славних італійських співаків часто відвідували Київ і виступали в місцевій опері, Крушельницькій так і не пощастило удостоїтися цієї чести. Побачення з Лисенком також не відбулося. Засмучений композитор, називаючи Крушельницьку «славою українського народу», змушений був вислати три пісні, присвячені співачці, аж до Італії²⁷.

Український патріотизм Крушельницької, її віра в народ та його високу культуру — це ті рушії, якими наша співачка жила й творила. У скрутні часи її науки в Італії вона вперто прямувала до своєї мети, кажучи: «Видержу до кінця і докажу всім нашим пессимістам, що й українська душа здатна досягти найвищих вершин у мистецтві, а тим поведу за собою й інших... Кажу вам, що відчуваю в собі надзвичайно багату й енергії»²⁸.

Яскравим прикладом патріотизму Соломії може послужити інцидент, який трапився у Львові після одного її приїзду з Варшави, де вона щойно з великим успіхом виступала у 500-му виконанні на сцені опери «Галька».

²⁵ Р. Пилипчук. Співає Соломія Крушельницька // Літературна Україна (1964) 7 лют.

²⁶ С. Павлишин. Замечательная украинская певица, с. 129; О. Залеський. Соломія Крушельницька, с. 17.

²⁷ Людмила Івченко. Українська співачка, яка дорівнювала Шаляпіну і Карузо, с. 3.

²⁸ С. Павлишин. Замечательная украинская певица, с. 130.

У своїй статті про Варшавську оперу Л. Д. Носковський пише, що, «приїхавши до Львова, Крушельницька була втягнена в одну з хронічних суперечок між польськими й українськими студентами у Львівському університеті... Будучи українського походження, вона виголосила палку промову, гостро нападаючи на польських студентів». Польська реакція на цю промову була також гостра. Носковський далі продовжує: «Варшава, яка до цього часууважала Крушельницьку однією зі своїх рідних, зреагувала неприхильно, і вона стратила свою популярність практично за одну ніч. Вона більше ніколи у Варшаві не співала»²⁹.

Як бачимо, Крушельницька свідомо ризикнула своєю мистецькою кар'єрою і популярністю, коли прилюдно виступила проти австрійсько-польського безправ'я на українській землі. Такий чин, безперечно, вимагав відданості і посвяти своєму знедоленому народові, і Крушельницька сміливо та з честю його виконала.

У 1920 році, після свого останнього виступу в Неапольському театрі Сан Карло, Крушельницька покидає кар'єру оперної співачки і віддається камерному співу. У цій ділянці, крім творів Монтеферді, Глюка, Моцарта, Респігі, Піцетті, Мусоргського та інших, Крушельницька включає також твори визначних українських композиторів, таких як Барвінський, Лисенко, Людкевич, Лопатинський, Нижанківський, Січинський та ін., які часто виконує на своїх концертах по містах, селах і навіть по гірських оселях Галичини.

Одним із патріотичних обов'язків Крушельницької були відвідини масових поселень українських емігрантів на північноамериканському континенті. Так, у 1927 році вона об'їхала американські й канадські центри українських поселенців зі своїми концертами. Ще сьогодні живе багато наших старших громадян, які з великою насолодою і з незмірним почуттям вдячності згадують концерти славної співачки.

Вона, немов той словоєйко, виспіувала їм туту й радість, якими жив наш народ не тільки на поневоленій батьківщині, але й тут, у Новому Світі. Вона, немов той величний міст, поєднувала наших поселенців з далекою їм, але так близькою в серці батьківщиною. Як влучно звучать тут слова самої Соломії Крушельницької, коли вона, згадуючи про живий відгук народу на її спів, сказала: «Я така рада, коли бачу, що люди слухають з насолодою, що пісня доходить до їхнього серця, а їхні переживання зливаються з моїми; коли моя пісня несе їх у світ краси і високих стремлінь. Це така велика нагорода, що іншої я не бажаю»³⁰.

²⁹ Там само, с. 129.

³⁰ L. D. Noskowski. The Warsaw Opera: 1900–1910, с. 209.

Українські плити Крушельницької

Виступаючи з концертом у Чикаго, Крушельницька записала там в американській фірмі грамофонних плит «Columbia» низку українських пісень у супроводі оркестру. Як знаємо, на ринку з'явилися в тому самому році дві плити³¹:

<i>ч. матриці</i>	<i>назва пісні</i>	<i>ч. платівки</i>
108887	<i>Вівці мої, вівці, пастуша пісня</i>	27132F
108888	<i>Через сад, виноград, дівоча пісня</i>	27132F
108889	<i>Ой, де ти ідеш, де ти поїдеш, колискова пісня</i>	27133F
108899	<i>Ой, летіли білі гуси, розплетини</i>	27133F

Деякі відомості вказують на те, що Крушельницька записала тоді аж тринадцять українських пісень, проте на загальний ринок було випущено тільки чотири пісні на двох платах. Таке припущення висловив П. Сурмач, власник української крамниці «Сурма» в Нью-Йорку. Це його припущення ґрунтуються на тому, що, оглядаючи плиту ч. 27133F, бачимо різницю на дев'ять одиниць у числах матриць: на одній стороні плити число матриці пісні ч. 108889, а на іншій — аж 108899. Виникає запитання, що сталося з піснями, записаними на матрицях від 108890 до 108899?³²

Якби при енергійних розшуках таке припущення справдилося, то обов'язком нашої спільноти тут, у Сполучених Штатах, було б, якщо то можливо, придбати ці матриці і дбайливо зберігати їх у якомусь авторитетному музеї або архіві, бо це справді національний скарб. Про це повинні подбати компетентні кваліфіковані люди, щоб зробити в цьому напрямі відповідні кроки.

Ці останні записи — випущені на ринок і не випущені — належать до тих небагатьох записів українських пісень у виконанні Соломії Крушельницької, що зроблені електричним способом³³. Усі інші, записані перед тим, було зроблено механічним способом. Тут ще згадаю, що плита ч. 27133F є тою другою платівкою, яку має Бібліотека Конгресу у Вашингтоні. На

³¹ С. Павлишин. Замечательная украинская певица, с. 131.

³² Українські рекорди, Columbia Records General Cat. 1929, с. 5. Числа матриць перевірив В. М. Селцам з фірмою «Columbia» в Бріджпорті, Конн., і подав їх у листі до мене від 19 жовтня 1964 року. Він пише, що платівки були записані в Чикаго 1927 року. Цей здогад висловлює і П. Селцам у наведеному листі: «Є прогалина в серійних числах між 108889 і 108899, отже, їх могло бути більше».

В 1964 році В. М. Селцам не мав достовірної інформації про місце і час зроблених записів Соломії Крушельницької. На підставі найновіших і остаточних даних з документів самої фірми «Columbia», Р. Спатсвуд у своїй монументальній праці «Етнічна музика в Америці», т. 2, 1990 р., подав дату 28 лютого 1928 року в Нью-Йорку, а не в Чикаго. Також доведено, що прогалини в матричних числах було виловлено іншими виконавцями.

³³ Недавно в періодиці з'явилається вістка про те, що Львівська консерваторія має деякі записи українських пісень, наспіваних С. Крушельницькою вже тоді, коли вона викладала в Консерваторії. Проте ті записи ніколи не було випущено на загальний ринок.

цьому, на жаль, оригінальні фонозаписи Крушельницької закінчуються. За моїм підрахунком, їх налічується тридцять один запис. У це число входять ті, які мені пощастило знайти у відповідних джерелах. Мова тут виключно про оригінальні фонозаписи. Коли б додати до цього числа ще й плити-копії, записані з оригіналів, то, безумовно, число їх буде куди більше.

Плити-копії

Копіювання оригінальних грамофонних плит Крушельницької почалося ще з того року, коли з'явилися на ринку її перші варшавські записи. У 1903 році американська фірма «Victor» випускає плиту Крушельницької, на якій співачка виконує арію *Vissi d'arte* з опери «Тоска». Від 1903 до 1907 року ця плита виходить з чорною наліпкою, під числом 61078. А в 1911 р. південноамериканські каталоги цієї самої фірми реєструють ту ж плиту, але з червоною наліпкою під числом 66005. Обидва видання є копіями варшавського запису ч. 23362³⁴.

Наступні копії, — то плити німецької фірми «Odeon». Коли «Odeon» об'єдналася з міланською компанією «Fonotipia» десь у 1910 році, вона перевидала низку міланських записів Крушельницької. Дотепер мені пощастило віднайти копії лише трьох оперних арій. Усі вони були випущені у т. зв. «Serie Fonotipia» правдоподібно у період між 1910 роком і Першою світовою війною.

Перша — це арія *Io son l'umile ancilla* з опери «Адріана Лекуврер». На плиті написано, що оригінальний запис зроблено 6 грудня 1906 року, а ч. оригінальної плити фірми «Fonotipia» є 39922, матриця X-Ph 2213. Також на етикетці вказано, що цю копію зроблено для «Historical Record Society» ч. 1017-В. Етикетка зелена. На другому боці цієї плити записані інші співаки.

Друга плита цієї самої «Serie Fonotipia», якою мені теж пощастило збагатити власну колекцію фонозаписів Крушельницької, має вже двобічний запис нашої співачки. На першій стороні арія *Da che tutta* з опери «Лорелляй», оригінал з 1909 р. під ч. 92939, а матриця X-Ph 4813. На другій стороні славна *Un bel di vedremo* з опери «Мадам Баттерфляй», ч. оригіналу 92940, матриця X-Ph 4816. Ця плита має етикетку червоного кольору. На обох плитах витиснено власноручний підпис «Salomea Krusceniski».

Дальші копії з оригінальних записів Крушельницької вийшли приблизно через сорок років в Америці. Це було перевидання двох українських пісень з оригінальної матриці фірми «Columbia» 1927 року, ч. 27132-Е, зреалізоване нашим відомим бізнесменом у Нью-Йорку п. Сурмачем,

³⁴ J. M. Moses. *Collector's Guide to American Recordings: 1895–1925*. New York 1949, с. 105.

власником крамниці «Сурма». Цю плиту випустила на початку 1950-х років фірма «Fortuna», ч. F-2703 A-B.

У 1952 році на американському ринку з'являються дві плити-копії Крушельницької, які випускає славний і знаний на весь світ «International Record Collectors' Club» (IRCC), заснований ще в 1932 р. В. М. Селцамом.

На плиті IRCC 3095-B (9146) Крушельницька співає арію Брунгільди *Ho Jo To Ho* з опери «Валькірія». З цією плитою трапилася цікава історія. Видавець і директор цього міжнародного клубу колекціонерів під п. Селцам, в одному зі своїх листів до мене пише таке: «Є деякі сумніви щодо запису *Ho Jo To Ho*. [Наш] відпис зроблено з пробної фонотипії, серійне число X-Ph 4814. Ми припускаємо, що це була інша співачка, а не Крушельницька, тому що її запис цієї частини «Валькірії» є під числом 92937, серійне число [матриці] X-Ph 5269. Звичайно, попереднє серійне число могло бути версією тієї ж співачки, раніше записаною і, можливо, відкіненою. Проте на білій етикетці олівцем написане її [Крушельницької] ім'я»³⁵.

Як бачимо, сумніви щодо автентичності запису існують. Але тут слід зазначити, що серійні числа (числа матриць) грамофонної фірми «Fonotipia» X-Ph 4813 та X-Ph 4816 є записами арій *Da che tutta* та *Un bel di vedremo*, з числами 92939 та 92940 на одній плиті з 1909 р.

Порядок серійних чисел матриць дає підставу припускати, що й матриця X-Ph 4814 також була записом Крушельницької, правдоподібно (як і сам Селцам це припускає) відкінненим для масового друку на ринок. Ім'я Крушельницької, написане олівцем на етикетці проби, може бути ще одним доказом того, що це є голос таки нашої славної Соломії.

Друга плита IRCC 3132, яку видав цей самий клуб у грудні 1952 року, має на обох сторонах запис арії смерти Селіки з опери «Африканка». У бюллетені ч. 164 цього клубу, з нагоди 20-річчя його існування, є велика стаття про Соломію Крушельницьку. Тут її названо «визначним українським сопраном» і «добре відомою колекціонерам плит... Муньйон, Тосканіні та інші італійські диригенти змагалися між собою, щоб тільки здобути цю велику аристократку для творення ролей. Хтось писав, що Крушельницька була єдиною аристократкою, яка посідала ті самі найкращі якості, що й Шаляпін, але на жіночий лад». У кінці статті написано, що ця друга плита із записом арії смерти Селіки «розкішна» і настільки рідкісна, що «ми ніколи не чули про існування більше як однієї чи двох оригінальних копій»³⁶. Ця плита є копією міланського запису з 1909 року, числа 92941 та 92942.

Є ще група платівок, на яких трапляються копії оригінальних фонозаписів нашої співачки — це довгограйні плити фірми «Top Artists Platter»

³⁵ Лист пана Селцама до мене від 21 вер. 1964.

³⁶ International Rerord Collector's Club Bulletin 164 (Bridgeport, Conn. 1952/ груд.) 2.

(ТАР), випущені на ринок наприкінці 1950-их років. Довгограйна платівка, ч. Т-326 під назвою «Зірки Ла Скала: 1890–1900» вміщує арію *Un bel di vedremo* з опери «Мадам Баттерфляй». На жаль, на цій плиті арія раптово обривається і не складає враження цілості. Цей запис є копією вже згаданого кілька разів вище міланського оригіналу з 1909 року, ч. 92940.

Наступне число цієї самої фірми, Т-327, під назвою «Три з половиною століття італійської опери» має арію *Ebben ne andrò lontana* з опери «Валлі». Це копія запису міланської компанії «Fonotipia» 1906 року, ч. 39919.

Третя і остання довгограйна плита цієї фірми, Т-332, під назвою «Двадцять визначних європейських зірок» має запис арії *Da che tutta* з опери «Лореллай»; це теж копія запису Міланської фірми «Fonotipia» з 1909 р., ч. 92939.

У примітках двох перших плит фірми ТАР Крушельницьку названо «славним польським сопраном» або «польським драматичним сопраном, італійська кар'єра якої позначена безперервним успіхом». У примітках останньої плити пишеться, що Крушельницька «була найвидатнішим сопраном останнього десятиліття 19 і двох перших десятиліть 20 століття».

У 1963 році на англійському й американському звукозаписних ринках з'явилася ще одна серія передруків старих історичних фонозаписів славних світових співаків з т. зв. «Золотої ери опери». Наша землячка була одним із світіл тієї ери, і тому фірмі «Belcantodisc» неможливо було не включити до свого репертуару славну Крушельницьку.

Англійське видання «Belcantodisc», яке вийшло першим, включило два твори у виконанні Крушельницької на двох різних платівках. Довгограйна плита «Belcantodisc», А.Ж.К-104, містить арію *L'altra notte* з опери «Мефістофель» варшавського запису 1903 року, ч. 23355. А платівка А.Ж.К-105 містить пісню, під назвою *Melodia*, або по-італійському *Lasciali dir tu m'ami*, також з варшавського оригіналу 1903 р., ч. 23360. На американському виданні «Belcantodisc» BC 205 під назвою «The Great Prima Donnas, vol. 1», знаходимо ті самі два записи з попередніх англійських видань.

Вартість цих двох записів-копій теж неоціненна, бо, як знаємо, це перші фонозаписи Крушельницької. Досі мені не довелося знайти документальних даних, які вказували б на те, що голос Крушельницької записано на плити або циліндри раніше 1903 року.

У 1964 році побачило світ ще одне перевидання старих записів Крушельницької, про яке варто тут згадати і якому свого часу було присвячено багато уваги в українській радянській пресі. Це польське видання вийшло десь у другій половині року під назвою «Gwiazdy Polskiej Opery 1900–1939». Цей альбом складається з чотирьох довгограйних платівок. Його видала польська фірма «Muza» під числом M-33. На плитах цілий ряд старих цінних записів різних відомих польських співачок і співаків, серед яких є й наша Крушельницька та Адамо Дідур.

На першій довгограйній плиті XL-0109 записано дві арії у виконанні Крушельницької. Перша — *Un bel di vedremo*, з міланської фірми «Fonotipia» 1909 р., ч. 92940, а друга — надзвичайно цінний запис арії *Gdyby rannym słońkiem* з опери «Галька», під акомпанемент фортеп'яно, здійснений у Варшаві 1903 року під ч. 233.

У супровідному альбомі, на с. 19, уміщено чудовий портрет Крушельницької в ролі Графині. Сказано також, що Крушельницька була найкращою з виконавиць ролі Графині в одноіменній опері Монюшка, як також знаменитою в ролі Гальки, наділеною великим талантом відтворення типово польських характерів». Тут сказано, що Крушельницька «русинка», а в англійському перекладі цей термін перекладено, як «білорусинка». Там згадується також про польський культурний вплив на Крушельницьку.

Найцінніший з усіх дотепер перевиданих фонозаписів Крушельницької — це одна довгограйна платівка, що з'явилася у березні 1963 року. Плиту видала фірма «Rococo Records» у Торонті під ч. 5211. Платівка містить спів самої лише Крушельницької: сімнадцять записів, з них 13 оперних арій і чотири пісні. Усе це оригінально від 1903 року у Варшаві до 1909 року в Мілані. Деякі пісні та арії повторюються, проте час їхнього запису різний.

Цю платівку слід описати докладніше, подаючи точно фірму, число плити й рік запису. Пан Росс у своєму коротенькому коментарі до цього видання зробив це тільки частинно. На жаль, він подав точний реєстр тільки варшавських записів, а міланські цілком зігнорував. Тому нижче подаю точну інформацію до всіх арій і пісень на цій плиті.

Перша сторона:

1. «L'Africana»: *Di qui si vede il mar* (Meyerbeer). Fonotipia Milano, 1909, ч. 92941
2. «L'Africana»: *Quei soavi concerti* (Meyerbeer). Fonotipia Milano, 1909, ч. 92942
3. «Mefistofele»: *L'altra notte* (Boito). G&T Warszawa, 1903, ч. 23355
4. «Aida»: *Retorna Vincitor* (Verdi). Fonotipia Milano, 1909, ч. 92086
5. «Aida»: *I sacri numi* (Verdi). Fonotipia Milano, 1909, №. 92037
6. «Madama Butterfly»: *Un bel di vedremo* (Puccini). Fonotipia Milano, 1909, ч. 92940
7. «Tosca»: *Vissi d'arte* (Puccini). G&T Warszawa, 1903, ч. 23362
8. *Lasciali dir tu m'ami* (Quaranta). Fonotipia Milano, 1906, ч. 39920

Друга сторона:

1. «Mefistofele»: *L'altra notte* (Boito). Fonotipia Milano, 1906, ч. 39921
2. «Adriana Lecouvreur»: *Io son l'umile ancilla* (Cilea). Fonotipia Milano, 1909, ч. 9209
3. «Adriana Lecouvreur»: *Poveri fiori* (Cilea). Fonotipia Milano, 1909, ч. 92089

4. «La Wally»: *Ebben ne andro lontana* (Catalani). Fonotipia Milano, 1909, ч. 39919
5. «Loreley»: *Da che tutta* (Catalani). Fonotipia Milano, 1909, ч. 92939
6. «Walkiria»: *Tanto fu triste* (Wagner). Fonotipia Milano, 1909, ч. 92938
7. *Capelli d'oro* (Oddone). Fonotipia Milano, 1906, ч. 39909
8. *Si dice* (Quaranta). Fonotipia Milano, 1906, ч. 39908
9. *Lasciali dir tu m'ami* (Quaranta). G&T Warszawa, 1903, ч. 23360

Довгу і прихильну рецензію з нагоди появи цієї плити написав музичний критик Конрад Осборн у місячнику «High Fidelity». Він пише, що Крушельницька, «як учениця славної Маркезі, володіє характерним умінням вживати незвичайні технічні прийоми і одночасно суворо, свідомо культивовані міжрегистрові межі. (Маркезі — видатний педагог — уміла прищеплювати ту рису всім своїм численним славним учням.) Її тон на цих записах в основному темний і дуже округлий, але здатний до яскравості й легкости виконання. Це був, очевидно, розкішний голос, що передався в записі вдаліше за безперечно чистіші й вищі голоси, скажімо, Сембріч чи Мельбі.

Найкраще враження справляють її арії з «Аїди», особливо молитва, яку відспівано з надзвичайною свободою і чистотою, як також дійсно розкішна арія *Io son l'umile ancilla*, виконана ідеально, під поглядом локальним і стилістичним». На цій платівці, — твердить Осборн, — «є справжні раритети, яких не можна почути за жодних кращих умов, а артистка вона безсумнівно велика. Рекомендується любителям вокального мистецтва»³⁷. Шкода тільки, що для пана Осборна наша Крушельницька й далі «польське сопрано».

Приблизно в той сам час з нагоди появі цієї ж плити з'явилася ще одна важлива рецензія, вміщена в газеті «New York Times». Музичний критик Реймунд Еріксон пише: «Беручи до уваги красу її голосу, засвоєну техніку та силу драматичного вислову, які помітні на її плиті, стає очевидним, що Крушельницька була співачкою найвищого класу. Тембр її голосу чистий та сріблястий, з домішкою вібрації і сили, які ефективно прорізуються крізь важкі штравсівські і вагнерівські оркестровки. Її голос дуже подібний до голосу Люби Веліч — величної Саломеї недавніх літ»³⁸.

Із числа випущених оригіналів та перевиданих звукозаписів С. Крушельницької ще раз робимо висновок, наскільки славною й відомою є

³⁷ Conrad L. Osborne. [Рец. на платівку Rococo Records, з. 5211] // *High Fidelity* (1964/черв.) 88.

³⁸ Raymond Ericson. [Рец. на платівку Rococo Records, з. 5211] // *New York Times* (1964) 26 лип., секц. 11, с. 10.

наша співачка в колах оперного мистецтва. Чужинці, здебільшого американські любителі оперного співу та колекціонери рідкісних платівок, подбали про те, щоб фонографічна спадщина Крушельницької була не тільки врятована від загибелі, але й перевидана і масово розповсюджена на світовому ринку.

Єдине, чого не зробили чужинці — не пропагували достатньо її українського походження. Крушельницьку здебільшого вважали полькою або ж зовсім не згадують про її національне походження.

В майбутніх дослідженнях про життя і мистецьку діяльність Соломії Крушельницької маємо приділити якнайбільше уваги висвітленню національного походження артистки, спотвореного через непоінформованість, а часом і через навмисне перекручування.

* * *

Добрим початком української дисковографії було б створення осередків або відділів історичних фонозаписів, у яких зберігалися б і охоронялися не лише звукозаписи С. Крушельницької, О. Мишуги, М. Менцінського та інших наших визначних співаків, але також усі інші українські записи, зроблені від початку існування фонозаписної техніки.

Усі авторитетні наукові установи та бібліотеки культурних народів світу мають такі осередки з тисячами надзвичайно цінних плит. Кожна нація старанно береже такі фонозаписи, бо вони є частиною її культурних надбань і одним із мірил культурного рівня нації, так само як література, образотворче мистецтво, скульптура та ін.

Ми, як нація давня й живуча, повинні йти цим шляхом і створити при наших наукових установах в Америці центри скупчення всіх українських історичних фонозаписів, зроблених від початку існування цього роду індустрії на всіх континентах і в усіх країнах, де такі записи було зроблено.

Bicm: Журнал музичного та мистецького життя 14 (Міннеаполіс 1965/3) 13–19, 15 (1965/4) 19–22.

ДО ДЖЕРЕЛ УКРАЇНСЬКИХ ФОНОЗАПИСІВ

«Я почуватиму себе цілком винагородженою за свій труд, якщо мое зусилля послужить поштовхом до дальнього збирання українських народних пісень. Наслідком цього моя праця не щезне безслідно, але буде провадитися далі»¹. Такі думки висловила славна збирачка й дослідниця українських і російських народних пісень Євгенія Едуардівна Ліньова, коли вибиралася в одну з найцікавіших музично-етнографічних експедицій в Україні на початку століття.

Євгенія Ліньова народилася 1854 року в родині зубожілого балтійсько-німецького дворяніна фон Папріца. За фахом вона була співачкою, але більшу частину свого життя присвятила вивченю народних пісень і звичаїв українського та російського народів. За час своєї невтомної праці в цій ділянці Ліньова записала близько двох тисяч народних пісень, з яких сто двадцять були українські. 65 пісень було переписано на нотний папір, з них — 18 українських. Цінність цих 65 нотних записів полягає в тому, що їх уперше зроблено з автентичних виконань, записаних на фонографі².

Причини, які спонукали Ліньову до такої експедиції з фонографом, дуже цікаві і тому заслуговують нашої уваги. «Я знала тільки „зевропейовані“ українські пісні і тому прагнула почути їх у чистій формі, так як вони збереглися у вишневих садках та білих хатках під небом поетичної України і так, як їх народ співав ще з давніх часів»³. Тут вона додає, що життя селянина в Україні «дуже тісно пов’язане з природою і далеке від сучасних тенденцій філософського матеріалізму». Через те в їх світогляді, — твердить Ліньова, — «вони не можуть позбутися поетичного містицизму». Легенди і забобони грають важливу роль у житті українського селянина⁴.

Іншою причиною було те, що Ліньова цілком усвідомлювала важливість фонографічних записів як засобу збирання і впорядкування українських

¹ Eugenie Linieff. *Folk Songs of the Ukraine: An Experiment in Recording Ukrainian Folk Songs by Phonograph During a Musical Ethnological Excursion to the Province of Poltava in 1903*. Godfrey, Illinois 1958, с. I. Марія Сафонова переклала цю книжку англійською мовою з російського видання: Лінєва Евгения. Опыт записи фонографом украинских народных песен: Из музыкально-этнографической поездки в Полтавскую губернию в 1903 году // Известия Общества любителей естествознания, антропологии и этнографии [=Труды Музыкально-этнографической комиссии], т. 1. Москва 1906. с. 219–268.

² Там само, с. IV.

³ Там само, с. I.

⁴ Там само, с. 3.

народних пісень. У той час це був справді революційний метод запису музики і звуку взагалі. У зв'язку з тим Ліньова пише: «Я поробила найточніші розслідування, чи подібний метод був коли-небудь застосований яким-небудь спеціялістом в ділянці українських народних пісень. Одержавши негативну відповідь на мої запити, я вирішила взятися за цю справу. Для моого першого експерименту я вибрала Полтавщину».

Кожен сучасний метод, який застосовується вперше, трактується з певною дозою недовір'я та скептицизму, тому Ліньова не була певна, як поставиться до її задуму українська громадськість, і дещо вагалася. «Я думала, що навіть найпалкіші українські патріоти повинні вибачити мені мое непереможне бажання записати їхні пісні методом, вільним від усного суб'єктивного впливу, зберігаючи тим самим пісні в їх чистій формі, та в усій їх безпосередній мелодійній красі»⁵. Як виявилося згодом, її побоювання були зовсім зайві.

На початку літа 1903 року, перед сінокосом та жнивами, Ліньова вибирається чи не в першу звукозаписну експедицію по Україні, маючи підтримку багатьох визначних та свідомих українців Полтави. Вона висловлює «глибоку вдячність за енергійну співпрацю і допомогу М. А. Ольхівському, Л. В. Падалці, В. І. Василенкові, а також В. П. Милорадовичу, О. Г. Сластіонові та Є. А. Батуровій». Ліньова зазначає, що «вони поставилися прихильно до методу запису пісень за допомогою фонографа»⁶.

Подорожній маршрут Ліньової проходив через Миргородський, Лубенський, Хорольський та Золотоноський повіти, де, на думку її українських дорадників, ще збереглися старі звичаї та обряди, оспівані в багатьох наших піснях.

На підставі своїх спостережень та фонозаписів Ліньова дійшла висновку, що до пісень, в яких збережена первісність у тексті та мелодії, належать веснянки, петрівки, колядки, щедрівки, пісні кобзарські й лірницькі, чумацькі й бурлацькі, історичні пісні доби козаччини та жартівлivi пісні.

У своїй книжці Ліньова згадує кілька цікавих епізодів, які вона пережила під час своєї подорожі. На Зелені свята їй довелося зупинитися на далекому хуторі біля Великих Сорочинців у колишнього сільськогочителя І. Бакитка. Там ій пощастило записати на фонографі 25 пісень: 20 сільних, одну петрівку, одну родинну пісню, одну ліричну і дві купальські. Дружина Бакитка Софія Іванівна, що мала добрий голос і слух, співала з трьома іншими жінками в усіх хорових піснях а також виконала декілька сольних. Інша жінка — Горпина Чорномаз, типова українка — мала гарний низький голос і вміла добре вести. «Коли я її попросила співати у

⁵ Там само, с. I.

⁶ Там само, с. 2.

фонограф, вона відразу погодилася. Знизуючи енергійно плечима, вона відповіла, що її вже нічого не здивує... та вона й прийшла сюди, щоб допомогти, а не збавляти час. Їй відомо від Софії Іванівни, для чого ці пісні співаються, і тому вона готова співати їх аж до ночі»⁷.

Описуючи петрівки, які вона чула під час їх виконання над цілющою криницею поблизу села Єнківці (близько 20 км від Лубен), Ліньова зазначає, що вони надзвичайно гарні і справляють «незабутнє враження на слухача». «Українські веснянки і петрівки, — твердить вона, — це дійсний скарб для українських композиторів. Окрім притаманної їм аристистичної краси, ці старі веснянки й петрівки мають ще додаткове значення для музичної етнології. Ці пісні, безперечно, старовинного походження»⁸.

Ліньова висловлює жаль з приводу того, що технічні можливості тогочасного фонографа не достатні, щоб записувати ці пісні в масовому виконанні.

Під час своєї дальшої подорожі Ліньова натрапила, як вона каже, «на ціле гніздо» лірників в одному селі, біля Кременчука. Їх було аж вісім, але вдома вона застала тільки одного, Степана Жугая, який заспівав їй «Страсті». «Його спів нагадував мені спів Михайла Кравченка, з яким я познайомилася на селянській виставці в Петербурзі» 1902 року. Там я записала його *Лазаря, Ой, над Чорним морем, і Думу про сестру і брата*. Голос у С. Жугая чистіший і сильніший, хоч М. Кравченко співає з більшим почуттям»⁹.

Отже, виходить, що ще за рік перед полтавською експедицією Ліньова робила фонозаписи українських народних пісень. Проте їх зроблено в Петербурзі, а не в Україні.

Українські кобзарі та їхній спів захоплюють Ліньову. «Поява сліпих співаків надзвичайно зворушлива... Тільки кам'яне серце може не відчути того, коли кобзар-сліпець... виливає прямо зі своєї душі жалібні звуки, нарікаючи на безправ'я у світі... Основний мотив у їхніх піснях — це туга за правою та жаль, що в світі панує несправедливість»¹⁰. На підставі відомостей, які подав Ліньовій О. Г. Сластіон, лише в Миргородському повіті нараховувалося в той час 24 сліпі кобзарі, з них 18^{*} брали участь у Харківському Археологічному з'їзді 1902 року.

Крім історичних та козацьких пісень, увагу Ліньової привабила пісня «Ой, горе тій чайці», авторство якої, як вона зазначає, «приписується Мазепі». Ця

⁷ Там само, с. 6–9.

⁸ Там само, с. 2, 14.

⁹ Там само, с. 17.

¹⁰ Там само, с. 15–36.

* За даними В. Ємця, живого свідка тодішніх харківських подій та зі світлини кобзарів, які виступали на тому з'їзді разом з Г. Хоткевичем, кобзарів було 11. Зібрав їх на той виступ Г. Хоткевич за дорученням Комітету З'їзду. Доповідачем про кобзарство був Г. Хоткевич, відомий бандурист-віртуоз і композитор. О. Г. Сластіон міг з пам'яті (або з патріотизму) помилитися. Дані про виступ кобарів (та їх кількість у виступі) трапляються також в інших джерелах; ця кількість удвічі менша від названої. (Прим. ред. журналу «Віснік»).

пісня «винятково зворушлива», і її співали Ліньовій мати й син Олександра та Ігнат Тункусі із села Жовнине біля Золотоноші.

Згадуючи про популярність та важливість козацьких і чумацьких пісень, Ліньова робить, як на той час, дуже відважну заяву: «Без сумніву, є тепер в Україні люди, які фанатично люблять свою батьківщину... Вони пишаються історичним минулом своєї країни, люблять свободу та горді з козацького героїзму... Вони [ці пісні] нагадують їм про давню хоробрість та відвагу українського народу. Все це свідчить про те, що колись Україна жила своїм власним незалежним життям»¹¹.

Цінність українських фонозаписів Ліньової не тільки в тому, що це були чи не перші приватні записи, зроблені фонографом під час етнографічної експедиції в Україні. Її заслуга ще й у тому, що ці її записи значно поширили й удосконалили теоретичну й практичну сторони дослідів народних пісень. Елемент чисто технічного характеру великою мірою допоміг Ліньовій та іншим дослідникам, які пішли її шляхом, не тільки докладніше вивчити музичну структуру українських народних пісень, але також пізнати звичаї та спосіб життя народу. «В усіх моїх екскурсіях з наміром збирати народні пісні фонограф допомагав мені правильно злагодити особливості виконання різних людей та структуру українських пісень. Він [фонограф] допоміг мені також призбирати матеріял: хоч і невеликий кількісно, проте багатий якісно». Як вже згадано, Ліньова зібрала 120 українських пісень, фонозаписи яких зберігаються у фонограмархіві Інституту російської літератури Академії Наук СРСР в Ленінграді¹².

На підставі зроблених фонозаписів Ліньова знаходить відповідь на питання, які поставила собі перед початком експедиції. Вона пише, що «фонозаписи пісень на Полтавщині, здається, стверджують той факт, що оригінальні та характерні риси в музичній структурі української народної пісні, великою мірою втратили свою самобутність у т. зв. «зевропейованій» версії, найбільш відомій в освічених колах [українського] суспільства... Українська пісня в народній інтерпретації звучить куди вільніше й оригінальніше від зевропейованої пісні не тільки в ритмі, але й у контрапункті»¹³.

* * *

*

Присвятивши своє життя та наукову діяльність вивченю народної творчості українського та російського народів, Ліньова у своїх дослідженнях приходить до беззаперечного висновку, що культурний та історичний розвиток цих двох народів ішов різними шляхами. Це наочно видно з її

¹¹ Там само, с. 18.

¹² Большая Советская Энциклопедия, т. 25, с. 144.

¹³ E. Linieff. Folk Songs, с. 20.

оцінки походження української пісні. Вона твердить, що тональність українських пісень — грецького походження. Про її оцінку нашого історичного минулого вже йшла мова. Тут треба тільки підкреслити, що Ліньова з мужністю й об'єктивністю авторитетного дослідника випередила на один рік відому записку Російської Академії Наук про окремішність української нації від росіян.

Євгенія Ліньова була однією з небагатьох у Східній Європі, хто розумів цінність звукозаписної техніки та її практичне застосування в наукових дослідженнях музичної культури народу. Вона вже на самому початку минулого століття звернула увагу на важливість фонозаписів української народної творчості. Та експедиція мала велике музично-етнографічне значення. У передмові до англійського перекладу праці Ліньової про українські народні пісні Альфред Сван, професор музики Гаверсфордського Коледжу (Пенсильванія) дає таку оцінку її фонозаписам: «Історична цінність збірки Ліньової полягає в її звукозаписній творчості... Її збірки є також неоціненим документом людських типів та їхніх звичаїв»¹⁴.

Ліньова виявляла велике зацікавлення щодо фонозаписів українських пісень у майбутньому. «Можна тільки висловити побажання, щоб було точно записано якнайбільше українських пісень. А справді, то всі пісні в Україні треба записати фонографічним способом. Щоб того досягти, люди, віддані цій справі, повинні виявити в тому напрямі зорганізоване зусилля».

Ліньова з великою вдячністю згадує про відданість українців своїй батьківщині. На її думку, ця відданість «виявила себе в надзвичайно цінних дослідженнях та працях над українською народною творчістю багатьох із них — Лисенка, Чубинського, Головацького, Милорадовича та інших».

Маючи на увазі цю безмежну любов до України, Ліньова висловлює палке бажання, «щоб український народ не занедбував цей надзвичайно цінний метод точного запису, який нам подарувала наука, і щоб у недалекому майбутньому було віднайдено нові скарби творчого музичного мистецтва»¹⁵. Такими словами закінчила Євгенія Ліньова свою книжку 3 листопада 1904 року в селі Шереметівці. Ці її слова стали пророчими. Відомо, як багато вже зробили ті, хто став працювати в тій галузі після Ліньової. Однак треба усвідомити, що не все зроблено так і до тієї міри, як того бажала вона. З почуттям тривоги спостерігаємо, як мало в тому напрямі робиться тепер в Україні. Рідко натрапляємо на українські радянські грамофонні платівки із записами старовинних народних пісень, які зробили хорові колективи або окремі виконавці, які й досі плекають цього роду мистецтво. А люди старої України усе відходять від нас у Вічність, не передавши нам усього того, що вони знали, що упродовж століття так пильно

¹⁴ Там само, с. IV–V.

¹⁵ Там само, с. 33.

оберігалося від загибелі і творило велику частину культурної скарбниці українського народу.

Ноти пісень, вміщені в кінці праці Є. Ліньової*

1. *Люлі, люлі, люлята*, колискова, записана в селі Литвяки Лубенського повіту.
2. *Стояла Маринка на межі*, приспів кукли Маринки в четвер на Зелений тиждень, записана у Великих Сорочинцях Миргородського повіту.
3. *Маринка-купалочка*, з Великих Сорочинців Миргородського повіту.
4. *Поза селом повезено сіно*, веснянка, записана в селі Литвяки Лубенського повіту.
5. *Та малая нічка петрівочка*, петрівка, записана в селі Литвяки, Лубенського повіту.
6. *Понад терном стежечка*, триндичка, записана в селі Литвяки Лубенського повіту.
7. *Таходить журавель*, сімейна, записана на хуторі Рокита Хорольського повіту.
8. *Та дібрівонька зеленая*, весільна (коли молода сирота), записана у Великих Сорочинцях Миргородського повіту.
9. *Та летить сокіленько*, весільна, записана в селі Литвяки, Лубенського повіту.
10. У *Єрусалимі рано там задзвонили*, щедрівка, записана в селі Литвяки Лубенського повіту.
11. Чужі *пани робочі*, робоча пісня, записана в селі Литвяки Лубенського повіту
12. *Ой, піду я долом*, парубоцька, записана в селі Деньги Золотоніського повіту.
13. *Страсті*, духовна, записана в селі Стовбових Кременчуцького повіту.
14. *Ой, морозе, морозенку*, історична, записана в селі Деньги Золотоніського повіту.
15. *Ой, горе тій чайці*, історична, записана в селі Жовнине Золотоніського повіту.
16. *Ой, ходив чумак сім літ по Криму*, чумацька, записана в селі Шишаки Хорольського повіту.
17. *Віє вітер*, думка.
18. *Ой, чия це хатинка*, жартівлива.

Вісні: Журнал музичного і мистецького життя 17 (Міннеаполіс 1966/2) 15–17.

* Цього списку журнал не надрукував.

СПРАВА ЗАПИСУ ОСТАННІХ ГРАМОФОННИХ ПЛАТИВОК О. КОШИЦЯ

Минуло вже чимало років з того часу, коли Українська республіканська капела під диригентурою славного Олександра Кошиця покинула рідні сторони, щоб нести у світ красу і велич української пісні. Відтоді написано багато про творче життя і працю великого диригента. Тепер навіть українські совєтські дослідники і музикологи починають писати про Кошиця, бо переконалися, що не можна вже далі замовчувати перед українським народом заслуг цього великого диригента, який на своїх прaporах написав: «Боротьба за українську державність піснею!»

Проте досі ніхто ще не взяв на себе завдання ретельно дослідити фонозаписну діяльність О. Кошиця. Для українських совєтських дослідників ще донедавна Кошиця ніби й узагалі не існувало. Писати про нього об'єктивно, а не лаяти, було неможливо. До того ж в Україні дискографією мало цікавляться бо, як на сорокамільйонний надзвичайно музичний і здібний народ, справді немає чим похвалитися. Українські совєтські записи перед війною були незначні. Кількісно їх набагато менше від тих, які пощастило зробити українській спільноті в Польщі, Чехословаччині, Сполучених Штатах Америки, Канаді та в інших країнах, де проживають українці.

Не краща справа з дослідженнями української дискографії поза межами України. І не тому, що не було що досліджувати, а просто не було загальногого зацікавлення. Однією з причин було й те, що інтелектуальні сили культури використовувалися на важливіші, аніж дискографія, справи.

Однак ряди українського фахового потенціялу дедалі зростають. Їх заповнюють молоді люди, знання яких відповідають вимогам часу. Збільшуються кадри не тільки інженерів, але й працівників науки й культури. Поле нашої діяльності поширюється, і недалеко той час, коли дослідження з ділянки дискографії підуть у нас повним темпом уперед, щоб надолужити те, чого не зроблено досі.

Витягнувши на денне світло історію останніх фонозаписів О. Кошиця, хочеться промовити українській спільноті до сумління, як важливо шанувати, підтримувати й використовувати для національного добра таких велетів, як Кошиць та інших і звернути ще раз увагу на значення і важливість систематичних досліджень в ділянці української дискографії, яка є невід'ємною частиною культурних надбань українського народу.

За час своєї музично-мистецької діяльності, О. Кошиць записував спів на платівки кілька разів. Вперше це сталося 1922 року, коли він, приїхавши з Українською республіканською капелою до Америки, записав сім платівок у фірмі «Brunswick». Про це постараюся написати іншим разом, а тепер хочу детально розглянути історію другого запису, яка, мабуть, ще не стерлася з пам'яті багатьох наших старших громадян і про яку дехто з них може дати цінні доповнення та поради на майбутнє.

Травень 1940 року був знаменою датою в житті українців Америки. Тоді остаточно завершено консолідаційну акцію наших братніх організацій створенням Українського Конгресового Комітету Америки.

Ще перед Конгресом американських українців в Америці натрапляємо в пресі на повідомлення про те, що завершенням усіх святкувань буде концерт, який дасть О. Кошиць зі своїми двома хорами (чоловічим і мішаним, у складі яких 50 співаків) у залі готелю Вашингтон о 8 год. вечора 24 травня 1940 року.

В одній з газет говориться, що «концерт буде дійсно унікальний, бо на ньому вперше... буде відспівано низку українських історичних пісень, які зібрали і обробив проф. Кошиць. Він присвятив усе своє життя цій справі, і американські українці, які будуть на вашингтонському концерті 24 травня, будуть першими, хто матиме можливість захоплюватися плодами його праці»¹. Щоб краще підкреслити вагомість і велич цієї події, редакційна стаття в тому ж числі зазначає, що «рідко коли американці українського роду і походження виявили настільки планову й однозгідну акцію на користь прямування України до волі»².

Тогочасна американсько-українська преса жваво цікавилася долею запису на грамофонні платівки концерту хору Кошиця і робила все можливе, щоб у цьому напрямі допомогти. Поштовхом до цього було велике моральне задоволення і національно-культурне піднесення учасників цього історичного концерту. Щоб увічнити цю надзвичайну подію, вони пропонують вести кампанію під гаслом: «Записати на платівки ці пісні»³.

Ініціатором цієї справи був Лев Сорочинський, помічник проф. Кошиця на початку 20-х років. Виступаючи на засіданні Головної Ради Українського Робітничого Союзу, яке відбулося через тиждень після вашингтонського концерту, він зазначає, що для української музики можна зробити велику прислугу, записавши цих двадцять пісень на платівки електричним способом. За його підрахунком, вся справа коштувала б не більше 3500 доларів, для чого він особисто жертує сто доларів. Робітничий Союз прийняв

¹ Mr. Koshetz goes to Washington // *Ukrainian Life* 1 (1940/4) 13.

² Pre-Congress Activities [редакційна стаття] // *Ukrainian Life* 1 (1940/4) 1.

³ Record Those Songs // *Ukrainian Life* 1 (1940/6) 13.

пропозицію пана Сорочинського і ухвалив пожертвувати також сто долярів і поставити цю справу на розгляд наступних нарад УККА.

Дописуючи в органі УНС «Народна Воля», пан Сорочинський підкреслює, що здійснення такої справи мало б велике значення на майбутнє. Ці платівки можна б продавати не тільки любителям музики по всьому світі, але й зберігати у бібліотеках, музеях та інших культурно-наукових інституціях для наступних поколінь. Вони були б цінністю також для місцевих диригентів і хористів як засіб підвищення хорового мистецтва і кращого виконання українських пісень. «Кожна нація зберігає свої культурні досягнення, хоч пересічна людина цього не помічає. Всі ці надбання зберігаються в консерваторіях, університетах та наукових установах. Ми таких установ, зокрема в Америці, не маємо і тому мусимо всі такі справи полагоджувати самі, в громадському дусі».

Щоб це велике діло довести до успішного кінця, Сорочинський подає конкретні пропозиції: треба зібрати відповідні фонди, забезпечити достатню платню проф. Кошицеві за його працю, налагодити контакти з найкращою звукозаписною фірмою в Америці і домовитися, щоб відповідна кількість альбомів була призначена для музеїв та інших інституцій. Частина альбомів була б віддана авторитетним американським музичним і культурним інституціям. Інші було б заховано до закінчення війни і пізніше передано українським установам за кордоном. Також слід укласти угоду із звукозаписною фірмою про додаткову репродукцію платівок, з продажу яких О. Кошиць одержував би гонорар.

Одночасно Лев Сорочинський видав заклик до всіх диригентів та хористів взяти на себе обов'язок збирати потрібних фондів. Він звернув увагу на те, що в цій кампанії час відіграє важому роль, бо якщо справу затягнути, то кошти на здійснення цього проекту будуть значно вищі. Сорочинський твердив, що більшість підготовчої праці щодо самої інтерпретації пісень вже зроблено на пробах до вашингтонського концерту і закликав усіх надсилати пожертви касирів УККА, Степанові Корпану, який мешкав у Скрентоні⁴. Через кілька місяців після того, Український Конгресовий Комітет Америки видав заклик до громадськості, в якому сказано: «Конгресовий Комітет виявив також ініціативу здійснити електричний звукозапис української музики. Має бути зроблено платівки двадцяти українських пісень, виконаних хором під орудою відомого на весь світ диригента проф. Олександра Кошиця. Також створено комітет музикознавців, завданням якого буде керувати цією справою.

До комітету входять д-р Кошиць, Теодозій Каськів з Нью-Арку, Лев Сорочинський з Оліфанту (Пенсильванія), Іван Королишин з Детройту

⁴ Там само.

та Петро Ординський з Нью-Йорку. Передбачається, що цей комітет знавців музики створить ще допоміжний комітет у складі кількох осіб для допомоги і успішного завершення цього проєкту.

Фонди на покриття підготовки і самого рекордування мають бути зібрані з пожертв особистих та пожертв різних організацій, а також від попередніх замовлень на зроблені платівки. Замовлення, разом з десятъма доларами за двадцять пісень на десяти платівках, треба висилати на адресу касира УККА Степана Корпана... Велика Чвірка (УРС, УНС, Провидіння і Народна Поміч) гарантує висилку платівок зразу після їх виготовлення, а у випадку непередбачених подій, які можуть затримати випуск праці проф. Кошиця, гарантує повернення заплачених грошей»⁵.

Заклик Українського Конгресового Комітету Америки частина американсько-української громадськості прийняла з ентузіазмом. Ті, яким «вуха горіли від сорому» за незадовільну якість наших грамофонних платівок, зроблених в Америці перед тим, мали привід радіти, бо обов'язок за успішне виконання взяла на себе національна репрезентація. Сподівалися, що вона добре розуміє важливість розпочатої справи і постарається виконати це важливе завдання культурно-мистецького характеру, як можна найкраще. Преса також надзвичайно прихильно відгукнулася на заклик УККА. «Ця акція Конгресового Комітету, — писалося в редакційній одного з журналів, — є дійсно найбільш похвальна; вона спеціяльно на часі, бо якраз тепер потрібно, необхідно рятувати нашу музику від так званих музикантів [...].

Значення цього проекту як засобу пропагування українських культурних надбань очевидне, конкретним доказом чого були б саме оці пластинки. Праця проф. О. Кошиця не потребує ознайомлення, бо його ім'я добре відоме в історії українського внеску до піднесення людського духа. Немає також сумніву, що ці пластинки стануть джерелом натхнення для нашої молоді, з якої так багато належить до різних хорових і музичних одиниць. Це дасть можливість удосконалити якість їх зусиль. Записи ці, розповсюджені по консерваторіях та мистецьких інституціях нашого часу і далекого завтра, захоплюватимуть грядущі покоління красою та особливістю української пісні. Важлива також і роль, яку відіграють ці пліти як український вклад у розвиток і добро Америки.

Завдання це накладає на американсько-українську спільноту відповідальність всім нам разом допомогти тим, які з посвятою працюють над здійсненням цього проєкту. Цю підтримку Ви викажете негайними грошовими пожертвами та замовленням пластинок заздалегідь»⁶.

⁵ Congress Committee Makes Appeals // *Ukrainian Life* 1 (1940/11) 12.

⁶ Recording Ukrainian Music [редакційна стаття] // *Ukrainian Life* 1 (1940/11) 1.

Кампанія, як самі бачимо, пішла повною ходою. Закликів та інтенсивної пропаганди для масової підтримки розпочатої справи не бракувало. Проте звіт касира УКК за перші три місяці свідчить, що на фонд запису українських пісень одержано лише сімсот доларів. «Це тільки крапля у відрі, — заявляється в одній із редакційних статей, — маленька частинка того, що потрібно буде для запису двадцяти хорових пісень під диригентурою проф. Кошиця»⁷.

Відчувався брак ентузіазму та зацікавлення з боку всього нашого громадянства. Газети висували різні пропозиції з метою заохотити громадянство до активнішої дії, пропонуючи різні способи для збирання відповідних фондів. Крім пожертв та замовлень, нашій молоді радили влаштовувати розважальні імпрези для збирання коштів. Хтось висловив думку, щоб першу річницю існування УКК відзначити влаштуванням вечорів і прибуток від них пожертвувати на фонд фонозаписів Кошиця. Молоді нагадувалося, що вона в минулому часто засуджувала своїх батьків за те, що вони звертали більшу увагу на збирання пожертв для розвитку нашого життя в Америці, ніж на працю. Рівночасно ставиться виклик цій молоді, підкреслюючи, що «зарекордування українського музичного мистецтва є частиною нашого американського життя, а ми досі не помітили, щоб багато з нашої молоді взялося за цю справу. Отже, беріться до діла!»⁸

Три місяці пізніше, у травні 1941 року Ліга Української Молоді Північної Америки виносить постанову замовити десять альбомів пластиною і висилає на це сто долларів. Висилаючи чек до УКК, голова Ліги Джон Робертс заявляє, що його «організація Молоді цілком підтримує цей проект і що провід Ліги закликатиме місцеві клуби виконати також свій обов'язок пожертвами на цей фонд і висилкою замовлень»⁹.

Проте, переглядаючи один американсько-український англомовний журнал від травня 1941 до травня 1942 року, приходжу до сумного висновку: за той час тільки раз зустрічаємо відгук на пригадку про те, що кампанія та не закінчена. Члени церковного хору Св. Марії української православної Церкви у Бриджпорті, Коннектикут, зібрали 29,25 долларів і вислали цю суму голові комітету для рекордування, панові Теодорові Каськову. З повідомлення також довідуємось, що ця пожертьва була зроблена у відповідь на заклик через радіо самого Кошиця¹⁰.

Неможливо в короткій статті згадати всіх тих, хто своєю підтримкою засвідчив національну зрілість і відданість українській культурі. Для того

⁷ Of Thee We Chant [редакційна стаття] // *Ukrainian Life* 2 (1941/2) 1.

⁸ Там само.

⁹ UYL-NA Supports Record Fund // *Ukrainian Life* 2 (1941/5) 12.

¹⁰ Bridgeport Chorus Aids Koshetz Recording Fund // *Ukrainian Life* 3 (1942/5) 16.

потрібно б ґрунтовнішої розвідки. Проте я певний, що таких чимало, але їх усіх разом, на превеликий жаль, не було досить для успішного здійснення цього важливого задуму.

Рік пізніше, навесні 1943 року, у касі фонду все ще було замало грошей. Ось що пише людина, яка обурювалася байдужістю й нерозумінням справи з боку американсько-української спільноти і яка своєю енергією, знайомствами та незрівняним почуттям українського патріотизму врешті врятувала справу, що зайдла в глухий кут:

«Три роки писалося в газетах, говорили по зборах, але справа рекордування все стояла на першім щаблі. Проф. Кошиць свої спомини з славних днів писав, а коли згадав про повільну працю над його рекордами, то за серце хапався. 1943 року пишучий ці рядки видів, що не буде нічого з загальної збірки на рекорди, бо треба 8000, а досі за три роки зібрано тільки 2554 доларів і 48 центів. Пішов я до свого знакомого хорвата, що вже вів мале підприємство виробу і продажу хорватських рекордів. Розказав йому історію про Український Хор, про пісні проф. Кошиця та менш-більше який був бізнес з рекордами. Хорват вислухав і каже: „Олрайт! Дай мені проф. Кошиця, ми поговоримо“. За три місяці потім, в літі, серед найбільшої спеки, серед розпечених мурів Нью-Йорку, зарекордовано 27 хорових пісень, на 10 рекордах»¹¹.

Запис на платівки тривав від 5 до 13 червня 1943 року в Нью-Йорку у фірмі «Sonart»за адресою: 42-а Західна вул., 251¹².

За порядковим числом подаємо назви записаних пісень з альбому під назвою «Hear Ukraine Sing»¹³. Величина 10 дюймів, швидкість 78 об./хв.

- ч. 101-А. Бог Предвічний, колядка (аранж. О. Кошиць)
- ч. 101-В-1. В полі, полі плужок оре, щедрівка (аранж. М. Леонтович)
- ч. 101-В-2. Прилетів сокіл до віконця, щедрівка (аранж. В. Ступницький)
- ч. 102-А. Ой, дивнеє народження, колядка (аранж. О. Кошиць)
- ч. 102-В-1. Ой, в ліску, в ліску, щедрівка (аранж. О. Кошиць)
- ч. 102-В-2. Ой, на річці, на Йордані, щедрівка (аранж. К. Стеценко)
- ч. 103-А-1. Ходив-походив місяць по небі, колядка (аранж. К. Стеценко)
- ч. 103-А-2. Ой, на гороньці, в золотій корчмоноці, колядка (аранж. К. Стеценко)
- ч. 103-В. Що то за предиво, в світі новина, колядка (аранж. О. Кошиць)
- ч. 104-А. Молодий козаче, чого зажурився? (аранж. О. Кошиць)

¹¹ Мирон Сурмач. «Грамофон» — в Америці і серед українців // Календар Прovidіння за 1947 рік, с. 179–180.

¹² Точна дата запису подана в оголошенні про концерт хору Кошиця в неділю 20 червня 1943 року у Вебстер Гол в Нью-Йорку. Див. обкладинку брошюри, в якій поміщено лібретто опери «Катерина», вид. накладом М. Сурмача (Нью-Йорк 1943).

¹³ Ювілейний Календар-Альманах книгарні «Сурма» на 1945 рік, присвячений пам'яті проф. О. Кошиця. Нью-Йорк, с. 33–38.

- ч. 104-В. У містечку Богуславку, історична пісня з 18 ст. (аранж. М. Лисенко)
- ч. 105-А-1. По тім боці Дунаю, гуцульська (аранж. О. Кошиць)
- ч. 105-А-2. Коло млина ясенина, коломийка (аранж. М. Колесса — О. Кошиць)
- ч. 105-В. Ой, улузі червона калина похилилася, стрілецька (аранж. О. Кошиць)
- ч. 106-А. Ой, від саду та до моря (аранж. М. Леонтович)
- ч. 106-В-1. Вітер повіває, пісня (аранж. О. Кошиць)
- ч. 106-В-2. Вийди, Грицю, на вулицю, гопак (аранж. О. Кошиць)
- ч. 107-А. Шумить, гуде дібровонька (аранж. М. Гайворонський)
- ч. 107-В-1. Ой, сама я, сама, пишеничен'ку жала (аранж. О. Кошиць)
- ч. 107-В-2. По опеньки ходила (аранж. М. Лисенко)
- ч. 108-А-1. Ой, сів, поїхав на воронім коні (аранж. М. Леонтович)
- ч. 108-А-2. Та біда оженившись (аранж. О. Кошиць)
- ч. 108-В. Бодай тая степовая могила запала (аранж. О. Кошиць)
- ч. 109-А. Ой, сів пугач на могилі, історична (аранж. М. Лисенко)
- ч. 109-В. Ой, по горах, по долинах (аранж. О. Кошиць)
- ч. 110-А. Ой, люляй, люляй, гуцульська колискова (аранж. О. Кошиць)
- ч. 110-В. Про Харка (аранж. О. Кошиць, за С. Людкевичем)

Треба ще зазначити, що десь на початку 1950-х років фірма «Bard Record Co.» — спадкоємець старої звукозаписної фірми «Sonart» — випустила на ринок довгограйну платівку тих самих оригінальних записів хору Кошиця з 1943 року. Назва цієї пластинки також «Hear Ukraine Sing», Sonart SLP 131. Проте на цій пліті вміщено тільки 19 пісень — ті, які, на думку видавця, в оригінальному записі звучали найкраще, їх список подаю нижче за оригінальними числами платівок:

Перша сторона: 1. 104-В; 2. 105-А-1, 105-А-2; 3. 108-В; 4. 109-А; 5. 109-В; 6. 106-В-1, 106-В-2; 7. 103-В.

Друга сторона: 1. 105-В; 2. 102-А; 3. 103-А-1, 103-А-2; 4. 110-А; 5. 102-В-1, 102-В-2; 6. 101-А; 7. 101-В-1, 101-6-2.

Документальних даних про сам перебіг записування досі не пощастило знайти, хоч не виключено, що дехто з учасників занотував собі деякі подробиці або цікаві епізоди з цієї події. У друкованих джерелах є промова самого проф. Кошиця, в якій він тільки поверхово розповідає про перебіг усієї цієї справи, його міркування про те, що саме потрібно записати і т. д. Ця промова надзвичайно цінна, бо всі ці відомості походять з першого й найавторитетнішого джерела. Її виголосив проф. Кошиць на радіо після закінчення записів, і, напевно, багато колишніх радіослухачів програм М. Сурмача в Нью-Йорку її пригадують. Ось ця промова:

«Вельмишановне українське громадянство Америки!

Маю приємність подати вам веселу новину — рекордування української пісні під моєю орудою вже закінчено і за кілька тижнів рекорди будуть вироблені компанією «Sonart» та пущені в продаж, а всі передплат-

ники одержати свої замовлення. Час і місце не дозволяє мені висвітлити цікавий перебіг цієї трудної і клопітної справи, але ті, хто читає українські часописи, знають у який темний кут загнала була партійна гризня та людська злоба це культурне діло.

Справа була цілком заморожена і залишалося чекати тільки її смерти. Мене самого, що весь час боровся за неї, брала вже розпуха, кидала надія. Але разом з тим міцніла моя енергія і рішення за всяку ціву спасті від загибелі культурну справу, яку нерозважно нерозумні люди топили. Завдяки пораді шановного папа Сурмача, пощастило бізнесово зацікавити голову корпорації «Sonart» пана Івана Марсіча. Грунтом для нашої згоди стала дуже скромна цифра передплат на рекорди 2500 долларів», яка й довела нас до контракту.

Рекорди пісень, таким чином, стали дійсністю, всі передплатники одержать замовлення, а наше громадянство матиме зарекордований хоч краплину безодні нашої народної вокальної культури.

Треба сказати, що до цього часу в цій ділянці не зроблено майже нічого, а час і страшні події нищать не тільки культурні скарби нашого народу, але поставили під загрозу саме його існування. То ж при цих умовах скромний факт рекордування нашої пісні набирає культурного значення і ваги. Але з переходом на бізнесові рейки справа дуже ускладнилася, бо виникла необхідність поєднати бізнесові інтереси з інтересами музичними й культурними та дати рекорди не тільки цікаві й цінні з культурного та музичного боку, щоб могли задоволити пересічного покупця. То ж на двадцяти сторінках рекордових плит середнього розміру, треба було вмістити найбільш яскраві зразки нашої пісні, різноманітні характером, різного хорового опрацювання та різними авторами.

Мені пощастило осягнути цього, і на рекордах зафіковано зразки майже всіх родів нашої пісні. Тут є передісторичні поганські щедрівки й колядки, далі ті ж щедрівки й колядки мішаного погансько-християнського характеру і змісту, а далі суто християнського. Є пісні історичні, героїчні, військові (стрілецькі), сімейні, колискові, жартівліві, сатиричні, гумористичні та пісні до танцю (коломийки). По характеру вони протяжні й швидкі, сумні й веселі, мрійливі й реалістичні, хатні й вуличні, жіночі й чоловічі, пісні з Великої України, з Галичини та з Буковини.

Щодо характеру їх опрацювання, то я тримався того напрямку, що пісня залишається піснею, а не стає матеріалом для спотворених викривлень сучасного так званого «модернізму». Для цього я вжив праці композиторів, послідовників батька української музики М. Лисенка, а власне: самого Лисенка, Людкевича, Колесси, Кошиця, Стеценка, Леонтовича, Ступницького й Гайворонського. При тому прийшлося взяти не двадцять пісень, згідно з контрактом, а 27, хоч це й перебільшувало роботу удвічі. Мені

пощастило розв'язати це трудне завдання, щоб кожна пісня і плита не суперечила другій, і можна було перегравати, як кожну плиту зокрема, так і всю серію разом, поступенно, в порядку нумерації, не турбуючи й не наражуючи слуха. Все вкупі повинно уявляти собою органічне ціле, а разом з тим різноманітне і характером, і змістом, і темпом і настроєм, щоб утворювався своєрідний цілий концерт. Звичайно, що всі двадцять сім пісень є найменша порошинка земної кулі, одна краплина цілої безодні нашої пісні, і треба тисячі плит, щоб записати хоть частину того, що зібрали в народі наші етнографи й музики. Але треба радіти, що хоч це зроблено, та ще й з такими мізерними центами. Більшої праці, конечної й важкої, можуть доконати тільки наші організації [...].

У справі самого рекордування, мені прийшлося працювати на підставі старого кошторису, не відповідного до часу й умов та при обставинах воєнного часу, найбільш несприятливих, коли всі люди пішли або на війну, або на оборонну роботу, співака ж трудніше знайти, ніж білу ворону. Отже, ті, що співали, повинні були працювати на пробах коштом власного відпочинку, після тяжкої денної праці, а проби приходилося робити вночі. Тим більше подяки заслуговують ті, яких любов до рідної пісні привела до завершення цієї справи.

Отже, в першу чергу дякую дорогим, на жаль, не дуже численним, передплатникам рекордів та окремим жертвоздавцям, які дали можливість збудувати скромний фонд в 2500 доларів, що став ґрунтом контракту з паном Марсічем. Далі, дякую вельмишановному панові Теодозію Каськову, голові рекордового комітету, який єдиний не кинув мене в організаційній роботі, жертвенно віддаючи справі свої сили і час серед власної праці і клопоту. За співчуття і поміч дякую також вельмишановному панові Стефанові Шумейкові. Дякую дорогому п. Левові Сорочинському, який пустив в рух ідею рекордування, а далі словом, пером і матеріально сприяв його здійсненню, як і проф. Іван Королишин з Детройту. Дякую також дорогим дописувачам і симпатикам нашої пісні, що свого часу ширili ідею рекордування своїми дописами, а нашим часописам — що ті дописи друкували. Дякую дорогим співачкам і співакам, зокрема українцям, які доконали тяжку хорову працю. Зокрема дякую нашим солістам: пані Марії Гребінецькій, Марії Полінняк і Олесі Онуфрік-Шумейко, а вкінці, але не останнім, нашему відомому українському співакові Петрові Ординському.

Остання моя найбільша подяка нашій прибраній батьківщині — величій, славній та могутній Америці. Тільки її свобода дає можливість кожній народності плекати свою власну культуру, та докопувати культурних чинів навіть серед грому війни, коли, за латинською поговіркою, «за голосом зброї не чути голосу мистецтва». За те нехай буде вона благословенна, славна й непереможна во вік-віки, а в неминучій скорій побіді над ворогом

нехай протягне могутню руку помочі нещасній Україні та поможе їй визволитися із кайданів неволі»¹⁴.

В іншій своїй промові, переданій через радіо, проф. Кошиць окрім подякував людині, яка своїм трудом чи не найбільше спричинилася до того, що сьогодні ці записи існують як складова частина нашої музичної культури: «При цій нагоді вважаю за потрібне нагадати українському громадянству ім'я чоловіка, що своєю доброю радою та активною участю сприяв справі рекордування, що попала була вже в глухий кут. Це є всім нам відомий український бізнесмен п. Мирон Сурмач. За його порадою та при його участі я зміг порозумітися з п. Іваном Марсічем... Ale побіч доброї ради, п. Сурмач причинився до справи рекордування й активно, значною сумою замовлень рекордів та оголошеннями зі своєї радіогодини, в якій кілька разів давав мені можливість персонально звертатися в цій справі до українського громадянства... За це належить йому шана і дяка, як від українського мистецтва, так і від кожного, хто цінить і розуміє культурний чин»¹⁵.

Ці два документи кидають досить світла на справу, яку хоч доведено до кінця, проте не так, як то собі уявляв сам Кошиць. З першої промови ясно бачимо, з яким ентузіазмом і любов'ю брався наш славний диригент за цю справу. Відчувається також жаль, який спричинила йому американсько-українська спільнота своїм байдужим ставленням до цієї справи, «своєю партійною гризнею та людською злобою». Проте, як пише сам Кошиць, всі ці малі справи дедалі сильніше скріплювали його енергію та «рішення за всяку ціну спасти культурну справу від загибелі». Таке ставлення властиве тільки великим людям, що вміють, зціпивши зуби, вперто прямувати до наміченої мети.

Не менш важливим фактом була також відданість справі серед співачок і співаків, які, незважаючи на несприятливі обставини, викликані війною, після тяжкої щоденної праці ходили на співанки й допомагали Кошицеві здійснити його намір.

З промови довідуємося також, що замовлень на альбоми було небагато. Кошиць дякує своїм «дорогим, на жаль, не дуже численним передплатникам». Справа з передплатами також не виглядала краще, коли зібрано всього тільки 2500 доларів. Між нашими громадянами в Америці можна ще й тепер почути, що з так званої «Великої Чвірки» тільки Український Робітничий Союз пожертвував гроші на цей проект. А про «ініціативу здійснити електричний звукозапис української музики», — як про це обіцялося в заяві УККА восени 1940 р., — вже ніхто й не згадував. Усю справу

¹⁴ О. Кошиць. Українська народна пісня на рекордах // Ювілейний Календар-Альманах книгарні Сурма на 1945 рік, с. 30–32.

¹⁵ Ювілейний Календар-Альманах книгарні Сурма на 1945 рік, с. 32–33.

довели до кінця, так би мовити, приватно Кошиць, Сурмач і Марсіч. Виходить, що УККА відмовився виконати своє зобов'язання або перестав в дійсності існувати, як ефективна американсько-українська презентація.

Цікаво тепер простежити, як сприйняла наша громадськість вихід у світ пліт хору Кошиця. «Канадійський Фармер» писав: «Велике щастя, що перед своєю смертю О. Кошиць успів зарекордувати на плитах певну кількість українських пісень, під своєю диригентурою. Лишив він по собі велику скарбницю звуків України, яких ніхто не міг би краще викликати». Оцінюючи спів хору з мистецького боку, газета далі пише, що «кожна пісня виконана майстерно. Чим більше прислухаємося, тим більше вона подобається і тим більше добаваємо в ній артизм Кошиця, який, так сказати б, маніпулює хором до своєї вподоби. А хор знаменитий і відповідно підібраний, як також і солісти... Неможливо дати свій осуд про ту антологію, вислухавши її лише один раз. Треба ті пісні переслухати двічі, щоб їх належно оцінити. З кожним разом дочуваємо в них щось нового і вкінці відчуваємо вповні знамениту інтерпретацію, великого мистця Кошиця». Газета закінчує свою рецензію знаменними словами, які, на превеликий жаль, не можуть зрозуміти ті, що ще в 1940 році взяли на себе обов'язок завершити велике діло для української культури. Ось, що вона пише: «Не стало між нами великого Кошиця. Осталась однак його пісня, яка постійно пригадує нам його геніальність. Оця зарекордована пісня — це його останній і неоцінений дар українському народові. Цей дар ми приймаємо з глибокою вдячністю, схиляючи перед його великим духом наші голови. Це дійсно великий скарб генія України»¹⁶.

Один з найближчих співробітників Кошиця, д-р П. Маценко, писав, що записи Кошиця — це «приклад і наука для грядущих поколінь, як виконувати українську пісню. Після прослуховування цього альбому в д-ра Маценка «лишилася солодка туга і якесь неозначене хотіння. Це має бути хотіння дальнє так співати, як учив нас великий Кошиць... З того співу промовляє до нас чиста і незіпсована українська натура, що шукає долі, б'ється за неї, подивляє красу Божого світу, вглядає в тайни української душі... Рекорди, наспівані хором проф. О. Кошиця — це щира наука для всіх про те, як треба співати свої пісні і як їх розуміти. Через те, треба думати, що вони є заповітом великого борця за красу української душі і за право народу до вільного і незалежного існування»¹⁷.

Вищенаведені коментарі є типовим прикладом надзвичайно прихильної оцінки з боку української спільноти на північноамериканському

¹⁶ Чар української пісні // Ювілейний Календар-Альманах книгарні Сурма на 1945 рік, с. 39–40.

¹⁷ П. Маценко. Заповіт // Ювілейний Календар-Альманах книгарні Сурма на 1945 рік, с. 27–29.

континенті альбому, що з'явився на загальному ринку. Усі вони підкреслюють бездоганність виконання, добру техніку співу і геніальність Кошиця як диригента. Коротше кажучи, усі концентрують свою увагу на музично-мистецькому аспекті. Проте ніхто не наважується сказати що-небудь про технічний бік електрозвапису та перенесення його з матриць на платівки. Сказав про це тільки сам Кошиць, коли приїхав влітку 1944 року до Вінніпегу на Вищі Освітні Курси. Вручаючи альбом з платівками, він заявив: «Оце вам те, що відібрало мені решту сил. Пісні на них зовсім не так звучать, як були співані і як я їх розумію. А шкода — сили хорові були не погані. Війна пошкодила. Визначні техніки запису забрані на війну. Нема кому досконало перейняти на плиту хорошого виконання. Через те багато затерто або й не прийнято виконуваних нюансів... Та що багато говорити — послухайте ї самі побачите»¹⁸.

З вищенаведених слів недвозначно видно, що покійний Кошиць був незадоволений низьким рівнем записів з технічного боку. Він зразу зрозумів, що це вплинуло на точність і чистоту самих записів, переконавшись, що фірма «Sonart», заангажована для цієї справи, усупереч обіцянці УККА, не належала до «найкращих» звукозаписних фірм. Усвідомив собі й те, що за 2500 долларів далеко не поїдеш, їх справді ледве вистачило доїхати до такої недолугої фірми, яка не тільки погано записала, але ще й дала неякісний матеріал на виріб платівок. З жалем мушу визнати, що деякі плити в моїй дискотеці, які з'явилися в десятих і двадцятих роках 20 століття, зафіковані ще акустичним способом, звучать краше, ніж плити, про які йде мова і які виготовлено електричним способом у сорокових роках, коли звукозаписна техніка сильно розвинулася.

Коли слухаєте альбом Кошиця, створюється враження, що записи відбувалися у якісь маленькій залі, де відчувається брак навіть мінімальних норм акустики. Для хорових записів це надзвичайно важлива справа, бо інакше хор — навіть найкращий і найбільший — звучить дуже плитко, немовби він співає у замкненій бочці. Пересічна записна студія повинна давати мінімальну кількість відлуння, щоб відживити звук та справляти враження грандіозності.

Другою важливою справою, яка не була виконана професійно (на мою думку) було саме розміщення мікрофонів. Наслідком цього, т. зв. «присутність солістів» та поодиноких голосових партій на багатьох платівках дуже слабка й невиразна. Це також відбилося на загальному балансі звучання цілого хору. Майже на кожній плиті переважають баси, заглушуючи тено-рів та альтів, яких інколи слабо або й зовсім не чути. А найприкріша хиба — це надмірне шипіння під час перегравання, спричинене низькою

¹⁸ Там само, с. 27.

якістю звукозаписного обладнання та поганого матеріялу, вжитого на виріб платівок.

Постає питання: хто ж відповідальний за такий сумний кінець величного культурного почину, яким американська Україна могла б пишатися не тільки в наш час, але й у далекому майбутньому? На це тяжко відповісти ясно і коротко, бо все це було наслідком певних причин, коріння яких сягають у наше трагічне історичне минуле та специфічні обставини, в яких опинилася наша еміграція в Америці. Америка була тоді в стані війни, і всі моральні й матеріальні ресурси (включно з нашими) йшли на знищенння ворога. Проте на таку численну національну групу, як наша, фінансова допомога навіть в сумі 10000 доларів, не була би проблемою, коли б наш провід докладно зрозумів вагу цього почину, відповідно і вчасно зареагував і повів справу в потрібному напрямі. Немає сумніву, що бракувало також широкої ініціативи та громадського ентузіазму.

Найменше можна скидати вину на війну, бо перед війною в тому напрямі також нічого не було зроблено, хоч випускалося тоді сотні плит, які не мали культурної вартості, а були лише засобом дешевенької розваги. А що то справді так, свідчать слова самого маєстра Кошиця, який у своїх спогадах у 1941 році писав: «В Америці доживаю і чекаю смерті. Сиджу без діла, скучаю, а українці не хочуть мене використовувати. Та можливо, що я їм не потрібен, бо правду каже О. Олесь: «Ти є та колода, що впала в американське болото з неба, і на тебе почали сідати жаби»¹⁹. Він далі нарікає, що за 18 років перебування у США йому довелося дати тільки чотири великі концерти і що його американці пам'ятають, шанують та використовують краще, ніж українці²⁰.

Незважаючи на певного роду бойкот і байдужість з боку американської України, Кошиць невтомно працював для добра української музики. Він і на хвилину не заломився ані не зневірився в українській національній справі, незважаючи на те, що йому доводилося, — як він сам сказав, — «сидіти без діла» і відчувати, що він українцям в Америці «не потрібен».

Хоч він мав багато можливостей піти на чужий хліб і влаштувати своє життя краще й заможніше, проте ніколи з чисто українського шляху не зійшов і тим гордився. В одному зі своїх листів він писав: «Якби Ви уявляли собі, які спокуси мені траплялися, щоб звернути з українського шляху, та які гарні перспективи чекали мене, якби я пішов на чужу ниву працювати. А от же Бог допоміг мені встояти, не згиноючи спини і, хоч нічого не маю, як і не мав, але в чужі руки не заглядав і до кінця життя докалатав на власному возі»²¹.

¹⁹ О. Кошиць. Моя коротка біографія // *Віснік* 3 (Міннеаполіс 1964/10) 7.

²⁰ Там само.

²¹ Г. Китастий. Пам'яті видатного мистця // *Віснік* 3 (Міннеаполіс 1964/10) 5.

Як його цей український віз тут в Америці возив, самі бачимо. Геніяльного Кошиця між нами вже нема, але нехай сумна справа його вже більше в нашому житті не повторюється. Нехай вона для нас стане науковою, як шанувати й використовувати наші культурні сили і надбання, щоб вони не пропадали марно. В Америці і в Канаді є багато цінних мистецьких груп і одиниць. Усі вони потребують нашої моральної і матеріальної допомоги, щоб могли залишити для майбутніх поколінь те, чим ми, як нація, дотепер гордилися і що в колі культурних народів робить нас рівними.

Bісті: Журнал музичного та мистецького життя 18 (Міннеаполіс 1966/3) 11–12, 19 (1966/4) 18–21, 20 (1967/1) 15–17.

ГРАМОФОННІ ПЛАТИВКИ ХОРУ КОШИЦЯ — ЦЕ НЕ ЗАСЛУГИ УКК!

У сороковому числі «Нового Шляху» за перше жовтня 1966 р., у статті проф. М. Чубатого під назвою «Американські українці під час Другої світової війни», читаємо: «На одному всі члени новоствореної Екзекутиви погодилися, щоб видати коштом Конгресового Комітету платівки з концерту Кошиця. Після пів року такі рекорди справді появилися, хоч, до речі, технічно видані нездарно. Це був єдиний твір діяльності комітету, бо до більше нічого путнього наставлені батьки народу не могли договоритися».

Цитата, як бачимо, складається з трьох речень. І на превеликий жаль, ні одне з них не відображає реального стану справ. Дійсність виявилася куди гірша. І тому в ім'я правди загляньмо до документів і спогадів відомих людей — нехай вони говорять.

У першому реченні сказано, що Конгресовий Комітет постановив видати своїм коштом грамофонні платівки Кошиця. Проте в заклику УКК, який він видав десь восени 1940 року, сказано: «Конгресовий Комітет виявив також ініціативу здійснити електричний звукозапис української музики. Має бути зроблено платівки двадцяти українських пісень, виконаних хором під орудою відомого на весь світ диригента і композитора, проф. Олександра Кошиця. Також створено комітет музикознавців, завданням якого буде керувати цією справою... Фонди на покриття підготовки і самого рекордування мають бути зібрані з особистих пожертв і пожертв різних організацій, а також від попередніх замовлень на зроблені платівки... Велика Чвірка [УРС, УНС, Провидіння і Народна Поміч] гарантує висилку платівок зразу після їх виготовлення, а у випадку неперебачених подій, які можуть затримати праці проф. Кошиця, також гарантуємо повернення заплачених грошей»¹.

Із заклику видно, що УКК не збиралася видавати звукозаписи хору Кошиця за свої гроші, як твердить проф. Чубатий. УККА хотів тільки бути в центрі уваги і привласнити заслуги за пожертви громадян.

Друге речення, в якому говориться, що платівки випущено на загальний ринок за пів року після заклику УКК, також не відповідає дійсності. Вони з'явилися аж в 1944 році, хоч фірма «Sonart» робила їх запис з 5 до

¹ Congress Committee Makes Appeals // *Ukrainian Life*, 1 (1940/11) 12.

13 червня 1943 року при 251 Вест 42-ї вулиці в Нью-Йорку. Правдою є тільки те, що платівки справді були «технічно видані нездарно». Про це відверто висловився, здається, тільки Кошиць, приїхавши влітку 1944 року до Вінніпегу на Вищі Освітні Курси. Вручаючи альбом з платівками, він сказав: «Оце Вам те, що відібрало мені решту сил. Пісні на них зовсім не так звучать, як були співані, і як я їх розумію. А шкода, сили хорові не були злі... Та що багато говорити, послухайте ѹ самі побачите»².

Проте повернемося до питання самого часу випуску платівок, що, як пише проф. Чубатий, нібито з'явилися за пів року після заклику УКК. Ось що пише про цю трагічну справу людина, яка своєю енергією, знайомствами та незрівнянним почуттям українського патріотизму врятувала врешті справу від остаточної загибелі. «Три роки писалося в газетах, говорили по зборах, але справа рекордування все стояла на першім щаблі. Проф. Кошиць свої спомини з давніх днів писав, а коли згадав про повільну працю над його рекордами, то за серце хапався... Пішов я до свого знайомого хорвата, що вже вів мале підприємство виробу і продажу хорватських рекордів. Розказав йому історію про Український Хор, про пісні проф. Кошиця та менше-більше, який був би бізнес з рекордами. Хорват вислухав і каже: „Олрайт! Дай мені проф. Кошиця, ми поговоримо”. За три місяці потім, в літі серед найбільшої спеки, серед розпечених мурів Нью-Йорку, зарекордовано 27 хорових пісень на 10 рекордах»³.

У промові, переданій через радіо в Нью-Йорку, проф. Кошиць окремо подякував людині, яка своєю працею чи не найбільше спричинилася до реалізації цього задуму. «При цій нагоді вважаю за потрібне нагадати українському громадянству ім'я чоловіка, що своєю доброю радою та активною участю сприяв справі рекордування, що попала вже була в глухий кут. Це є всім нам відомий український бізнесмен п. Мирон Сурмач. За його порадою та при його участі я зміг порозумітися з п. Іваном Марсічем». Далі проф. Кошиць перераховує ще й інші заслуги пана Сурмача в цій справі, такі як значна кількість попередніх замовлень альбомів, можливість персональних закликів самого Кошиця та оголошення на радіопрограмах п. Сурмача. Закінчуючи свою промову, проф. Кошиць каже: «За це належиться йому шана і дяка як від українського мистецтва, так і від кожного, хто цінить і розуміє культурний чин»⁴.

² П. Маценко. Заповіт // Ювілейний Календар-Альманах книгарні «Сурма» на 1945 р., присвячений пам'яті проф. О. Кошиця. с. 27.

³ Мирон Сурмач. Грамофон в Америці і серед українців // Календар Провидіння за 1947 рік, с. 179–180.

⁴ О. Кошиць. Українська пісня на рекордах // Ювілейний Календар-Альманах книгарні «Сурмача» на 1945 р., с. 32–33.

Усе вищепередоване категорично заперечує те, що написано в третьому реченні проф. Чубатого. Сам факт, що звукозапис зроблено влітку 1943, а платівки випущено на ринок аж 1944 року свідчить про те, що УКК не міг мати нічого з тим спільнотою, бо, як твердить сам проф. Чубатий, ще в листопаді 1941 року УКК перестав існувати як ефективна і дієва організація. Та ще навіть за існування УКК «батьки народу», як їх і називає проф. Чубатий, не змогли договоритися навіть у справі платівок. Це стає зрозуміло зі слів самого Кошиця, який, гірко докоряючи американсько-українській спільноті, говорить в одному зі своїх радіозвірень: «...ті, хто читає українські часописи, знають, в який темний кут загнала була партійна гризня та людська злоба це культурне діло. Справа була цілком заморожена, і залишилось чекати тільки її смерті. Мене самого, що весь час боровся за неї, брала вже розпуха, кидала надія. Але разом з тим мішніла моя енергія і рішення, за всяку ціну спасті від загибелі культурну справу, яку нерозумно і нерозумні люди топили»⁵.

Отже, немає сумніву в тому, що появу грамофонних платівок хору Кошиця можна завдячувати не УКК, а виключно чотирьом приватним особам: п. Л. Сорочинському, який перший висунув ідею записати на платівки хор Кошиця; проф. Кошицеві за його вперту і невтомну працю щодо підготовки хору; п. Миронові Сурмачеві, який познайомив Кошиця із Хорватом Марсічем; та самому Марсічеві, який записав і видав платівки.⁶

Новий шлях, 49 (1966) 3 груд.

⁵ Там само, с. 30–32.

⁶ Детальніше про хід подій на цю тему можна прочитати в журналі музичного і мистецького життя «Вісті» за вересень 1996 р. в статті того самого автора під заголовком «Сумна справа запису останніх грамофонних платівок О. Кошиця».

ГОЛКОЮ ПО ПЛАТІВКАХ

Останніми роками одним із найпомітніших культурних надбань української спільноти в діяспорі є її звукозаписна діяльність, яка зростає не тільки кількісно, але й якісно. Яскравим прикладом цього може послужити цей далеко не повний перегляд випущених на загальний ринок українських платівок. Постараємося перерахувати тільки найважливіші під культурним і мистецьким оглядом записи, які накладають на нашу еміграцію певний відбиток, лишають за собою сліди нашого росту і позначають наш вклад у загальноукраїнську духовну скарбницю. Робимо це ще й з практичних причин, бо надходять свята Різдва Христового й Нового Року, коли кожний з нас стоїть перед проблемою пошуку подарунків для рідних і близьких.

У галузі релігійної музики на ринку недавно з'явилася «Архиєрейська Божественна Свята Літургія», яку відправляє його Блаженство Блаженний Владика Митрополит Йоанн Теодорович у співслуженні з отцем-митратом Степаном Біляком, настоятелем Української Православної Катедри св. Володимира у Філадельфії, Пенсільванія. Співає Катедральний хор ім. Олександра Кошиця під керівництвом проф. Петра Куриленка. Літургію записано на двох довгограйних платівках.

З нагоди 25-річчя хору ім. Олександра Кошиця (давніше хору Українського Національного Об'єднання) фірма «Canton» у Вінніпегу випустила стереоплатівку, на якій цей хор виконує 13 відомих колядок — деякі досі не були записані на платівки. Багато з цих колядок в обробці О. Кошиця.

Треба згадати оригінально виконану платівку колядок і щедрівок Дівочої капели бандуристок при осередку СУМ під мистецьким керівництвом Петра Потапенка в Детройті, що вийшла на ринок у кінці минулого року. На платівці 11 колядок і щедрівок, що походять з різних частин України. Платівку випустила відома американська фірма RCA.

З платівок для дітей варта уваги дитяча опера М. Лисенка «Пан Коцький», що вийшла у філадельфійській фірмі «Recorder and Reproducer Corporation», у виконанні Молодечного Оперового Ансамблю та Малого симфонічного оркестру під мистецьким керівництвом Юрія Оранського. На цій довгограйній платівці записано всі чотири дії опери з участю понад сорока виконавців. Оперу, написану М. Лисенком тільки для фортеп'яна, зоркестрував для Молодечного Оперового Ансамблю композитор Василь Овчаренко з Маямі.

Вінніпезька українська звукозаписна фірма «Canton Recorder», власником якої є Орест Палащук, випустила кілька місяців тому стереоплатівку під назвою «Українські діти співають». Пісні записано у виконанні восьми дівчаток у супроводі оркестру. На платівці записано дві арії з дитячої опери М. Лисенка «Коза Дереза». Діти-виконавці є учасниками Українського дитячого театру під керівництвом Наталки Башук та Ірини Туркевич-Мартинець.

Кількісно багаті звукозаписи наших солістів. На першому місці стоїть довгограйна платівка «Йосип Гошуляк — українська клясика», випущена в Торонті фірмою RCA. Підзаголовок платівки «Тебе я в пісні бачу, рідний краю», і на ній наспівано десять українських пісень композиторів М. Лисенка, К. Стеценка, Я. Степового, С. Барвінського і М. Гайворонського. Музичний критик Іван Менделюк писав, що «платівка маєстра Й. Гошуляка зайняла своє місце в розвитку нашого мистецтва платівок» («Свобода» з 24 серпня 1968 р.). Інший рецензент, В. Л. у тижневику «Новий Шлях» 1 червня цього року писав, що «платівок з такою музикою не маємо багато». Культурного вигляду платівці надає не тільки надзвичайне виконання нашого соліста, але також друковані тексти пісень, відомості про їх композиторів українською, англійською та французькою мовами і символічні ілюстрації артиста Мирона Левицького. Платівку Й. Гошуляка видано з нагоди 100-річчя державності Канади і 75-річчя українського поселення в Канаді.

Приємною новиною на українському звукозаписному ринку є поява стереоплатівки відомого на північноамериканському континенті бас-баритона Андрія Добрянського, яку випустила в Канаді фірма «Echo Records». На платівці — чудовий репертуар легкого жанру відомого нам усім творця танцювальної і популярної музики Богдана Веселовського на слова таких авторів, як Б.-І. Антонич, Д. Загул, В. Лазарук, Д. Мегелик, М. Рильський, В. Сосюра і В. Швець.

Українсько-канадійська фірма «Rusalka Records» випустила на початку цього року довгограйну платівку відомого співака-бандуриста з Англії під назвою «Володимир Луців». Зустрічаємо там записи відомих пісень: *Чорні брови, Ой ти, дівчино, Вечір надворі, Тихесенький вечір, Мама* та ін. А під кінець цього року українська звукозаписна фірма у Клівленді «Хвилі Дністру» випродукувала ще одну довгограйну стереоплатівку тенора Володимира Луцева «Серця у пісні обнялися». На ній записано дев'ять пісень та романсы лірично-романтичного жанру в супроводі оркестру диригента С. Норберта на слова Лесі Українки та різних советських авторів. До творів написали музику композитори К. Мясков, Г. Майборода й інші. На платівці є також музичні твори у виконанні самого оркестру: *Соловейко С. Заремби і Буковинська коломийка* в обробці Н. Юхновського.

За відомостями української преси, В. Луців готує нову довгограйну платівку з історичними козацькими думами під акомпанемент бандури.

На стадії підготовки репродукція записів покійного вже бандуриставіртуоза і неперевершеного виконавця українських дум д-ра Зіновія Штокалка з Нью-Йорка. На платівці будуть записані: *Дума про Марусю Богуславку*, *Дума про Олексія Поповича* (або як її ще називають *Буря на Чорному морі*), *Дума про Озівських братів* та *Дума про козака Голоту*. Ці думи та інші пісні записав на магнітофонну стрічку д-р З. Штокалко в професійній студії для Мирона Сурмача в Нью-Йорку ще 1952 року. На бажання п. Сурмача автор цих рядків працює над відновленням записів та репродукцією їх зі стрічки на довгограйну платівку.

В американській фірмі «Super Recording Company» в містечку Glen Ellyn (Іллінойс) вийшла перша з серії трьох довгограйних платівок її та Любомира Мацюків під назвою «Українські сольо і дуети з оркестрою», на якій відомі солісти виконали пісні українських композиторів М. Лисенка, Ф. Надененка, Д. Січинського, К. Стеценка, В. Заремби і В. Шутя.

До платівок легкого жанру приєднався в кінці минулого року звукозапис Володимира Старосольського під назвою «Пісня Володимира», на якій разом із Старосольським співає також Люба Понятишин. Жанр усіх пісень модерний, у їх виконанні беруть участь і молоді американці — гітарист Філ Бороф, син відомого американського телевізійного артиста Арта Лінклеттера, Баб Лінклеттер та ін.

На початку цього року канадська фірма «Rusalka Records» випустила стереоплатівку співака легкого жанру і поета Ігоря Шанковського під назвою «Туга на Півночі». У рецензії «Нового Шляху» за 30 березня 1968 р. В. Л. підкреслював, що ця платівка «справді варта, щоб її послухати, а ще більше, щоб її не один раз протанцювати. Це одна з найкращих наших виконаних на Заході платівок з танцюальною музикою».

Хоча в цьому перегляді згадується виключно платівки, накручені виконавцями-емігрантами, треба також згадати платівки, яку випустила фірма «Хвілі Дністра», альбом ч. 24, під назвою «Два кольори», що набрала популярності між українцями Канади і США. На тій платівці репродуковано советські записи десяти українських пісень, найпопулярнішою з яких є пісня *Два кольори* — музика О. Білаша, слова Д. Павличка, у виконанні Д. Гнатюка. Велике враження справляє пісня *Полонина*, музика К. Мяскова, слова В. Безкоровайного, у виконанні А. Мокренка. Друга сторона цієї платівки знайомить слухача із теперішнім модним в Україні музичним жанром. Найцікавіші з уміщених тут пісень — *Квіти ромена* у виконанні В. Купріна під акомпанемент джазового ансамблю Л. Вербицького з технікою подвійного запису голосу самого Купріна, *Пісня гуцула* у виконанні чоловічого

вокального квартету та «Зоряна ніч», музика і слова А. Кос-Анатольського, також у виконанні вокального квартету та інструментального ансамблю М. Скорика.

Укінці — записи вокальних ансамблів та хорів.

У Торонті на ринку з'явилася довгограйна платівка із записом українських пісень у виконанні хору Філії УНО в Торонті «Боян» під проводом диригента Степана Гумініловича. На платівці народні пісні, композиції Леонтовича, Скалецького, Барвінського і Котка, а також записи жіночого квартету УНО пісень Ірчик Гумініловича та *Було колись, дівчино в гармонізації* Стеценка.

У 15-річчя квартету «Верховина» в Торонті випущено довгограйну платівку, на якій «об’єднано з добрим смаком і тонким відчуттям стилю твори різних жанрів». Крім гуцульських пісенних скарбів, притаманних «Верховині», є на платівці ще романси й танцювальні мелодії Б. Веселовського, А. Гнатишина, А. Кос-Анатольського, В. Безкоровайного, Р. Купчинського і В. Балтаровича. Музикознавець Іван Мендельюк твердить у своїй рецензії, що «платівка „Верховина“ це для любителів легкого жанру музики душевний віпочинок і відпруження».

У листопаді 1967 р. у Вінніпезі в українській звукозаписній фірмі «Records Limited» вийшла довгограйна платівка під назвою «Карлики співають». На платівці записано популярні та танцювальні пісні у виконанні квінтету молодих українських співачок.

Цього року в тій самій фірмі «Records» випущено ще одну довгограйну платівку під назвою «Українські серденятка» у виконанні дуету Долорес Митрик і Анни Січ. На платівці записано 12 пісень: *Гуцулка Ксеня, Галю, Грай, балалайко (навіть!..), Спомин, Колись моя любов, Рожі, Сон, Бродяга, Ми-сяць на небі, Бували дні, Опале листя і Рибалка молоденький*.

У Мельбурні (Австралія) звукозаписна фірма «Mayland Specialty Pr.» видала довгограйну платівку під назвою «Ukrainian Songs» у виконанні українського хору «Чайка». Цей хор у складі понад 40 співаків наспівав твори М. Лисенка, Г. Давидовського та ін. Крім хору «Чайка», на платівці є ще записи чоловічого квартету «Акорд» і жіночого квартету «Корали». Друга сторона платівки закінчується прегарним *Маршем нашої Батьківщини* М. Лисенка у виконанні хору, із закликом *Нумо до праці святої*, що є першим записом на платівку цього маловідомого патріотичного твору М. Лисенка.

Через відсутність центрального архіву українських звукозаписів при будь-якій з наших наукових установ або музеїв, важко охопити всі платівки, що з'являються на загальному ринку. Тим більше неможливо все те доглянути одній людині або всі ті випуски купити, коли про більшість з них навіть не оголошено в пресі. Що гірше, їх ніхто досі не спромігся

систематично каталогувати. До цього часу з'явилися тільки частинні каталоги українських звукозаписів, які далеко не повні щодо найелементарніших даних про платівку, виконавців чи композиторів. Тому звертаємося до всіх видавців і власників українських звукозаписних підприємств з проханням присилати систематично свої каталоги або інформацію про нововидані платівки для точного їх каталогування, яке автор цих рядків веде протягом кількох років і які у фонотеці сягають до початків цього століття. Колись, як культурній нації, прийдеться такі каталоги видати, бо це виявлятиме нашу національну зрілість та зміння шанувати здобутки минулих поколінь.

Укінці, для порівняння, закликаємо українських совєтських дослідників звукозаписного мистецтва скласти такий самий звіт своєму народові на сторінках української совєтської преси про досягнення мистців на батьківщині в цій ділянці протягом минулого року. Нехай історія пізніше скаже, який вклад давав увесь народ в умовах поневолення і порівняно маленька горстка втікачів-емігрантів в умовах свободи.

Свобода (1968) 20 груд.

ЗВУКОЗАПИСИ УКРАЇНСЬКИХ ДУМ

До цієї статті мене спонукав допис Василя Шевчука «Прекрасне і неповторне» в «Літературній Україні» від 5 березня 1968 року.

Допис Василя Шевчука розплачливим криком повідомляє всіх, включно з нами, що українське кобзарське мистецтво зі своїми неоціненими під історичним оглядом думами поволі занепадає, і висловлює побоювання, що коли в цьому напрямі не буде зроблено негайних і відповідних кроків, то один з найдавніших скарбів нашого народу піде незабаром у забуття.

У своєму дописі Василь Шевчук звітує про вечір української думи, який відбувся в Києві першого березня цього року в клубі письменників. Пише він так: «Цей вечір дум примусив думати. Й не так про те, що кобзарів стає все менше й менше, що знижується їхня майстерність, як про народну творчість, про долю дум. Ми часом схожі на того скнару рицаря, який сидить на скринях золота й задовольняється шматком черствого хліба. Прислухайтесь, що ми співаємо і порівняйте з тим, що ми маємо»¹.

Завдання моєї статті — проаналізувати коротко, що зроблено досі в ділянці звукозаписів українських дум, та як представляється справа тепер в Україні і у вільному світі дляувіковічнення одного з найдавніших скарбів українського музично-вокального мистецтва.

Не буду тут спинятися на історії українських дум, бо це не є моїм завданням з двох причин: по-перше, я не музикознавець, а тим більше не дослідник українського фольклору. Я тільки збирач рідкісних українських звукозаписів, до яких, звичайно, включаю насамперед наші прекрасні та цінні думи.

Проте для ясності подам коротеньку дефініцію самих дум. Богдан Лепкий в першому томі своєї антології української поезії «Струни» каже, що «думами називаємо поетичні твори лірично-епічного характеру, що оспівують боротьбу з турками й татарами, а також війни Хмельницького з поляками і козацьке життя»². Отже, це від українського народного ге-роїчного епосу.

Василь Шевчук у своїй статті подає нам більш детальний опис дум та їх виконавців. Його пояснення для кожного українця надзвичайно зrozуміле

¹ Василь Шевчук. Прекрасне і неповторне // Літературна Україна (1968/19) 5 бер.

² Богдан Лепкий. Струни: Антологія української поезії від найдавніших до нинішніх часів, ч. 1. Берлін 1922, с. 30.

і прийнятне. Він пише: «Коли верталося з походу, з битви військо, козацтво гоїло свої криваві рани і поминало друзів, що полягли за рідний край, за волю. Всі вже жили сьогоднішнім, жили прийдешнім, в якому бачили нові бої і втрати. Й лише один звитяжець, узявши в руки кобзу і кинувши на луку повід, шукає у серці, в струнах тих слів та звуків, які б навіки стали відлунням ратних подвигів. То був поет, співець народу, його історик і публіцист. Він не вигадував, не щебетав для втіхи, а мріяв, думав, осмилював прожите, пройдене і, вболіваючи за рідну землю і многострадний її народ, творив для воїнства, що вирувало довкола нього, для тих, що виростуть і візьмуть шаблі в руки, й для вас, для внуків наших...І не старці були їх авторами, а трубадури, барди. При боці гостра шабля, у кобурі пістолі, мушкет за спиною, в руках бандура»³.

Історія запису українських народних дум

На початку 19 століття, у 1805 році, на Миргородщині, Ломиковський почав записувати думи з уст народу на ноти. Уперше думи видав князь Цертелі у 1819 році, а Максимович передруковав у своїх збірниках українських пісень 1827, 1834, 1849 років.

Крім Ломиковського, думи записували Платон Лукашевич, Амвросій Метлинський, Пантелеїмон Куліш, Олександр Русов і Павло Чубинський. У 1893 році Павло Житецький надрукував студію під назвою «Мислі о народних малоруських думах», в якій вмістив збірку дум, записаних Ломиковським. Проте перше наукове видання дум з варіяントами і поясненнями підготували і видрукували Володимир Антонович і Михайло Драгоманов у 1874 і 1875 роках під назвою «Исторические песни малорусского народа».

Іншими збирачами дум були: Томачинський, Іващенко, Чубинський, Охорович, Горленко, Сумцов, Малинка, Калащ, Грінченко, Мартинович, Сластион, Сперанський і Микола Лисенко. Перше повне видання дум з розвідкою, поясненнями, нотами і світлинами кобзарів підготував д-р Філарет Колесса, воно випущено у Львові 1920 року. До діяльності Колесси в цій ділянці я ще повернуся пізніше.

Завдання моєї статті — зробити підсумки звукозаписів українських дум від самого початку аж до сьогодні. Це справа надзвичайно трудна через брак відповідних джерел тут, у західному світі, і взагалі через повне занедбання цієї, такої важливої ділянки нашої культурної спадщини. Усвідомлюю, що мої відомості в цьому напрямі неповні і надіюсь, що ті, хто має змогу більше до цього додати, відгукнуться своїми цінними доповненнями або поправками.

³ В.Шевчук. Прекрасне і неповторне.

Звукозаписи дум

На підставі моїх дотеперішніх досліджень, перші звукозаписи українських дум зробила відома російська дослідниця Євгенія Ліньова в Петербурзі. 1902 року на селянській виставці вона записала фонографом думи *Ой над Чорним Морем та Думу про сестру і брата* у виконанні відомого тоді бандуриста Михайла Кравченка.

Рік пізніше доля кидає Євгенію Едуардівну Ліньову в одну з найцікавіших музично-етнографічних експедицій в Україні. За порадою і підтримкою багатьох визначних і свідомих українців-полтавців Ліньова вибуває, мабуть, у першу експедицію з фонографом по Україні.

Українські кобзарі та їх спів захоплюють Ліньову. «Поява сліпих співаків надзвичайно зворушлива... Тільки камінне серце може не відчути того, коли кобзар-сліпець... виливає прямо із своєї душі жалібні звуки, скаржуючись на безправ'я в світі. Основний мотив їх пісень, це тута за правдою та жаль, що в світі панує несправедливість». На підставі відомостей, які подав Ліньовій тоді Сластіон, у самому Миргородському повіті нараховувалося в той час 24 сліпі кобзарі і лірники⁴. Богдан Лепкий у своїй антології української поезії подає, що в 1903 році Київський статистичний Комітет підрахував 289 кобзарів і лірників тільки на Київщині. У тому приблизно часі Полтавщина нараховувала 76 сліпців, здебільшого бандуристів, Харківщина — 32, Чернігівщина — 25. Хочу додати, що записи Ліньової знаходяться тепер в Ленінградському фонограмархіві Інституту російської літератури Академії наук ССР⁵.

Найвизначнішим українським записувачем дум за допомогою фонографа досі залишається проф. Філарет Колесса. Студіювати фонозаписну техніку Ф. Колесса почав у 1906–1907 роках поїздкою до Відня, Берліна та Стокгольма, докладно познайомившися з фольклорними матеріалами німецького, австрійського і шведського фонографічних архівів, в яких знаходились вже цікаві зразки слов'янського фольклору. Уже в 1908 році Колесса вибуває в звукозаписну експедицію на Полтавщину, яку таємно фінансували Леся Українка з її чоловіком К. Квіткою. Щоб записи були високоякісні, їх метою, — як вони самі признаються, — було знайти такого музиканта, який зумів би ввійти в особливості стилю дум і точно його відтворити. «Я, розуміється, не буду трактувати про колosalну вагу цього діла, — писав Колессі К. Квітка, — про моральні обов'язки перед своїм народом і таке інше, але хочу засвідчити, що я зробив всі можливі заходи

⁴ Докладніше про думи див.: Б. Лепкий. *Струни*, с. 30–32.

⁵ Докладніше про це див.: С. Максимюк. До джерел українських фонозаписів // *Вісни: Журнал музичного і мистецького життя* 17 (Міннеаполіс 1966/2) 15–17.

в цій справі і другого чоловіка, який би міг записати мелодії кобзарських дум, не знайшов, і отже, сі мелодії будуть записані або Вами, або ніким»⁶. Колесса прийняв цю пропозицію дуже охоче і в одному з листів до своєї матері Леся Українка писала: «Дуже приємно, що поїде Філарет Колесса, бо се дуже серйозний і розумний музикант-етнограф, і, певне, діло з нього вийде добре»⁷.

Експедицію Колесси значно утруднила царська влада, обмеживши його поїздку тільки до Миргорода на побачення із Опанасом Сластіоном, за-містъ запланованих перед тим вільних роз'їздів по Лівобережній Україні. У Миргороді Ф. Колесса зустрівся з визначними кобзарями і лірниками: Михайлом і Платоном Кравченками, Опанасом Барею, Миколою Дубиною, Антоном Скобою і Явдохою Пилипенко. Проте докладно дослідити і повністю записати на фонограф вдалося тільки репертуар Михайла Кравченка, того самого, якого Ліньова записувала на фонограф ще в 1902 році в Петербурзі. По дорозі додому Колесса записав ще дві думи у виконанні кобзаря Івана Кучеренка.

Філарет Колесса і його праця «Мелодії українських народніх дум»

Записи самого Ф. Колесси були, на жаль, тільки частиною цієї експедиції. По його від'їзді працю продовжували Леся Українка, К. Квітка і сам Сла-стіон, які пересилали Колессі всі нові фонографічні матеріали, даючи одночасно багато цінних вказівок для їх опрацювання. На підставі дже-рельних матеріалів, найбільший вклад зробила Леся Українка, яка запи-сала на фонограф багатющий репертуар найвизначнішого представника Харківської школи кобзарів Гната Гончаренка. Разом з фонозаписами Леся Українка висилала Колессі також цікаві відомості про самого виконавця, якого вважала «віртуозом між простими бандуристами».

Результатом експедиції та дослідів Ф. Колесси був його виступ у 1909 ро-ці на III Міжнародному Конгресі музичного мистецтва у Відні з рефератом про козацький епос, який він ілюстрував своїми фонографами. Його до-повідь викликала неабияке зацікавлення кобзарською творчістю й диску-сію, в якій взяли участь визначні знавці східної музики, такі як Е. Горн-бостель і чех Л. Куба.

Після того Ф. Колесса видав працю «Мелодії українських народних дум», опубліковану у двох серіях, — у 1910 та 1913 роках. Виславши ці

⁶ Цитату взято з книжки С. Грица. Ф. М. Колесса. Київ 1962, с. 38; джерелом цієї цитати є лист Квітки до Колесси від 16 трав. 1908, вміщений у збірнику Леся Українка. Львів 1946, с. 64.

⁷ Там само, лист від 27 черв. 1908.

Проф. Микола Колесса
з валиками свого батька,
Філарета Колесси

книжки Лесі Українці, Колесса одержав таку відповідь: «Дуже дякую Вам від себе і від імені моого чоловіка за надіслану книжку «Дум». Надзвичайно втішно було мені бачити цю велику працю викінченою і доведеною до ладу Вашим високоосвідченим старанням. Тепер уже справді можна сказати: Наша пісня, наша дума не вмре, не загине. Честь Вам і дяка за Ваші труди».

В першій серії цієї праці Колесси знаходимо такі записи кобзарів та їх дум:

- ❖ Михайла Кравченка з Полтавщини *Дума про піхотинця* (*Про Озівських братів*) та її варіант, *Дума про Марусю Богуславку*, *Дума про Самарських братів*, *Плач невольника*, *Дума про удову і синів* (2 варіанти);
- ❖ Остапа Кального з Великих Сорочинців *Дума про піхотинця* (початок); Опанаса Барі з села Черевків *Дума про сестру і брата* (2 варіанти); Платона Кравченка з села Шахворостівка *Дума про піхотинця* (5 варіантів), *Дума про удову і синів* (3 варіанти);
- ❖ Явдохи Пилипенко з Орликівщини *Дума про піхотинця* (3 варіанти), *Дума про удову і синів*;
- ❖ Олександра Гришка з села Лютеньки *Дума про удову і синів* (початок, 2 варіанти), *Дума про сестру і брата*, (3 варіанти);
- ❖ Антона Скоби з села Багачки *Дума про удову і синів* і *Дума про піхотинця*.

У другій серії вміщено списані на ноти фонозаписи чотирьох виконавців з Полтавщини та чотирьох з Харківщини:

- ❖ лірника Івана Скубія з села Лелюхівки *Дума про Кішку Самійла*, *Плач невольника*, *Дума про Марусю Богуславку*, *Дума про Олексія Поповича*, *Дума про Самарських братів*, *Дума про сестру і брата*;
- ❖ кобзаря Миколи Дубини з села Решетилівки *Дума про Озівських братів* (про піхотинця, 2 варіанти), *Дума про удову*;
- ❖ Опанаса Сластіона з Миргорода «Плач невольників» та «Дума про удову» (2 варіанти);
- ❖ лірника Семена Говтаня з села Зіньки *Дума про удову*;
- ❖ Гнати Гончаренка з села Губенки на Харківщині *Дума про удову*, *Дума про сестру і брата* і *Дума про Олексія Поповича* (2 варіанти);
- ❖ Степана Пасюги з Богодухівського повіту *Дума про Марусю Богуславку*, *Дума про удову* та *Дума про сестру і брата*;
- ❖ Івана Кучеренка з села Мурафи *Дума про Олексія Поповича*, *Дума про удову*, *Дума про смерть козака-бандурника*;
- ❖ Петра Древченка з села Камінного *Дума про Олексія Поповича* і *Дума про удову*⁸.

⁸ С. Грица. Ф. К. Колесса, с. 40–41. Цитата також за збірником Лесі Українка, с. 55.

Геній Ф. Колесси полягав у тонкому відчутті музики та здібності розшифровувати інструментальні фрагменти кобзарських рецитаций. Записавши фонографом гру танців у виконанні бандуриста Г. Гончаренка, Леся Українка дивується винятковим здібностям Ф. Колесси в розшифруванні цього запису. Вона пише: «Посилаючи чисто музичальні продукції, ми самі не сподівалися, що їх можна буде списати на ноти, бо музику бандури наш фонограф брав взагалі невиразно; ми думали тільки, що воно матиме для Вас інтерес тільки як зразок (хоч і слабо udаний)... а те, що Ви списали, становить таке велике діло, що більшого од Вас ніхто не сміє вимагати»⁹.

Цікаво тут також зазначити, що Й. О. Сластіон відзначає неспроможність тогочасного фонографа точно записувати звук. У своїх спогадах він пише: «Особливо мені хотілось, щоб запис (Миколи Віталійовича Лисенка) був надрукований через те, що дума, схоплена на фонограф і переведена Ф. Колессою на ноти, схоплена цілком невиразно — а це тому, що при співі в фонограф завжди з'являється якесь хвилювання і через те мимоволі являються якісь хиби»¹⁰.

Що сталося із фонографічними валиками зафікованих дум після смерті Ф. Колесси? С. Грица у своїй книжці «Ф. М. Колесса» твердить, що валики ці зберігаються в особистому архіві композитора¹¹. Можна припустити, що там також знаходяться фонографічні валики, які посылали Ф. Колессі Леся Українка, К. Квітка та О. Сластіон.

Є також певні відомості, які вказують на те, що у звукозаписах українських дум був також активно заангажований інший визначний знавець кобзарської справи Гнат Хоткевич. Проте досі не пощастило мені віднайти відповідні документальні дані, які б цю його діяльність вивели на денне світло.

Переключаючись з приватно роблених фонографічних валиків на більш досконалі грамофонні платівки комерційного характеру, хочу перенестися до часу між двома світовими війнами й до наших днів, щоб прослідкувати, що зроблено в Україні та у вільному світі для увіковічнення українських дум.

Советські записи українських дум

Відомості з цього питання з Радянської України у період між двома світовими війнами для нас недоступні. Можна дуже сумніватися, щоб шовіністична політика Москви супроти України могла дозволити в той час який-небудь розвиток українського кобзарського мистецтва і його запису

⁹ С. Грица. Ф. К. Колесса, с. 43, лист від 5 бер. 1918.

¹⁰ Дума «Плач невольників» // Народна творчість та етнографія, 4 (Київ 1964) 75.

¹¹ С. Грица. Ф. К. Колесса с. 43.

на грамофонні платівки для масового вжитку. Бодай дотепер мені не пощастило знайти які-небудь сліди такої діяльності. Не відомо навіть, чи каталоги фонозаписів в нашому сьогоднішньому розумінні коли-небудь друкувалися в СРСР Україні між двома світовими війнами.

Перейду тому до періоду під час і безпосередньо після Другої світової війни. Каталоги наших крамниць тут, в Америці, не зареєстровують грамофонних платівок, на яких було б записано українські думи у виконанні наших відомих бандуристів і кобзарів України. А що це дуже можливе і правдоподібне, про те може свідчити факт розчарування самого Василя Шевчука, де він пише: «І справді, де почуєш думу? По радіо, чи по телебаченню, чи на концерті? Як кажуть, всує»¹². А коли до того додати ще факт, що в Україні ще й дотепер немає ні однієї професійної студії для запису на платівки¹³, де наші мистці змушені їздити до Москви, Ленінграда і Прибалтики, то тільки тоді стає ясно, чому українське радіо і телебачення не передає у своїх програмах записи українських дум. А ті навіть, що й зроблені, посилають переважно за кордон для пропаганди.

Українська радянська енциклопедія називає імена таких визначних українських советських бандуристів і кобзарів: Єгор Мовчан¹⁴, Петро Тищенко, Павло Носач, Олександр Маркевич, Петро Дукін, Віктор Прудкий, Федір Лавров, С. Баштан, В. Лашин, В. Кухта, Андрій Бобир, Ю. Барташовський, К. Євченко.

Проте в каталогах українських советських платівок, виданих об'єднанням «Міжнародна Книга» від початку 50-их років аж до 1965–1966 років, згадуються тільки три платівки Ф. Жарка, на яких записано такі думи: на довгограйній платівці: Д-11465-66 дума *Невольницький плач*¹⁵, Д-11389-90 містить *Думу про Самарських братів*, записану Ф. Колессою в 1908 році від кобзаря М. Кравченка та лірника Івана Скубія, і т. зв. *Думу о Ленине*, муз. С. Мовчана, слова народні¹⁶. Але переглядаючи далі советський каталог довгограйних платівок, натрапляємо на Д-00013859-60, на якій про цю саму *Думу о Ленине* у виконані того ж Ф. Жарка записано, що і музику, і слова написав Мовчан¹⁷.

Ця т. зв. «дума» привертає особливо нашу увагу, бо що має Ленін спільногого з українськими історичними думами? Для нас, вільних українців, немає ніякого сумніву, що такого роду «думи» є тільки ще однією зброєю

¹² В. Шевчук. Прекрасне і неповторне.

¹³ За даними советської української преси за 1967 рік, в Києві тільки планується збудувати професійну звукозаписну студію.

¹⁴ Київська «Культура і життя» за 28 бер. 1968 сповістила про смерть цього відомого кобзаря.

¹⁵ Советские долгогиграющие грампластинки 1965–1966 гг. Москва, Г-200, с. 361.

¹⁶ Там само.

¹⁷ Там само, с. 368.

в арсеналі большевицької пропаганди проти української визвольної сти-хії, яка заперчує всяке насилия і терор, незалежно від того, звідкіля б вони не походили. Так думає і сам Василь Шевчук, але цього він у своїй статті не може сказати одверто, а каже так: «Й даремна праця прагнути на кшталт чарівної *Розмови Дніпра з Дунаєм* складати *Думу про Дніпро і Каховку*. Це профанація... І замість того, аби тулити до них нікчемні псевдо-твори і радіти зросту кількості та усучасненню в такий непевний спосіб, давайте краще думати, як цей чудовий, оригінальний епос зробити скарбом дію-чим, доступним всім»¹⁸.

На цьому советські записи українських дум закінчуються.

Записи українських дум у вільному світі

Перейду тепер до звукозаписів українських дум, випущених у вільному світі. Тут також треба констатувати факт, що досягнення української еміграції між двома світовими війнами в цій ділянці дорівнюють нулеві. Але для цього склалися певні причини, які справу в цьому відношенні дуже утруднювали, — причини, з яких деякі в той самий час в Україні не існували. По-перше, були на еміграції тільки одиниці, які засвоїли кобзарське мистецтво, Україна мала їх в той час багато більше. По-друге, енергія та інтелектуальна сила еміграції згоряла в той час переважно в напрямі її громадсько-політичних зобов'язань і потреб, насамперед, для внутрішньої організації та для освідомлення зовнішнього світу про дійсні прагнення українського народу. Культурна діяльність і надбання, спеціально такі як грамофонні записи, були тільки принагідним явищем, в більшості результатах намагань поодиноких мистців чи груп. Тому, на жаль, період між двома світовими війнами не реєструє жодних грамзаписів українських дум. Хоч каталог польської фірми «Syrena-Electro» містить записи шести пісень бандуриста Михайла Теліги, проте ні одна з них не є думою¹⁹.

Період т. зв. другої еміграції після 1945 року аж до цього часу позначається куди кращими успіхами, але також не такими, яких можна було б сподіватися в умовах вільногоСвіту. Насправді, українських бандуристів і кобзарів у вільному світі дуже мало у порівнянні з тими, що є в Україні, проте звукозаписні досягнення бандуристів-емігрантів куди вищі від українських советських.

Григорій Китастий накрутив досі дві довгограйні платівки у фірмі RCA «Victor Custom Records». На платівці Stereo 804K-6024 знаходимо тільки одну думу із 17 століття під назвою *Невольницикий плач*.

¹⁸ В. Шевчук. Прекрасне і неповторне.

Павло Конопленко-Запорожець записав у 1961 році ряд українських пісень у звукозаписній фірмі «Folkways», альбом ч. 8705. Кобзар Конопленко-Запорожець грає вже понад 60 років. У 1902 році йому випала честь познайомитися із славним тоді кобзарем Данилом Потапенком, який подарував йому вже тоді понад стоп'ятдесятилітню кобзу і навчив Конопленка на ній грати. Виступаючи на музичному фестивалі в Одесі в 1910 році, Конопленко-Запорожець здобув славу соліста-віртуоза на кобзі і був за це нагороджений золотою медаллю. Із дванадцяти записів на довгограйній платівці звертає увагу дума *Наша Україна*. Навчivsia її Конопленко від свого вчителя Д. Потапенка. На підставі інформації в альбомі, ця дума постала в 18 столітті, і співали її після війни гетьмана Мазепи проти царя Петра I.

Володимир Луців, який постійно живе в Англії, має в продажу багато платівок. Між багатством записаних пісень увагу привертає *Дума про смерть козака-бандуриста*, яка, здається, видана в Англії і записана на обох боках платівки швидкістю в 78 об./хв. У моїй фонотеці знаходиться магнітна стрічка із записом цієї думи також у виконанні В. Луціва, який було зроблено 26 серпня 1956 року на концерті ЦЕСУ-С-у в Мюнхені. Як відомо, цю думу записав також Ф. Колесса в 1908 році від бандуриста Івана Кучеренка. Текст цієї думи також надруковано в «Струнах» Лепкого, але там зазначено, що запис цей зробив Афанасьєв між Пирятином і Прилуками²⁰.

Козак Мамай (Петро Гончаренко?) записав у 1967 році в фірмі RCA «Victor Custom Records» на платівку — Stereo 822 U-9683 ряд пісень, між якими знаходимо *Думу про Богдана Хмельницького* із 17 століття.

Однією з цікавих постатей бандуристів-емігрантів був донедавна д-р Зіновій Штокалко, який помер передчасно на 49-му році життя 28 червня 1968 року в Нью-Йорку. Говорять, що у своєму репертуарі покійний бандурист З. Штокалко мав великий запас наших старих дум. Проте досі не вийшов на звукозаписному ринку ні один запис дум, які він виконував. Серед великої кількості пісень, записаних З. Штокалком на магнітофонну стрічку для М. Сурмача в 1952 році, я натрапив на ще дві думи, а саме: *Думу про Олексія Поповича* та *Думу про Озівських братів*. Шкода тільки, що досі ці думи не переграно на платівки і не випущено на загальний ринок.

Великою цінністю є запис цього бандуриста *Думи про козака Голоту*, який було зроблено на магнітну стрічку десь на початку 1950-их років на одному з його концертів і який маю у своїй фонотеці. Це справді надзвичайне виконання.

Не меншу вартість має звукозапис на магнітній стрічці, яка теж знаходиться в моїй фонотеці, нашого відомого тенора славної пам'яті Василя

¹⁹ Каталог українських платівок «Syrena-Electro», с. 12–13.

²⁰ Б. Лепкий. *Струни*, ч. 1, с. 44–45.

Тисяка Думи про Богдана Хмельницького, яку він виконує в супроводі Капели бандурристів ім. Т. Шевченка з Детройту, що часто запрошуvalа його на гостинні виступи. Цей запис було зроблено десь у середині 1950-их років.

Як бачимо, наш еміграційний вклад для увіковічнення українських дум куди більший від українського совєтського. Відповідь на це дуже проста: У вільних умовах мистець вільніше творить! Він не мусить так, як Д. Гнатюк та багато інших наших совєтських українських мистців, співати на біс російську пісню, щоб тільки задовільнити хазяїна нашої поневоленої батьківщини, який так і стереже його за кулісами сцени на кожному виступі за кордоном. І не диво, що В. Кравчук з болем серця ставить всім в Україні таке болюче питання: «Та й важко назвати хоча б одного з відомих наших співаків, який взяв би до свого репертуару думу. Наші майстри вокалу ніби соромляться своїх народних пісень... Це просто лінощі, а чи відсутність чуття родини, єдності з своїм народом-краєм?»

Проте, на зло ворогам, слава і популярність наших історичних дум не зменшується ні в Україні, ні в нас на еміграції. Про земляків на батьківщині В. Шевчук говорить словами свого репортажу: «І слухачі лишилися безмежно вдячні трударям мистецтва, талановитим людям, що поєднались з кобзою й несуть у люди пісню і нашу давню славу».

За нас українців-емігрантів він ще раз нагадав нашему поневоленому народові, що «старі козацькі думи — прекрасні витвори свого часу, епохи і неповторні, як та епоха. Вони наш скарб, святиня, сама історія»²¹. Він закликає всіх тих, що на батьківщині, — і нас у вільному світі, — прикласти всіх зусиль щоб, — як сказав він перед тим, — залишити ці думи «для внуків наших»!

Календар Нового Шляху на 1969 рік. Вінніпег, Манітоба, с. 129–140.

²¹ В. Шевчук. Прекрасне і неповторне.

ГОЛКОЮ ПО ПЛАТІВКАХ ЗА 1969 РІК

Згадуючи у своєму минулорічному огляді українських платівок факт відсутності центрального архіву українських звукозаписів і систематичних річних каталогів, я висловив побоювання, що неможливо одній людині доглянути всі випуски, а ще важче всі закупити, тим більше, що про багато з них навіть не оголошується в нашій пресі. Так воно й сталося. Тому перед тим, як приступати до огляду платівок за 1969 рік, треба згадати платівки, які вийшли ще в 1968 році.

З релігійної музики маємо цілий ряд записів Української Євангельсько-Баптистської Церкви у США і Канаді. Так, квартет цієї Церкви у Вінніпегу в складі В. Подворняка, Г. Романця, М. Брич і М. Подворняк, при фортеп'яні Л. Калинюк, записав на довгограйній платівці 12 релігійних пісень: *Вічний дім, Тяжкий гріх, Чи ти знаєш, Лиши турботи, Там, де сонце, Я йду, У вічних оселях, З неба висот, Лиши трохи, Коли стану, Щоб здобув я і Пливу я.* Назва цієї платівки «Небесні Оселі». У виконанні цього самого квартету вийшли, здається, ще платівки під назвою «Щасливий День» і «Життєве море».

Хор Української Баптистської Церкви в Чикаго під проводом проп. І. Поліщука наспівав і видав дві довгограйні платівки. На кожній наспівано по 12 чудових євангельських пісень. На першій платівці «Пісні радості» наспівано такі псалми: *Бог Отець, Душа моя, Коли ти безсилий, Змучився ти, Вчуй, Спасителю, Ой, прийдіть усі, Ми вибрані Богом, О, Духу могутній, Боже в доброті, Віриши в слово Боже ти, Божої ласки і До Христа навернись.* На другій платівці «Пісні Слави»: *Отче наш, Відколи я вірю, О, Ісусе, гідний Ти, Прийдіть, знеможені, Я спрагу терпів, Що за приятеля маєм, Хоч темрява наступає, Вір, душа, борися, Мої думки знає Він, О, Спаситель наш і Не лишай нас.*

Визначний скрипаль канадсько-українського походження, соліст Ванкуверського симфонічного оркестру і останнім часом професор гри на скрипці в Оберлін-коледжі в Огайо, Степан Старицький, є автором таких звукозаписів: «Чотири століття скрипки» і «Антологія різних способів гри на скрипці». Наші часописи, на жаль, не подають, яка фірма випустила ці платівки на ринок і де їх можна купити.

Відомі канадсько-українські співаки Іраїда та Петро Черняки підготували альбом із двох довгограйних платівок, який випустила фірма «RCA Victor Co.» в Канаді під назвою «Пісні, романси, серенади, думки, думки,

арії та дуети». В альбомі 14 пісень визначних українських композиторів: *Чи ми ще зійдемося знову* М. Лисенка, *Вкраїно мила, родимий краю* В. Матюка, *Монолог*, арія Настусі з опери «Сотник» М. Вериківського, *Не співайте мені сеї пісні* К. Стеценка, *Ой, де ж тії квіти?* О. Бобикевича, *У неволі* Д. Січинського, *Як іхала з Америки* М. Гайворонського, *Колискова* В. Заремби. На другій платівці такі пісні: *Гей, тополі мої* О. Бобикевича, арія Мавки з опери «Лісова пісня» В. Кирейка, *В вигнанні дні течуть як слози* О. Бобикевича, народна пісня *Мати, Дума про козака Степана* В. Костенка і *Ой, у полі дві тополі* О. Бобикевича. В оголошеннях сказано, що більшість цих пісень награна на платівки вперше. Частину пісень виконано в супроводі професійного симфонічного оркестру, частина під акомпанемент фортеп'яна та інших музичних інструментів. Платівку можна придбати в українських книгарнях Канади.

Інший канадсько-український соліст Володимир Ухач видав минулого року довгограйну платівку під назвою «Думи мої». На платівці 17 відомих пісень на слова Т. Г. Шевченка, музика Якова Степового. Акомпанують солістові на фортеп'яні Г. Брузас, А. Робінсон і Ф. Тан. Платівку виготовила фірма «RCA Victor Co.».

Канадсько-український оркестр Олександра Шеремети випустив у 1968 році дві платівки. Перша — «Народні і пісні і танці України», ч. FLPS-1438, а друга — «Більше народних пісень і танців України», ч. FLPS-1536, випущена з нагоди відзначення 100-ліття «Просвіти». Обидві платівки виготовила Нью-Йоркська фірма «Fiesta». На платівках переважають коломийки і польки з домішкою популярних тепер в Україні пісень. Деякі пісні співає Михайло Бойко.

Українські совєтські копії

Ця сама Нью-Йоркська «Fiesta» випродукувала дві довгограйні платівки-копії українських підсовєтських пісень. Перша — «Пісні з Карпат», ч. FLPS-1430, на якій записано виступи Закарпатського народного хору і оркестру з Ужгорода під мистецьким керівництвом Михайлом Кречка. Друга — «Україна в піснях і танцях», ч. FLPS-1476, містить відомі вже солоспіви Дмитра Гнатюка та пісні у виконанні Українського державного ансамблю пісні і танцю. Ці дві платівки фірми «Fiesta», правду кажучи, є підробленим «стереозаписом».

Дуже активним у перевидаванні українських совєтських пісень є Борис Дніпровський з Торонто в Канаді. У 1968 році під фірмою «Українського Мистецького Товариства» він випустив три довгограйні платівки, які виготовила відома фірма «RCA Victor Co.». Платівка «Ой любов», ч. BD-1002,

містить 11 пісень композиторів А. Філіпенка, А. Кос-Анатольського, М. Бикадорова, О. Білаша, П. Майбороди і Г. Подельського, а також декілька народних пісень.

Наступне число платівки BD-1003 під назвою «Мелодії рідної землі» також має 11 записів, серед них цикл найкращих пісень ансамблю ім. Верьовки під мистецьким керівництвом А. Авдієвського, а на другій стороні пісні О. Білаша, А. Кос-Анатольського, І. Поклада і М. Скорика у виконанні солістів та вокальних ансамблів з УССР.

На третій платівці під назвою «Чорнобривці» ч. BD-1004 скопійовано 12 українських советських пісень. Тут Чорнобривці В. Верменича; *Ой, вербиченько* І. Шамо, *Лелеченьки* О. Білаша, *Шовкова косиця* А. Кос-Анатольського, *Чекання* в обробці М. Петренка, *Конвалії* А. Кос-Анатольського, прикарпатська народна пісня *Зацвіли блавати*, народна пісня *Підкручу я чорній вуса*, поліська народна пісня *Чом ти не прийшов, Алея над Дніпром* Л. Вербицького, бойківська пісня *Оженився, Запливай же, роженько* Г. Майбороди у виконанні передових ансамблів і солістів України. Усі три платівки оформив Володимир Беднарський із Монреаля.

Українсько-канадська фірма платівок «Русалка» також скопіювала ряд українських советських записів і перевидала їх на платівці «Мої ясени», ч. ЛПРР 34. Тут популярна тепер пісня під тією самою назвою, музику і слова до якої склав О. Кривенький, у виконанні чоловічого вокального квартету в складі О. Корецького, О. Кривенького, Й. Ємчука, М. Лукашевича. Крім *Моїх ясенів*, на платівці є ще *Пісня про Надвірну*, три пісні з Волині у виконанні квартету бандуристок *Кладочка, Вечірня пісня і Вірю, що прийдеши*, як також відомі вже *Треба йти до осені* О. Білаша, *Кохана* І. Поклада та жартівлива у виконанні Д. Гнатюка *З сиром пироги*.

Релігійна музика

Статистика останніх років свідчить, що продукція платівок в галузі релігійної музики значніша за інші галузі музики. Це нормально і логічно, бо якраз релігійну музику та її увіковічнення на платівках цілком заборонено в Україні. Тому українська спільнота у вільному світі намагається записати якнайбільше релігійної музики не тільки для своїх духовних потреб, але також для того, щоб зберегти її на майбутнє.

Кілька місяців тому хор «Дніпро» в Клівленді з нагоди 15-ліття свого існування видав стереоплатівку під назвою «Коляди-щедрівки. На платівці знаходимо шістнадцять колядок і щедрівок багатьох визначних композиторів України. Там знайдете К. Стеценка *На Йорданській ріці*, *Днесь*

поюще, Іде звізда, Добрий вечір тобі, Павочка ходить, По всьому світу і В місті Вифлеемі; Ф. Колесси Ой дивна новина; Д. Кашубинського Во Вифлеємі; М. Леонтовича Щедрик; Д. Бортнянського Слава во вишині Богу — виконання могутнє і зворушливе; С. Людкевича Бог предвічний; Н. Нижанківського Стань, Давиде і Тайна; М. Лисенка Ой, співали три янголи, Що то за предиво. Хор «Дніпро» виконує частину вищезгаданого репертуару в супроводі симфонієти, яка стала нерозривною частиною ансамблю під керівництвом диригента Євгена О. Садовського. Технічно платівку виконано бездоганно, і вона заслуговує на те, щоб бути в хаті кожної української родини під час Різдвяних свят.

Другу стереоплатівку з українськими колядами й щедрівками видано в Торонті канадською філією фірми «Capitol» і канадською державною радіомережею CBC. Її награв оркестр і наспівав хор відомого на весь північноамериканський континент канадсько-українського диригента Івана Романова. Назва платівки «Українське Рождество Христове». Солісткою виступає Леся Зюбрак. Точного переліку записаних на платівці колядок і щедрівок мені ще дістати не пощастило.

З українських євангельських релігійних пісень видано в тому році дві платівки: одну в Канаді, другу в США. З Вінніпегу повідомляють, що там з'явилася довгограйна платівка під назвою «Святе Місто», на якій солістка Галя Брич наспівала десять пісень у супроводі визначного американського органіста Германа Восса. У Чикаго з'явилася платівка під назвою «Акорди душі», наспівана Катею Березою і Ніною Возною в супроводі того самого органіста Германа Восса. На платівці 11 дуетів, її видала фірма RCA.

З української католицької і церковної музики треба відзначити появу стереоплатівки, на якій записано українську католицьку літургію у виконанні німецьких ченців чину Отців Святого Духа поблизу Кельна. Назва платівки «Свята Літургія Східної Церкви — український обряд». Її видала американська фірма «Apop» у співпраці з німецькою фірмою «Harmonia Mundi». Число платівки 2641. До платівки додано 12-сторінкову брошурну з поясненнями історії виникнення українського католицького обряду. Кілька років тому такий самий запис видала фірма «Harmonia Mundi» під числом 30641.

У листопаді українські часописи принесли вістку, що ця сама американська фірма «Apop» підготувала альбом з трьох або чотирьох стереоплатівок, на яких записано святкування з нагоди посвячення храму св. Софії в Римі. На платівках має бути повна промова Святішого Отця Папи Павла VI до українців, свята літургія, яку відправив кардинал Йосиф Сліпий та спів хорів з Нью-Арка, Торонто і Утрехту, як також концерт у Ватикані 28 вересня 1969 року

Дитяча музика

Канадсько-українська звукозаписна фірма «Canton Records» випустила для дітей у 1969 році стереоплатівку під назвою «Коза Дереза» — перлину української музики і першу оперу, написану для виконавців-дітей батьком української музики М. Лисенком за лібреттом Дніпрової Чайки. Виконавці — діти від 4 до 17 років, актори і співаки Українського Дитячого Театру у Вінніпегу, члени молодечих організацій Пласт, СУМ та інших. Для виконання головної ролі Лисички запрошено відому українську солістку італійських опер, колоратурне soprano Тетяну Ару Шуфлин. Число платівки «Aron» — 1841.

Солісти, хори і оркестри

Дуже продуктивним українським солістом у 1969 році виявив себе відомий усім нам баритон Михайло Мінський, визначний член української Капели бандуристів з Детройту. Перша його довгограйна платівка «Пісні України», яку випустила німецька фірма «Interkog» в Штуттгарті під числом 934-08 SB (II 934). На цій стереоплатівці знайдете такі пісні Мінського, наспівані в супроводі оркестру М. Бобкова: *Козацька танцювальна пісня* (текст М. Мінського, обробка М. Бобкова), *Бандура, Дівчисько, Реве та стогне, Ой, ти дівчино зарученая, Ти казала, прийди, прийди, За городом качки, І чого чекати* (муз. М. Колесси), нова пісня з України *Ясени, Як місяць вийде на дахи іржаві, Ой, виходь, дівчино і Раз, два*. Другу платівку було видано в Америці фірмою «Aron». Її назва: «Парада найкращих українських пісень» з підзаголовком «Відомі пісні і танці». На цій стереоплатівці Мінський наспівав виключно українські народні пісні, як *Ой, важу я, важу, Ішов козак за Дунай, Там, де Ятрань круто в'ється, Ой у полі три криниченъки та інші* — разом одинадцять. Спів Мінського супроводить той самий оркестр домр під диригуванням М. Бобкова, який виконує на платівці відомі наші танці *Запорізький козачок і Гопак*.

На підставі інформації М. Мінського у той самий час у фірмі «Harmopu» в Німеччині, вийшла платівка Оксани Сов'як у супроводі гітари. На жаль, більше про цю платівку я не міг нічого довідатися.

Раніше згаданий канадсько-український соліст Володимир Ухач наспівав у супроводі форте́п'яно стереоплатівку «Люблю», яку випродуковувала фірма «Moderato» під числом ST 56486-7. На першій стороні наспівовано сім пісень А. Гнатишина: *Люблю, Ніч, Козак, Сон, Діброво зелена, Мамо моя і Колисанка*. На другій стороні платівки *Сонце низенько* М. Лисенка, *Земле моя* К. Степового, *Ой, у полі* Б. Лятошинського, *Ой, джигуне* М. Лисенка,

Якби мені П. Чорнового, Журавлі П. Майбороди і Незабутній вальс
А. Кос-Анатольського.

На відзначення 50-ліття з часу створення і 25-ліття з часу покинення українською Капелою бандуристів з Детройту Рідної Землі вийшла нова стереоплатівка капели. Альбом гарно оформив відомий наш артист Е. Ко-зак. Чільну сторінку прикрашає кольоровий образ малярки Надії Сомко «Бій під Конотопом», що й відповідає тематиці платівки. Альбом виготовлено в розкладній формі з інформацією, текстами, світлинами всіх учасників запису та іменами фундаторів, які уможливили появу цієї платівки. На платівці записано новий музично-вокальний твір Григорія Китастого про Конотопську битву, в якій козацькі війська знищили десятки тисяч москалів. Текст до кантати написав Петро Карпенко-Криниця. Крім *Поеми про Конотопську битву*, на платівці знайдете *Через поле широке*, *Ой, видно село, Ой, у полі жито, Котилася ясна зоря з неба, Ніч, яка, Господи* і надзвичайно емоційну пісню на слова О. Підсухи, муз. Г. Китастого *Як давно* у виконанні М. Мінського. Цю платівку з порядковим числом 10 виготовила фірма «RCA Victor Custom Records» у Чикаго, і вона, на мою думку, є найгарнішим і найціннішим виданням 1969 року.

Інформаційний листок Товариства приятелів Капели бандуристів за грудень 1969 року повідомив, що Капела перевидала дві стереофонічні платівки. Недавно з'явилася на ринку платівка Капели ч. 11 з англійською назвою «Народження пісні», яка насправді є незначним доповненням і переробленням на стереоплатівки Капели ч. 7. На цій платівці знайдете: *Сей день* (муз. Д. Бортнянського), *Думу про Нечая* (муз. Д. Січинського), *Байду* (муз. Г. Хоткевича), *Почайську Божу Матір* (муз. М. Леонтовича), *Ой з-за гори та й з-за лиману* (обр. М. Лисенка), *Сусідку* (муз. Яценевича), *Сонце гріє, вітер віє* (обр. Потапенка) і *Грай, кобзарю* (муз. Г. Китастого). Різниця між обома платівками та, що на новій ч. 11 додано Бортнянського «Сей день», як також і те, що нова платівка 12-ти, а не 10-дюймова. Платівка ч. 12 також доповнена записаною на стерео програмою з часу європейської поїздки Капели. Обидві оздоблено гарними кольоровими обгортками. Придбати їх можна на складі Капели в Детройті.

В Європі американська звукозаписна фірма «Десса» записала, а в Америці видала стереоплатівку Уtrechtського Візантійського хору з Голландії під керівництвом диригента д-ра Мирослава Антоновича. Назва платівки: «Українські народні пісні», число її DL-75047 з піснями *Ой, зійшла зоря, І шумить, Від Києва, Ревуха, Ой, Морозе*, національний гімн *Ще не вмерла Україна, Ой, пущу я, Журавлі, На городі, Думи мої, Куріпочка і Серенада*. Видання з мистецької і технічної сторони бездоганне.

Канадсько-українська спільнота може похвалитися виданням канадської філії відомої фірми «Capitol Records», в якій випродуковано попу-

лярну платівку хору й оркестру відомого на весь північноамериканський континент Івана Романова-Пижака під назвою «Українська рапсодія», число SN-6299. На платівці такий репертуар: *Гей, на горі там женці жнутъ, Взяв би я бандуру —* соліст Оскар Раулф, *Ой, що ж то за шум учинився, Ой, не світи, місяченьку —* солістка Леся Зюбрак, *Думи мої, Рідна мати моя —* дует А. Тихнович і Р. Фарар, *Засвистали козаченьки, Ніч яка, Господи —* соліст А. Тихнович, *Розпрягайте, хлопці, коні, Над рікою вийшла звізда —* лемківська пісня — солістка Л. Зюбрак і *Реве та стогне.*

У березні 1969 року «Свобода» і «Народна Воля» повідомили про появу двох стереоплатівок із записами найновіших польок. Перша платівка належить відомому по всій Америці оркестру братів Матисів, які гордяться своїм українським походженням і на кожному кроці його підкреслюють, часто виступаючи на популярній телевізійній програмі продуцента Била Низового «Забава польок США». Друга стереоплатівка містить записи трубадура-соліста польок Едмунда Голдіна, між якими знайдете такі відомі українські пісні, як *Бандура і Ой звідси гора.* Обидві платівки видала американська фірма «Cindy Label».

Новина на платівковому ринку

Останнім часом із СРСР почали висилати у вільний світ платівки української музики у виконанні кращих мистецьких одиниць і колективів України. Платівки ці випускає звукозаписна фірма «Мелодія» за посередництвом «Международной Книги» — організації, відповідальної за торгівлю із закордоном. Технічна якість платівок та їхнє мистецьке оформлення непересічні. Увагу звертають тексти трьома мовами: українською, англійською і французькою, що в закордонному продажу дуже важливе з пропагандистського й комерційного боку. Назви платівок українсько-англійські: 1. «Закарпатський народний хор», число 33 Д 3476-77; 2. «Українська музика» — Федір Жарко, українські пісні в особистому супроводі на бандурі, число Д 11456-66; 3. «Українська музика» — пісні про Україну, число Д 14499-500; 4. «Співає Україна» — українські народні пісні, число Д-017889-90; 5. «Українська музика», стерео 33 С 01511-12.

Українські советські копії

У 1969 році Б. Дніпровий з Торонто видав дві платівки-копії українських советських пісень. Назва першої платівки «Барвінки пісень» з числом BD-1005, на якій знайдете такі пісні: *Вечори в Карпатах, В полонину, в*

полонину, Ой, Іване, люби мя, Дударик, Гуцульська фантазія, Серед села дичка, Кащани Києва, Вишневій цвіт, Кохання мое, Ой, ти місяцю, Осіння пісня і На долині туман. Назва другої платівки «Смерічки», число BD-1006, зміст якої мені поки що невідомий. Обидві платівки виготовила фірма «RCA Victor Custom Service» у Канаді.

Українська щоденна радіопрограма «Пісня України» в Торонті під проводом П. Наумчука випустила в кінці року довгограйну платівку-копію українських советських пісень під назвою «Квіти говорять». На особливу увагу заслуговує гарне оформлення її обкладинки та добір пісень. Могутнє враження справляє Кантата до 100-их роковин з дня народження Т. Шевченка. Між шістнадцятьма піснями на платівці знайдете ще такі: Зачарована Десна, Попливи вінок, Елегія, Соловій і троянда та інші.

З нагоди концертного турне по Канаді минулої весни визначного українського советського соліста-баса Андрія Кікотя, Вінніпезька фірма українських платівок «Canton Records» видала стереоплатівку з англійською назвою «Андрій Кікоть в турне по Канаді» під ч. U-KC 436. На платівці знайдете переважно пісні з репертуару Паторжинського, учнем якого був А. Кікоть. Там є пісня Тараса з опери «Тарас Бульба» М. Лисенка, Ой, чого ти, дубе К. Стеценка, Гуцулка Ксеня Р. Савицького, Дивлюсь я на небо В. Заремби, Од села до села Ю. Мейтуса, Ой, поїхав за снопами О. Косенка, Бандуристе, орле сизий на слова Т. Шевченка, народні Ой під вишнею, Любив мене мужичок, Взяв би я бандуру, Як засядем, браття в обробці Л. Ревуцького і Удовицю я любив в обробці О. Косенка. Більшість цих пісень скопійовано із советських платівок Кікотя, випущених у 1965–1966 роках під числами Д 00011687-8, Д 0011689-90 та стерео С 000-551-2 і С 000553-4.

Заплановані видання

«Свобода» за 15 березня 1969 року хор «Боян» при церкві св. Івана Хрестителя в Нью-Арку мав наспівати 23 березня того самого року платівку для фірми RCA. Досі мені не довелося побачити тої платівки або прочитати оголошення в нашій пресі про її продаж. Якщо вона й вийшла, то вина самого хору, що не спромігся її відповідно розрекламувати.

«Свобода» за 29 жовтня минулого року повідомила, що в Детройті Капела бандуристок Осередку СУМА ім. гетьмана П. Орлика під керівництвом П. Потапенка закінчує наспіувати нову довгограйну платівку під назвою «Лети, наша пісне». На новій платівці мають бути записані уривок літературно-музичного монтажу, присвячений 50-літтю Української Національної Революції, як також народні, повстанські й ліричні пісні.

Обіцяне ще минулого року видання альбому дум і пісень покійного бандуриста д-ра З. Штокалка натрапило на ряд непередбачених перешкод. Проте остаточна підготовка альбому вже закінчується.

Закінчуючи цей огляд виданих у 1969 році українських платівок, дозволю собі поставити під сумнів його вичерпність. У більшості випадків це вина самих виконавців або видавців платівок, які з різних причин не хочуть вдаватися до модерних способів реклами своїх продуктів або досягнені.

Виконавці часто роблять помилку, не висилаючи, як це всюди водиться, певну кількість своїх платівок на адреси наших музикологів, які могли б дати в часописах або журналах свої рецензії про нові видання. Невже вони бояться критичного вуха наших музичних знавців, або невже всі наші платівки такого низького мистецького рівня? Деякі так, але більшість цього не мусить боятися, бо тільки фахово-критичні огляди можуть успішно спопуляризувати наші дискографічні досягнення в українському суспільстві і знайти таким чином відповідний ринок збуту, не згадуючи вже про загальне піднесення культурного рівня цього суспільства.

Музикологи також не інформують нас достатньо і об'єктивно про нові видання в цій масово поширеній і дедалі важливішій ділянці культурно-розважального характеру. Здається, немає ні однієї української родини на американському континенті, яка не мала б грамофона і українських платівок. Чи не маємо ми всі права вимагати від наших музикознавців оцінки мистецької вартості нових платівок? На цьому ж бо виробляються естетичні смаки і душа всіх нас, головно молодого покоління.

Також закликаю наші звукозаписні фірми складати докладні каталоги виданих ними українських платівок і масово їх поширювати. Проте поки це станеться, прошу виконавців висилати мені докладну інформацію про свої нововидані платівки або по примірникові платівки для точного її каталогування, яке я веду тривалий час.

Якщо дехто має доповнення або зауваження до цього перегляду, прошу відгукнутися або написати про це до наших газет.

Велику заслугу у складенні цього списку мають ті солісти і мистецькі колективи, які відгукнулися на минулорічний заклик, висилаючи мені докладну інформацію або й безпосередньо свої платівки. Моїм приятелям, які допомагали в збиранні газетних оголошень чи рецензій про нові видання в українській дискографії 1968–1969 років, складаю щиру подяку.

Свобода 76 (1970) 30 квіт., 77 (1970) 1 трав., 78 (1970) 2 трав., 79 (1970) 5 трав.

ШЕДЕВРИ НАШОЇ ПОПУЛЯРНОЇ МУЗИКИ*

Рідко коли з'являються на тому дискографічному ринку платівки, які залишають надзвичайно приємне естетичне враження, пов'язане з гордістю, що у нас тут, у вільному світі, також є першорядні композитори і виконавці, які вміють знайти шлях до глибин нашої музично вибагливої, української душі. Маю на увазі останню платівку пісень відомого нам усім композитора Богдана Веселовського, випущену недавно канадською фірмою «Echoe» під назвою «Мрії». Це чергова платівка творчої і плідної праці Б. Веселовського після виданої в 1968 році стереоплатівки його композицій у виконанні відомого на північноамериканському континенті українського бас-баритона А. Добрянського.

Технічне виконання і продукція платівки «Мрії» бездоганні, — усе за останнім словом звукозаписної техніки, хоч сам запис не стереофонічний. Але справа не у високоякісному записі, яких у нас, до речі, на нашому звукозаписному ринку доволі мало. Справа в підборі репертуару і його виконавців. Пісні композитора Веселовського базовані на текстах відомих поетів: В. Сосюри, Д. Загула, Г. Чубач, Н. Щербань, Чернецького, М. Масла і Л. Тиглій.

Антін Дербіш виконує гітову пісню *Мрії* бездоганно з властивим йому відчуттям тексту та гарним і ліричним баритоном. Те саме можна сказати про ще дві інші виконані ним пісні.

Наш відомий тенор з Англії Володимир Луців представлений на платівці піснями *Біжить доріжка* на слова М. Масла і *Чумацький шлях* В. Сосюри. В останній пісні пробивається у виконанні добре вишколеного нашого соліста та стихія українського степу і зоряної ночі, де він на висоті свого душевного натхнення дійсно «любови повний до нестяями». І все це, шановні слухачі, під звуки чудової мелодії тангового ритму.

Новиною на нашему вокально-виконавчому горизонті є тріо студенток з Торонто під дуже романтичною і під оглядом реклами вдалою назвою «Троянда» в особах Христини Гарасовської, Люби Дербіш і Люби Мороз. Композиція Веселовського на слова В. Сосюри *Вечірня пісня* у їхньому виконанні фантастична. Вона дає їм відразу іспит зрілості з відзначенням

* Статті передує редакційна замітка.

Приємно знайти у нижченадрукованій рецензії відомого нашого дискографічного дослідника з Вашингтона, який скромно підписався тільки М. С., підтвердження нашої рецензії на платівку «Мрії» в числі з 4 липня цього року, в якій також і ми висловили думку, що ширше обговорювані тут пісні нашого композитора на платівці «Мрії» не мають рівних у нашій платівковій літературі цього жанру».

як одного з найкращих українських жіночих ансамблів не тільки тут, у вільному світі, але й в Україні. *Вечірню пісню* можна сміло і без усякого перебільшення прирівняти до *Рушничка* чи *Мої ясени*. З погляду неофіційного музичного культомбіну, який вже роками йде тільки в одну сторону, *Вечірня пісня* повинна стати в Україні найпопулярнішим із закордону імпортом, і я переконаний, що вона такою й буде, якщо наші радіопересилання на Батьківщину її достатньо популяризуватимуть. Не менш мистецькі є виконання пісні *Любов* також на слова В. Сосюри і разом з А. Дербішом пісні *Кожний раз*, слова Веселовського. Бажаю «Троянді» дальших успіхів, і я впевнений у тому, що вони зовсім сміло можуть зрівнятися з найкращими того роду жіночими тріо в Україні.

Проте, на мою скромну думку, найкращою піснею з найкращим виконанням на платівці є *Я знов тобі* на слова Г. Чубач у виконанні Ренати, однієї з найвизначніших українських популярних співачок на Заході, запис якої українською мовою з'являється чи не вперше за довгі роки її вокальної кар'єри. Сила переданого тексту пісні повністю відповідає пережитій особистій трагедії самої солістки, і тому її виконання так до болю драматичне і хвилююче. Друга її пісня *Було високе, чисте небо* на слова Лесі Тиглій вже щось зовсім протилежне. У співі Ренати відчуваємо життєрадісність і романтичність, усмішку на її обличчі.

Композиторові Веселовському можна широко програтулювати за те, що зумів заангажувати співачку такого високого штибу для виконання своїх пісень. Особисто сподіваюся, що своїм дебютом на платівці «Мрії», пані Рената започаткує нову сторінку власної мистецької діяльності, відкриваючи для себе нові можливості в розумінні масового українського слухача, та стаючи відтепер обов'язковою частиною українського репертуару наших найкращих популярних пісень.

Наступною солісткою на платівці є сопрано Анна Чорнодольська, вона виконує з чуттям дві пісні на слова Н. Щербань *Не дивись на годинник* і В. Сосюри *Прохання*.

Про оркестр під керівництвом Норберта мушу сказати те, що у своїх оркестраціях, інтерпретаціях пісень і підборі інструментів він повністю відчув украйнську душу, її смак і вимоги.

Укінці побажаю шановному композиторові і всім виконавцям дальших і ще більших мистецьких успіхів з надією, що незабаром вони знову спроможуться зайняти перше місце на нашему звукозаписному ринку. Такого роду платівки роблять нам між чужинцями славу, гідно презентуючи українське музичне мистецтво, нашу творчість і культуру. Ця платівка повинна знайти масовий попит і бути на полицях в кожній нашій родині, головно там, де є молодь.

Новий Шлях, 40 (1970) 3 жовт.

«ГРАЙ, БАНДУРО» — НАЙНОВІША ПЛАТІВКА КАПЕЛИ БАНДУРИСТІВ ім. Т. ШЕВЧЕНКА

18 травня 1979 року український Вашингтон пережив незабутні хвилини у своєму житті. Вітав він у себе тільки-но прибулого із совєтської тюрми В. Мороза і Капелу бандуристів ім. Т. Шевченка з її найновішим концертом по Америці. Враження було надзвичайне, тяжко описати. Місяцями не втихають розмови про відмолодження Капели, про чимраз кращу гру бандур, про кращу зіграність та геніяльне керівництво цією високомистецькою одиницею нашого корифея-кобзаря і композитора Григорія Китастого.

У грудні купую найновішу платівку Капели число 19, на якій зазначено, що деякі із цих вибраних творів було записано на концертах 1979 року. Це мене трохи схвилювало, але, пригадавши враження від концерту та надзвичайно емоційну реакцію цілої авдиторії, кладу платівку на перевірчу стереофонічну програвальну систему і, концентруючись, починаю уважно слухати.

Перша пісня *Нагадай, бандуро* сумна і глибоко емоційна. Соліст Я. Цисарук співає прекрасно, вкладає в пісню всю свою душу. Проте відчуваю, що мікрофон задалеко і не може охопити вповні інтерпретацію виконання. Його звучний і повний голос виходить на платівці плитко, з непотрібною луною саме через задалеко розміщений мікрофон. Драматичну інтимність розмови бандуриста з рідним краєм не відтворено вповні. Панове звукорежисери записів! Відповідне розміщення мікрофонів та їхня спроможність — це не тільки абетка охоплення звуку, — це також і мистецтво. Це насамперед правильное відчуття передачі реального на магнітну плівку або навпаки — створення нереального чи здійснення фантазії засобом звуку.

Далі йде славний *Байда*. Початкові одна хвилина і 28 секунд інструментального вступу бандур зміщується з надмірним шумом поверхні самої платівки. Послухайте далі цей шум в місці «гаком зачепіте» і випробуйте свою терпеливість. Хіба можна цей шум толерувати при можливостях сьогоднішньої звукозаписної техніки? Перший monoфонічний запис *Байди* Капели на платівці ч. 7 десь в 1960-их роках технічно звучить краще від запису 1979 року. Відчуваєш, що час революційних стрибків у звукозаписній техніці якось проскочив мимо Капели. Яка іронія і яка втрата!

Друга сторона платівки починається піснею композитора І. Шамо *Грай, бандуро*. Пісня бравурна і дуже мелодійна. Цьому запису бракує лише

низьких частот та балансу між голосами і бандуристами. Гра бандур звучить «замазано» — не чітко, а в деяких місцях спів капелян зовсім заглушує гру бандур. При добром стереозаписі таких недотягнень не повинно бути тому, що маємо кілька каналів незалежного запису. Знову ж таки, розміщення мікрофонів та правильне змішування каналів міксером має першорядне значення.

Наступним твором другої сторони є Леонтовичева *Гаю, гаю*, одна з найкращих пісень весняного концерту Капели. Соліст тенор П. Писаренко, на мою думку, підібраний ідеально для цієї пісні. Знову ж таки сам запис недописано як з огляду інструментального, так і сольового. Мікрофон для соліста, голос якого надзвичайно ніжний і чуйний, поставлено задалеко, і тому не віддав вповні чуттєвого вислову та самого тембру голосу в суміші гри бандур і співу хору. Послухайте третю стрічку «А як дізналися» ... і четверту «Сусіди злії, вороги тяжкі» ... і спробуйте схопити супровід бандур хорові, їх майже немає. Для ніжного інструмента, такого як бандура, мікрофони потрібно ставити близько. Мікрофон повинен бути однонапрямний, щоб не схоплював звуки довкілля. Не потрібно також дуже прислухатися, щоб почути шум, рух і деякі кашляння з автоторії. Маю враження, що це є запис із концертного турне Капели.

У в'язанці гра і звукова присутність бандур в суміші з хором досить добре збалансована. Поверхневий шум платівки порівняно мінімальний.

Проте найкращим якісно записом, як і його виконання, уважаю останню пісню *Не ишодую*. Драматичність вислову соліста М. Мінського схоплена на плівку добре. Присутність його голосу з малим відбитком луни створює враження розмови співака з чимось далеким, недосяжним. Голос соліста плаче, благаючи: «Україно, ти далека, хоч приснись мені!» «Ти наснись, рідненька мати, на улюблений землі... соловейко біля хати – в небі журавлі»...

Слова ці — душевне горе за втраченою батьківщиною, яке автор так ніжно з шаленим болем у серці вилив у цій пісні. Він знає, що в цьому горі він не один, ми всі з ним. І в тому полягає універсальність і геніяльність композитора Г. Китастого. Він є нашою душою і нашим сумлінням, бо він один з небагатьох у своїх композиціях зумів найдокладніше віддзеркалiti певну епоху в житті української нації.

Повертаючись до якості самих записів на платівці, хочу звернути увагу на кілька простих істин та споріднених з ними проблем. Стереозапис — це останнє слово звукозаписної техніки. Він не тільки найточніший, який ми досі маємо, але він дає нам також багато можливостей, яких досі не бувало. Ним можна акцентувати увагу на кращих елементах виконання, а гірші затушувати чи злагіднити. Техніка змішування окремих каналів, баланс виконаного або акцентування певного інструменту чи співу понад інші елементи того самого виконання саме і є тим мистецтвом,

яким так ефективно може орудувати звукорежисер. Він зобов'язаний вивчити твір знати потенціял його запису, динаміку, щоб передати його на звукоплівку так, як того бажає композитор, диригент чи виконавець. Тому модерний звукозапис — це окрема наука.

Далі, крім оригіналу запису, важливим є копіювання його на матрицю, з якої штампують самі платівки, та якість пластичної маси, з якої виробляють платівку.

Наступним важливим елементом є ступінь вибагливості покупця. Не можна вже припускати, що любитель української музики купить яку-небудь платівку, на якій є українська музика, незалежно від якості. Досі деякі продуценти українських платівок керувалися таким припущенням. Але часи змінюються. Треба констатувати звичайну істину, що на зміну старій акустично-монофонічній генерації посиленім темпом гряде генерація стереофонічна, генерація, яка у своїй більшості монофонічних записів майже не слухає, хіба що зацікавлена в певній спеціальності, етапі чи оригінальному стилі музичного мистецтва.

У парі зі зміною генерації людей прийшла і зміна в генерації машин. Більшість програвальної апаратури в пересічних українських родинах є стереофонічна в сумі від 200 до 500 долларів або й більше. Майже всі вони, у більшій чи меншій мірі, досить точно відображають якість звуку виробленої платівки, головно її недотягнення. Не в усіх випадках фільтрування може стати в пригоді. Тому кожний продуцент мусить дбати про найкращу якість випущеної на ринок платівки, якщо хоче, щоб продукт його успішно розпродали. Це повинно бути ще більшою істиною, коли йдуть енергійні намагання притягти до мистецтва гри на бандурі нашу молодь, яка поспішним темпом має заповнити ряди старших капелян, які відійшли від нас у вічність. Погляньмо тепер на склад Капели. Там уже багато молоді, а далі буде ще більше. Кожен молодий бандурист має своїх братів, сестер, друзів, знайомих. Як бачимо, сама природа радикально міняє ринок збуту та звукову вибагливість теперішніх покупців. Я певний, що молоді капеляни краще знають і цінять добрий стереозапис, бо вони, крім гри на бандурі, напевно, цікавляться ще й іншою музикою, що масово розповсюджена в американському оточенні, складовою частиною якого вони є. Тому обов'язково раджу прислухатися до їхніх порад і бажань.

Коли я на вашингтонському концерті навесні минулого року записував хвилюючий привіт В. Мороза і сам концерт власним касетним магнітофоном тільки для архівних цілей, то біля мене стояв молодий чоловік із японським касетним стереомагнітофоном і заявив мені, що він також записує цей концерт Капели. Два його мікрофони було розміщено задалеко від самої Капели, щоб ефективно відтворити її спів і гру. Такий записувач можна вживати для дуже малої групи в дуже обмеженій ситуації,

але не з таким ансамблем. Поки що я ще не зустрічав, щоб професійні звукотехніки записували на касетні магнітофони. Їх можливості обмежені і тому їх вживають більше з аматорською метою. Якщо деякі записи із цього касетного стереомагнітофону потрапили на цю платівку — що й фактично зазначено на обгортці — то не диво, що якість їх нижча від нормальної. А дуже шкода, бо ще донедавна якість платівок нашої Капели бандуристів була куди вища від платівок капели київської. Послухайте останні київські і порівняйте.

Я категорично стверджую, що якість платівок нашої Капели з Детройту повинна і надалі бути вищою, бо живемо в державі, яка має неперевершенні можливості в цій ділянці. Ми повинні і далі вести перед і давати приклад батьківщині, щоб вони підтягалися, а не ми. Спеціально, коли взяти до уваги сумний факт, що 50-мільйонна Україна ще й досі не має професійної звукозаписної студії та фабрики виробу платівок. Ще й досі наша київська Капела їздить в Москву або в Ригу, щоб записатися на платівки.

Тому не тільки наша Капела бандуристів, але й інші видавці платівок повинні ще більше дбати про високий якісний рівень наших українських платівок, бо від того залежатиме не тільки їхнє майбутнє, але й майбутнє всього українського звукозаписного ринку та культурно-патріотичного рівня нашої молоді поза межами України.

Українські вісті, 9 (Детройт 1980) 27 лют.

ІШЕ ДО 35-ЛІТТЯ ЮВІЛЕЮ ХОРУ «ДУМКА» В НЬЮ-ЙОРКУ

Протягом останніх двох місяців з'явилися дві великі і докладні статті про хор «Думку» в Нью-Йорку з нагоди його довгої 35-літньої мистецької діяльності.

Перша стаття під назвою «Хор Думка — звеличник української пісні», що її написав маestro Володимир Луців і опублікував у «Свободі» 1 вересня 1985 року. У ній досить докладно описано історію хору, його репертуар, диригентів, які тим хором керували протягом його довгого існування, солістів та майбутню подорож цього хору до Європи.

Другу статтю Володимира Жили під назвою «За благородну справу збагачення традицій хорового мистецтва» також надруковано у «Свободі» 16 жовтня цього року. Ця стаття в основному є повторенням інформації, яку можна прочитати в докладній статті маestra Луцева.

Жодна із цих статей не торкається дуже важливої діяльності нашого славного хору «Думка», а саме: дискографічної. Правда, маestro Луців в одному реченні згадав, що «за час свого існування і діяльності «Думка» наспівала цілий ряд довгограючих платівок».

Усі культурні нації світу, багато з них куди молодші історично від нас, мають уже тривалу традицію досліджувати дискографію і фонографію — науки про виробництво платівок та докладну інформацію про їх записи, як також різного роду дані про всякого роду записи на грамофонні валики, стрічки чи інше. Ми, українці, цією справою майже не цікавимося.

Наука дискографії, чи фонографії у нас тільки в пеленках. Музикознавці цією ділянкою в більшості не цікавляться, а одиниці — чи то любителі музики, чи збирачі платівок — не можуть піднести цю важливу музикознавчу науку на такий рівень, який можна буважати задовільним.

Кожний зі мною погодиться, що для майбутніх поколінь, для історії перебування нашої спільноти тут, на північноамериканському континенті, та й взагалі в західному світі, для збереження нашої культурної і музичної спадщини, яку в деяких випадках неможливо зберегти в теперішній Україні, на нас лягає велика відповідальність зберегти не тільки ті перлини наших музичних надбань, але також інформацію про те, як вони творилися, які проблеми траплялися на шляху їх творення, хто був їхнім промотором, яка фірма записувала ті платівки, хто ті записи фінансував і т. д.

Я можу подати короткий статистичний огляд звукозаписної діяльності Нью-Йоркського хору «Думка», але чи він буде достатнім для серйозного

дослідника звукозаписної діяльності «Думки»? Можу зразу відповісти, що ні, бо інформацію, яку такий дослідник потребує, я, як колекціонер платівок, не можу вповні дати тому, що я не був довголітнім хористом «Думки», а як був, то такі «дрібнички» не записував. Я також не був одним із диригентів чи адміністратором хору.

Як колекціонер, можу тільки дати поверхову інформацію, а саме: подати факт, що такі платівки були колись на ринку, але коли точно і де були вони записані, подати деякі цікаві епізоди з часів їх запису я зробити не можу. Для цього є протоколи засідань адміністрації хору, спогади диригентів та хористів та інші статистичні дані, які на всі ці питання можуть дати докладну відповідь. Треба усвідомити, що звукозаписна діяльність хору є однією з найважливіших сторінок його діяльності. Можна прочитати сотні рецензій на виступи хору по різних місцях і континентах, але ніщо не замінить звукозапису, як найвірогіднішого джерела мистецької вартистості хорового колективу.

На підставі того, що є в моїй колекції, я можу сказати, що навіть коротеньке речення маестра Луцева про звукозаписну діяльність «Думки» не відповідає дійсності. Він пише, що «Думка» «наспівала цілий ряд довгограючих платівок». У мене є платівки «Думки» на старих 78-ах, які випустила Нью-Йоркська фірма «Arka». Таких платівок є чотири: ч. 515 «Бог Предвічний» — Людкевич-Недільський, дир. О. Микитюк; ч. 520 «Не плач, Рахиле» — Т. Купчинський — М. Колесса, соло О. Стецуря; «Нова рада стала» (Д. Котко); ч. 621 «В'язанка коляд» («Дзвонять дзвони», «Бог Предвічний», «Во Вифлеємі», «Нова рада стала»), част. 1 і 2; ч. 526, «Стрілецьким шляхом» (В'язанка стрілецьких пісень) Гайворонського.

На цьому моя інформація про старі платівки в 78 оборотів за хвилину закінчується. Каталог «Arka» інших 78-ох не реєструє. Проте, можливо, що були й інші, але я такої інформації не маю.

Цей самий каталог містить ще одну довгограйну платівку «Arka» ч. 804 під назвою «Коляди», на якій хор «Думка» співає: *Бог Предвічний, Нова рада стала та Не плач, Рахиле*. Припускаю, що всі вони насправді є копіями записів із старих платівок ч. 515, 520 і 621.

Найважливішою звукозаписною діяльністю хору «Думка» є дальших п'ять довгограйних платівок. Дослідити точно, в яких роках вони були випущені на ринок, де і в яких студіях їх було записано, хто був інженером-записувачем та інші подробиці, прийдеться залишити майбутньому дослідникові сієї діяльності хору. Тут хочу тільки коротенько згадати сам факт їхнього існування.

1. «Думка» Нью-Йорк, дир. Л. Крушельницький, О. Микитюк. «Arka Records», ч. 819;

2. «Думка» (Ukrainian Dumka Chorus of America), дир. Семен Комірний. «Chayka Recording», стерео;
3. «Хустина». Хор «Думка», 1981, дир. Семен Комірний;
4. «Слава во вишніх Богу», коляди і щедрівки. «Chayka Recording», стерео CH-105.
5. «Співайте разом з нами». Дитячий хор «Молода Думка», дир. С. Комірний.

Для майбутнього дослідника залишаю також подробиці наспіваного репертуару на вищезазначених платівках, такі як: назви творів, їх композиторів, солістів та інше.

Закликаю також інші хорові колективи, солістів, інструментально-вокальні ансамблі та всіх, хто записується на платівки, публікувати подробиці своїх записів, щоб в майбутньому дослідник української дискографії або укладач каталогів українських платівок мав під рукою всю інформацію, потрібну для серйозних досліджень у цій ділянці.

Свобода 227 (1985) 27 лист.

ДИСКОГРАФІЯ ШЕВЧЕНКІЯНИ

У 1989 році український народ на Батьківщині і в діяспорі урочисто відзначив 175-ліття з дня народження Т. Шевченка — найвидатнішого поета, талановитого мальяра, пророка і генія України. Святкування мали різні форми: наукові конференції, концерти, маніфестації, виставки і т. д.

Про творчість Шевченка написано дуже багато; досліджують його поезію, прозу, малюнки, думки, характер, пісні, які він любив, і багато аспектів його многогранної діяльності і життя. Значне місце в тих дослідженнях відведено музичі відомих українських композиторів на слова поета.

Проте досі не зроблено навіть найменшої спроби дослідити ще одну, на мою думку, дуже важливу ділянку Шевченкіяни — її дискографію: записи на платівки музики на слова геніяльного поета у виконанні визначних українських і неукраїнських солістів, акторів сцени, хорів, оркестрів тощо. Ділянка ця дуже розвинена і велика за обсягом, проте досі ніхто не завдав собі труду зібрати її матеріяли, науково опрацювати і подати українському загалові до відома.

Є вже сотні звичайних і довгограйних платівок, на яких записано музику творів Шевченка, скомпоновану українськими композиторами, такими як М. Лисенко, С. Людкевич, К. Стеценко, М. Леонтович, М. Колесса, А. Костянтинський, М. Фоменко, Я. Степовий, Д. Січинський, М. Вербицький, О. Нижанківський, О. Бобикович, М. Волошин, Б. Лятошинський, В. Грудин, В. Заремба, А. Штогаренко, І. Шамо, М. Радзієвський та інші.

Є також платівки й магнітофонні стрічки, на яких записано декламовані твори Шевченка у виконанні видатних акторів і корифеїв української сцени, таких як М. Кропивницький, М. Садовський, Л. Манько, І. Мар'яненко, Й. Гірняк та інші.

На тих платівках виховувалися покоління дітвори й молоді в родинах, на вечірках, приватних зібраннях, можливо, у школах та ін. Від самого початку 20 століття грамофон відігравав у світі колosalну виховно-розважальну роль у суспільстві, не виключаючи й України. Популярність платівок виявлялася у виробництві тисяч, а інколи і десятків тисяч копій популярного запису. Грамофон і платівки можна було — за відомостями старших людей — бачити навіть по селах. Тому платівки в культурно-виховному і пропагандистському аспектах легко можна дорівняти до друкованого слова, а в деяких випадках вони навіть його перевищували, бо до слуху не потрібно освіти, слухати може навіть неграмотний.

Тему популяризації творчості Т. Шевченка в широких українських масах способом звукозапису на платівках ще досі ніхто із щевченкознавців не досліджував, хоч, як зазначено вище, на те є багато фактичного матеріалу: платівки, каталоги звукозаписних фірм, грамофонні й фонографічні журнали і т. д.

Велика частина дослідного матеріалу, який я використав тут — це т. зв. колекція д-ра Дж. Бергера, приватного американського колекціонера платівок, який спеціалізувався на збиранні дореволюційних російських платівок та платівок радянського випуску. Більшість із цієї восьмитисячної збірки становлять якраз такі записи. Крім платівок, у колекції є ще кілька десятків томів старих дореволюційних та кілька радянських каталогів, лібретто записів, фонографічні журнали, які в той час видавали в Росії. Проте всі ці матеріали мають деякі часові прогалини, на підставі чого можна припускати, що зібрана тут дискографія Шевченкіяни того періоду неповна. Усі ці прецінні матеріали тепер доступні дослідникам, бо їх д-р Бергер кілька років тому подарував Конгресовій бібліотеці у Вашингтоні. Платівки з інших держав — Австро-Угорщини, Німеччини, Польщі, Сполучених Штатів, Канади вибрано з каталогів фірм, які ці платівки випустили, та з моого власного архіву і колекції. Багато платівок було випущено з нагоди різних відзначень Шевченківських роковин. Перша платівка була записана десь навесні 1900 року в Петербурзі. Це одна із дев'яти 7-дюймових платівок, депонованих в Конгресовій бібліотеці, на якій записано пісню *Нацо мені чорні брови* у виконанні сопрано П. Гаврильцевої-Хмари, про життя й мистецьку діяльність якої мені поки що не пощастило розшукати відповідної інформації. Сам факт, що її голос записано майже на самому початку застосування звукозаписної техніки в Росії, а також і те, що ці записи зробили два найвизначніші й найвідоміші в той час звукотехніки — англієць Сінклер Дарбі й американець із Вашингтона Фред Гайсберг з фірми «*Berliners Gramophone*» — вказує на те, що вона мусіла бути визначною співачкою того часу. Тому що записані матриці в Петербурзі навесні 1900 року мусіли бути відіслані до Ганновера в Німеччині для штампування платівок, можна припускати, що сама платівка з'явилася в продажу в кінці 1900 або на початку 1901 року, отже, напередодні відзначення сорокової річниці з дня смерті Шевченка. Можна також припускати, що платівки П. Гаврильцевої-Хмари були першими українськими платівками в Росії, і тому започатковують українську дискографію.

До 90-ліття з дня народження поета славний український актор М. Кропивницький записав у 1903–1904 роках, також у фірмі «*Gramophone*», правдоподібно в Харкові, ряд віршів Шевченка.

Журнал «Граммофонная жизнь», ч. 3 за 1911 рік, помістив таке односторінкове оголошення: «Ювілейний запис. Товариство „Syrena-Record”;

Варшава, Пенькна 33, випускає з нагоди п'ятдесятиліття з дня смерти Тараса Шевченка ряд музикальних номерів, написаних на слова великого українського поета Тараса Шевченка». На цих платівках записано три пісні на слова Шевченка у виконанні українського хору під керівництвом Л. Макаренка. Про це повідомляв той же журнал в числі 15 у списку нових випусків платівок фірми «Syrena» за жовтень 1911 року.

У 1910–1911 рр. відомі солісти тенор М. Менцінський і бас О. Нижанковський записали ряд пісень на слова Шевченка: перший у Стокгольмі й Берліні у фірмі «Gramophone», а другий у Відні у фірмі «Pathé». До століття з дня народження Кобзаря з'явилося багато нових записів, а також копії раніше випущених платівок. Каталоги з 1914 року засвідчують записи пісень на слова поета хорів під керівництвом І. Турковірова, Шереметинського, а солісти І. Гуляєв та І. Реутова наспівують ряд пісень у фірмі «Російський Грамофон».

Пройде багато часу, поки в Україні знову з'являться нові ювілейні записи пісень на слова Т. Шевченка. 1939 року випущено радянські платівки з новими творами й записами пісень. На їхніх етикетках зазначено: «Т. Г. Шевченко 1814–1939». Соліст Київської державної опери М. Платонов та заслужена артистка З. Гайдай наспівують нові пісні на слова поета відомих нам в діаспорі композиторів М. Фоменка і В. Грудина, слід яких пропав в українському радянському музикознавстві на десятки років. Іншими виконавцями тих ювілейних записів з 1939 року були О. Петрусенко, І. Паторжинський, М. Гришко, М. Частій, М. Донець, хорова капела «Думка» та інші. Цікаво, чи до такого «братнього піклування» радянської влади українською культурою в той знаменний час безпосередньо перед вибухом Другої світової війни, подій на Карпатській Україні не враховувалися політичні мотиви?

1961–1964 роки Шевченківських ювілеїв позначилися цілим рядом нових радянських записів творів Шевченка. Частину, записану на платівках зі швидкістю 78 об./хв., внесено в цей список, проте всі довгограйні платівки з того часу, яких є багато, не включено до цієї праці. У майбутньому вони, можливо, стануть її другою частиною.

Список, який мені вдалося тут зібрати, має приблизно двісті назв різних записів пісень на слова Т. Шевченка від 1900 до приблизно 1965 року платівок швидкістю від 74 до 82 об./хв., зроблених акустичним і електричним методом. Проте я вважаю, що він далеко не повний, бо бракує значної кількості дореволюційних російських і австро-угорських каталогів фірм, спеціалізованих журналів, а найбільше самих платівок. Час, воєнні лихоліття, та й взагалі трагічні потрясіння, які протягом цього століття пережив український народ, не були сприятливі для зберігання такого роду культурних цінностей, а тим самим і їх досліджень. Тому, на жаль, українська

дискографія взагалі та дослідження специфічних тем з цієї ділянки зокрема є надзвичайно трудні. Наши наукові установи в Україні і тут, на Заході, не цікавляться цією ділянкою, немає в них жодної солідної збірки платівок, каталогів, журналів і т. п. Якщо такі є, то вони здебільшого у приватних колекціях, і про їх існування не знають навіть ті, хто тією ділянкою цікавиться. Тому обов'язково потрібно знайти вихід з цього невідрядного становища чи то відкриттям центрального звукозаписного архіву при одній із наших наукових установ, музичному інституті, музеєві під доглядом професійного звукоархівіста, чи навіть організувати клуб колекціонерів українських звукозаписів, в якому ті люди мали б приватні та організаційні контакти.

На закінчення хочу сказати, що цей список укладено не за алфавітом, але за географічно-часовим принципом, щоб читачеві було легше побачити, в якій країні і приблизно в який час була випущена платівка. Час виходу платівок подаю в дужках після назви твору або композитора. У деяких випадках дати приблизні й позначені знаком запитання, а деякі зовсім не мають дат, бо їх встановити неможливо. Бібліографію використаних матеріалів подаю в кінці списку.

УКРАЇНА — РОСІЯ (1900–1964 рр.)

Гаврильцева-Хмаря П. (сопрано)

«Берлінерс Грамофон» 23010 *Нащо мені чорні брови* (1900)

Григорович Іван (баритон), артист Маріїнської опери

«Ф-ма Ребикова» 693 *Реве та стогне Дніпр широкий* (1903)

«Ф-ма Ребикова» 855 *Ой, Дніпре мій, Дніпре* (1903)

«Колумбія» Е 951 *Реве та стогне (Дніпр широкий)* (1909?)

Кропивницький Марко, актор української сцени

«Грамофон» 21190 *Мені здається — я не знаю*, декламація (1906?)

«Грамофон» 21196 *Думи мої, думи*, декламація (1906)

«Грамофон» 21197 *Чернець*, декламація (1906)

«Грамофон» 21198 *Минають дні, минають ночі*, декламація (1906)

«Зонофон» 61395 *Думи мої, думи* (копія «Грамофон» 21196)

«Зонофон» 61395 *Минають дні, минають ночі* (копія «Грамофон» 21198)

«Музтрест» 28001 (СРСР) *Думи мої, думи* (копія)

«Музтрест» 28001 (СРСР) *Минають дні, минають ночі* (копія)

Український хор Шереметинського

«Грамофон» 3-24501 *Ревуть, стогнутъ із опери «Невольник»* (1906)

«Грамофон» 2-24644 Як умру. 1906

«Тонофон» 603 Реве та стогне Дніпр широкий (1910?)

«Тонофон» 606 Як умру (1910?)

«Зонофон» 2-64620 Як умру (копія «Грамофон» 2-24644) (1906)

«Зонофон» 2-64635 Ревутъ, стогнутъ (копія «Грамофон» 3-24501) (1906)

«Зонофон» 4-64607 Б'ють пороги — кантата М. Лисенка (1906)

«Зонофон» 4-64627 Наши отаман Гамалія (1906).

«Зонофон» 4-64633 Заповіт (1906).

«Грамофон Амур» 2129 Наши отаман Гамалія (1914?)

«Грамофон Амур» 2130 Заповіт (1914?)

«Музтрест»(СРСР) 34039 Як умру (копія)

Малоросійський хор п/дир. Г. А. Козаченка

«Грамофон» 24647 Реве та стогне із «Нещасного кохання» (1903?)

«Зонофон» 2-64631 Ревутъ, стогнутъ

«Зонофон» 2-64633 Реве та стогне Дніпр широкий

Хор п/дир. А. Н. Романченка

«Грамофон» 24576 Реве Дніпр широкий (1904?)

«Зонофон» 64585 Реве та стогне Дніпр широкий

Малоросійський хор п/дир. Б. Ф. Морозова

«Грамофон» 24723 Реве та стогне

Каміонський Оскар (баритон)

«Грамофон» 022065 Минають дні

Бобров І. Н. (баритон)

«Зонофон» 62803 Реве та стогне Дніпр широкий

Швець Михайло Ф.

«Грамофон Конц.» 2-22945 Ой, Дніпре мій, Дніпре, муз. Лисенка (1906)

Рос. «Колумбія» 35481 Ой, Дніпре мій, Дніре (1907)

«Орфеон» 17411 Ой, Дніре мій, Дніре

«Колумбія» Е1314 (35481) Ой, Дніре мій, Дніре (Копія Рос. «Колумбії» 35481)

Гвоздецька А. А. (сопрано), арт. Петербурзької оперет. групи

«Грамофон» 23275 Кари очі (Нащо мені чорні брови) (1902)

Український хор

«Орфеон» 6353 Реве та стогне Дніпр широкий

«Орфеон» 17408 Як умру

Хор п/дир. М. М. Кочергіна

«Фаворит» 79039 *Реве та стогне Дніпр широкий*, соло Нефедов

Хор п/дир. О. З. Суслова

«Бека» 45206 *Реве та стогне*, муз. Лисенка

«Бека» 45207 *Як умру, то поховайте* (Заповіт)

Хор п/дир. М. Н. Васильєва

«Метрополь» Х 1128 *Реве та стогне Дніпр широкий*

«Метрополь» Х 1135 *Як умру (Заповіт)*

Петляш Олена Д. (сопрано)

«Фаворит» 1-76192 *На городі коло броду* (1911?)

«Фаворит» 1-76195 *Не вернувся з походу* (1911?)

«Фаворит» 1-76198 *Садок вишневий коло хати* (1911?)

Лучинська А. П.

«Пате» 28176 *Карі очі (Нацо мені чорні брови)* (1911?)

Малоросійський хор п/дир. Л. Макаренка

«Сирена» 10975 *Як умру (Заповіт)* (1911)

«Сирена» 10976 *Ревутъ, стогнутъ* (1911)

«Сирена» 10979 *Ой сів пугач на могилі* (1911)

Малоросійський хор п/дир. А. І. Савицького

«Пате» 28406 *Реве та стогне Дніпр широкий*

«Пате» 28451 *Реве та стогне Дніпр широкий*

Рос. «Грамофон» 1590 *Реве та стогне Дніпр широкий*

Рос. «Грамофон» 1729 *Ревутъ, стогнутъ гори*

Хор Г. М. Аквамарина

«Пате» 28131 *Тече вода в синє море* (1911?)

Малоросійський хор п/дир. П. Л. Лазебникова

«Янусь Рекорд» 3992 *Реве та стогне Дніпр широкий*, соло Бубнов

Хор української трупи Льва Сабініна

«Зонофон» 2-63128 *Минаютъ дні*, соло Сухомлинова, Харків

Цесевич П. І. (бас), арт. Російської опери, Київ

«Екстрафон» 26571 *Реве та стогне Дніпр широкий*, муз. Лисенка

Савицький Ф. І. (баритон)

«Пате» 28488 *Така її доля*

«Фафорит» 1-75073 *Реве та стогне Дніпр широкий*

Шихуцька-Мінченко Н. Е. (меццо-сопрано), оперна арт.

«Пате» 24778 *Карі очі (Нащо мені чорні брови)*, Думка Шевченка (1911?)
 «Пате» 24779 *Свято в Чигирині* (1911?)

Піддубний Т. Г. (тенор)

«Пате» 28477 *Не женися на багатій*

Хор української трупи Д. А. Гайдамаки

Рос. «Грамофон» 8083 *Ревуть, стогнуть*, з орк.

Рос. «Грамофон» 8119 *Як умру, то поховайте*

Рос. «Грамофон» 8120 *Реве та стогне Дніпр широкий*

«Пате» 23564 *Ревуть, стогнуть гори, хвилі*

Шинкаревський І. Ф. (баритон)

«Грамофон Амур» 576 *Ой, чого ти почорніло, зеленеє поле (1914?)*, Думи мої, думи мої, ви мої єдині (1914?)

Хор І. В. Туровірова

«Зонофон» 2-64129 *Як умру, то поховайте*

Зарницька Є. Ф. (сопрано)

«Зонофон» 63750 *Карі очі (Нащо мені чорні брови)*

«Віктор Рекорд» 63987 Б *Карі очі (Нащо мені чорні брови)*

«Музтрест» 30001 (СРСР) *Карі очі (Нащо мені чорні брови)*

Модестов Ю. А (баритон), арт. Російської опери

«Зонофон» 2-62582 «Гетьмани, гетьмани», пісня Лисенка

Садовський Микола, актор української сцени

«Грамофон Амур» 221077 *До Основ'яненка*, вірш Шевченка (1914), Чернець, вірш Шевченка (1914)

«Зонофон» 61684 *До Основ'яненка* (Копія «Грамофон Амур» 221077), Чернець, вірш (Копія «Грамофон Амур» 2108?)

Гуляєв І. Г.

Рос. «Грамофон» 10134 *Минають дні, минають ночі (1914)*

Рос. «Грамофон» 10136 *Спів Яреми (1914)*

Рос. «Грамофон» 10137 *Заповіт (1914)*

Рос. «Грамофон» 10138 *Свято в Чигирині (1914)*

Рос. «Грамофон» 10140 *Понад полем іде (1914)*

Реутова Б. І., відома вик. українських пісень

Рос. «Грамофон» 1716 *Така її доля, обр. Заремби, ак. ф-но (1914)*

Рос. «Грамофон» 1749 *Реве та стогне Дніпр широкий*, гарм. Орлова, ак. ф-но (1914)

Рос. «Грамофон» 1814 *Нащо мені чорні брови*, ак. ф-но (1914)

Манько Леонід (актор)

«Сирена» 40145 *Якби ви знали, паничі*, декламація

Український хор (дир. О. Кошиць?)

«Сирена» 15097 *Як умру (Заповіт Шевченка)* (1917)

Український хор Товариства «Просвіта» в Києві

«Бека» 58089 «Ревуть, стогнуть»

РАДЯНСЬКИЙ ПЕРІОД

Хорова Капела

«Культпромоб'єдинение» 34041 (1837) *Заповіт*, гарм. Стеценка

«Культпромоб'єдинение» 34044 (1843) *Ой, літав орел*, муз. Стеценка

Мар'яненко Іван (актор).

«Культпромоб'єдинение» 34900 (1844) *Якби ви знали, паничі*

«Культпромоб'єдинение» 34900 (1845) *Юродивий*

«Культпромоб'єдинение» 34901 (1848) *У тієї Катерини*

«Культпромоб'єдинение» 34901 (1847) *Подражание Осии*

Українська хорова капела п/дир. Бігдаш-Богдашева

«Муздрест» 34052 *Ой, літав орел*, муз. Стеценка

Ансамбль український кобзарів-бандуристів п/дир. Кононенка і Марчанського

«Муздрест» 27027 (1322) *Заповіт*, муз. Вацули

Капела ім. Леонтовича

«Муздрест» 34041 *Заповіт*, ар. Стеценка

«Муздрест» 34044 *Ой, літав орел*, муз. Стеценка

Гамалій А. П. (український кобзар)

«Культпромоб'єдинение» 27002 (1658) *Ой, літав орел*

Литвиненко-Вольгемут Марія (сопрано)

2700 *Ой, стрічечка до стрічечки*, муз. Лисенка (1928)

Паторжинський Іван (бас)

2698 *Реве та стогне Дніпр широкий*, муз. Лисенка

8817 *Ой, по горі ромен цвіте*, муз. П. Майбороди (1939)

8618 *Реве та стогне Дніпр широкий* (1939)

«Апрелевский завод» 11686-7 *Реве та стогне Дніпр широкий*, з хором Червоної Армії

«Апрелевский завод» 11688-9 *Заповіт*, з хором Червоної Армії, дир. Александров

«Боян» («Сурма», Н.-Й.) В-501А-В *Заповіт* з хором «Думка», дир. Н. Городовенко

Гришко Михайло (баритон)

654 *Минають дні*, муз. Лисенка (1935)

8648 *Із-за гаю сонце сходить*, муз. Я. Степового (1939)

22502 *Реве та стогне Дніпр широкий*, муз. М. Лисенка (1953)

0034172 *Реве та стогне Дніпр широкий* (1960)

Частій Микола (бас)

8598 *Понад полем іде*, муз. Лисенка (1939)

Платонов М. (артист Київської держ. опери)

«Апрелевский завод» 8611В *Тече вода в синє море*, муз. М. Фоменка (1939)

«Апрелевский завод» 8612В *У гаю, гаю вітру немає*, муз. В. Грудина (1939)

Гайдай Зоя (сопрано)

«Апрелевский завод» 8609В *Ой, стрічечку до стрічечки*, муз. М. Радзієвського (1939)

«Апрелевский завод» 8610В *Закувала зозуленька*, муз В. Грудина (1939)

Донець Михайло (бас)

«Апрелевский завод» 8641 *Доля*, муз. Лисенка (1939)

Петрусенко Оксана (сопрано)

B8643 *На вгороді коло броду*, муз. М. Лисенка, ф-но Н. І. Скоробогатько (1939)

B8644 *Нацjo менi чорнi брови* (1939)

08690 *Плавай, плавай, лебедонько*, муз. К. Стеценка (1939)

Захарченко Наталія (сопрано)

8701 *Садок вишневий коло хати*, муз. Лисенка (1939)

Хорова капела «Думка»

5228 *Заповіт* (1937)

5229 *Реве та стогне Дніпр широкий* (1937)

8614 *Не дивуйтесь, дівчата*, муз. Лисенка (1939), У туркені по тім боці,
муз. Лисенка (1939)

23594-95 *Тече вода в синє море*, муз. Б. Лятошинського (1954)

Гмиря Борис (бас)

16533 *Зацвіла в долині*, муз. Я. Степового (1948)

21818-19 *Ta й літа орел*, муз. К. Стеценка (1952)

Хор і оркестр Українського радіо, дир. Домінчен

19458 *Радуйся, ниво неполітая*, муз. Лисенка (1951)

Чавдар Єлісавета (сопрано)

23600 *Садок вишневий коло хати*, муз. Лисенка (1954)

Кривченя Олексій (бас)

24630 *Доля*, муз. Лисенка (1954)

Борисенко Вероніка (сопрано)

14013 *Нащо мені чорні брови*, обр. М. Гозенпуда

25310 *I багата я*, муз. Лисенка (1955)

**Вокальний квартет: М. Петровська, В. Калиніна, Л. Грошева,
А. Полупанова**

25461 *Тече вода з-під явора*, муз. Лисенка (1955)

Білинник Петро (тенор)

41598 *Садок вишневий коло хати*, муз. Лисенка (1964)

41601 *Ой, по горі ромен цвіте*, муз. Лисенка (1964)

Хорова капела «Трембіта»

31766 *Закувала зозуленька*, муз. С. Людкевича (1958)

41603 *На вгороді коло броду*, муз. А. Штогаренка (1964)

41919 *Тополя*, муз. К. Стеценка (1964)

Коробейченко А.

25314 *За думою дума*, муз. Я. Степового (1955)

Іванов Андрій (баритон)

«Апрелевский завод» В12242 *Думи мої, думи*, обр. Вер'овки (1944)

Ромигський Михайло (бас)

028035 *Ой, літа орел*, обр. Стеценка (1957)

Жарко Федір (бандурист)

41606 *Вітер в гаї не гуляє*, муз. Я. Степового (1964)

Миссіна Н. (сопрано)

- 41102 *Ой, одна я, одна*, муз. І. Шамо (1963)
 0041922 *У гаю, гаю*, муз. І. Шамо (1964)
 41955 *Така її доля*, муз. І. Шамо (1964)
 42092 *Чого мені тяжко*, муз. І. Шамо (1964)

Жилкіна Л.

- 41920 *Ой, одна я, одна*, муз. А. Штогаренка (1964)

Ансамбль пісні Українського радіо, дир. Ю. Таранченко

- 41602 *Вітер з гаєм розмовляє*, муз. Гембера (1964)

Петриненко Діана (сопрано)

- 42119 *Не тополю високую*, муз. В. І. Заремби (1964)

СПОЛУЧЕНІ ШТАТИ АМЕРИКИ (1908–1953)**Любінецький Роман (тенор)**

- «Columbia» E 597 *На городі коло броду* (1908–1909?)
 «Columbia» E 706 *У гаю, гаю* (1908–1909?)

Мироненко М. (кантор Маїр Каневський) (тенор)

- «Columbia» E 1311 *Реве та стогне*, з чело і флейтою (1913)
 «Victor» 67580 *Реве та стогне* (1915)

Росовська–Медведєв Р. (сопрано)

- «Victor» 67868 *Якби мені черевики*, муз. Лисенка (1916)

Кочубей Александра (сопрано)

- «Columbia» 27017-F *Карі очі (Нашо мені чорні брови)* (1924)

Медовий Давид (тенор)

- «Columbia» E 7457 *Думи мої* (1921)
 «Columbia» 27004 *Реве та стогне* (1925)
 «Columbia» 27130-F *Така її доля* (1928)
 «Columbia» 27130-F *Карі очі (Нашо мені чорні брови)* (1928)

Шандровський Гліб (бассо профундо)

- «Okeh» 15538-B *Ой, Дніпре мій, Дніпре*, муз. Лисенка (1926)

Український хор «Ліра»

- «Columbia» 27138-F *Реве та стогне*, з орк. (1928)

Хор ім. Лисенка (Джерсі Сіті, Н. Дж.) дир. А. Гела
 «Columbia» 70010-F *Заповіт*, муз. М. Вербицького (1928)

Український національний хор
 «Victor» 68918 *Заповіт*, муз. Стеценка (1927)

Сашко Олександер (тенор)
 «Victor» 79429 *Така її доля* (1927)
 «Victor» 79429 *Карі очі (Нащо мені чорні брови)* (1927)

Машир Марія (сопрано)
 «Okeh» 15541 *Карі очі (Нащо мені чорні брови)* (1927)

Кремер Іза (сопрано)
 «Brunswick» 59002 *Реве та стогне Дніпр широкий, з орк.* (1927?)

Свистун Теодор (тенор)
 «Columbia» 27274-F *Три шляхи* (1931)

Дилов Володимир (бас)
 «Columbia» 27073-F *Ой, Дніпре мій, Дніпре* (1926)
 «Columbia» 27097-F *Серенада (У гаю, гаю)* (1927)
 «Columbia» 27097-F *Гетьмані* (1927)

Королишин-Цимбаліст Стефанія (сопрано)
 «RCA Victor CS» 01140-1 *Плавай, плавай, лебедоньку*, муз. К. Стеценка (1936)
 «RCA Victor CS» 025403-2 *Якби мені, мамо, намисто*, муз. Лисенка (1938)
 «RCA Victor CS» 025404-2 *Якби мені, мамо, намисто*, муз. Лисенка (1938)

Українська капела бандуристів ім. Т. Шевченка, дир. Г. Китастий
 ED-CC-537 *Встає хмара з-за лиману*, Альбом, ч. 1 (1950)
 ED-CC-540 *Ой, літа орел*, Альбом, ч. 1 (1950)

Капела бандуристів НКО УРСР, дир. М. М. Михайлів
 «Boyau» («Surma», N.Y.) V501-B *Думи мої* (Радянська копія 1937?)

Руснак Орест (тенор)
 «Chwyl Dnistra» 1-A *Минули літа молодії*, муз. О. Нижанківського (1953)
 «Chwyl Dnistra» 2-B *I золотої, і дорогої*, муз. Д. Січинського (1953).
 PR («Privat Record») 1589 *Дума*, муз. О. Бобиковича (1952).

Терен Теодор (баритон)
 «Surma» 5-A *Ой, гляну я, подивлюся*, муз. М. Волошина

Андрусів Наталія (сопрано)

«Arka» (N. Y.) 626B *Утоптала стежечку*, муз. В. Овчаренка, ф-но Е. Чапельська

ЗАПИСИ В ІНШИХ КРАЇНАХ (1910–1951)**Менцінський Модест (тенор)**

«Gramophone» (Швеція) 4-22066 *Гетьмани*, муз. Лисенка, ф-но (1910)

«Gramophone» (Швеція) 4-22072 *Мені однаково*, муз. Лисенка, ф-но (1910)

«Gramophone» (Швеція) 4-22073 *Дума*, муз. Лисенка, ф-но (1910)

«Gramophone» (Швеція) 4-22110 *Ой, одна я, одна*, муз. Лисенка, ф-но (1910)

«Gramophone» (Швеція) 4-22111 *Якби мені, мамо, намисто*, муз. Лисенка, ф-но (1910)

«Gramophone» (Німеччина) 022203 *Минають дні, минають ночі*, муз. Лисенка, орк. (1911)

«Gramophone» (Німеччина) 022204 *Ой, Дніпре мій, Дніре*, муз. Лисенка, орк. (1911)

Нижанковський Олександр (бас)

«Pathé» (Австрія) 51327 *Думка* (1911?)

«Pathé» (Австрія) 51395 *Карі очі (Нащо мені чорні брови)* (1911?)

«Pathé» (Австрія) 51697 *Реве та стогне Дніпр широкий* (1911?)

«Pathé» (Австрія) 51993 *Ой, гляну я, подивлюся* (1911?)

Хор «Україна», дир. Н. Городовенко

UNO (Канада) PR 1402 *Заповіт* (1951)

Голинський Михайло (тенор)

«Musa» (Канада) T16381 *Гетьмани, гетьмани*, муз. Лисенка (1947?)

Черняк Петро (тенор)

«Arka» (Канада) T19485 *Ой, Дніпре мій, Дніре*

Хлебич О. (тенор)

«RCA Victor» (Аргентина) P-1843-B *Гетьмани*, муз. Лисенка

Хор п/дир. Івана Сайка

«Syrena» (Польща) 9784 *Заповіт*, муз. О. Кошиця (193?)

«Syrena» (Польща) 9195 *Гетьмани*, муз. Лисенка (193?)

Хор Товариства «Сурма» у Львові, дир. І. Охримович

«Syrena» (Польща) 9220 *Ой, три шляхи*, муз. Топольницького (1934)

«Syrena» (Польща) 9228 *Утоптала стежку*, муз. Колесси (1934)

Український хор «Бандура»

«Syrena» (Польща) 9357 *Реве та стогне* (193?)

Теліга Михайло (бандурист)

«Syrena» (Польща) 8229 *Тарасова ніч (Встає хмара з-за лиману)* (193?)

Бібліографія

1. Граммофон и фонограф (журнал.), 1904.
2. Полный сборник либретто для граммофона, ч. 4, розд. 4.
3. Каталог «Зонофон», 1914, 1915.
4. Каталог «Граммофон», 1908–1909.
5. Каталог «Тонофон», 1910.
8. Сборник либретто для пластинок «Зонофона». Вильна 1910.
7. Каталог пишущий «Амур», 1914–1915.
8. Каталог ф-ки И. Ф. Мюллера. Москва 1905.
9. Свет и звук: Иллюстрированный ежемесячный журнал. Санкт-Петербург 1905.
10. Новости Граммофона: Ежемесячный иллюстрированный журнал. Санкт-Петербург 1907.
11. Список двухсторонних пластинок «Орфеон», 1910.
12. Список двухсторонних пластинок «Фаворит», 1910.
13. Список двухсторонних пластинок «Бека», 1910.
14. Список двухсторонних пластинок «Тонофон-Рекорд», 1910.
15. Каталог «Метрополь Рекорд», 1910.
16. Граммофонный мир (журнал). Санкт-Петербург 1910–1915.
17. Граммофонная жизнь (журнал). Москва 1911–1912.
18. Каталог «Братья Пате» в Париже. Москва 1911, 1916.
19. Новые пластинки общества «Граммофон». Москва 1914.
20. Каталог Русского Акционерного Общества «Граммофон», 1914–1915.
21. Каталог граммофонных пластинок Музпред Н. К. П., август 1924.
22. Каталог граммофонных пластинок «Музтреста». Ленинград — Москва 1929.
23. Каталог граммофонных пластинок «Культпромобъединения», 1931.
24. Украинская музыка в грамзаписи / укл. А. Железный. Киев 1981.
25. Каталог українських кружків «Сирена Електро». Варшава.

26. Найновіший каталог українських пластівок. Нью-Йорк: Арка.
27. Каталог українських пластівок. Торонто: Арка.
28. *Numerical Catalogue of Columbia "E" Series Records*. New York City.
29. *1931 Numerical Catalogue of Columbia Foreign Records*. New York City.
30. *Numerical List of Victor Records*. Camden, N.J.
31. *Numerical List of Odeon and Okeh foreign Records*. May 1928.
32. *Numerical List of Brunswick Records*. 1929.
33. *Vertical Cut Cylinders and Discs: 1897–1932*. London: British Institute of Recorded Sound 1971.
34. Spottswood Richard. *Ethnic Music on Records: 1894 to 1942*. Urbana, Ill. 1990.
35. R. Sawycky. Tracing Menzinsky Records // *The Record Collector* (Ipswich, England 1978/жовт.) 216–233.

Сучасність 347 (1990/3) 60–73.

НАРЕШТІ ПЕРШИЙ ЗВУКОЗАПИСНИЙ АРХІВ В УКРАЇНІ

Дивує, що 52-мільйонний народ України ще й досі не має центрального звукозаписного архіву, який мають майже всі країни Європи й Америки. Помилково пояснювати, що в колишньому СРСР і Союзі цією справою не цікавились, бо й у Росії, а саме в Москві та Петербурзі, є кілька таких архівів. Недавно по американському телебаченню я бачив, як у Москві, у великих приміщеннях, зберігаються звукозаписи різних виконавців царського і радянського періодів, навіть тих, платівки яких не пускали на загальний ринок, бо вони були в неласці у партійних вождів. Варто було побачити в тому телевізійному репортажі тисячі і тисячі коробок із магнітофонними записами, гарно поскладані у відповідних шафах, з написами прізвищ виконавців. Поштовхом до того репортажу було те, що один підприємливий американський бізнесмен хоче ті записи купити або заплатити велику суму за дозвіл видати їх і пустити на світовий ринок. Укінці репортажу передано заяву, здається, міністра культури Росії, який сказав, що національні скарби російської культури не продаються, і що держава буде ними дбайливо опікуватися.

Наводжу цей багатомовний факт з метою ще раз підтвердити трагічну істину, що супроти українського народу протягом советської доби здійснювано планово політику геноциду — не тільки фізичного, але також культурного. І тому такого звукоархіву в Україні немає.

Дехто може заперечити, що мої твердження не зовсім відповідають дійсності, бо українське радіо має свій музичний архів, у Києві є державний архів кіно-фото-фонодокументів, Київська консерваторія має архів, при Академії Наук є архів фольклористики і етнографії, має свій архів також консерваторія ім. М. Лисенка у Львові. Усе це правда, але кількісно ці архіви дуже бідні в порівнянні до всіх здобутків українського народу від початків звукозаписної техніки, яка датується кінцем 19 сторіччя. А те, що збереглося завдяки відданості і великим зусиллям окремих людей, знаходитьться у такому невідрядному стані, що дальнє існування цих архівів є під загрозою через невідповідні умови збереження. Крім того, ними тяжко користуватися, бо бракує мінімальних сучасних стандартів каталогування тих матеріалів або відіgravальної апаратури. Наприклад, архів Вищого Музичного Інституту ім. М. Лисенка у Львові розміщений разом з апаратурою в одній маленькій кімнатці, а в іншій кімнаті є шафка із

циліндрами, або валиками, на яких записано цінні експедиційні матеріали Роздольського, у приватній колекції диригента і композитора Миколи Колесси знаходяться записи на валиках, які робив його батько Філарет Колесса під час своїх численних експедицій.

Є ще цікаві і цінні збірки платівок і записів у приватних колекціонерів, але через брак відповідної організаційної структури, вони один про одного дуже мало знають. Їм невідомо також, хто і що має у своїй збірці.

Саме тому я уважаю величезним кроком вперед в тому напрямі створення архіву українського звукозапису при Науковій бібліотеці ім. Стефаника у Львові під керівництвом відданого цій справі ентузіяста Тараса Сливинського. Організаційні заходи в цій справі тривали майже два роки, і був час, коли, як пише Т. Сливинський, «Я вже було майже втратив надію на те, що в тій складній економічній ситуації, у якій перебуває Україна, вдасться щось подібне зорганізувати».

Думаю, що цікаво буде згадати передісторію цього важливого почину. У вересні і жовтні 1991 року я відвідав Україну, щоб узяти участь у відзначенні ювілею гімназії в Івано-Франківську, до якої я ходив короткий час на початку 1940-их років. Крім Івано-Франківська, був я також у Києві і Львові, щоб відвідати не тільки знайомих, але також колекціонерів платівок, познайомитися особисто з ними, переглянути їхні колекції і налагодити постійний діловий зв'язок з ними, обмінятися платівками та іншими матеріалами з ділянки українського звукозапису.

До Львова приїхав я спеціально для того, щоб подарувати Музеею Соломії Крушельницької дві оригінальні платівки і одну копію із записами українських пісень, які ця відома у світі співачка зробила тут, в Америці, у лютому 1928 року під час своїх відвідин. Крім керівника музею, Галини Тихобаєвої, я мав приемність познайомитися також із д-ром Юрієм Ясіновським, викладачем Вищого Музичного Інституту ім. М. Лисенка у Львові, та моїм гідом у Львові Т. Сливинським. Д-р Ю. Ясіновський спітав мене, чи міг би я виступити у львівському НТШ із короткою доповіддю про український звукозапис загалом і зокрема про мою колекцію-архів. Причиною такого прохання було те, що ентузіясти цієї справи, такі як д-р Ю. Ясіновський та Т. Сливинський, хотіли, щоб Президія львівського НТШ прихильно поставилася до проекту створення архіву українського звукозапису при цій науковій установі. Перед виступом д-р Ю. Ясіновський показав мені свій план-концепцію такого музею, що в ньому потрібно збирати і які теми активно розробляти. План, до якого я зробив незначні доповнення, був дуже цікавий, діловий і реальний.

Мій короткий виклад перед Президією львівського НТШ відбувся у середу 2-го жовтня 1991 року. Представив мене д-р Романів, голова Товариства. Після його коротенького вступу слово дано мені, і я в дуже

конспектній формі розказав про історію українського звукозапису не тільки в Україні, але й в Америці, Європі та інших частинах світу, наголосивши при тому, що прийшов час створити в Україні всеохопний архів українського звукозапису, в якому були б не тільки українські виконавці, але й діячі культури і групи з національних меншин, які живуть в Україні. Президія прихильно поставилася до цієї пропозиції і прийняла постанову створити такий архів. Такі були початки цього важливого науково-культурного проекту. Подробиці здійснення цього проекту мені не відомі, їх би могли нам докладно представити творці та ініціатори цього задуму д-р Ю. Ясіновський і Т. Сливинський, якого й призначено керівником цього архіву.

Як пише мені Т. Сливинський, крім нього як керівника, призначено ще бібліографа, але «наразі ще не вирішено питання виділення грошей на технічне оснащення, без чого архів не може діяти на належному рівні». Проте він сподівається, що це явище тимчасове, що добрий початок вже зроблено, бо деяку апаратуру взято із відділу мистецтв бібліотеки, і що один німецький бізнесмен (прізвища його не називає) подарував «спеціально для архіву чудовий німецький студійний програвач для платівок, але біда в тому, що він без голок... і знайти їх у нас практично неможливо».

На цьому місці звертаюся до наших українських установ у Німеччині, щоб вони поцікалися цією справою і з'ясували, які це частини потрібні львівському архіву для укомплектування німецької апаратури і помогли їм цю проблему вирішити. Ім найлегше ті запасні частини купити і найшвидше доставити до Львова.

Щодо самої апаратури, то Т. Сливинський у листі далі додає: «Я ще сподіваюся вижебрати щось у нашого телерадіокомітету (наприклад, студійні магнітофони). Бо взагалі дотримуюся такої думки, що обладнання архіву повинно бути лише високого класу (по можливості студійне). А може хтось з-за кордону розщедриться для такої важливої справи? Сьогодні у нас тут часто бувають представники Австрії, Німеччини. Нас би для початку влаштували навіть не нова... але справна студійна апаратура, бо хочемо, щоб якість записів була високою. До речі, на майбутнє передбачено відкрити посаду спеціаліста-радіотехніка (він, напевно, має на увазі звукотехніка), який би обслуговував усю цю техніку і здійснював перезапис».

На мене справили добре враження розмах і багатогранність новоствореного архіву, його творці не обмежуються тільки певними аспектами самого звукозапису, як це роблять попередньо перелічені мною міні-архіви України. Даймо тут слово знов керівникові цього архіву Т. Сливинському: «Обсяг діяльності архіву передбачається дуже широким. Ми хочемо на-громаджувати насамперед грамплатівки, компакт-диски, касети із записами творів українських композиторів, а також українських виконавців,

твори зарубіжних композиторів на українську тематику. До того ж колекціонуємо не лише класику, але й естраду, народну музику, драматичні твори, записи для дітей та ін. Крім того, копіюватимемо записи відповідної тематики, здійснені на радіо, телебаченні, у різних приватних студіях, театрально-концертних, навчальних закладах та ін. Окремий розділ у фондах архіву становитимуть спогади репресованих, ветеранів УПА, січових стрільців, Пласту, Союзу Українок, видатних політиків, діячів культури та ін. Маємо, поряд з пошуковою роботою по розшукуванню рідкісних записів минулих років, забезпечити якомога повніше зібрання всіх сучасних записів, які здійснюються як в Україні, так і за її межами».

Тут Т. Сливинський стверджує прикру дійсність і висловлює до нас таке прохання: «...Все те, що продукується за межами України, є наразі для нас практично недоступним. Тому я просив би вас, якщо це можливо, посприяти в налагодженні безпосередніх зв'язків з найбільш відомими західними фірмами, які займаються записами україніки, наприклад «Євшан», чи допомогти в якийсь інший спосіб в придбанні цих записів, а також окремими колекціонерами».

Тут хочу приєднатися до прохання Т. Сливинського і звернутись до виконавців, виробників і навіть приватних власників чи колекціонерів, щоб вони висилили касетки, компактні диски, платівки, стрічки із різними записами та інші матеріали, які він згадує вище на адресу самого архіву, чи його власну (у кінці цієї статті я подам обидві).

Крім записів, важливою сторінкою історії звукозапису є також друковані матеріали з цієї ділянки, такі як: старі каталоги випущених платівок, статті-рецензії на нововипущені платівки, докладні реєстри звукозаписних студій чи фабрик про самі записи, їх дати, числа матриць і т. д. Під час моєї зустрічі з д-ром Ю. Ясіновським та Т. Сливинським у Львові два роки тому я обіцяв зробити для них копії усіх каталогів, які я маю, та різні інші матеріали, що стосуються українського звукозапису. Досі в мене готові до висилки яких 600 сторінок дуже цінних та рідкісних документів з української дисковографії та звукозапису взагалі. Закликаю інших зробити те саме, якщо в них знайдуться такі матеріали.

Укінці хочу з певним розчаруванням згадати, що подібні намагання створити національний архів звукозапису України в столиці нашої новоствореної держави — Києві досі ще не увінчалися успіхом, але є надія, що в недалекому майбутньому вони також здійснятися. На мою думку, тим членам українського уряду, які відповідальні за збереження української культури, та інтелектуальний еліті на полі культури бракує, здається, достатнього розуміння ваги такої всенаціональної установи, яка не тільки зберігала б національні скарби звукозапису України, але також служила б кузнею шліфування нових поколінь талантів у ділянці музикознавчого

мистецтва, центром досліджень історичних записів, неоціненим джерелом української минувшини не тільки на батьківщині, але також у країнах українських поселень.

Тому вважаю, що Т. Сливинський, д-р Ю. Ясіновський та інші невідомі мені люди, які причинилися до створення цього першого й унікального на цей час в Україні архіву, заслуговують не тільки на нашу велику пошану, але також на моральну і матеріальну підтримку. Даймо допомогу тим людям, яким дорогий розквіт української духовності і культури, що в тих невідрядних умовах віддають увесь свій труд і енергію, щоб привести Україну в коло культурних народів світу!

Свобода (1993/198) 19 жовт.

НАЦІОНАЛЬНИЙ АРХІВ ЗВУКОЗАПИСУ УКРАЇНИ. ЧИ ПОТРІБНО? ЧИ МОЖЛИВО?

Почну з назви. Щоб такий архів був державний й виконував усі, покладені на нього завдання, йому доцільно дати і відповідну назву, наприклад: «Національний архів звукозапису України». Чому «звукозапису України», а не «українського звукозапису»? Моє розуміння «українського звукозапису» має таке пояснення:

- a) українська або чужа музика, яку виконують українські виконавці;
- b) чужі виконавці виконують українську музику.

Що в цьому архіві треба зберігати?

1. Воскові валики, платівки та їх матриці, магнітофонні стрічки, касетки, компактні диски, на яких записано музику мистецьке слово, концерти, академії, наукові конференції, різні лекції, доповіді, інтерв'ю з визначними особистостями, дискусії, спогади, важливі політичні збори, заяви державних мужів, провідників партій, рухів, громадських організацій, профспілок і т. д.
2. Якщо можливо, вишукувати старі матриці, з яких пізніше штампувалися платівки головно на заводах, де відомо, що видавали українські платівки. Це такі заводи, як Київська фабрика «Екстрафон», Одеська фабрика «Поляфон», Ризька фабрика «Грамофон» та «Зонофон», Варшавська «Syrena», Паризько-Московська «Пате», Апрелевська фабрика біля Москви та багато інших.
3. Крім звукозаписів, там також повинні зберігатися світова література з ділянки звукозапису, дискова графії творів окремих композиторів, співаків, хорів, оркестрів, різних ансамблів, списки та каталоги виданих платівок, звукозаписні журнали та інша звукозаписна та звуковідтворювальна технічна література.
4. Старі звукозаписні та відігравальні апарати для експозицій.

Тепер, як такий архів зорганізувати? Спочатку потрібно вирішити відкрити на найвищому рівні державної влади такий архів в Україні. Чи це буде зроблено постановою міністерства культури, чи президентом Академії наук України, не має значення, головне, щоб це було зроблено і якнайширше і найкращє розрекламовано та доведено до відома громадськості, виділені потрібні фонди. Тоді обов'язково опублікувати і широко розповсюдити заклик, в якому просити громадян, що мають платівки, валики,

магнітофонні стрічки, касети чи компактні диски, старі каталоги платівок, звукозаписні журнали та іншу відповідну літературу, жертвувати їх до цього новоутвореного архіву. Цей заклик розповсюдити на радіо, телебаченні, у газетах, журналах, робити інтерв'ю з відповідними офіційними особами, ентузіастами-колекціонерами в цій ділянці, такими, як Зьола, Железний, Багатирьов, Головащенко, Лисенко та інші, написати ряд статей на цю тему, наголошуючи на великому значенні такого архіву для збереження культурних надбань нашої нації. У ньому важливо звернути увагу також на той факт, що кожна культурна нація у світі дуже цінить такого роду надбання і вже десятиліттями має такі архіви, в яких, між іншими, зберігається також багато цінного українського матеріалу. Це звукоархів Вашингтона, Лондона, Парижа, Відня, Москви та інші. Було б доцільно, щоб до цього архіву приєднати всі інші збірки звукозаписів, такі, як архів українського радіо, архіви і збірки різних консерваторій, інститутів, училищ, музеїв.

Щоб бути готовим до прийому таких матеріалів, потрібно заздалегідь подбати про відповідні приміщення, в яких можна було б цей матеріал розмістити, посортувати, закаталогувати і остаточно зробити його доступним для наукових досліджень та загального користування. Ці приміщення повинні відповідати мінімальним вимогам ефективного зберігання таких матеріалів, взявши під увагу можливість контролю температури і вологості. Вони поділені на три частини. У першій — склад архівних матеріалів: великих, платівок, магнітофонних стрічок та компактних дисків на відповідно встановлених полицях. Друга — це дослідницька частина з достосованою перегравальною апаратурою, каталогом зібраних архівних матеріалів, книжками, журналами та іншими друкованими матеріалами з цієї ділянки, столи, стільці для дослідників та відвідувачів. Третя — це лабораторія із съогочасною електронною апаратурою для копіювання та евентуальної реставрації записів.

Архів цей повинні із самого початку обслуговувати не менше трьох висококваліфікованих у своїх ділянках осіб. Перша — це знавець бібліотекарства або архівіст, спеціаліст в ділянці каталогування, друга — це знавець українського запису з поверховим знанням інших записів. Третя особа — звукотехнік, який має добре теоретичне знання звукоелектроніки з бажаною практикою звукозаписування, звуковідтворювання та реставрації, з вільним обслуговуванням різної електронної апаратури.

Так коротенько виглядає моя концепція Національного архіву звукозапису України.

RECORDED MUSIC

The first Ukrainian recordings appeared in 1900, when two German «Gramophone Co» recording experts, F. Gaisberg and S. Darby, visited St. Petersburg and recorded at least five Ukrainian songs by soprano P. Havryltseva-Khmara. Most Ukrainian records in the Russian Empire were on the «Gramophone», «Pathé», «Xenophone», «Favorite», «Syrena», and «Beka» labels. Kiev-based «Extraphone» issued (ca. 1910) songs performed by O. Petliash (accompanied on the piano by M. Lysenko) and Ukrainian Christmas songs sung by the Kiev University Student Chorus directed by O. Koshyts. Around the same time Ukrainian singers, such as M. Brochenko, T. Piddubny, P. Platonov, I. Hryhorovych, M. Shvets, A. Hvozdetska, A. Kramska, L. Lypkivska (Lipkowska), M. Mikhailova, E. Petrenko, and E. Zarnytska, were recording in the Russian Empire. Choruses were also engaged in recording activity. The growth of these endeavors can be illustrated by the 1914 «Gramophone-Zonophone» catalog, which shows 306 Ukrainian titles with 366 recordings, or the 1916 «Pathé» catalog, which shows 193 and 238 respectively.

With the introduction of the electric recording process in the USSR (1929), Ukrainian soloists, such as I. Patorzhynsky, M. Lytvynenko-Volhemut, M. Mykysha, M. Hryshko, M. Donets, O. Petrusenko, and Z. Haidai, became committed to discs. Choruses that were recorded included Dumka and the State Exemplary Banduryst Kapelle. Starting in the late 1940s a younger generation of vocalists (among them I. Kozlovsky, D. Hnatiuk, B. Hmyria, P. Karmaliuk, and B. Rudenko) as well as vocal and instrumental ensembles appeared on disc.

Companies like Gramophone and «Pathé» also had the largest share of the Austro-Hungarian market. «Gramophone» conducted four recording expeditions to Lviv between 1904 and 1908. The «Pathé Brothers» operated in Vienna, where they recorded tenor R. Lubinetsky and basses O. Nosalevych and O. Nyzankovsky between 1910 and 1913.

With the large influx of immigrants from Eastern Europe into the United States and Canada before the First World War, American companies such as «Columbia» and «Victor» saw an opportunity to market millions of ethnic records. Around 1908 these firms began to issue foreign-language records, mostly copies of European originals. By the Second World War «Columbia» had issued approx 550 records labeled Ukrainian, Ruthenian, Lemko-Russian, and Carpatho-Russian, while «Victor» had produced approx 200 of the same. A conser-

vative estimate of Ukrainian recordings on the «Odeon»/«Okeh» label (1920s and 1930s) comes to more than 120 discs. In 1922–4 the Ukrainian National Chorus under the direction of O. Koshyts recorded 26 folk songs as arranged by Ukrainian composers on another American label, «Brunswick». By the 1940s at least 900 Ukrainian records had been produced in the United States, in performances ranging from S. Krushelnitska's Ukrainian songs to typical village bands with exceptionally talented fiddlers, such as P. Humeniuk and J. Pizio.

In the 1930s the Polish company «Syrena-Electro» marketed 73 records, most notably with the Surma Chorus of Lviv (26 records). At the same time in Germany tenor C. Andrijenko (K. Chichka-Andriienko) recorded Ukrainian and Italian material on the «Telefunken» label.

After the Second World War most American companies dropped the ethnic record-producing business, leaving small ethnic bookstores, artistic groups, and private entrepreneurs to take over the task. In the late 1940s and early 1950s these private entrepreneurs reissued some pre-Second World War Ukrainian recordings culled from American and Soviet sources. The «Stinson» company was the most prominent among them. The Surma bookstore in New York did the same thing on its «Surma», «Fortuna», and «Bojan» labels, later producing some original material. Also in New York, the Arka bookstore began to produce original Ukrainian recordings under the «Arka» label. These consisted largely of entertainment and popular music, as well as choral issues (the Dumka and Kobzar choruses, conducted by L. Krushelnitsky and A. Rudnytsky respectively) and recordings of such soloists as M. Starytsky, Ye. Mozhova, I. Orlovska-Fomenko, M. Minsky, and V. Tysiak. They were issued on 78 RPM or early LP formats. A number of Ukrainian vocalists, among them tenor O. Rusnak, were issued by the «Chwyli Dnistra» label (Cleveland). The «RCA Victor» custom department produced four albums of the Ukrainian Bandurist Chorus (Detroit) starting in 1950.

In Canada the largest producer of Ukrainian records was «Arka» (Toronto), which featured entertainment and popular music. There were also active labels in Montreal and Edmonton. The Ukraina Chorus of Montreal under the direction of N. Horodovenko recorded (1951) an album of six records with Ukrainian titles.

In Argentina «RCA Victor» issued Ukrainian records by sopranos T. Lykholyay and E. Saprun and tenor O. Khlebych. The «Bojan» label in that country issued recordings of choral music. The Australian «Cosmopolitan» label produced recordings of the Ukrainian National Choir, with soloists W. Rykhtowsky, A. Hai, and Z. Moroz. In Great Britain the Burlaka chorus made a number of successful recordings in the early 1950s on the «Oriole» label.

The list of singers who recorded in the 78 RPM and early LP periods also includes S. Krushelnitska on «Gramophone» (1902), «Typewriter» (Warsaw 1902), «Fonotipia» (Milan 1906–10), and «Columbia» (United States 1928); I. Alchevsky

on «Gramophone» (1903); O. Myshuha on «Gramophone» and «Zonophone» (1911); M. Menzinsky on «Gramophone» (1910-11) and «HMV»; O. Rusnak (Gerlach) on «HMV»/«Electrola» (1932-3); M. Sokil-Rudnytska on «Asch» (New York 1940), the first such album in North America featuring professional settings; Ye. Zarytska on «London» (1949), «Decca» (1948, 1957), and other labels; H. Shandrovsky on «Okeh», «Victor», and «Columbia» (1920s—1930s); and M. Holynsky on «Muza» (Canada 1950s).

Encyclopedia of Ukraine, т. 4. Toronto 1993, с. 324–326 (у співавторстві з Романом Савицьким, мол).

УКРАЇНСЬКІ ЗВУКОЗАПИСИ ФІРМИ «ГРАМОФОН» ТА ІІ ПОЛТАВСЬКА ЕКСПЕДИЦІЯ В 1906 році

Геніяльний Томас Едісон дає нам у другій половині 19 століття електрику, телефон і початки звукозапису. Сімдесяті і вісімдесяті роки народжують нових винахідників у техніці звукозапису, таких як Шарль Кро, Еміль Берлінер, Елдридж Джансон та інші.

Еміль Берлінер мав свою лабораторію у Вашингтоні, в якій удосконалював техніку запису на платівки, а пізніше відкрив фірму виробництва платівок під назвою «Грамофон». Звукотехніки фірми почали роз'їжджати по всіх закутках земної кулі, і за короткий час фірма стала відомою на увесь світ.

У 1899 році до Петербурга вперше приїхали два звукотехніки фірми Вільям Сінклер Дарбі — близький співробітник Е. Берлінера — та Курц Гінекер. Там вони тоді записали голоси співаків М. А. Чупринікова, І. В. Єршова, К. Т. Серебрякова та українців Г. Морського і, очевидно, сопрано П. Гаврильцевої-Хмари.

Так почалася ера звукозапису в Росії, в якій фірма «Грамофон» відігравала найвизначнішу роль. Експедиції звукотехніків фірми по різних містах колишньої царської Росії від 1899 року до 1914–1915 дали більше 4000 матричних номерів на чорних та червоних етикетках платівок російського відділу фірми «Грамофон» та близько ста тисяч записів на зелених етикетках російської «Зонофон» — філії фірми «Грамофон».

Перед тим, як докладно розглянути діяльність цієї фірми в Росії та Україні, треба спочатку згадати, що за їхніми межами ця фірма зробила ряд українських звукозаписів, які вважаються найціннішими в нашій дискографії. Так, у Варшаві в 1902 році звукотехнік Франц Гампе записав Соломію Крушельницьку, а в 1905 — тенора Федора Орешкевича. Тенора Олександра Мишугу в 1911 році також у Варшаві записав технік Едмунд Пірс. У 1910 році у Стокгольмі Франц Гампе записав тенора Модеста Менцінського, а Артур Кларк записав його в Берліні в тому ж році. У 1911 році в Берліні один з найпрестижніших тоді у світі звукотехніків та найближчих співробітників Еміля Берлінера — Фред Гайсберг записав М. Менцінського.

Проте нам цікаво знати, в яких саме містах дореволюційної Росії записували український репертуар у виконанні як українських, так і чужих

виконавців. Знаємо, що почалося з Петербурга в 1899 році. Там ще багато разів у пізніші роки звукотехніки фірми «Грамофон» робили українські звукозаписи. Часто їх робили також у Москві та Вільні. Наприклад, у Вільні записувалися такі відомі співаки, як баритон Ю. А. Модестов, сопрано Е. Ф. Зарницька, баритон Л. Я. Манько, сопрано А. Фразенко та тенор Т. Піддубний.

На українських землях за царських часів експедиції фірми відправлялися до Києва в 1903–1904 роках. Там звукотехнік Франц Гампе записував тенора Б. Махіна, Л. Зінов'єва, Д. Богемського, О. Каміонського, О. А. Шульгину, Клару Брунь та Охматівський народний хор. У грудні 1907 року той самий Ф. Гампе знову записував у Києві Б. Махіна, О. Каміонського, Л. Зінов'єва, тенора Секар-Рожанського та тенора М. Фігнера. У 1910 році до Києва приїхав звукотехнік Генкокс, який записав сопрано Є. Ф. Зарницьку та інших.

Той самий Генкокс у 1911 році відвідав Харків, а в 1912 приїхав Едмунд Пірс та Вільям Дарбі. Там зроблено ряд записів хору Л. Сабініна, сопрано М. Гриценко, сопрано Сухомлинової, сліпого кобзаря Богущенка, тріо В. і Е. Чернухів та Милодана, релігійних творів у виконанні протодиякона В. Д. Вербицького з хором Харківського катедрального собору під диригуванням Тувовірова.

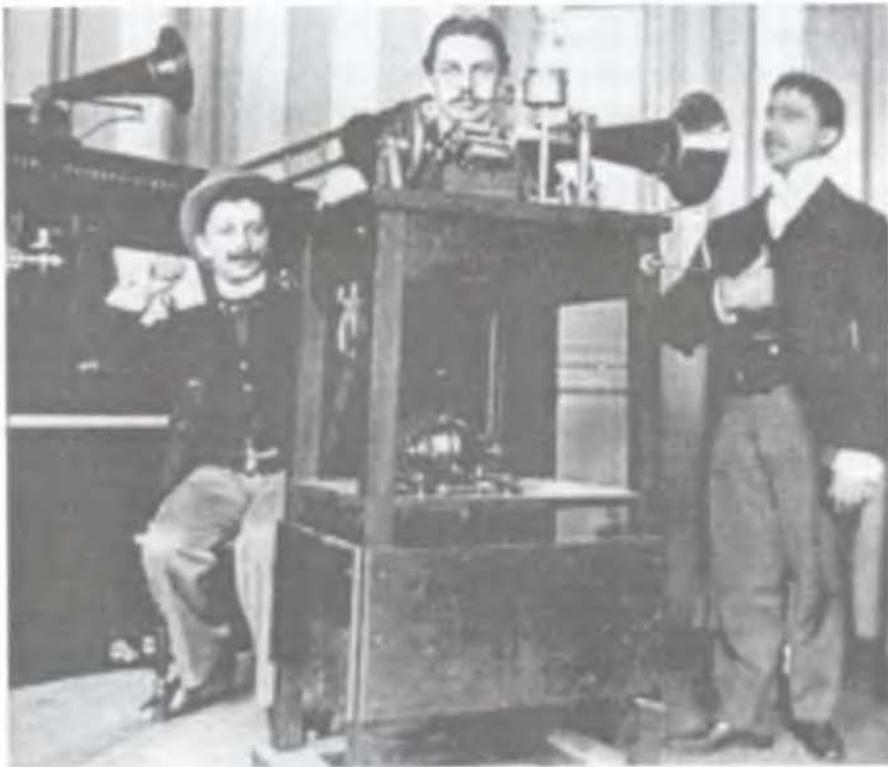
Проте Львів чомусь дуже притягав фірму «Грамофон» на початку цього століття. У ньому відбулося аж п'ять окремих записних експедицій. Перша була в 1902 році, де Сінклер Дарбі записав співачку Ірену Богус та Теодора Борковського. У 1904 році Вілл Гайсберг, брат Фреда, записав баса Олександра Нижанковського, Михайла Волошина та Анну Крушельницьку, сестру Соломії. У 1906 році Франц Гампе записав коміка Леона Рехенського та Адама Людвіга. У 1907 році брати Франц і Макс Гампе записали тенора Марселя Ейлі Совільського, В. Кравчук-Петровичеву, Катерину та Івана Рубчаків, тенора Петровича-Сеника. Сопрано Філомену Лопатинську та сопрано Кароліну Клішевську записав Франц Гампе в 1908 році.

Полтавська експедиція фірми «Грамофон» у 1906 році становить для нас спеціальний інтерес, бо кілька років тому мені пощастило знайти в архіві звукозаписів Бібліотеки Конгресу у Вашингтоні копію частини рукопису щоденника Вільяма Сінклера Дарбі, мешканця Вашингтону, одного з найкращих звукотехніків фірми кінця 19 та початку 20 століть та того, хто робив полтавські звукозаписи. Така важлива знахідка спонукала мене докладніше простежити, кого і що саме записав Дарбі під час свого полтавського перебування. Виявилося, що відповісти на ці питання було не так просто, бо щоденник цієї справи не торкається, а інші матеріали фірми «Грамофон» не дають на це задовільної відповіді. Відомо тільки, що всі матриці полтавських записів Дарбі позначав призначеною для цього малою латинською літерою *h* в суфіксі на платівках у 10 дюймів

(25 сантиметрів), починаючи числом 4324 і закінчуочи 4425, разом 101 матриця. Деякі джерела та старі каталоги фірми вказують на те, що він робив записи також для платівок 7-дюймового розміру (17 сантиметрів), починаючи з матричних чисел 4172 до 4222 із латинським суфіксом малої літери g, але підтвердження цього мені не пощастило встановити, бо досі, перевіривши багато колекцій, я не знайшов жодної платівки полтавського запису Дарбі на 7-дюймовій платівці. У цьому самому році він ще був у Петербурзі і там також використовував приписані йому матричні числа для 7-дюймових платівок.

Але даймо тепер слово самому авторові щоденника Вільяму Сінклеру Дарбі: «5 квітня — я покинув Берлін увечері о 11:11 на потязі в напрямі Полтави (Росія). Моїм найбільшим бажанням є безперечно вернутися назад. Я приїхав на прикордонну станцію Александрово наступного ранку в п'ятницю 6-го квітня о 7-ій годині ранку, де чекав на мене один із наших співробітників. Все пройшло гладко як по шовку, де я відкрив тільки мої коробки із записними пластинками. Приїхав до Варшави на віденську станцію о 2:15 по обіді. Звідтіля я переїхав через місто до Брестського вокзалу і від'їхав о 3:30. Коли переїжджає містом, все виглядало спокійно, але що зробило враження на мене, то це те, що на кожному другому розі вулиць були військові патрулі із багнетами на рушницях. Все виглядало так, немов би щось сталося, або що вони сподівалися безпорядків. Поїзд мав прекрасний вагон-ресторан, в якому я чудово повечеряв. Я добре відпочив уночі. Одно, що треба сказати про російські поїзди, то це те, що вони надзвичайно комфортабельні: ширші від німецьких і також більші. Машиніст ніколи не поспішає — іде яких 20–30 миль на годину, дуже мало закрутів, і людина уявляє, що вона лежить у колисці, ніжно заколисана до сну. Я приїхав до Києва, одного з найбільших міст у південній Росії [слово «столиця» закреслено], об 11 год. вранці.

Київ відомий як Єрусалим Росії. З усіх кінців Росії прочани безпереванно відвідують це місто, шукаючи прощення. Підраховують, що річно Київ відвідує від 300 000 до 400 000 прочан. Там я бачив Печерський монастир, перший в Росії і найстарший за віком, збудований 1055 року [дeяка інформація Дарбі не зовсім точна]. Я також відвідав відомі печери св. Антонія, де є 73 мумії по обох боках проходу. Що мене найбільше вразило, то це була келія, в якій добровільно замурували себе 11 мучеників, залишивши тільки маленьку щілину, через яку їм подавали їжу. Коли я звідти вийшов, то мій гід познайомив мене зі стареньким священиком, який завідував печерами. Коли він довідався, що я американець, то він хотів знати, чи американки гарні. Я йому відповів: „Ви можете закластися на свої чоботи, що так”. Моєму гідові було дуже тяжко пояснити священикові цей вислів.

Посередині Сінклер Дарбі, звукотехнік полтавських звукозаписів

Виїхав я з Києва о 6 год. 17 хв. вечора в одному з фінських спальних вагонів, які є вдвічі більші від німецьких. Приїхав до Полтави о 3:30 вранці. Зі станції до готелю їхав я пів години в старій, поламаній бричці. Спав годину-дві, встав і почав працювати. Приїхавши до Полтави, я побачив, що це місто одне з найкращих (з яких треба втекти). Працював я цілу Вербну неділю, готуючи речі до запису, і ввечері зробив свої перші записи. У понеділок, вівторок, середу й четвер працював я щовечора до 11–12 години. Нашим агентом у Полтаві був єврей і понеділок був початком його єврейських свят, які тривають цілий тиждень. Хоч я почував себе дуже змученим, проте це для нього не було причиною, щоб я не прийняв запрошення на вечерю до його хати. Це було об 11:30 ночі. Я пішов до нього, хоч, правду кажучи, не можу сказати, що був задоволений. Це є найбільше свято року, і в той тиждень євреям заборонено їсти хліб. Вони можуть їсти тільки ту їжу, яку посвятив рабин. Те саме й з вином. Ім не можна вживати старих тарілок, ножів, виделок, склянок тощо. Під час свят все мусить бути нове. Вони також повинні скупатись. Шкода, — сказав я йому, — що таких свят немає частіше, бо це дало б їм можливість бути чистішими. Одного дня він прийшов зі мною до готелю на обід, але все, що йому було можна їсти, були м'яко зварені яйця...

За столом сидів один із найбільш відомих людей Росії — Крушельницький [Дарбі, напевно, мав на увазі Кропивницького]. Він відомий як батько південної Росії. Він сказав, що вже давно так багато не сміявся і дійсно захоплювався американцями. На підставі його досвіду і того, що він читав, ніхто не може зрівнятися з американським робітником. А коли працю закінчено, вони завжди жартують і з приємністю проводять час».

Перебування Вільяма Дарбі в Полтаві тривало від 8 до 12 квітня 1906 року. Нам цікаво знати, кого саме він записав під час цієї експедиції.

Найбільш відомий для нас — це Марко Кропивницький, визначний актор української сцени. Цими записами увіковічнено його голос. Тепер можна з певністю спростувати хибну інформацію сина Кропивницького на советській довгограйній платівці відреставрованого голосу актора Д031863-4 про те, що ці записи нібито було зроблено в Харкові.

Далі йде бас Михайло Швець, який десь у той час починав свою співочу кар'єру і записувався на платівках багатьох фірм того часу. Співак пізніше виїхав на еміграцію і помер у Нью-Йорку в 1938 році.

Таких співаків записано ще в дуетах, тріо або з хором: тенорів Грицька Маренича, Рябцова та Д. Реутова, баритонів Котова, А. Леверенка та Уклова, а також відомий тоді в Полтаві хор під керівництвом П. А. Шереметинського. Поданий нижче список зроблено на підставі детальної перевірки кожної платівки та ідентифікації чисел матриць.

Відомості про матриці звукозаписів українських пісень

Ч. матриці, розмір	Фірма, ч. платівки	Назва пісні, композитор, виконавець	Де платівка
4324h 10"	G. C.2-22942 ZONO X-2-62108	<i>Ox, я нещасний</i> , муз. Коціпінського, вик. М. Швець (бас)	K
4325h 10"	G. C.-2-22943 ZONO X-2-62109	<i>Ой, зійди, ясний місяцю з</i> оп. «Чорноморці», муз. М. Лисенка, вик. М. Швець (бас)	K
4326h 10"	G. C.2-22944	<i>Ой, ішо ж бо то за ворон,</i> муз. М. Лисенка, вик. М. Швець (бас)	
4327h 10"	G.C.2-22945	<i>Ой, Дніпре, мій Дніре,</i> муз. М. Лисенка, вик. М. Швець (бас)	K
4328h 10"	G. C.2-22954	<i>Дивлюсь я на небо, думка,</i> вик. М. Швець (бас)	
4329h 10"	?	?	
4330h 10"	G. C.2-22955	<i>Та немає в світі з оп. «Наталка</i> Полтавка», муз. М. Лисенка, вик. Г. Маренич (тенор)	
4331 h 10"	G. C.2-22956 ZONO x-2- 62107	<i>Ой, під вишнею із оп. «Наталка</i> Полтавка», муз. М. Лисенка, вик. Г. Маренич	K 3
4332h	?	?	
4333h	?	?	
4334h 10"	G. C.2-24644 ZONO X-2-64620	<i>Як умру, Заповіт Т. Шевченка,</i> муз. Гладкого, вик. укр. хор П. Шереметинського	3, M
4335h 10"	G. C.2-24645 ZONO x-2-64621	<i>Закувала та сива зозуля,</i> муз. Ніщинського, вик. хор П. Шереметинського, соліст Д. Реутов (тенор)	3, M
4336h 10"	G. C.-2-24646 ZONO x-2-64622	<i>Ой, ішо ж бо то та й за ворон,</i> муз. М. Лисенка, хор П. Шереметинського, дует Д. Реутов, М. Швець	K
4337h 10"	G. C.-2-24647 ZONO x-2-64623	<i>Кармелюк, розбійницька пісня,</i> муз. М. Лисенка, вик. укр. хор П. Шереметинського і соліст М. Швець (бас)	3, K
4338h 10"	G. C.-2-24648 ZONO x-2- 64624	<i>Ой, не гаразд запорожці,</i> муз. М. Лисенка, укр. хор П. Шереметинського	3, K
4339h 10"	G. C.-2-24649 ZONO x-2- 64625	<i>Ой, сів пугач, муз. М. Лисенка,</i> укр. хор П. Шереметинського	3
4340h 10"	G. C.-2-24500 ZONO x-2- 64626	<i>Ой, наступає та чорна хмара,</i> муз. М. Лисенка, вик. укр. хор П. Шереметинського	3

Ч. матриці, розмір	Фірма, ч. платівки	Назва пісні, композитор, виконавець	Де платівка
4341h 10"	G. C.-2-24501 ZONO x-2-64635	Ревуть, стогнуть гори, хвили, вик. укр. хор П. Шереметинського	3
4342h 10"	?	?	
4343h 10"	G. C.-3-24502 ZONO x-2-64627	Засвіт встали козаченъки, вик. укр. хор П. Шереметинського	3
4344h 10"	?	?	
4345h 10"	?	?	
4346h 10"	?	?	
4347h 10"	G. C.-2-24631 ZONO x-2-64612	В кінці греблі шумлять верби, нар. пісня, вик. укр. хор П. Шереметинського	K
4348h 10"	G. C.-2-24636	Ой, у лузі та й ще при березі, нар. пісня, вик. укр. хор П. Шереметинського і соліст М. Швець (бас)	K
4349h 10"	G. C.-2-24637 ZONO x-2-64615 67308 - VICTOR 67308-A	Рождественна колядка, вик. укр. хор П. Шереметинського	3, K M
4350h 10"	G. C.-2-24638 ZONO x-2-64616 VICTOR 67308-B	Гей, чого хлопці, укр. марш, вик. укр. хор П. Шереметинського	K, 3 M
4351h 10"	?	?	
4352h 10"	?	?	
4353h 10"	G. C.-2-24641 ZONO x-2-64618	Ой, у полі озеречко, вик. укр. хор П. Шереметинського, дует Д. Реутов і М. Швець	3 K
4354h 10"	G. C.-2-24642 ZONO x-2-64619	Ой, із-за гори та й буйний вітер, нар. пісня, вик. укр. хор П. Шереметинського	K
4355h 10"	G. C.-2-22946 ZONO x-2-62114	Раз ішов я з вечорниць, комічна пісня, вик. А. Леверенко (баритон)	3
4356h 10"	G. C.-24441 ZONO X-64423	Ой, куме, куме, вик. дует: І. Котов та Г. Маренич	K
4357h 10"	G. C.-24442 ZONO X-64424	У полі вітер віє, нар. пісня, вик. дует: І. Котов та Г. Маренич	K
4358h 10" 4358 1/2	G. C.-24443 G. C.24443x ZONO X-64427	Де ти бродиш, моя доле з оп. «Вій» М. Кропивницького, вик. дует: Г. Маренич і Уколов	3
4359h 10" 4358 1/2	G. C.-24437 ZONO X-64428	Ой, у полі дві доріженьки різно, нар. пісня, вик. Г. Маренич, Рябцов, А. Леверенко	K 3
4360h 10"	G. C.-21196 ZONO 61395	Думи мої, сл. Т. Шевченка, вик. М. Кропивницький	Ж
4361h 10"	G. C.-21197 ZONO 61396	Чернець, сл. Т. Шевченка, вик. М. Кропивницький	Ж

Ч. матриці, розмір	Фірма, ч. платівки	Назва пісні, композитор, виконавець	Де платівка
4362h 10"	?	?	
4363h 10"	G. C. 21198 ZONO 61397	<i>Минають дні, минають ночі,</i> сл. Т. Шевченка, вик. М. Кропивницький	Ж
4364h 10"	?	?	
4365h 10"	G. C. 21191 ZONO 61233	<i>Бичок</i> , оповідання М. Кропивницького	Ж
4366h 10"	G. C. 21192 ZONO 61234	<i>Дід рудий</i> з оп. «Наталка Полтавка», муз. М. Лисенка, вик. М. Кропивницький	Ж
4367h 10"	G. C. 21193 ZONO 61235	<i>Зальоти соцького</i> , монолог соцького Мусія, вик. М. Кропивницький	Ж

G. C. = Gramophone Concert

ZONO = Zonophone

3 - Платівка в архіві Михайла Зъоли, Київ

К - Платівка в Конгресовій бібліотеці – колекція Бергера, Вашингтон

М - Платівка в архіві Степана Максимюка, Вашингтон

Ж - Інформацію узято з неопублікованого каталогу Анатолія Железного, Київ

* - Американська фірма «Віктор» перевидавала і розповсюджувала записи фірми «Грамофон» на північноамериканському ринку для українських емігрантів. Ця практика була досить поширена до 1912 року, коли почато записи місцевих українських виконавців. Але ця платівка випущена на ринок у першій половині 1915 року.

Але не треба припускати, що число матриці 4367h було останнім серед полтавських записів тільки тому, що досі не знайдено платівок із їх виконавцями понад те число. Крім того, у списку є одинадцять незаповнених позицій, бо досі не пощастило знайти платівок із тими числами матриць і розшифрувати їх. Є також припущення, що записи на тих матрицях не були вдалі і з них не робили платівок. Але це маловірогідно.

Перевірки старих каталогів фірми «Грамофон» також з етикетками «Зонофон» та «Амур» виявили, що записаний репертуар тими самими виконавцями значно більший, ніж на це вказує попередній список. Тому можна з деякою певністю ствердити, що:

- було зроблено записи для 7-дюймових платівок на матрицях від 4172d.;
- зроблено записи вище матричного числа 4376h для 10-дюймових платівок;
- числа в далі поданих списках близькі до чисел у попередньому списку платівок і тому можна припускати, що це також полтавські записи. Щоб ствердити це остаточно, треба ідентифікувати числа матриць на тих платівках і зробити все можливе, щоб їх відшукати.

Ч. матриці, розмір	Ч. платівки «Грамофон» і «Зонофон»	Назва пісні, композитор, виконавець
? 7"	G. C. 3-24682 ZONO?	<i>Ну вставай-но в коло з «Пісні в лицях»,</i> муз. М. Кропивницького, вик. укр. хор П. Шереметинського
? 7"	G. C. 2-24683 ZONO 64569	<i>Полюбила коваля нар. пісня, обр. М. Лисенка,</i> вик. укр. хор П. Шереметинського
? 7"	G. C. 2-24684 64570 ZONO 64570	<i>Посію я конопельку, нар. пісня, обр. М. Лисенка,</i> вик. укр. хор П. Шереметинського
? 7"	G. C. 2-24685 ZONO 64571	<i>Ой, по горі, по горі, Федорова,</i> хор П. Шереметинського
? 7"	G. C. 2-24686 ZONO 64572	<i>Кучерява Катерина, нар. пісня, обр. М. Лисенка,</i> вик. укр. хор П. Шереметинського
? 7"	G. C. 2-24687 ZONO 64573	<i>По отенькам, нар. пісня, обр. М. Лисенка,</i> вик. укр. хор П. Шереметинського
? 7"	G. C. 2-24688 ZONO 64574	<i>Коли би мати не била, нар. пісня, обр. М. Лисенка,</i> вик. укр. хор П. Шереметинського
? 7"	G. C. 2-24689 ZONO?	<i>Нова рада стала, коляда, муз. Арсея,</i> вик. укр. хор П. Шереметинського
? 7"	G. C. 2-24690 ZONO?	<i>Ой, лопнув обруч, муз. Арсея,</i> вик. укр. хор П. Шереметинського
? 7"	G. C. 2-24691 ZONO 64575	<i>Ой, летіла горлиця, нар. пісня, обр. М. Лисенка,</i> вик. укр. хор П. Шереметинського
? 7"	G. C. 2-24692	<i>Гречаники, нар. пісня, обр. В. Александрова,</i> вик. укр. хор П. Шереметинського
? 7"	G. C. 2-24693 ZONO?	<i>Ой, знати, знати, із «Сорочинського ярмарку,</i> Васильєва, вик. укр. хор П. Шереметинського
? 7"	G. C. 2-24695 ZONO?	<i>Ой, на горі, нар. пісня, обр. П. Шереметинського,</i> вик. укр. хор під його ж керівництвом
? 7"	G. C. 2-24696 ZONO 64577	<i>Дощик капає дрібненько, нар. пісня, обр. Арсея,</i> вик. укр. хор П. Шереметинського, соліст М. Швець
? 7"	G. C. 2-24697 ZONO?	<i>Гей, нум, хлопці, до зброї, укр. марш,</i> вик. укр. хор П. Шереметинського
? 7"	G. C. 2-24698	<i>Слава нашим козачен'кам, з оп. «Чорноморці»,</i> муз. М. Лисенка, вик. укр. хор П. Шереметинського
? 10"	G. C. 2-24630 ZONO 2-64611	<i>Вилітали орли, з оп. «Пісні в лицах»</i> М. Кропивницького, вик. укр. хор П. Шереметинського
? 10"	G. C. 2-24635 ZONO 2-64613	<i>У Києві на ринку, нар. пісня, обр. М. Лисенка,</i> вик. укр. хор П. Шереметинського
? 10"	G. C. 2-246840 ZONO 2-64617	<i>Віють вітри ще й буйнесенські, оп. «Вечорниці»,</i> П. Ніщинського, вик. укр. хор П. Шереметинського
? 10"	G. C. 2-24503 ZONO 62315	<i>Була в мене Феська, з оп. «Сорочинський ярмарок»</i> (Добрикова), соліст Г. Маренич
? 10"	G. C. 2-24504 ZONO 2-64629	<i>Тихо Дунай воду несе, із «Зимового вечора»,</i> вик. укр. хор П. Шереметинського
? 10"	G. C. 21190	<i>Мені здається — я не знаю, сл. Т. Шевченка,</i> вик. М. Кропивницький

Ч. матриці, розмір	Ч. платівки «Грамофон» і «Зонофон»	Назва пісні, композитор, виконавець
? 10"	G. C. 21199	<i>Горлиця і горобець</i> , сл. Л. Глібова, вик. М. Кропивницький
? 10"	G. C. 21194 ZONO 61236	<i>Фокусник</i> , оповід. Раєвського з малоросійського побуту, вик. Г. Маренич
? 10"	G. C. 21195 ZONO 61237	<i>Статистика</i> , оповід. Раєвського з малоросійського побуту, вик. Г. Маренич

**Каталоги платівок «Амур» та «Зонофон»
що реєструють майже ті самі записи хору П. А. Шереметинського**

Ч. матриці, розмір	Заказ. ч. на зел. етикуетці «Amour»	Назва пісні, композитор
? 10"	2109	<i>Шедше тріє царі</i> , колядка
? 10"	2109	<i>Нова радість стала</i> , колядка (М. Лисенко)
? 10"	2110	<i>Добрый вечір тобі, пане господарю</i> , вик. В. Смирницький
? 10"	2110	<i>Іхав козак за Дунай</i> (Гулак-Артемовський)
? 10"	2125	<i>Та забіліли сніги</i> (М. Лисенко)
? 10"	2125	<i>Сонце низенько і Ой, половина горлиця</i> , нар. пісня
? 10"	2126	<i>Ой, там за Дунаєм</i>
? 10"	2126	<i>Та туман яром котиться</i> (М. Лисенко)
? 10"	2127	<i>Ой, летіла горлиця через сад</i> (М. Лисенко)
? 10"	2127	<i>Скину кужіль на полицю і Гей, гук, мами, гук</i> (М. Лисенко)
? 10"	2128	<i>Про Байду</i> (М. Лисенко)
? 10"	2128	<i>По той бік гора</i> (М. Лисенко)
? 10"	2129	<i>Ой, у полі три криниченки</i> (М. Лисенко)
? 10"	2129	<i>Наши атаман Гамалія</i> (Васильєва)
? 10"	2130	<i>Ой, у лузі та й при березі</i> (М. Лисенко)
? 10"	2130	<i>Заповіт</i> , нар. пісня
? 10"	2149	<i>Час додому, час</i> (М. Лисенко)
? 10"	2149	<i>Бандура</i>

Ч. матриці, розмір	Ч. платівки «Zonophone»	Назва пісні, композитор
? 10" —"—	4-64607 64608?	<i>Б'ють пороги</i> , кантата, ч. 1 (М. Лисенко) Те саме
? 10" —"—	4-64617 64618?	<i>Шедше тріє царі</i> , колядка (М. Лисенко) <i>Нова рада стала</i> (М. Лисенко)
? 10" —"—	4-64619 64620?	<i>Добрый вечір тобі, пане господарю</i> , соло Смирницький <i>Іхав козак за Дунай</i> (Гулак-Артемовський)
? 10" —"—	4-64621 64622?	<i>Та забіліли сніги</i> (М. Лисенко) <i>Сонце низенько і Ой, половина горлиця</i> , пісня

Ч. матриці, розмір	Ч. платівки «Zonophone	Назва пісні, композитор
? 10" —"	4-64623 64624?	<i>Ой, там за Дунаєм</i> <i>Та туман яром котиться</i> (М. Лисенко)
? 10" —"	4-64625 64626?	<i>Ой, летіла горлиця через сад</i> (М. Лисенко) <i>Скину кужель на полицю і Гей, гук, мати, гук</i> (М. Лисенко)
? 10" —"	4-64627 64628?	<i>Ой, у полі три криниченьки</i> (М. Лисенко) <i>Наш отаман Гамалія</i> (Васильєва)
? 10" —"	4-64629 64630?	<i>Про Байду</i> (М. Лисенко) <i>По той бік гора</i> (М. Лисенко)
? 10" —"	4-64631 64632?	<i>Час додому, час</i> (М. Лисенко) <i>Бандура</i>

Виникає питання, чому фірма «Грамофон» вирішила послати свого звукотехніка до Полтави? На ці питання щоденник Вільяма Сінклера Дарбі відповіді не дає. Проте можна здогадатися, що під час попередніх записувань у Києві хтось, можливо, запропонував фірмі поїхати в Полтаву — тогочасний центр українського культурного та політичного життя. Також можна припускати, що рішення поїхати в Полтаву було зроблене в Берліні, у центрі європейської філії фірми «Грамофон», звідкіля Дарбі вирушив у подорож.

Щоб підкреслити значення цієї фірми в розвитку українського звукозапису, досить навести далеко не остаточні дані про те, скільки вона випустила на загальний ринок платівок з українським репертуаром, не враховуючи міжнародного репертуару, який також записували в той час українські виконавці.

Каталог фірми за 1914 рік друкує список українських записів, в якому нараховується 306 назив із 366-ма записами на етикетках «Грамофон», «Амур» та «Зонофон». З 1914 року записи українського репертуару в царській Росії фактично припинилися, і перше місце займав т.зв. патріотичний (читай російсько-шовіністичний) репертуар для психологічної підтримки населенням у війні проти центральних держав. Повертаючись до справи полтавських записів, треба ствердити, що потрібно ще багато працювати, щоб виявити увесь записаний тоді репертуар. Окремим дослідникам це робити важко. Тому ще раз звертаюся до колекціонерів українського звукозапису в Україні і в діяспорі із закликом створити асоціацію або клуб, де систематично і організовано провадилися б дослідження в цій ділянці. Отже, праці на цьому полі ще дуже багато. Щоб дослідити тільки всі експедиції фірми «Грамофон» в Україну, і що вони там записали, вистачить мозольної праці для багатьох дослідників на багато років.

Використані джерела

1. Копія рукопису щоденника Вільяма Сінклера Дарбі, яка зберігається у звукоархіві Конгресової бібліотеки у Вашингтоні.
2. John R. Bennett. *A Catalogue of Vocal Recordings from the Russian Catalogues of the Gramophone Company, Limited / Obshchestvo Gramophons Ogr. Otv. (1899–1915)* [=Voices of the Past, т. 11]. Oakwood Press 1977.
3. John F. Perkins, Allan Kelly and John Ward. On Gramophone Company Matrix Numbers (1898 to 1921) // *The Record Collector* 23 (Ipswich, England 1976/трав.) 51–72.
4. Jerrold Moore. A voice in Time: The Gramophone of Fred Gaisberg (1873–1951) // *The Record Collector* 23 (1976/трав.) 73–90.
5. Пластинки пишущий амур, черный этикет по декабрь 1914 г.
6. Пластинки пишущий амур, зеленый этикет по август 1915 г.
7. «Граммофон»: Каталог пластинок иностранной записи. Январь 1908 г. с добавлениями по апрель 1909 г. Акц. Общество, Москва.
8. Сборник либретто для пластинок «Зонографон»: Оперы, оперетки, романсы, песни, рассказы и пр. Вильна 1910 г.
9. Двухсторонние пластинки «Зонографон». Издания общества «Граммофон» по август 1915 г.
10. Полный сборник либретто для «Граммофона», 4 отдел: Малороссийские записи.

Родовід, 15 (Київ 1997)

ЩЕ НЕ ВМЕРЛА УКРАЇНА У ЗВУКОЗАПИСАХ (До 135-ліття написання гимну)

Присвячую 6-літтю незалежності України

Патріотичні сили українського народу візначали 135-ліття написання гимну в кожній місцевості концертами, мітингами та парадами. На майже усіх із них звучав державний гимн *Ще не вмерла Україна*, який від часу його появи десь у 1863 році надихав багато поколінь патріотизмом та відданістю народові в боротьбі за самостійність та незалежність української нації.

Перед тим, як подати джерельний реєстр звукозаписів гимну, цікаво буде з історичної перспективи хоч коротко навести деякі деталі про обставини його виконання та про державні акти затвердження.

Музику до слів Павла Чубинського написав о. Михайло Вербицький у 1863 році, а вперше гимн виконано вже в 1864 році в день празника св. Івана Хрестителя у Перемишлі. Друком з'явився він 1885 року в збірнику «Кобзар» за редакцією В. Матюка¹.

30 травня 1894 року з нагоди першої конвенції Українського (Руського) Народного Союзу в місті Шамокін, штат Пенсильванія, хор з п'ятдесятьох співаків округу Шамокін і Оліфант під диригентурою д-ра Володимира Семеновича та І. Обушкевича відспівав уперше на американській землі гимн *Ще не вмерла Україна*. А в 1901 році, на 40-ві роковини смерті Тараса Шевченка, у тому самому місті відбувся концерт, який також закінчили співом національного гимну².

У Галичині під австро-угорським пануванням заборони виконувати гимн не було, і тому його виконували часто при всяких окazіях. В Україні під російським царським пануванням гимн був заборонений, але його інколи виконували, підставляючи до музики Вербицького інші тексти, як наприклад, *Србія слободна*³.

Під російсько-большевицькою окупацією на початку 1920-их років траплялися випадки спонтанного виконання гимну *Ще не вмерла Україна* при відзначенні різних патріотичних свят. Переважно це були демонстративні

¹ Степан Шах. Де і як народився гимн «Ще не вмерла Україна» // Альманах Українського Народного Союзу на рік 1970. Джерзі-Сіті — Нью-Йорк, с. 71.

² З'їзд делегатів Народного Руського Союзу в Шамокіні, Па // Свобода (1894) 6, 13 черв. 1894; Теодозій Каськів. Рідна пісня і рідний театр // Пропам'ятна Книга з нагоди сорока-літнього ювілею Українського Народного Союзу. Джерсі Сіті, Н.-Дж. 1936, с. 421.

³ Петро Одарченко. Леся Українка: Розвідки різних років. Київ 1994, с. 187.

акції протесту національно свідомого студентства та громадськості проти нових окупантів⁴. Очевидно, що вони були наслідком короткотривалого існування незалежної української держави 1917–1921 років, коли *Ще не вмерла Україна* було офіційно затверджено державним гімном новоствореної держави. Читання Третього й Четвертого універсалів у приміщенні Центральної Ради закінчувалися урочистим співанням державного гімну⁵.

15 березня 1939 року Сейм незалежної Карпатської України конституційним законом (част. 1, 7) проголосив: «Державний Гімн Карпатської України є *Ще не вмерла Україна*⁶.

Отже, урочистими актами двох урядів незалежної України в різні часи народний, чи національний гімн став ще й гімном державним.

Дослідження щодо виникнення і виконавства гімну *Ще не вмерла Україна* ведуться вже більше ста років. Про нього писали в наукових розвідках і статтях відомі дослідники та історики України й діяспори. У тих працях трактуються всі аспекти появи гімну, його глибокі коріння в народній свідомості, популярність та виняткове значення в боротьбі кількох минулих поколінь за здобуття самостійної незалежної України. Він став одним з основних символів великої ідеї.

Проте в тих працях досі ніхто не торкнувся проблеми дискографії, або звукозаписів гімну *Ще не вмерла Україна* протягом всього часу його існування⁷. Тому саме це і буде головним завданням нашої праці — свого роду піонерський почин, щоб ще раз засвідчити, наскільки цей гімн був популярним та натхненим.

Документи найбільш відомої у світі звукозаписної фірми «Gramophone» вказують на те, що 20–21 жовтня 1910 року в німецькому місті Кельні славний український тенор Модест Менцинський записав на матрицю 187z *Гімн Народний* з акомпанементом оркестру. Число цієї 12-дюймової платівки є 0022168, і її записав звукотехнік фірми А. С. Кларк⁸. На платівці другу стрічку гімну М. Менцинський співає так:

⁴ Петро Одарченко. *Українська література: Збірник вибраних статей*. Київ 1995, с. 74–75.

⁵ Дмитро Дорошенко. *Історія України 1917–1923*, т. 1: *Доба Центральної Ради*. Ужгород 1932; Нью-Йорк 1954, с. 181, 268.

⁶ Августин Штефан. *Августин Волошин — перший президент Карпатської України*. Торонто 1977, с. 94.

⁷ Дмитро Чередниченко. Від патріотичних пісень до національного гімну // *Українська мова і література в школі* (1991/12) 43. Це єдина стаття про гімн, де згадується запис М. Менцинського з 1910 року.

⁸ Allan Kelly. *His Master's Voice / Die Stimme seines Herrn—The German Catalogue: A Complete Numerical Catalogue of German Gramophone Recordings Made from 1898 to 1929 in Germany, Austria... Westport, Conn. — London, c. lі.* Повну дискографію М. Менцинського див.: Roman Sawycky. *Tracking Menzinsky Records // The Record Collector* (Ipswich, Suffolk 1978/жовт.) 216–233. Значно скорочену версію цієї просторій статті можна знайти у книзі: Михайло Головащенко. Модест Менцинський: Спогади, матеріали, листування. Київ 1995, с. 238–243. Обидва джерела подають помилкове місце запису гімну — Берлін.

*Спогадаймо тяжкий час, лиху ю годину,
 Й тих, що вміли умирати за нашу Вкраїну,
 Спогадаймо славну смерть лицарства, козацтва,
 Щоб не втратити марно нам своєого юнацтва,
 Душу тіло ми положим...*

Перевіривши багато різних каталогів фірм та звукозаписних журналів того часу, можна майже з певністю ствердити, що це було першим в історії звукозаписної техніки, яку започатковано в 1877 році, виконанням нашого гимну. Копію цього запису можна також знайти в довгограйному альбомі СО 419/20, виданому вкінці 1980-их років в Австрії на честь нашого славного співака, в альбомі є аж сорок його записів із 1910–1911-их років.

Каталоги відомої американської звукозаписної фірми «Columbia» вказують, що десь вкінці 1915 року популярний тоді в українській громаді баритон Михайло Зазуляк записав *Ще не вмерла Україна* в супроводі оркестру на платівку E2729 (ч. матриці 43581). Цей запис цікавий тим, що друга строфа звучить так:

*...браття мої, нехай піснь лунає,
 Нехай згине той навіки, хто волі не має.
 I не хоче Україні слави здобувати,
 Свободи і щастя, волі пригнобленій дати,
 Душу, тіло ми положим за нашу родину
 I здобудем ми щасливо нашу Україну.*

У червні 1926 року Михайло Зазуляк записав ще раз — вже електричним способом — *Ще не вмерла Україна* на платівку цієї самої фірми «Columbia» 27062-F (число матриці W10688-1). Текст виконання мені не відомий, бо досі не пощастило знайти цю платівку. Обидва записи Михайла Зазуляка зроблено в Нью-Йорку⁹.

Про життєвий і творчий шлях баритона Михайла Зазуляка мало відомо не тільки в Україні, але навіть у США, де він був дуже діяльним і популярним на сцені. Тому варто при нагоді, хоч коротенько, згадати про цього соліста з тих скученьких матеріялів, які мені з великим трудом пощастило зібрати.

Народився Михайло Зазуляк у Львові в 1887 році, де й закінчив школи, ставши учителем. Проте любов до музики змусила його покинути вчительську працю і студіювати спів в одного з найкращих оперних співаків у Варшаві (чи не в Олександра Мишуги?). Проте закінчити ці студії йому там не вдалося. У 1913 році він покидає Галичину і приїздить з матір'ю і

⁹ Richard Spottswood. *Ethnic Music on Records: A Discography of Ethnic Recordings Produced in the United States (1894 to 1942)*, т. 2. Urbana and Chicago 1990, с. 1116, 1119.

сестрою до Нью-Йорка. Тільки тут, в Америці, йому щастить закінчити науку солоспіву, після чого його чекає успішна кар'єра в операх і на концертах. Деякий час він співає в хорі Метрополітальної опери в Нью-Йорку, виступає дуже часто на багатьох українських концертах, стає відомим не тільки серед українців, але також серед інших етнічних груп. В його репертуарі такі відомі пісні, як *Гетьманы, Ой, Дніпро, Мені однаково, Цвітка дрібная, Помарніла наша доля* та інші популярні українські пісні.

На початку 1920-их років М. Зазуляк стає членом театральної трупи при товаристві «Українська Бесіда» в Нью-Йорку, у репертуарі якої були «Запорожець за Дунаєм», «Катерина» та інші оперети й мелодрами, які вони виставляли не тільки в Нью-Йорку, але також в Нью-Арку, Філадельфії та інших місцях українських поселень в Америці.

Проте, на мою думку, найбільшим досягненням М. Зазуляка була його звукозаписна діяльність. Протягом чотирнадцяти років він записувався в найбільших американських фірмах того часу, таких як «Columbia», «Victor», «Okeh», «Edison» і в французькій «Pathé». Його дискографія — одна із найчисленніших серед українських співаків, і він єдиний, хто мав контракти аж із п'ятьма звукозаписними компаніями.

Від осені 1915 до березня 1929 року М. Зазуляк зробив 98 записів на платівки, з них 67 українських, 29 польських і два литовські. На віднайдений могилі М. Зазуляка на кладовищі Кальварія в Нью-Йорку на пам'ятнику написано, що він помер 20 серпня 1936 року, маючи 49 років¹⁰.

Звукозаписний журнал «Граммофонный мир» ч. 6–7 за 10 серпня 1917 року, який видавався в Петрограді, містить на 4-ій сторінці оголошення акціонерного товариства «Екстрафон», де написано, що ця київська звукозаписна фірма випустила платівку ч. 20733, на якій записано Український Національний Гимн на слова П. Чубинського, обробка О. Кошиця, у виконанні хору під керівництвом О. Кошиця з акомпанементом оркестру С. Т. Аббакумова. В оголошенні надруковано також першу строфу гимну. Скільки строф проспівано на платівці — невідомо. Її треба знайти і послухати.

Виникає питання, який це хор під керівництвом Олександра Кошиця? Із спогадів О. Кошиця відомо, що від початку 1916 року він керував хором Київської опери, а з літа 1917 року працював у Театральному комітеті Центральної Ради, керуючи хором Першого Драматичного Державного Театру.

¹⁰ Інформацію про життя і діяльність баритона Михайла Зазуляка зібрано із таких джерел: а) Михайло Зазуляк. *Ілюстрований календар Сирітського Дому на рік звичайний 1923. Філадельфія, Па., с. 135–136.*

б) Мирон Сурмач. *Історія моєї «Сурми»: Спогади книга*. Нью-Йорк 1982, с. 44–45.

в) Теодозій Касськів. Рідна пісня і рідний театр // *Пропам'ятна Книга з нагоди сорока літнього ювілею УНС*. Джерзі Сіті, Н.-Дж. 1936, с. 424; Михайло Гайворонський. *Наша музика в Америці* // Там само, с. 430, 435.

У тому самому журналі ч. 6–7 на сторінці 15 є інше оголошення Російського акціонерного товариства «Граммофон», де зазначено, що на платівці цієї фірми ч. 30060 (40134) записано *Ще не вмерла Україна* у виконанні Українського хору, і що увесь репертуар у цьому оголошенні є також на платівках фірми «Syrena».

Майже ідентичне оголошення можна знайти у 8-му числі цього самого журналу на сторінці 11, де *Ще не вмерла Україна* у виконанні того самого Українського хору є на платівці ч. 15095 фірми «Syrena», і що увесь репертуар у цьому оголошенні можна також знайти на платівках Російського акціонерного товариства «Граммофон», про які згадувалося раніше.

У 1922 році Українська республіканська капела під керівництвом Олександра Кошиця, яку вислав уряд УНР за кордон, щоб популяризувати красу і велич української пісні, приїхала до Америки вже в зменшенному складі і під назвою Українського національного хору. У тому самому році хор записав ряд пісень в американській звукозаписній фірмі «Brunswick». Через два роки, 24 квітня 1924 року, у Нью-Йорку під матричним числом 12980/1, хор під керівництвом славного О. Кошиця записав гимн *Ще не вмерла Україна* у цій самій фірмі. У мене є копія щоденного реєстру праці фірми «Brunswick», де зазначено, що в записі гимну брало участь 23 хористи, але каталоги цієї компанії пізніше ніколи не подавали числа самої платівки, і тому в мене є сумнів, чи цей запис нашого гимну взагалі з'явився в продажу¹¹.

Роки еміграції і життя в чужих країнах зробили своє, і цей самий Національний хор під керівництвом О. Кошиця пройшов певну реорганізацію. 11 листопада 1927 року в Нью-Йорку хор під цією самою назвою, але під керівництвом колишнього члена хору Республіканської капели Йосифа Давиденка, записав електричним способом у фірмі «Victor» на платівку 68918, матричне число CVE 40450 2, *Український національний гимн* у супроводі оркестру¹². Запис цікавий тим, що, проспівавши першу і другу строфи тексту Павла Чубинського, співакам, які переважно були із Наддніпрянської України, очевидно, не підходила третя строфа тексту, де написано: «Ой, Богдане, Богдане, славний наш гетьмане, нащо віддав Україну москалям поганим»... і вони замінили її текстом, який подекуди співався в Галичині, а саме: «Та як станем разом, браття, від Сяну до Дону, в своїм краї панувати не дамо ні кому»¹³.

Укінці 1920-их і на початку 1930-их років у США назріла економічна криза, т. зв. депресія, яка тривала кілька років. Наслідком цієї кризи було

¹¹ Richard Spottswood. *Ethnic music on records*, c. 1109.

¹² Там само, с. 1111.

¹³ Ноти і різні тексти гимну *Ще не вмерла Україна* вміщено в календарі на 1922 рік Тернополя, с. 20–21.

різке скорочення всієї звукозаписної діяльності, головно в ділянці етнічної музики. Під час воєнних 1941–1945 років ця діяльність зовсім припинилася. Відновилася вона тільки в другій половині 1940-их років, але американські звукозаписні компанії втратили зацікавлення етнічною музыкою. Цього разу відновили її вже новоприбулі скитальці, які десятками тисяч прибували до північноамериканських берегів, — Канади і США, а також до Аргентини, Бразилії та інших країн у Південній Америці.

Так організовано українські звукозаписні фірми «Сурма» і «Арка» в Нью-Йорку, «Хвилі Дністра» в Клівленді, Огайо. У Канаді з'явилися торонтська «Арка», «Ехо», «Альто», ДСФ, Едмонтонська українська книгарня, УФМ та «Роксоляна». В Аргентині — «Боян», в Австралії — «Космополітен».

З появою на звукозаписному ринку довгограйних платівок, передбачаючи в цьому фінансовий прибуток, до видання таких платівок долучаються великі американські фірми, такі як «Decca», «Victor», «Columbia» та інші.

Першою такою післявоєнною ластівкою з'являється запис на магнітофонну стрічку могутнього виконання *Ще не вмерла Україна* на відзначенні 60-ліття українського поселення в Канаді, яке відбулося в Торонті 29 і 30 вересня 1951 року. Запис зроблено під час самого святкування у виконанні всіх хорів Торонта разом із великим оркестром під керівництвом відомого нашого диригента Лева Туркевича. «Хор та оркестра такі великі, що звучать мов увесь народ...» Є інформація, що горітчана фірма «Сігрем» видала ці записи гимну. Не зрозуміло тільки, чи це видання було на магнітофонних стрічках, чи на платівках в 78 об./хв.¹⁴

Наступним виконанням нашого гимну може пишатися південна частина американського континенту, де також живе значна кількість українських поселенців — це Аргентина. Десь у кінці 1950-их або на початку 1960-их років мішаний хор Української Центральної Репрезентації в Буенос-Айресі в супроводі великого симфонічного оркестру під керівництвом українського хорвата Антона Копитовича видав платівку в 78 об./хв під фірмою «Boian-Discos Ucrainos» NAKP-6567/P-2461A.

Виконання гимну самим оркестром державного радіо в Буенос-Айресі записано вже на довгограйній платівці цієї самої фірми «Боян» під числом NAKP-6584/P-2469B.

У той час вся звукозаписна індустрія перейшла на довгограйний метод запису, спочатку т. зв. моно, а пізніше стерео. У США першою такою платівкою з виконанням українського гимну була довгограйна платівка з назвою «Ще не вмерла Україна», на якій, крім гимну, були ще інші патріотичні та стрілецькі пісні. Запис зробив філадельфійський хор «Кобзар» під керівництвом

¹⁴ Цей коментар зробив музикознавець Роман Савицький у листі до мене 1 травня 1997 р., пересилаючи мені також копію запису цього унікального виконання.

відомого композитора і диригента Антона Рудницького. Платівку видала нью-йоркська українська фірма «Арка» ч. 818. Як на аргентинських виконаннях, так і тут виконано тільки першу строфу.

На європейському континенті в Голландії Візантійський хор під диригентурою д-ра Мирослава Антоновича видає стереоплатівку під назвою «Українські народні пісні», на якій також записаний наш гимн в мистецькій обробці М. Антоновича. Платівку видала всесвітньо відома фірма «Десса» DL 75047.

Одним з найцінніших записів українського гімну з історичного боку є його виконання оркестром морського флоту США на церемонії урочистого відкриття площі під будову пам'ятника Тарасові Шевченкові у Вашингтоні 21 вересня 1963 року. Тому про цю подію історичного значення напишу трохи більше, бо я сам був її свідком.

В урочистостях взяли участь представники Уряду та Конгресу США і понад дві тисячі осіб з усіх кінців Америки і Канади.

На місці, де заплановано поставити пам'ятник, побудовано підвищення, прикрашене американським і українським прапорами з маєстатичним портретом нашого Кобзаря. Урочистість відкрив Йосип Лисогір, виконавчий директор Комітету побудови пам'ятника. «Приявні були глибоко зворушені, як офіційна оркестра морської флоти почала куртуазійно грati насамперед український національний гімн *Ще не вмерла Україна*. Це мабуть вперше в історії цей гімн був виконаний офіційною оркестрою в столиці країни у безпосередньому віддаленні від Білого Дому і Капітолю». Після того молитву провів Високопреосвящений Владика Мстислав, Архиєпископ Української Православної Церкви в США, пізніше Митрополит і Патріярх. Далі слідували промови українських та американських діячів. Спеціальний асистент і посланець Білого Дому Чарлз Горски прочитав вітання президента США Джона Ф. Кеннеді.

Лунали декламації творів Т. Шевченка у виконанні В. Шуста англійською мовою, а маестра Йосипа Гірняка українською. На закінчення філадельфійський хор «Кобзар» виконав *Заповіт*.

Увечері того дня відбувся великий банкет в одному з найкращих готелів Вашингтону. Усю урочистість записувала на магнітофонну стрічку офіційна радіостанція США «Голос Америки», і тому цей цінний історичний запис українського національного гімну у виконанні оркестру морського флоту США зберігся й досі¹⁵.

У 1978 році українська католицька парафія св. Володимира та Ольги в Чикаго святкувала 10-ліття свого існування. З цієї нагоди відбувся святковий

¹⁵ Докладно про цю подію можна прочитати в книжці: Антін Драган. *Шевченко у Вашингтоні: До історії побудови пам'ятника Кобзареві Україні у столиці Америки*. Видавництво Українського Народного Союзу «Свобода» 1984, с. 87–92.

концерт, який записано на плівку, і видано стереоальбом в 1981 році з двох довгограйних платівок під числом 270K16 та 270K17. На ювілейний концерт були запрошені артисти, хор «Прометей» з участию симфонічного оркестру під диригентурою Романа Андрушка. Альбом закінчується, як зазначено, Українським Національним Славнем.

15 вересня 1984 року в престижному мистецькому центрі ім. Кеннеді у Вашингтоні відбувся Меморіальний концерт проти русифікації України, організатором якого був св. п. Юрко Повстенко. Він подбав про те, щоб цілий концерт було записано на магнітофонну плівку, що й зробила професійна компанія «Gerald Louis Recording». Обидва гимни — український та американський — виконав симфонічний оркестр містечка Фейрфекс біля Вашингтону. Існує тільки кілька копій цього запису на авдіокасетах.

З досі поданого матеріялу видно, що більшість звукозаписів українського гимну була зроблена поза Україною, переважно у США. Для цього склалися об'єктивні історичні та політичні причини. Тільки безпосередньо до і після проголошення самостійності й незалежності в 1991 в Україні починають з'являтися звукозаписи національного гимну.

У 1990 році українсько-канадське спільне підприємство «Кобза» видало авдіокасету КОБ 028 Галицького духового оркестру під диригентурою Богдана Гурана, на якій виконано Національний гимн.

Звукозаписна фірма «Аудіо Україна» в Києві видала в 1991 році касету під назвою «Ще не вмерла Україна» у виконанні кобзаря Володимира Єсипка. У репертуарі кобзаря на касетці є 21 пісня і остання з них — наш національний гимн. Це, якщо не помилляюся, єдиний досі запис нашого гимну під акомпанемент бандури.

Здається, у 1995 році американсько-українська фірма «Aron» в Нью-Йорку видала авдіокасету ч. MC 2697, на якій є аж два виконання гимну. На першій стороні симфонічний оркестр України виконав наш, як зазначено у списку, народний гимн. На другій стороні останній запис *Ще не вмерла Україна* також названо народним гимном у виконанні Ансамблю Вербовки в супроводі оркестру з дуже незвичним музичним вступом та закінченням.

Можна припускати, що тепер записи державного гимну в Україні є більше, але брак інформації про нові звукозаписні видання не дають можливості зробити повний їх реєстр. Слово тут за дослідниками в Україні.

Треба також згадати, що з концерту Одеського філармонічного оркестру у Вашингтоні 28 квітня 1996 року зроблено професійний відеозапис, на якому виступ відкрито американським і українським гимнами. Розповсюджено більше сотні примірників цієї відеокасети.

Зі своєї концертної подорожі містами південної України та Криму в 1994 році детройтська Капела бандуристів ім. Т. Шевченка видала в 1995 році

альбом із двох компакт-дисків, на яких записано найкращі виконання пісень з цієї історичної поїздки. Десятим твором на другому диску є *Ще не вмерла Україна*.

Цією розвідкою я зробив першу спробу укладення повної дискографії гімну *Ще не вмерла Україна*, зібравши доступні мені його записи та інші документальні дані. Це також дає можливість зробити певні висновки і висловити з цієї нагоди деякі спостереження.

В усіх доступних мені звукозаписах, які я прослухав, ніхто не пробував змінити першу строфу тексту Павла Чубинського, проте дальші дві строфі мінялися, відповідно до кон'юнктури та інших причин, текстами анонімних авторів.

За 135 років свого існування, головно у 20 столітті, гімн мав народне визнання, став звичаєво правовим, що в ряді цивілізованих країн набирає положення закону. Це й сталося в роки української держави 1917–1921-их років та Карпатської України в 1939 році.

Тільки — як не дивно — тепер, і то в незалежній українській державі, зневажувано традицією попередніх поколінь, так нібіто перед тим української держави, законів, звичаїв та духових національних цінностей не було. Деякі теперішні можновладці, головно депутати Верховної Ради, які схвалили нову Конституцію, у розділі I, статті 20, в п'ятому абзаці писали: «Державний гімн України — національний гімн на музику М. Вербицького зі словами, затвердженими законом, що приймається не менш як двома третинами від конституційного складу Верховної Ради України».

Зрозуміло мовою це означає, що слова П. Чубинського *Ще не вмерла Україна*, які 135 років від їх написання служили українському народові дорожевказом до кращого самостійного майбутнього, слова, які давали силу й натхнення до боротьби проти всіх ворогів українського народу, раптово великий частині депутатського корпусу Верховної Ради України не потрібні. Ім той справжній патріотизм чужий, а декому навіть ворожий. Вони не тільки не сприйняли нову Конституцію, відмовившись скласти на неї присягу, але ведуть діяльність, щоб пошкодити тій державі, членами парламенту якої вони є. Це такий курйоз і аномалія, які не мають аналогів в історії упорядкованих державних систем. Подивіться, народні-антинародні депутати, Народна Польща за часів комуністичного там панування не відважилася викинути свій старий традиційний гімн *Єще Польска не згинела*, бо їх законодавці були насамперед польськими патріотами, а тільки тоді комуністами, соціялістами, аграрниками, чи ким-небудь іншим. В Україні ж навпаки. А це свідчить про низький рівень національної свідомості та гідності тих «народних обранців», брак пошани до свого народу, історії, а головно до самих себе.

Україні не потрібно конкурсу на написання найкращого (для кого?) нового тексту гимну. Там потрібний всенародний конкурс (дійсно вільні вибори) на обрання до Верховної Ради мудрих, розважливих, культурних патріотів-державників, щоб вони ставили інтереси українського народу та незалежної держави понад усе! Лише тоді слова Павла Чубинського, головно перша стрічка, знову стануть символом відновленої, вільної України!

Альманах Українського Народного Союзу 88 (Парсіппані, Н.-Дж. 1998) 125–134.

ПРО ЗВУКОЗАПИСИ УКРАЇНСЬКОЇ ДУХОВНОЇ ТА РЕЛІГІЙНОЇ МУЗИКИ

З великим зацікавленням і задоволенням прочитав у газеті «Наша віра» цінну статтю про історичні записи нашої церковної музики від початку 20 століття до наших днів. Публікація свідчить про розуміння значення українського звукозапису та дискографії в нашему музикознавстві. Дуже добре, що незначній кількості дослідників у цій галузі надано можливість поділитися своїми здобутками з громадськістю. До цієї нечисленної групи дослідників в Україні належать Мар'яна та її батько Михайло Зьоли. Моя реакція є, властиво, відгуком на заклик Мар'яни Зьоли в кінці статті:

«Одночасно слід збирати і вивчати зарубіжні та вітчизняні звукозаписи минулого й сьогодення». У моєму звукоархіві є такі записи, отже, я вирішив не зволікаючи відгукнутися.

Подую доповнення советських звукозаписів фірми «Мелодія» за хронологією з датами їх записів чи появи на ринку.

1. Платівка «Шедеври української хорової музики» з творами М. Березовського, Д. Бортнянського, А. Веделя, Г. Сковороди та напівами Києво-Печерської Успенської Лаври у виконанні хору студентів Київської державної консерваторії ім. П. Чайковського під керівництвом П. Муравського. Число платівки СІО 27193 006. Запис 1972 року, платівку випущено в 1988 році.
2. Хор духовенства Ленінградської митрополії під керівництвом диакона Павла Гарасимова, запис 1978 року. Духовні композиції, що включають також твори Д. Бортнянського. А. Веделя та напіви Києво-Печерської Лаври. «Мелодія» видала цей альбом з двох платівок у 1983 році. (СІО 09909 12)
3. «Воскресний Канон» М. Дилецького і «Вскую прискорбна душа моя» Д. Бортнянського. Виконує Московський камерний хор під керівництвом Володимира Мініна («Мелодія», СІО 10909 10, 1978).
4. 27-ий концерт Д. Бортнянського, кант «Плач Мазепи» та «Київський розспів» С. Рахманінова. Виконує Ленінградська державна академічна капела ім. Глінки, дир. В. Чернушенко («Мелодія», СІО 12051 2, 1979).
5. Альбом з двох платівок в пам'ять 600-ліття перемоги на Куликовому полі. Чотири напіви Києво-Печерської Лаври у виконанні хорів Троїце-Сергієвої Лаври, Московських духовних академій та семінарій.

Регент — архимандрит Матвій. Альбом видала Московська Патріархія. (С 90 17469 72, 1981 р.)

6. В Україні за совєтських часів найбільше записів на платівки зробив Камерний хор ім. Б. Лятошинського під керівництвом Віктора Іконника. На першій платівці, записи якої зроблено 1986 року в Кирилівській церкві в Києві, містяться твори М. Березовського, А. Веделя та Д. Бортнянського. Звукорежисером цього запису був Ю. Винник, а короткі замітки про композиторів написала Н. Заболотна («Мелодія», СІО 28633 001, 1989).
7. Найціннішими записами Камерного хору ім. Лятошинського є виконання хорових концертів Артема Веделя на трьох довгограйних платівках. Разом виконано 16 композицій в соборі Святої Софії в Києві. Звукорежисер — Ю. Винник. Грунтовну статтю про А. Веделя в цьому альбомі написала музикознавець Ніна Герасимова-Персидська. Запис 1987. («Мелодія», СІО 29569 001, 1990).
8. У 1987 році Державний камерний хор міністерства культури ССРР під керівництвом Валерія Полянського розпочав запис всіх 35-ти церковних концертів Д. Бортнянського. Перший цифровий запис — п'ять концертів композитора — зроблено в Софіївському соборі м. Полоцька. У замітках про Бортнянського на зворотній сторінці обкладинки М. Рицарева пише, що він був «крупнейший российский композитор своего времени», а про його українське коріння не згадує ні словом («Мелодія», АІО 00275 004, 1987).

Вищезгадана платівка була першою із серії семи запланованих довгограйних платівок 35-ти концертів Д. Бортнянського у виконанні того самого хору. У моєму архіві є ще платівка ч. 3 АІО 00523 004, на якій також записано п'ять концертів композитора. Цифровий запис зроблено в Успенському катедральному соборі Смоленська в 1988, а на ринку вона з'явилася в 1989. П'яти наступних платівок із цієї серії у мене в архіві немає.

9. Останнім записом української церковної музики з категорії підсовєтських видань в моєму архіві є альбом «300 лет русской музыки XVII-XX вв.» з двох довгограйних платівок, наспіваний камерним хором «Віват» музичного товариства Московської області під керівництвом Ігоря Журавленка. В альбомі знаходимо композиції Дилецького, Веделя та Бортнянського. Записи здійснено на двох концертах у великий залі Московської консерваторії 6 квітня 1986 та 29 березня 1987 років («Мелодія», С90 28901 007, 1989).

У заголовку статті Мар'яни Зьоли 1996 рік, здається, має означати кінець реєстрації наявних в продажу на українському ринку звукозаписів. Створюється враження, що звукозаписна діяльність української духовної та релігійної музики в Україні майже завмерла. Проте звукозаписи

української духовної музики, зроблені за останні роки в незалежній Україні, також частково є в моєму архіві.

Почну з видань київської фірми «Аудіо Україна».

1. Авдіокасета ССF 0001 «Христос родився» — 15 колядок на Різдво Христове у виконанні тенора Богдана Базиликута в супроводі Державного оркестру народних інструментів України, худ. кер. — Віктор Гуцал, обробки В. Скакуна, Ю. Яценка, Д. Січинського. 1991 рік.
2. Ще одна різдвяна касета ССF 0004 під назвою «Христос рождається». 13 колядок в обробці К. Стеценка у виконанні співочого гурту «Веселі музики» під керуванням С. Хитрякова та вертепне дійство у виконанні театру «Час». Обидва записи 1990 року. Видано 1991 року.
3. Касета «Дитяча Євангелія» — оповіді про Ісуса, на якій записано церковні твори П. Чайковського. М. Леонтовича. К. Стеценка, а також народну музику. Їх виконують Державна чоловіча хорова капела ім. Л. Ревуцького, дир. Б. Антків, та хор хлопчиків при тій самій капелі, мистецьке читання Валерія Івченка. Запис 1993, видано 1994 року.
4. Ще перед проголошенням незалежності України українсько-канадська фірма «Кобза» видала в 1989 році касету КОБ С007 «Українські колядки та щедрівки», на якій записано твори в обробках К. Стеценка, О. Нижанківського, С. Людкевича, В. Барвінського, Я. Яциневича та Б. Антківа у виконанні державної чоловічої хорової капели ім. Л. Ревуцького, дир. Б. Антків. На касеті 16 записів.
5. Те саме українсько-канадське підприємство «Кобза» записало і видало в 1990 році авдіокасету КОБ С19 «Українська духовна музика» у виконанні хору «Фрески Києва» під керівництвом О. Бондаренка. На касеті 24 записи церковних творів таких композиторів: К. Стеценка, М. Леонтовича, А. Веделя, О. Кошиця, Я. Яциневича, М. Вербицького та Д. Бортнянського.
6. У Львові з 1971 року існує капела хлопчиків «Дударик», яка вже видала ряд своїх записів на авдіокасетах. У 1990 р. перед своїм від'їздом в концертне турне по Північній Америці хор під проводом Миколи Кацала записав у львівській студії «Ватра» Святу Літургію О. Кошиця. Число касети 5U 111.
7. Кілька років тому музичне об'єднання «Дударик», зорганізоване на підтримку хору хлопчиків, змонтувало порядну звукозаписну студію з найновішою електронною апаратурою. Уже записано і видано кілька авдіокасет. На касеті 002 в 1993 році записано ряд церковних творів М. Вербицького, Д. Бортнянського, М. Березовського, О. Кошиця, А. Гноєвого та колядки С. Людкевича, К. Стеценка, М. Леонтовича і А. Гнатишина.
8. Здається, у 1996 році те саме музичне об'єднання «Дударик» видало авдіокасету 010 «Різдво в Україні», на якій записано ряд колядок,

щедрівок та фрагменти Різдвяної Літургії у виконанні хору «Дударик». Це композиції М. Леонтовича, П. Козицького, О. Яковчука, С. Людкевича, О. Кошиця, М. Скорика, А. Гноєвого та А. Гнатюка.

9. У 1994 році Київський церковний хор «Видубичі» видав касету під назвою «Хваліте Господа з небес». Записано церковні співи композиторів А. Гайворонського, А. Веделя, Д. Бортнянського, О. Архангельського, Г. Ломакіна, С. Людкевича, М. Тележинського, а також маловідомі старовинні напіви, ірмоси та покаянний канон. Запис зроблено в звукостудії «Комора».
10. У 1995 році київський камерний хор «Хрешчатик» під диригентурою Лариси Буховської видав касету, на якій є дев'ятнадцять записів церковних творів Д. Бортнянського, А. Веделя, М. Лисенка, Я. Яценевича, Б. Фільц, Л. Дичко, С. Пекалицького, київський напів *Отче наш* та інші.
11. Фірма «Кобза» видала в 1996 запис Літургії у виконанні академічної капели «Галичина», диригент — І. Левенець. Запис зроблено в «Студії Лева». Фрагменти Літургії різних композиторів. Число касети КОБ 035.

Найліднішим тепер у звукозаписній діяльності церковної і релігійної музики в Україні є камерний хор «Київ», який досі випустив вісім авдіо-касет та компакт-дисків. Слава і популярність цього хору в різних європейських країнах та Сполучених Штатах накладає на музикознавців та дослідників звукозаписів в Україні обов'язок написати вичерпну диско-графію цього високомистецького хорового колективу.

У моєму звукоархіві є тільки два записи: Перший — компакт-диск «Шедеври українського хорового бароко», на якому записано одинадцять творів М. Дилецького, М. Березовського, Д. Бортнянського та А. Веделя. Компакт-диск KCD 010 — Німеччина, 1996. Другий — авдіокасета «Різдвяні вечори» з колядками і щедрівками в обробці К. Стеценка, О. Нижанківського, М. Леонтовича, О. Кошиця, Я. Яценевича, А. Авдієвського, М. Скорика та твори Л. Дичко, В. Степурка, О. Яківчука, Є. Станковича, Ю. Алжнева, яку видано в 1997 році.

У програмних нотатках, що роздавалися на концертах у США, згадуються назви випущених компакт-дисків та касет хору: «Українська Літургія», «Хваліте Господа», «Чудо чудес», «Іже Херувими», «Духовна музика кінця XIX та початку XX століть», «Літургія П. Чайковського» та «Пам'ять». Один компакт-диск під назвою «Святі» Джона Тавенера, який недавно видала американська фірма RCA, одержав нагороду імені Меркурія як найкращий компакт-диск класичної музики в 1997 році.

Тут треба звернути увагу на той факт, що більшість записів від 1989 року в Україні зроблено на авдіокасетах, які, на підставі дослідів та тверджень

самих виробників магнітних стрічок, мають досить обмежену тривалість та вжиток і тому для архівних збережень не досить надаються. Над цим мають задуматися як виконавці-мистці, так і продуценти фірм звукозаписної індустрії України. Інакше в майбутньому може статися, що в архівах та приватних колекціях України настане прогалина в музично-виконавських здобутках нашого народу через короткотривалу якість теперішніх звукозаписів.

Насамкінець хочу висловити деякі зауваження до статті «Музика Православної Церкви» шановної п. Мар'яни Зьоли.

Вважати 1897 рік початком музики православної церкви (якої?) не можна, бо це не підтверджено ніякими документами. Записи в царській Росії почалися в 1899 році.

Запис в 1897 р. російського царського гимну *Боже, царя храни* фірмою «Грамофон» в серії 11000 не можна вважати початком церковної музики. Цей гимн не був релігійним твором, а гимном царської Росії. В українській дискографії цьому гимнові не місце.

Отче наш Д. Бортнянського у виконанні хору під керівництвом Архангельського був записаний звукотехніком фірми «Грамофон» Францом Гампе в кінці 1902 року на матрицю ч. 142 1/2 Z в Петербурзі, а не в 1901, як зазначено в газеті. Документальні дані про це можна знайти в статті «Матричні числа фірми «Грамофон» в англійському звукозаписному журналі «The Record Collector» за травень 1976 року, с. 82.

Пропозиція Мар'яни Зьоли створювати музеї та архіви звукозапису при навчальних закладах або організувати міжвузівський центр української дискографії заслуговує на серйозну увагу Міністерства освіти і культури України.

Можна тільки ствердити сумний і зовсім не виправданий факт, що в Україні ще й досі немає Національного архіву звукозапису, в якому б реально і систематично збиралися і вивчалися скарби зовсім занедбаної і багатьом невідомої ділянки української музикознавства — українського звукозапису і дискографії.

В Україні навіть немає товариства або асоціації колекціонерів українського звукозапису чи звукозапису України, де колекціонери мали б можливість регулярно зустрічатися, обмінюватися інформацією та планами своєї діяльності і дослідів. Кілька років тому я пропонував відповідним установам та приватним особам створити таке товариство при Українській музичній спілці, але досі ця ідея не увінчалася успіхом.

Потрібно написати всеохопну працю про дискографію української духовної музики, яка б включала також записи духовної музики християнських церков не лише в Україні, а й в європейських державах — Польщі,

Німеччині, Італії, Австрії, Голландії, Англії, Болгарії, не кажучи вже про українські церкви в Сполучених Штатах Америки, Канаді, Аргентині і, можливо, в Бразилії та Австралії. При цьому треба врахувати не тільки таких відомих композиторів, як Бортнянський, Березовський, Ведель, Кошиць, Леонтович, Стеценко, але й багатьох інших з усіх закутків української землі та діаспори.

Наша віра 125 (1998/9)

БАС ОЛЕКСАНДР НИЖАНКОВСЬКИЙ: ХТО ВІН?

Двадцяте століття накинуло українському народові багато білих плям, які ми відкриваємо тепер не тільки в історії, літературі, культурі чи мистецтві, але також і в музикознавстві.

Однією з таких білих плям в українському музикознавстві є постать співака-баса Олександра Нижанковського, про якого музикознавчі джерела в Україні і діяспорі не містили жодної згадки навіть перед Другою світовою війною. Є лише дуже скромні відомості про нього в щоденній пресі на переломі 19 і 20 століть, де розцінюють його співочу кар'єру неоднозначно.

Так, рецензент однієї львівської польськомовної газети пише дослівно таке: «Дирекція театру зробила вчора публіці несподіванку. Було обіцяно „Марту“ — прекрасну оперу Флотова за зниженими цінами та дебют п. Нижанковського, який мав співати партію Плюмкета. Публіка повела себе досить пристойно, винісши тільки прикре враження. Дирекція формально пожартувала собі із слухачів, бо вже мусила переконатися в тому на пробах, що п. Нижанковський не має ні акторської, ні співочної кваліфікації. Дебютант, видно, співати не уміє, а голосочек зовсім не кваліфікує його як оперного співака»¹.

У світлі такої нищівної критики незрозумілим невдовзі після того є велике оголошення в іншому львівському часописі, «Дзенінку Польськім», що на сцені Скарбківського театру О. Нижанковський співатиме партію Антоніо в оперетці «Капелян». З цього можна припустити, що за вкрай негативною критикою рецензента і незрозумілою поведінкою дирекції театру криються якісь особисті порахунки та махінації, а то й національна нетolerантність.

Проте в пресі можна також знайти позитивні та схвальні голоси стосовно виступів співака.

Так, наприклад, на концерті польського співочого товариства «Лютня» «пан О. Нижанковський зробив своїм голосом якнайкраще враження. Публіка нагородила його довгими оплесками»².

Через три місяці на концерті того самого хору в композиції Бруха «перше місце в мужеських солях мусим признати Олексі Нижанковському, котрий

¹ *Gazeta Narodowa* (1887/73) 31 бер., с. 3.

² *Діло* (1893/40) 4 бер.

обняв найбільшу партію басову і виконав її напрочуд гарно»³. Після виступу О. Нижанковського в опері М. Лисенка «Різдвяна ніч» відомий в той час диригент Михайло Волошин, автор багатьох хорових та сольних пісень і також сам співак писав: «Ми знаємо А. Нижанковського вже з концертної естради, як члена бувшого товариства „Лютня“ у Львові. Голос, безперечно, красний і вирівняний, а при тім і знання музичне у нього видне, тож виступ сей уважаю вповні удачним»⁴.

Отже, у 1909 році Олександр Нижанковський виступав уже на львівській оперній сцені, де, напевно, виконував не одну сольну партію в репертуарі цього театру.

Крім того, за п'ять років перед тим, у 1904 році — правдоподібно в червні або липні, одна з найбільш визначних звукозаписних фірм світу «Грамофон» зробила у Львові двадцять записів баса Олександра Нижанковського на платівки. Чотири з них розміром 7 дюймів, а шістнадцять — 10-дюймових. Записи зробив відомий тоді звукотехнік фірми, вашингтонець Вілл Гайсберг⁵. У репертуарі оперні арії Флотова, Монюшка, Галеві, Гулака-Артемовського, українські та польські пісні⁶.

Фірма «Грамофон», Львів 1904

Ч. матриці.	Число платівки	Назва твору, композитор
435d 7"	2-22172	<i>Сумно, марно по долині</i> , укр. пісня
436d 7"	2-22173	Арія Іхав козак за Дунай із опери «Запорожець за Дунаєм» (Гулак-Артемовський)
437d 7"	2-22174	<i>Кажуть люди, щом щаслива</i> , укр. пісня
433d 7"	2-22175	<i>Aх, зійди до гондоли</i> , баркарола (Галь) (польською)
988e 10"	2-22666	Куплет про львівських батярів
965e 10"	2-22667	<i>Чи прийде вона?</i> (польською)
985e 10"	2-22688	Арія з опери «Марта» (Флотов) (польською)
964e 10"	2-22690	<i>Коли б я зінав</i> (Козлов) (польською)
966e 10"	2-22702	Арія Сколуба із опери «Страшний двір» (Монюшко) (польською)
967e 10"	2-22703	<i>«Джулія»</i> (Денца) (польською)
986e 10"	2-22704	<i>Ви, хто милосердні</i> із опери «Жидівка» (Галеві)

³ *Діло* (1893/114) 6 черв.

⁴ *Діло* (1909/76) 8 квіт.

⁵ John Perkins, Alan Kelly, John Ward. On Gramophone Company Matrix Numbers: 1898 to 1921 // *The Record Collector* 23 (Ipswich, England 1976/трав.).

⁶ John R. Bennett. A Catalogue of Vocal Recordings from the Russian Catalogues of the Gramophone Company, Limited / *Obshchestvo Gramophona* s Ogr. Otv. (1899–1915) [=Voices of the Past, т. 2]. Oakwood Press 1977, с. 38, 50–51, 53–54, 200.

987e 10"	2-22771	<i>Vorrei morir</i> (Тості)
968e 10"	2-22772	<i>Гей, на горі там женці жнутъ</i>
969e 10"	2-22773	<i>Родимий краю, село родиме</i> (Матюк)
970e 10"	2-22797	<i>Там, де Чорногора</i>
971e 10"	2-22806	<i>Верховино, світку ти наш</i>
972e 10"	2-22807	<i>Віють вітри, віють буйні</i>
973e 10"	2-22813	<i>Як ніч мя покриє</i>
974e 10"	2-22816	<i>Ой місяцю, місяченьку</i>

Треба відзначити, що небагато співаків того часу в центральній та східній Європі мали можливість записати на платівки таку кількість різноманітного репертуару. Визначна світова співачка Соломія Крушельницька в той час мала одинадцять записів, які вона зробила в 1902 році у Варшаві. Модест Менцинський та Олександр Мишуга не мали в той час жодного запису, незважаючи на те, що були вже відомими співаками на європейських сценах. Тільки на підставі цього можна зробити припущення, що Олександр Нижанковський був у той час уже відомим і популярним співаком, на платівках якого фірма «Грамофон» планувала добре заробити і не тільки в Австро-Угорській імперії, але також і в Росії, бо вони там також продавалися. Тому важко пояснити той загадковий факт, що записи співака із 1904 року зовсім невідомі навіть спеціалістам-колекціонерам, і ці платівки, наскільки я міг перевірити, ніде і ні в кого досі не збереглися,крім, можливо, звукоархівів Лондона, Відня, Варшави або Москви.

Із уже згаданих вище повідомлень львівської газети «Діло» дізнаємось, що в 1909 році Олександр Нижанковський ще виступав на місцевій сцені. Проте каталог французької звукозаписної фірми «Pathé» занотовує, що від 1910 до 1912 року він записав у Відні на платівки аж шістдесят вісім назив різних творів, між ними також оперні арії, польські та двадцять вісім українських пісень. Порядкові числа платівок вказують, що протягом тих двох років записи зроблено впродовж шістьох окремих сесій⁷. Тут можна зробити логічний висновок, що наприкінці 1909 або на початку 1910 року наш співак переїхав до Відня і там продовжував свою вокальну кар'єру.

Платівки «Pathé» з гравірованою етикеткою, Віденський 1910–1912

Число платівки	Число платівки в Росії	Назва твору, композитор
51305		<i>Laski o Boże</i>
51306		<i>Прощай, мій друже, (укр.),</i> О. Нижанківський

⁷ Victor Girard, Harold M. Barnes. *Vertical-Cut Cylinders And Discs: A Catalogue of all Hill & Dale Recordings of Serious Worth Made and Issued between 1897–1932 circa*, c. 108–109. London 1971.

Число платівки	Число платівки в Росії	Назва твору, композитор
51307		<i>Chyliš główkę na piersią biąć</i>
51308		<i>Najpiękniejsza</i>
51309		<i>Zwiędły listek</i>
51310		<i>Aх, де ж той цвіт, (укр.)</i> (О. Нижанківський)
51311		<i>Верніться, сни мої прекрасні, (укр.)</i> (О. Нижанківський)
51312	21145	«Страшний двір»: Арія Сколуби (Монюшко)
51313		<i>О, не забудь</i> (О. Нижанківський)
51314	21145	«Mignon»: Śpiew Lotaryusza (Thomas)
51315	21133, 21146	«Дон Карлос»: Aria Króla Filipa
51316		<i>Весняна серенада (?)</i> (Січинський)
51317	21147	<i>Кілько днів? (дум) тут переснилось</i> (укр.)
51318	21146	«Marta»: Pieśń do portera (Flotow)
51319	21147	«Tanhäuser»: Pieśń do gwiazdy (Wagner)
51320		<i>Скажи ѹї (?)</i> (укр.)
51321		<i>Дика троянда</i> (укр.) (Ярославенко)
51322		<i>Сон</i> (укр.) (Павфлер)
51324	21148	«Eugene Onegin»: Aria Księcia (Tchaikovsky)
51325	21148	«Faust»: Serenade (Gounod)
51326		<i>Tęsknota</i>
51327		<i>Dumka</i>
51394		<i>Ja i ty</i>
51395		<i>Карії очі</i> (укр.)
51396		<i>Я знаю очі (?)</i> (укр.)
51397	21113	<i>Na Wawel, krakowiak</i>
51398		<i>Чорні очі</i> (укр.)
51399		<i>Gdybyś zażądała</i>
51692		<i>Як би я знов (укр.)</i>
51693		«Marta»: Pieśń do portera (Thomas ?) (Flotow)
51694		<i>Na skrzydłach pieśni / Auf Flügeln des Gesanges</i> (Mendelsshon)
51695		<i>As the King Went Forth to War</i> (Kosreman)
51696		<i>Огні горять</i> (укр.)

Семінар «Українська музика в грамзаписах світу» в Національній консерваторії, Київ 4 жовтня 1994. Зліва київський колекціонер А. Железний; посередині проф. консерваторії І. Ляшенко

Число платівки	Число платівки в Росії	Назва твору, композитор
51697		<i>Реве та стогне Дніпр широкий</i> (укр.)
51698		<i>Zanadtoś piękna</i>
51844		<i>Pragnął bym umrzeć / Vorrei morir</i> (Tosti)
51845		<i>Łza</i>
51846		<i>Czy ona przyjdzie</i>
51847		<i>Не одходи, ні!</i> (Чайковський)
51848		<i>Zawiedziona</i>
51849		<i>Ой, місяцю, місяченьку</i> (укр.)
51850		<i>Як ніч мя покриє</i> (укр.)
51851		<i>Kamelia</i>
51898	21123	«Галька»: Polonez (Moniuszko)
51899	21124	«Juive»: Cavatina (Halevy)
51900	21124	«Juive»: Przekleństwo (Halevy)
51901	21123	<i>Ninon</i> (Tosti)
51993		<i>Ой, гляну я, подивлюся</i> (укр.)
51994		<i>Гей, на горі, там женци жнутъ</i> (укр.)
51995		<i>Іхав козак за Дунай</i> (укр.)
51996		<i>Gdy spadną liście z drzew</i>
51997		«Запорожець за Дунаєм»: Каватина (Гулак-Артемовський)
51998		«Дон Карлос»: Арія (Верді)
51999		<i>Єї вже ніт</i> (укр.)
52853		<i>B'ється стежка</i> (укр.)
52854		<i>Miїj край?</i> (укр.)
52856	21011	<i>Non è ver</i> (Mattei)
52857		<i>Julia</i>
52858		<i>Zwiędły listek</i>
52859		<i>Прощаї, мій друже (?)</i> (укр.)
52860		<i>Лихо на дорозі</i> (укр.)
52861	21011	<i>Zabłyssta rosa / Es blinkt der Tau</i> (Rubinstein)
52862		<i>Калина</i> (укр.)
52863	21012	<i>Wiosna miłości</i> (Meyer-Helmund)
52864		<i>У мене був коханий край</i> (укр.)
52865		<i>Думка</i> (укр.)
	21164	«Mignon»: <i>Zawsze sam</i> (Thomas)
	21164	<i>Jak zwiędły mirty</i>

Список подано так, як його надруковано в джерелі, за винятком того, що більшість українських пісень подано тут кирилицею, а деякі, що мали англійські назви, перекладено українською мовою, і вони не обов'язково відповідають справжній назві твору. Біля таких поставлено знак запитання.

Наведена тут, надіюсь, повна дискографія баса Олександра Нижанковського дає можливість зробити кілька важливих висновків.

Немає сумніву в тому, що О. Нижанковський — українець, бо з тих вісімдесяти восьми записів є аж тридцять вісім українських. Немає сумніву також у тому, що він був найбільш записуваним на платівки українським співаком свого часу і до 1912 року мав велику кількість записів.

Досі, на превеликий жаль, віднайдено лише чотири записи із цього довгого списку. Недавно якийсь анонімний жертводавець подарував Музично-меморіальному музею С. Крушельницької у Львові дві платівки фірми «Pathé», на яких є такі записи співака:

51848	<i>Zawiedziona</i>
51898	Полонез з опери «Галька»
51993	<i>Ой, гляну я, подивлюся</i>
51994	<i>Гей, на горі, там женці жнутъ</i>

З великими труднощами спеціалістові реставрації звукозаписів п. Джекові Товерсу зі Сполучених Штатів вдалося відтворити ці чотири пісні, бо самі платівки є в надзвичайно поганому стані. Оцінку голосу та виконання співака не роблю — залишаю це знавцям вокалу.

Оскільки у своєму репертуарі співак мав оперні арії, а також беручи до уваги вищезгадані рецензії, можна з певністю твердити, що О. Нижанковський виступав на оперних сценах Львова і, можливо, Відня або якогось іншого австрійського міста.

Виникає питання, чому відомий тоді у звукозаписному світі співак безслідно зник в українській музикознавчій літературі? На це мусять тепер відповісти нинішні дослідники української музичної культури, зокрема науковці західноукраїнських земель, де О. Нижанковський брав активну участь у культурному житті регіону. Дискографія нашого співака настільки велика й цікава, що зобов'язує науковців дослідити його життєве й особливо вокальне минуле. Цю велику й незрозумілу білу пляму в українському музикознавстві треба обов'язково ліквідувати.

Примітка

Хочу сердечно подякувати пані Ірині Лужецькій, панам Степанові Костюкові та Миронові Черепанинові у Львові за інформацію про співака, а панам Романові Савицькому та Богданові Ясінському у Сполучених Штатах за допомогу при перекладі деяких назв репертуару О. Нижанковського.

ПРИЗАБУТИЙ ГОЛОС: СОПРАНО ОЛЕКСАНДРА ГВОЗДЕЦЬКА

Для українського народу двадцяте століття було надзвичайно жорстоке і трагічне. У цей час стріляли в потилицю, заслали в далекі табори більшість свідомих громадсько-політичних, культурних та інтелектуальних діячів України, спускали кров із вен українського селянина та робітника. Недобиті рештки пішли в глибоке підпілля, ховаючи своє минуле навіть від рідних.

У вирі двох страшних світових воєн українська інтелігенція була змушенна покинути Україну, щоб долучитися до тих, які з причин економічної скрути раніше подалися в різні сторони світу, шукаючи кращої долі або рятуючи своє життя від певної смерти чи заслання у непрохідні нетрі совєтського «раю».

Оселившись у нових місцях поселення на чужині, деякі із тих «недобитків» досягли великих успіхів та слави своєю наполегливістю і тяжкою працею. Деякі з них стали відомими на весь світ економістами, науковцями різних ділянок, викладачами університетів і т. д.

Окрему групу творили митці, які своїми талантами та оригінальністю досягли вершин визнання і слави. До них належали О. Архипенко, О. Грищенко, родина Кричевських, Я. Гніздовський та інші.

Серед співаків на світових сценах усавилися С. Крушельницька, О. Мішуга, М. Менцінський, Є. Зарицька, І. Маланюк, П. Плішка. Серед менш відомих знаходимо О. Руснака, К. Чічку-Андрієнка, М. Голинського, М. Скалу-Старницького, М. Рогачевського. Про деяких з них немає і згадки в соціетських енциклопедіях та довідниках, навіть музичних, а про більшість із них відомості дуже скупі або перекручені. Не краще виглядає справа в енциклопедіях і довідниках діяспори.

До зовсім забутих довгий час належала сопрано Олександра Андріївна Гвоздецька¹, яка ще перед Першою світовою війною покинула простори царської Росії і ніколи вже туди не повернулась. Може тому вона стала *pop grata*, зовсім викресленою з народної пам'яти.

¹ Немає згадки про Олександру Гвоздецьку навіть в 3-му і 4-му томах *Історії української музики* (Київ 1990, 1992).

Тільки тепер, після розвалу Советського Союзу, в незалежній Україні повернено співачку народові, описується коротенько її життєвий шлях і мистецька діяльність. Згадується також, що вона записувалася на платівки².

Маючи неабияке щастя придбати сім її записів на платівках до моого звукоархіву, я вирішив на підставі старих каталогів та інших матеріалів, які знаходяться в мене і в бібліотеках, скласти повну дискографію з біографічними даними співачки, щоб таким чином хоч трохи заповнити білі плями в історії нашого мистецтва.

Олександра Андріївна Гвоздецька, з дому Розмисловська, народилася 14 квітня 1879 року в Києві. Її батько Андрій був робітником на цукровому заводі, а мати, з роду Рожко, любила співати, передаючи свій талант і любов до української пісні своїй дочці. Спочатку молода Розмисловська вчилася в музичній школі на Прорізній вулиці, а пізніше в Київській консерваторії в Юцевича.

Коли молодій Олександрі було сімнадцять років, її прийняли до київського хору Миколи Лисенка, в якому вона співала два роки. Згодом опинилася в Ашгабаті з українським театром Найди, звідкіля її запросив до своєї української трупи в Петербурзі відомий режисер Суслов. Петербурзький період був для молодої співачки дуже корисним, бо там їй пощастило познайомитися з визначними корифеями української сцени Марією Заньковецькою та драматургом М. Старицьким. Виступала вона також із М. Садовським, П. Саксаганським, росіянами Л. Собіновим, Д. Смірновим та ін.

Перед тим, як перейти до славної на всю Росію Маріїнської опери (1909–1914), Гвоздецька співала в Петербурзькій оперетній трупі від 1903 до 1909 року. У 1911 році разом із Шаляпіним вона гостювала в Монте-Карло, а в 1912 році в міланській опері Ла Скала.

Перед Першою світовою війною, на початку 1914 року, О. Гвоздецька покидає Росію і їде в Австро-Угорщину. Вона тепло згадувала свій побут в Ужгороді, Мукачеві та Прищепі, де її сердечно приймали.

Виступаючи по країнах Європи, Гвоздецька поселилася в Італії, співала в римській опері й удосконалювала свої вокальні здібності у відомих італійських професорів Де Джорджо та Де Лючія. Як згадувала співачка, римська публіка особливо насолоджувалася українськими піснями.

Пізніше Гвоздецька переїхала до Румунії, де в Кишинівській консерваторії викладала вокальне мистецтво і час від часу співала в Бухарестській опері. Там вона померла в 1969 році. Про день і місяць смерті нам ще й досі невідомо³

² А. М. Пружанский. *Отечественные певцы (1750–1917)*. Москва 1991, с. 120; *Митці України*. Київ 1992, с. 152; І. Лисенко. *Словник співаків України*. Київ 1998, с. 60.

³ Більшість біографічних даних про співачку взято з літературно-мистецького журналу української секції Спілки словацьких письменників «Дукля»; див.: у статті В. Кармазин-Каковський. Олександра Гвоздецька — талановита оперна співачка (1879–1969) // *Дукля* (1972/2) 77, 79.

Мої намагання роздобути більше відомостей про її румунський період життя не дали досі позитивних результатів⁴. Тому існує велика прогалина в нашому знанні про мистецьку діяльність і життя співачки. Заповнити її мусять зацікавлені в цьому дослідники.

Дискографія Олександри Гвоздецької
Фірма «Грамофон», Санкт-Петербург, 1902,
звукотехнік Франц Гампе

Число платівки	Розмір, см	Число матриці	Назва пісні, композитор
G.C. 23193	25	335z	<i>Легенда дзвонів</i> , із оперети «Корневільські дзвони» (Планкет)
G.C. 23270 ZONO 63659	17 25	478C-Но-2z — " —	<i>Місяцю ясний</i> , арія Оксани з опери «Запорожець за Дунаєм» (Гулак-Артемовський)
G.C. 23271 ZONO 63660	17 25	494C-Но-2z — " —	<i>Віють вітри</i> , з опери «Наталка Полтавка» (Лисенко)
G.C. 23272 ZONO 63661	17 25	495C-Но-2z ? — " — ?	<i>Ой, казала мені мати</i> , з опери «Запорожець за Дунаєм» (Гулак-Артемовський)
G.C. 23273 ZONO 63662	17 25	496-Но-2 (5)	<i>Стоїть гора високая</i>
G.C. 23274 ZONO 63663	17 25	497-Но-2z	<i>Ой, під вишнею</i>
G.C. 23275 ZONO 63664	17 25	498C-Но-2z ? — " — ?	<i>Карії очі</i> , сл. Т. Шевченка
G.C. 23276 ZONO 63665	17 25	499C-Но-2z ? — " — ?	<i>Ой, не світи, місяченьку</i>
G.C. 23287	17	?	<i>Мене за хоробрість не хваліть</i> , арія Жермени з оперети «Корневільські дзвони»
G.C. 23288	17	?	<i>Клопочутися часто про обман</i> , з оперети «Циганський Барон»
G.C. 23289	17	574C	<i>Будь, гейши, вічно весела</i> , з оперети «Гейша» (Джонс)
G.C. 23290	17	?	<i>Золота рибка</i> , з оперети «Гейша» (Джонс)

⁴ Я написав листи двом визначним румунсько-українським діячам в Бухаресті, але досі відповіді не отримав.

Число платівки	Розмір, см	Число матриці	Назва пісні, композитор
G.C. 23291	17	?	
G.C. 23292	17	577C	<i>Прилинь, прилинь, козаче</i>
G.C. 23293	17	?	<i>Пісня Ф'яметти, з опери «Бокаччо» (Суппе)</i>
G.C. 23294	17	579C	<i>Коли нормандця питаютъ, з оперети «Корневільські дзвонони» (Планкет)</i>
G.C. 23295	17	?	<i>Вальс графині, з оперети «Мартин Рудокоп» (Зеллер)</i>
G.C. 23296	17	?	<i>Я клянусь, романс (Пригожий)</i>
G.C. 23297	17	?	<i>I не можу, і все люблю, романс (Зубов)</i>
G.C. 23298	17	477C	<i>Чумарочка рябесенька</i>

*Фірма «Пате», Санкт-Петербург, 1911,
вигравіруваний жовта етикетка*

Число платівки	Розмір, см	Число матриці	Назва пісні, композитор
G.C. 24750	28	?	<i>Я жду тебе, романс (Гельмунд)</i>
G.C. 24751			<i>Любов, романс (Блейхман)</i>
G.C. 24752	28	?	<i>Каватина з опери «Руслан і Людмила» (Глінка)</i>
G.C. 24753			<i>Арія Маші з опери «Дочка Капітана» (Кюї)</i>

Звукотехнік американської фірми «Gramophone», Франц Гампе розпочав звукозаписну кар'єру в липні 1902 року записами в Мюнхені. Звідтіля через Загреб і Прагу десь восени він опинився в Петербурзі. На підставі його подорожнього розкладу та реєстру праці, він записав там 434 матриці 17-сантиметрового розміру від чисел 169 до 392, позначені латинською літерою С, та 270 матриць 25-сантиметрового розміру від чисел 123 до 392, позначені латинською літерою Z⁵.

Глянувши на записані матриці Гвоздецької, можна дійти висновку, що її записи було зроблено двома окремими сесіями, бо видно досить велику прогалину між матрицями 499 і 574, а можливо, навіть 572.

Крім Олександри Гвоздецької, Ф. Гампе в той самий час записав інших українських співаків у Петербурзі. Перевіряючи матричні числа, можна з

⁵ Jerrold Moore. A voice in time: The Gramophone of Fred Gaisberg, 1873–1951 // The Record Collector 23 (1978/трав.) 82.

певністю твердити, що ними були Марія Михайлова (Михайлена) та Гаврило Морської (Янчевецький). Першої пісня *Хусточка* на платівці ч. 23174 (ч. м. 360z) та пісня *Віють вітри* на платівці 23175 (ч. м. 3617). Г. Морської записав тоді пісні *Садок вишневий*, ч. платівки 22050 (ч. м. 276z) і, очевидно, *Пісню Яреми* з поеми «Гайдамаки» на платівці ч. 22144 (ч. м. ?). Усі платівки цієї фірми 17 і 25-сантиметрового розміру є однобічні і мають чорні етикетки із золотими написами⁶.

Цікава ще та обставина, що на платівці під числом 22141 (ч. м. 500C) *Українську комічну пісню* виконав П. А. Гвоздецький, чи не чоловік Олександри Гвоздецької⁷.

Інша сенсаційна новина торкається славної Соломії Крушельницької. Досі було переконання, що перші записи С. Крушельницька зробила в 1902 році у Варшаві, починаючи матричними числами 398z і закінчуючи числом 404z. Але каталог Беннетта свідчить, що в той самий час із Гвоздецькою, Михайловою і Морським, С. Крушельницька в Петербурзі записала одну пісню на платівці 23377 (ч. м. 386z), назва якої *Пастораль* композитора Бізе⁸. Перед тим було згадано, що Ф. Гампе закінчив записувати в Петербурзі на матриці 25-сантиметрового розміру числом 392z, а число матриці С. Крушельницької є 386z. Подорожній розклад Ф. Гампе свідчить, що з Петербурга він поїхав зразу до Варшави, де 25-сантиметрові матриці почав числом 393z і закінчив числом 464z. Висновок такий, що перший свій запис на платівку Соломія Крушельницька зробила в Петербурзі і, вийшавши зразу до Варшави, продовжувала там записуватися із тим самим звукотехніком Ф. Гампе. За сорок років колекціонування платівок я ніколи не натрапляв на цілий запис і ніде його в інших каталогах та дисководах не бачив. Якщо ця платівка досі існує, то вона дуже рідкісна і надзвичайно цінна.

Про деталі записів О. Гвоздецької на платівки французької фірми «Pathé» в 1911 році також в Петербурзі я ніде не читав. Правдоподібно, що з платівками фірми «Pathé» звукозаписна діяльність співачки закінчилася, бо, переглядаючи в бібліотеках каталоги багатьох світових звукозаписних фірм, я ніде не зустрічав її прізвища. Якось важко повірити, щоб співачку, яка виступала на славних європейських сценах, ніхто не був зацікавлений записати. Вона в цьому не одна, бо славному тенорові, Олександрові Мішузі трапилося те саме, може ще трагічніше, бо три записи він зробив тільки тоді, коли його оперна кар'єра давно закінчилася.

⁶ John R. Bennett. A Catalogue of Vocal Recordings from the Russian Catalogues, c. 12. 112, 115.

⁷ Там само, с. 15.

⁸ Там само, с. 117. Ця платівка існує і знаходиться в Лондонському архіві EMI. Отримавши її копію запису та інформацію на етикетці, знатці недвозначно встановили, що це не є голос С. Крушельницької, а російською співачки, сопрано Єкатерини А. Орел. Отже, Беннетт у згаданому каталогі на с. 117 помилився.

Так склалися обставини і доля Олександри Гвоздецької, що її життєвий і мистецький шлях протягом більш ніж пів століття українському народові був невідомий. Затерлися на чужині сліди людини, якій на початку двадцятого століття — як свідчать відомі нам факти — стелилося славне майбутнє.

Обов'язок сучасних дослідників культурних надбань української діяспори — докласти всіх зусиль, щоб вповні розкрити життєві й мистецькі дороги призабутої нами співачки. Добре було б налагодити контакт з Об'єднанням Українців Румунії чи місцевими культурними діячами, а можливо, й нащадками О. Гвоздецької, якщо такі є.

Етнічна історія народів Європи: Збірник наукових праць, вип. 7. Київ 2000, с. 76–79.

ЩЕ ПРО ЛЕГЕНДАРНУ СОЛОМІЮ

Минулого року у «Свободі» д-р Роман Ричок спростував деякі неточності в статті Я. Стєха про славну співачку Соломію Крушельницьку. Проте і в статті Р. Ричка є деякі неточності, зокрема щодо звукозаписів Соломії Крушельницької. Цією темою я займаюся від кінця 1950-их років і можу похвалитися неабиякою колекцією її оригінальних записів на платівках. Д-р Р. Ричок пише: «Перші записи (на воскових валках) здійснено у Варшаві в 1903 році, а в 1910 році вже акустичним способом в Мілані». Насправді ж С. Крушельницька ніколи не записувалася на воскові валки, усі її оригінальні записи випущено на платівках, включно з тими, які були вперше зроблені у Варшаві, не в 1903 році, але пізньої осені 1902 звуко-техніком фірми «Грамофон» Францом Гампе. Усі десять односторонніх платівок мають розмір 25 сантиметрів. Ця фірма ніколи не робила записів на валках, бо засновник цієї фірми, німецький емігрант Еміль Берлінер, винайшов у своїй вінчестерській лабораторії в 1888 році спосіб робити записи на плоскому диску (платівці) і свій винахід запатентував. Також жодні, досі видані каталоги (Р. Бауера, Дж. Беннетта та багатьох інших), не згадують про записи Соломії Крушельницької на валках. Із десяти варшавських записів у моїй фонотеці є п'ять. Усі вони на платівках розміром 25 см.

Відомо, що всі записи на валки і платівки від кінця 19 століття і до травня 1925 року, коли вперше введено т.зв. електричний метод запису Вестінггауз, робилися акустичним або механічним способом. Отже, усі записи С. Крушельницької на платівки, крім чотирьох, зроблених співачкою у лютому 1928 року в Нью-Йорку, були зроблені тільки акустичним методом.

У кінці статті д-р Р. Ричок пише: «Варто ще відмітити, що в 1947 році (Соломії було вже 75 років) записано на магнітофонній плівці українські народні пісні. Запис зберігається у Львівському музичному інституті і при сьогоднішній техніці його можна удосконалити і видати».

Відвідуючи в 1996 році Львівський музичний інститут, я зацікавився його звукозаписним фондом. У великий кімнаті, де було багато старої електронної апаратури, я бачив полиці зі сотнями довгограйних платівок, магнітофонні стрічки й досить велику картотеку. Проте найбільший скарб я знайшов у шафі в коридорі, де в дуже ідеальних умовах зберігання було близько 500 воскових валків, записаних на фонографі на початку двадцятого

століття відомим етнографом і науковцем Осипом Роздольським. Вони ще чекають на розшифрування і вивчення.

Але повернемось до магнітофонних записів С. Крушельницької. В інституті мені дали магнітофонну стрічку зі списком виконаних нею пісень. Прослухавши цілу стрічку, я попросив зробити мені копію. Записи зроблено між 8 і 16 квітня 1951 року.

Про записи співачки із 1947 року, як пригадую, не було мови. Список налічує 20 творів Штогаренка, Ревуцького, Людкевича, Ярославенка, Лисенка, Павлюченка, Дрималика, Лятошинського, Колесси, Солтиса, Гнатюка, Січинського й Сімовича.

Щодо компакт-диску С. Крушельницької, який в 1996 році в Англії випустила фірма «Pearl» та інформації в брошуру, написаній Дж. Стіном, то про це найкраще може розповісти Роман Савицький, який листувався з ним щодо цієї справи. Між іншим, у цій брошуру чотири варшавські записи співачки теж позначено 1902 роком.

**Архівні записи С. Крушельницької записано на магнітофон
«Дніпро 1» 8-16 квіт. 1951, переписано та відкориговано 16 лют. 1971
концертмейстер Б. Дрималик**

Обробки народних пісень

1. Закувала зозуленька (Штогаренко)
2. Червона ружа трояка (Ревуцький)
3. Ой, попід гай зелененський (Ревуцький)
4. Про ніжененьки (Людкевич)
5. Гей, у полі (Ярославенко)
6. Про Кармелюка (Лисенко)
7. Де ти ідеши (Павлюченко)
8. Зажурилась бідна дівчинонька (Людкевич)
9. Ой, зацвіла черемшина зрисна (Дрималик)
10. Ой, гиля, білі гуси (Солтис)
11. Ой, зацвіла червона калина (Лятошинський)
12. Ой, є у лузі калина (Колесса)
13. Родимий краю (Гнатюк)
14. Ой, летіла зозуленька (Січинський)
15. Перепеличен'ка овдовіла» (Лятошинський)
16. Ой, там на горі (Ярославенко)
17. Вівці мої, вівці (Сімович)
18. Катерино, засвіти-но (Сімович)
19. Зозуленька кука (Колесса)
20. Ой, чия ж ти, дівчино. (Штогаренко)

ДИСКОГРАФІЯ ТВОРІВ МИХАЙЛА ГАЙВОРОНСЬКОГО

Матеріял поділено на вісім частин за жанрами. Зазначимо, що не всі платівки пропонують твори М. Гайворонського в їх оригінальному звучанні. Як це часто буває в індустрії звукозапису, деякі випуски включали також пізніші переробки чи транскрипції творів М. Гайворонського на інші склади виконавців, роботи інших авторів.

При описах платівок зазначаємо фірму випуску, технічні відомості, швидкість, стерео (давніші монозаписи не позначені «моно»), вимір у дюймах (12 дюймів дорівнює 30 см), країна випуску, дата (якщо встановлено). Позначення «ст. 1-3» вказує на першу сторону диска, третій вріз, чи твір.

Категорії звукозаписів

- А. Пісні воєнного періоду (стрілецькі) для хору
- Б. Самостійні твори для хору
- В. Обробки народних пісень для хору
- Г. Інші ансамблі
- Г. Романси (солоспіви)
- Д. Обробки народних пісень для голосу соло
- Е. Релігійні твори для хору
- Є. Інструментальні твори

А.

Вилітали сизі орли, обр. М. Гайворонського. Укр. Нац. Хор «Кобзар», дир. В. Божик в Лос-Анджелесі (Каліфорнія), ф-но Леся Вахнянин-Куриленко; стерео КС-2001; 33 1/3; 12"; ст. 1-2 (США).

За рідний край, муз. М. Гайворонського, сл. Р. Купчинського. Хор «Сурма» 360-го укр. відділу Канадського Легіону в Торонто, дир. Ю. Головко; LP «London Records» MLP 10007; 33 1/3; 12"; ст. 1-1.

За рідний край; Коли ви вмирали, муз. М. Гайворонського, сл. Р. Купчинського. Хор «Прометей» (Торонто), дир. В. Кардаш, ф-но Надія Сєреда-Брехун; Тов. Кол. Вояків УПА; SUM 7-UPA 2; стерео; 33 1/3; 12"; ст. 1-2, 4; 1983 (Canada).

Живи, Україно, муз. М. Гайворонського, сл. О. Олеся. Капела Бандуристів ім. Т. Шевченка, дир. Петро Потапенко; LP stereo №6 (15) 822-U-5073, 12"; ст. 1-4 (США).

Живи, Україно, муз. М. Гайворонського. Чол. хор «Дніпро» (Едмонтон, Канада), дир. Роман Солтикович; LS 10101; 12"; ст. 1-1.

М. Гайворонський — Л. Ревуцький. *Іхав козак на війнонъку* (сл. Р. Купчинського). Іван Козловський (тенор). Хор і орк. Московської філармонії, дир. Л. Штайнберг; 78 об./хв; ССРР; ч. 10674 (амер. копія «Argee Records»; 78 об./хв; 2520 В).

Іхав стрілець на війнонъку, муз. М. Гайворонського, (сл. УСС). Капела Бандуристів ім. Т. Шевченка (Детройт), дир. Г. Китастий, солісти П. Писаренко (тенор), М. Мінський (баритон); Ukr. Bandurist Chorus, Album, №16 822U-5074, 5; 33 1/3; stereo; 12"; ст. 1-4; також касета з концерту в Торонто (25 трав. 1975), сол. П. Писаренко та М. Мінський; також касета № 8 з Чорноморського турне 1995 р., сол. П. Писаренко, І. Кушнір.

Іхав стрілець на війнонъку, муз. М. Гайворонського. Ансамбль пісні і танцю Збройних сил України; авдіокасета ЦТРС МО України, Б 6 (1996).

Коли ви вмирали; Стрілецьким шляхом, муз. М. Гайворонського, сл. М. Курпаха. Хор «Бурлака» (Торонто), дир. О. Хміль, ф-но М. Бубна; авдіокасета CHRS – 1129; ст. 1-2, 3 (Канада).

Стрілецьким шляхом (в'язанка стрілецьких пісень), муз. М. Гайворонського. Хор «Думка», дир. О. Микитюк; «Арка», Н. Й. 526A В; 78 об./хв; 10" (США).

Б.

Гимн Українського Народного Союзу, муз. М. Гайворонського, сл. Ст. Мусійчука. Хор Українських Диригентів, дир. М. Гайворонський; «Okeh» 15600; 10"; 78 об./хв (1929, США).

Журавлі, муз. М. Гайворонського, сл. Б. Лепкого, мел. Л. Лепкого. Укр. хор, дир. Д. Котко; «Parlophon» 44039; 78 об./хв; 10"; польськ. кат. 1931. *Ой, казала завірюсі*, сл. Ф. Р. Дитячий хор м. Торонто під кер. О. Глібович, сол. Роксоляна Росляк (сопрано); «Арка» (Торонто); 33 1/3; 12"; LP RR22 (поч. 1960-х рр.).

Ой, нагнувся дуб високий, муз. М. Гайворонського (сл. М. Голубця). Хор «Думка» (Н. Й.), дир. Л. Крушельницький, О. Микитюк, сол. В. Баранський (бас); «Arca Records» 819, N. Y. LP; 12"; ст. 1-5 (запис у Нью-Йорку 1959 р.). *Ой, нагнувся дуб високий*, муз. М. Гайворонського. Візантійський хор з Утрехту (Голландія), дир. М. Антонович; ICD 130154; 33 1/3; 12"; RCA, «Disel», S. A. (Бельгія); ст. 2-7 (бл. 1959 р.).

В.

Боже, на землю. Мішаний хор ім. Митр. А. Шептицького, дир. Р. Левицький, сол. О. Богачевський (тенор); 846В.

На Рождество, обр. В. Божика. Капела бандуристів ім. Шевченка, дир. В. Божик, сол. Ігор Зайферт (тенор); Капела бандуристів ім. Шевченка; 78 об./хв; 10"; 8689 (бл. 1952 р., США).

На Рождество; Ой, там за двором, муз. М. Гайворонського. Дівочий хор «Веснівка» (дир. Галина Квітка-Кондрацька) у супров. оркестру (дир. Е. Робертсон); «Yevshan» Stereo 1022; 33 1/3; 12"; ст. 1 2, ст. 2 10 (Торонто).

Ой, зайшли (лемківська коляда). Мішаний хор ім. Митр. А. Шептицького, дир. Р. Левицький, сол. О. Пастернак (сопрано); «Арка» (Нью-Йорк); стерео; 33 1/3; 12"; 846A (поч. 1960-х рр.).

Ой лелє, лелє, муз. М. Гайворонського. Вокальний анс. «Черемшина» (Монреаль); Radio Canada International RCI 530 та «Yevshan Records» YFP 1016 (обидві — 1981); 33 1/3; 12"; ст. 2 6.

Ходить гарбuz по городу. Дитячий хор м. Торонто під кер. О. Глібович, сол. Гр. Ярошевич, Н. Лисанюк, ф-но А. Ярошевич; «Арка» (м. Торонто); 33 1/3; 12"; LP RR22.

Шумить, гуде дібровонька (історична). Український мішаний хор, дир. О. Кошиць; «Сонарт»; 78 об./хв; 10"; 107 A; запис і випуск Нью-Йорк, 1943; пізніша копія на довгограйній платівці «Сонарт».

Шумить, гуде дібровонька, муз. М. Гайворонського. Український Му-жеський Хор, дир. В. Богонос (Вінніпег, Канада); альбомом з двох платівок; 78 об./хв; 10".

Г.

Іхав стрілець, муз. М. Гайворонського, сл. УСС. Мішаний квартет з бандурами: Г. Хамула (сопрано), І. Кононів (альт), В. Юркевич (тенор), Р. Левицький (бас); «Арка», Н. Й.; 514-B; 78 об./хв; 10", а також «Arca Records», N. Y.; 836; 33 1/3; 12"; ст. 1 6.

Ходить гарбuz по городу, муз. М. Гайворонського. Солісти Гр. Ярошевич, Н. Лисанюк та М. Кравців-Барабаш (ф-но); «Rusalka Records» LP RR22 Canada; 33 1/3; 12"; ст. 1-3.

Г.

Дума (Із-за Чорного моря), муз. І. Соневицького за М. Гайворонським. Вол. Тисовський (бас) та Ансамбль молодих бандуристів, кер. Г. Т. Китастий; «Муза»; 33 1/3, стерео; 12"; ст. 2 3 (Запис бл. 1970 р., США).

Дума, муз. М. Гайворонського. Йосип Гошуляк (бас) та Лео Баркін (ф-но); «RCA Victor» T 55818 9; Toronto, Canada; 33 1/3; 12"; ст. 1-3; (запис 1967 р.).

За рідний край; Ой, нагнувся дуб високий; Накрила нічка, муз. М. Гайворонського Віденський Симфонічний оркестр, дир. А. Гнатишін, сол. Михайло Мінський (баритон); «Rusalka Records», ME 1213 1, Richmond B. C. (Canada); стерео 33 1/3; ст. 1-5, 2-3, 4.

Іхав козак на війнонку, муз. М. Гайворонського. Б. Гмиря з Квартетом укр. бандуристів; «Rusalka Records» LP RR12 (Canada), 12"; 33 1/3; ст. 2-4.

Ой, нагнувся дуб високий (сл. Миколи Голубця). Гліб Шандровський (бас) і ф-но. «Cook Records»; 33 1/3; 12"; CO 1289 (запис 1940-х рр., США?).

Ой, нагнувся дуб високий. Теодор Терен (баритон) та Леся Вахнянин (ф-но); «Сурма» (Нью-Йорк); 78 об./хв; 10"; 4В (запис 1955 р.).

Синя чічка (сл. В. Бобинського). Вик. і вип. як вище. 4А.

Ой, нагнувся дуб високий, муз. М. Гайворонського, обр. Б. Веселовського. Василь Тисяк (тенор) та Б. Весоловський (ф-но); «Arka Records», Toronto, Canada 133-B (PR 1599); 78 об./хв; 10".

Ой, нагнувся дуб високий, муз. М. Гайворонського. Євгенія Зарицька (меццо-сопрано) у супров. орк., дир. Жак Беласко (США); «Urania» UX 137, «Urania» US 5137; стерео (США); 33 1/3; 12"; ст. 1-5 (Запис у Нью-Йорку 1959 р.).

Ой, нагнувся дуб високий, обр. А. Кос-Анатольського. Ансамбль скрипалів Одеської школи ім. П. С. Столярського, соліст А. Бойко (баритон), кер. Л. Мордкович. Авторська платівка Кос-Анатольського. «Мелодия»; 33 1/3; 12"; Д 030147 (вип. перед 1980 р.); ст. 1-2.

Питаеться вітер смерті, муз. М. Гайворонського, сл. Ю. Шкрумеляка. Степан Степан (баритон) та орк. нар. інструментів; «Гал Рекордс» 037 (Львів 1997); авдіокасета; ст. 1-3.

Синя чічка, муз. М. Гайворонського, сл. В. Бобинського, доповн. Л. Лепким та М. Гайворонським. Алісія Андреадіс (меццо-сопрано); «Arka Records»; стерео 41775 (USA); 33 1/3; 12"; ст. 2-3.

Синя чічка, муз. М. Гайворонського. Тамара Лихолай (сопрано) та Северин Сапрун (ф-но); «RCA Victor» (Argentina), P-1648-A; 78 об./хв; 10" (початок 1950-х рр.).

Синя чічка, муз. М. Гайворонського. Петро Черняк (тенор) та Іраїда Черняк (ф-но); «Astro Custom Records» 8204 (Canada); 33 1/3; 12"; ст. 2-6.

Синя чічка, муз. М. Гайворонського. Василь Тисяк (тенор) та Б. Весоловський (ф-но); «Arka Records» (Toronto, Canada); 133 A (PR 1598); 78 об./хв; 10".

Синя чічка, муз. М. Гайворонського в обр. І. Задорожного. Іван Рудавський (баритон) та Ігор Білогруд (ф-но); «SWS Records», «Des plaines»; стерео; 33 1/3; 12"; ст. 2-6 (1975).

Д.

Із-за Чорного моря (історична), муз. М. Гайворонського. Мих. Мінський (баритон); «Арка», Н-Й.; 600B; 78 об./хв; 10".

Нема в світі, муз. М. Гайворонського. В. Луців (тенор), ф-но Марсель Лорбер; «Rusalka Records» LPRR30 (Canada); 33 1/3; 12"; ст. 2-6.

Ой, козаче мій. Ігор Зайферт (тенор) та Люба Слюзар (ф-но); 78 об./хв; короткограйна, назву канадської фірми не встановлено.

Ой, казала мати, муз. М. Гайворонського. Василь Тисяк (тенор) та Б. Весоловський (ф-но); «Arka Records» (Toronto, Canada); 134-B (PR1617); 78 об./хв; 10".

Через річку гребелька, обр. муз. М. Гайворонського. Мирослава Брезден (сопр.) та Ірина Решетилович (ф-но); MB-7349; 33 1/3; 12"; ст. 2-3.

Чи ти прийдеши, муз. М. Гайворонського. Ольга Лепкова-Ястремська (меццо-сопрано) та Ілейн Пенн (ф-но); «Dolia Records», D R.1; 33 1/3; 12"; ст. 1-7.

Шумить, гуде дібровонька, муз. М. Гайворонського. Теодор Свистун (тенор) у супров. орк. «Columbia» 27274 F; 10"; 78 об./хв; (1931).

Е.

Великодня кантата; Божая Матір, муз. М. Гайворонського. Капела студентів Колегії Св. Володимира, дир. Й. Дудич (Вінніпег, Канада); стерео SVC 81 (1981); 33 1/3; 12"; ст. 1-7, 2-3.

Молитва, муз. М. Гайворонського. Мішаний хор Католицької Церкви св. Миколая в Чикаго, дир. М. Федорів; LPN 9684; 33 1/3; 12"; S II, ст. 12.

Є.

Думка, муз. М. Гайворонського. Євген Гратович (скрипка) та Сільвія Голмон (ф-но); авдіокасета «Євшан» CYFP 1064; стерео; 1989; ст. 1-3 (Канада).

Їхав стрілець на війнонъку, муз. М. Гайворонського. Орк. Нац. Гвардії та Київськ. Арм. Дух. Орк., дир. Анатолій Молотай; авдіокасета «Aron» 2697; ст. 1-4 (США).

Їхав козак на війнонъку, муз. М. Гайворонського. Струнний Ансамбль Одум у (Чикаго); ERK-0549-01; 33 1/3; 12"; ст. 1-4 (1978).

Сонатіна G-dur. Богдан Марків (скрипка) та Юрій Цибрівський (ф-но). Магнітна стрічка, 6 мм; запис з концерту Р. Савицького, мол. (Нью-Йорк, 11 квітня 1965); 19 см/сек.

Звукозаписна діяльність Михайла Гайворонського — диригента

Український хор (Нью-Йорк)

W81856-C	Чорна хмара	«Okeh»	відкинено
W81857-C	Закурилась доріженька	«Okeh»	відкинено

Нью-Йорк, 22 лист. 1927

Хор ім. Леонтовича при Українському Робітничому Клубі в Нью-Йорку

W81928-A	Сміло брати	«Okeh»	15555
		«Columbia»	15555-у, 27332-F

W81929-A	<i>Ой, за гори чорна хмара</i>	«Okeh» «Columbia»	15555 15555-y, 27332-F
		Нью-Йорк, 8 груд. 1927	

Хор Українських Диригентів

W403073-B	<i>Гимн Українського</i>	«Okeh»	15600
	<i>Народного Союзу</i>	«Okeh»	15600
W403074-B	<i>За Україну</i>	«Okeh»	15600

Нью-Йорк, 16 жовт. 1929

Василь Витвицький. *Михайло Гайворонський: Життя і творчість.*
Львів 2001, с. 165–169.

ІВАН ЖАДАН БУВ ВИДАТНИМ СПІВАКОМ, АЛЕ ЧИ УКРАЇНСЬКИМ?

Видатним українським співаком називають у пресі Івана Жадана, колишнього соліста Великого театру в Москві (з 1927 по 1941 рік), також «українським співаком», «українським артистом» та «відомим українським співаком». Чи українське походження мистця обов'язково визначає його український світогляд?

Погляньмо лише на мистецький шлях співака. У грудні 1941 року І. Жадан та кілька інших співаків перебралися на німецьку сторону на фронті під Москвою. У нацистській Німеччині він, як ніхто інший із співаків Східної Європи, досить широко записувався на платівки у фірмі «Polydor». Репертуар записів співака складався майже виключно з російської музики, кількох італійських оперних арій та десяткох українських пісень, дві з яких створено спільно з хором армії генерала Власова в листопаді 1944 року у Празі, під час святкувань річниці створення Комітету визволення народів Росії.

Як відомо, після війни в таборах українських переселенців в Німеччині відроджувалося культурно-мистецьке життя, в якому чільне місце посідали хори, співаки та актори театру. Івана Жадана серед них не було. Він виїхав з Німеччини до США у 1948 році, на українських імпрезах в США ніколи не виступав, був міцно пов'язаний з російською громадою.

Одружившись у 1951 році з американкою Доріс Клейбау, він перебрався у Флориду, а пізніше — на Вірджинські острови, де помер у лютому 1995 року на 95-му році життя. «Енциклопедія України» його не згадує. У книзі мистців і діячів української культури, учасників першої зустрічі українських мистців Америки і Канади з громадянством у липні 1954 року імені Івана Жадана і його фото немає.

Перший компакт-диск Івана Жадана, який з'явився на ринку через три роки після проголошення незалежності України, має назву: «Іван Жадан — великий російський тенор століття».

У 1997 році в Києві видано єдину такого типу книжку «Словник співаків України» Івана Лисенка, відомого дослідника історії української музики та її виконавців. У ній під гаслом «Жадан Іван Данилович» написано, що він «російський оперний і концертно-камерний співак».

Дві книжки про співака написала і видала його дружина Доріс Жадан. Перша — «23 великі моменти в чудовому житті Івана Жадана» вийшла у

1995 році, а другу — «Кличка — Свобода» — видано 2002 року. В обох підкреслюється приналежність співака до російської нації, культури, мистецтва, духовності та звичаїв. У книжках є уривки, де І. Жадан співає українських пісень, головно молитву із «Запорожця за Дунаєм», варить українські страви, фотографується у вишиваній сорочці. Ці дві книжки позначені любов'ю і пошаною у подружжі, релігійністю, спільністю інтересів. Проте на схилі свого життя, у 1992 році, Іван Жадан забажав повернутися і попрощатися тільки зі своєю духовною батьківщиною — Москвою і Петербургом.

Дехто може заперечити, що І. Жадан записав десять українських пісень на платівки, що він мав сантимент до українства. На це можна відповісти, що росіяни Ф. Шаляпін і А. Нежданова, єврей О. Каміонський і багато інших співаків записували на платівки український репертуар, але завжди залишалися росіянами чи єреями.

Тенор Великого театру Іван Жадан у кінці 1920-их і на початку 1930-их років зробив 23 записи на платівки російських оперних арій та пісень російських композиторів, але жодної української, тоді, як його колега в тому ж самому театрі Іван Козловський зробив 13 записів у 1935–1937 роках, з яких 6 пісень — українські, решта — російські та німецькі. Нам, українцям, потрібно пишатися нашими визначними особистостями, щоб показати світові, що і ми — славний і талановитий народ, щоб і самим позбутися почуття меншовартості. Проте нехай кожна людина залишається тим, ким вона себе відчуває, незалежно від того, де вона народилася.

Шануймо її вільний вибір, з яким народом вона себе духовно і культурно єднає, чим пишеться і живе. Не робім того, що роблять російські шовіністи, вириваючи від нас визначні історичні постаті, письменників, художників, композиторів, винахідників, науковців, полководців, співаків, мистців сцени та багатьох інших.

Івана Жадана треба уважати визначним російським тенором двадцятого століття, народженим в Україні. Ми можемо пишатися тим, що саме українська земля дала світові таких визначних людей як тенор Іван Жадан, піяніст Володимир Горовіц, скрипаль І. Штерн і багатьох інших.

Свобода (2002/17) 26 квіт.

ЛЬВІВСЬКІ ЗВУКОЗАПИСИ ФІРМИ «ГРАМОФОН», 1902–1914

Звукозаписна діяльність американської фірми «Gramophon» в Європі почалася в 1897 році, коли славний винахідник і основоположник фірми Еміль Берлінер відправив своїх співробітників із Вашингтона до Лондона. На континенті та діяльність почалася 1899 року, коли вперше два близькі співробітники Е.Берлінера, звукотехніки Фред Гайсберг та Вільям Сінклер Дарбі, почали роз'їжджати по столицях європейських країн, записуючи визначних тоді співаків Німеччини, Австрії, Росії та інших країн. За короткий час вони об'їхали десятки міст європейського континенту. Записані матриці вони висилали до Ганновера в Німеччині, де на фабриці з них штампували платівки, спочатку під назвою «Emil Berliners Gramophone», а пізніше просто тільки «Gramophone».

Отже, у 1902 році, вже по четвертих відвідинах Вільям Дарбі прямує до Будапешта, звідтіля до Бухареста і нарешті десь наприкінці літа зупиняється у Львові, який чомусь з усіх інших українських міст, найбільш притягав фірму «Gramophon».

У рукописі переривчастого щоденника В. С. Дарбі немає відомостей про його перебування у Львові, але опубліковані документи фірми кидають деяке світло на львівські записи відомого техніка. Ці документи свідчать, що він записав на семидюймові матриці тридцять сім виконань, позначеніх порядковими числами від 2677 до 2713 та великою літерою «В», а також тридцять шість десятидюймових матриць, позначеніх порядковими числами від 1195 до 1220 малого літерою «х» в суфіксі¹. Чи з усіх матриць вироблено платівки — невідомо, бо нижчеподаний їх перелік значно коротший від переліку зроблених матриць. Можливо також, що використані джерела не подають повного списку через брак відповідної документації. Те саме стосується й інших експедицій. У доступних джерелах особливо помітно відсутність записів хорових колективів, церковної музики та інших записів.

¹ John Perkins, Alan Kelly, John Ward. On Gramophone Company Matrix Numbers (1898 to 1921) // *The Record Collector* 23 (Ipswich, England 1976/трав.) 79.

Львівські записи 1902 року, звукотехнік Вільям Сінклер Дарбі

число матриці, розмір	число платівки	виконавець, назва пісні, композитор
1195x 10"	23160	Іrena Богус, сопрано ²
1196x 10"	23161	Арія з «Гальки» (Монюшко)
1197x 10"	23162	Арія — 1-ий акт з «Богеми» (Пуччині)
1198x 10"	23163	Стара пісня (Кронберг)
1217x 10"	23164	Арія з «Паяців» (Леонкавалло)
? 7"	23243	Чорна сукня (Зеленський)
? 7"	23244	Софія (Невядомський)
? 7"	23245	Чорна сукня (Зеленський)
? 7"	23246	Арія з «Травіяти» (Верді)
? 7"	23247	Люблю мужчин (Галь)
? 7"	23248	Vorrei morir (Тості)
? 7"	23249	Арія з 3-го акту «Богеми» (Пуччині)
1218x 10"	24076	Надобраніч (Нюгавзер)
		Дует з 1-го акту «Травіяти», з Владзімежом Малавським (Верді)
		Теодор Борковські, баритон ³
1209x 10"	22002	Місячна ніч (Невядомський)
1210x 10"	22003	O Du mein golder Abendstern з «Тангойзера» (Вагнер)
1211x 10"	22004	Коли б я був молодшим (Галь)
2700B 7"	22922	Самотній (Кощат)
2701B 7"	22923	Краков'як
2702B 7".	22931	Краков'як (Недзельський)
		Владзімеж Малавський
1212x 10"	22005	Станіслав (Носковський)
1213x 10"	22006	Коли б я був молодшим (Галь)
1219x 10"	22009	Vorrei morir (Тості)
1220x 10"	22010	Ти така вродлива (Кампанья)
1221x 10"	22011	Арія з 2-го акту «Манру» (Падеревський)
		Ванда Електровіч
1215x 10"	22008	Експромт (Шуберт)
		Стелькович ⁴
1214x 10"	22007	Талмудист іде в армію

² John R. Bennett. A Catalogue of Vocal Recordings from the Russian Catalogues of the Gramophone Company, Limited / Obshchestvo Gramophon s Ogr. Otv. (1899–1915) [=Voices of the Past, т. 2]. Oakwood Press 1977, с. 112, 114, 154.

³ Там само, с. 11, 32, 33.

⁴ Там само, с. 11.

Наступна експедиція фірми «Gramophone» до Львова була в 1904 році, правдоподібно, у червні, коли інший відомий звукотехнік цієї фірми Вілл Гайсберг, брат Фреда, по дорозі з Константинополя завітав у місто. Реєстр показує, що він записав тоді тридцять вісім матриць для 7-дюймових платівок від числа 428 до 465, які в супіксі мали малу літеру *d*, та дев'ятнадцять матриць для 10-дюймових платівок з позначкою малої літери *e* в супіксі від числа 701 до 719.

Трохи пізніше, повертаючись із Вроцлава, Вілл Гайсберг знову зупиняється у Львові, записуючи цим разом шістдесят дві матриці тільки для 10-дюймових платівок від числа 951 до 1012 з літерою *e* в супіксі⁵.

Тут цікаво зазначити, що обидва рази він уперше записує значну кількість українських співаків. Інших виконавців джерела не вказують.

Львівські записи 1904 року, звукотехнік Вілл Гайсберг

число матриці, розмір	число платівки	виконавець, назва пісні, композитор
452d, 7"	23565	Ганна Крушельницька, сопрано (1877–1965) ⁶
451d, 7"	23566	<i>Ой, місяцю, місяченку</i>
701e, 10"	2-23005	<i>З моого тяжкого суму</i> (Лисенко)
1003e, 10"	2-23029	<i>Широкий лист на дубочку</i>
1004e, 10"	2-23031	<i>Коли б мені мати намисто</i>
		<i>Не видавай мене замуж</i> (Нижанківський)
		Михайло Волошин, тенор 1878–1943 ⁷
702e, 10"	2-22812	<i>Помарніла наша доля</i>
703e, 10"	2-22818	<i>Минули літа молодії</i>
1005e, 10"	2-22819	<i>Веснівка</i>
		Олександр Нижанковський, бас ⁸
435d, 7"	2-22172	<i>Сумно, марно по долині</i> , укр. пісня
436d, 7"	2-22173	Арія Іхав козак за Дунай із опери «Запорожець за Дунаєм» (Гулак-Артемовський)
437d, 7"	2-22174	<i>Кажуть люде, щом щаслива</i> , укр. пісня
433d, 7"	2-22175	<i>Aх, зійди до гондоли — «Баркарола»</i> (Галь) (польською)

⁵ John Perkins, Alan Kelly, John Ward. On Gramophone Company Matrix Numbers, c. 76.

⁶ John R. Bennett. A Catalogue of Vocal Recordings, c. 122, 124.

⁷ Там само, с. 54.

⁸ Там само, с. 38, 50–51, 53, 54.

число матриці, розмір	число платівки	виконавець, назва пісні, композитор
986e, 10"	2-22666	<i>Куплет про львівських батярів</i> (польською)
965e, 10"	2-22667	<i>Чи прийде вона?</i> (польською)
985e, 10"	2-22688	Арія з опери «Марта» (Флотов) (польською)
964e, 10"	2-22690	<i>Коли б я знав</i> (Козлов) (польською)
966e, 10"	2-22702	Арія Сколуба із опери «Страшний двір» (Монюшко) (польською)
967e, 10"	2-22703	<i>Джулія</i> (Денца) (польською)
986e, 10"	2-22704	<i>Ви, хто милосердні</i> з опери «Жидівка» (Галеві) (польською)
987e, 10"	2-22771	<i>Vorrei morir</i> (Тості) (польською)
968e, 10"	2-22772	<i>Гей, на горі, там женці жнутъ</i>
969e, 10"	2-22773	<i>Родимий краю, село родиме</i> (Матюк)
970e, 10"	2-22797	<i>Там, де Чорногора</i>
971e, 10"	2-22806	<i>Верховино, світку ти наш</i>
972e, 10"	2-22807	<i>Віють вітри, віють буйні</i>
973e, 10"	2-22813	<i>Як ніч мя покриє</i>
974e, 10"	2-22816	<i>Ой, місяцю, місяченьку</i>

1906 рік відзначається тим, що замість двох вashingtonців — Вільяма Дарбі та Вілла Гайсберга — на львівській звукозаписній сцені з'являються два німці, правдоподібно родичі Франц і Макс Гампе, наступна генерація вже вишколених в європейській чи німецькій філії фірми «Gramophone» звукотехніків. З них найбільш продуктивним був Франц, який у червні цього року записує на 7-дюймових матрицях з позначкою малої літери к в суфіксі від числа 2564 до 2579 та для 10-дюймових платівок на матрицях від числа 3886 до 4008 з позначкою літери L⁹. На жаль, доступні мені джерела наводять тільки незначну кількість зроблених записів.

Львівські записи 1906 року, звукотехнік Франц Гампе

число матриці, розмір	число платівки	виконавець, назва пісні, композитор
3902L, 10"	2-22924	Леон Рехенські, комік ¹⁰ <i>Я єврейський адвокат з «Rastelbinder»</i> (Легар)

⁹ John Perkins, Alan Kelly, John Ward. On Gramophone Company Matrix Numbers, c. 83–84, 87.

¹⁰ John R. Bennett. A Catalogue of Vocal Recordings, c. 56–58.

число матриці, розмір	число платівки	виконавець, назва пісні, композитор
3896L, 10"	2-22925	Куплет «Офе, офе» (Лоренс)
3897L, 10"	2-22987	<i>Любовна пристрастъ</i> (Комзак)
3903L, 10"	2-22994	<i>Це найбільша філософія</i> (Друцяж)
3904L, 10"	2-22995	<i>Винаходи Едісона</i>
3935L, 10"	2-22996	<i>Варшав'янка</i> (Делавінь)
3937L, 10"	2-22997	<i>Бій під Гроховим</i>

У двох досі цитованих джерелах виникають розбіжності щодо львівських записів Ф. Гампе в 1907 та 1908 роках. Перкінс, Келлі та Ворд наводять матричні записи від чисел 6026L до 6213L для 10-дюймових платівок під 1907 роком, а друге джерело Беннетта частину тих матриць датує жовтнем 1908 року. Інших опублікованих джерел, які навели б ясність в цій розбіжності, досі немає, тому наступний список позначений 1907–1908 роками.

Львівські записи 1907–1908 років, звукотехнік Франц Гампе

число матриці, розмір	число платівки	виконавець, назва пісні, композитор
6157L, 10"	3-22636	Адам Людвіг, бас ¹¹
6160L, 10"	3-22637	Арія «Verbum mobile» (Монюшко)
6163L, 10"	3-22638	<i>Як приемно це повинно бути</i>
6164L, 10"	3-22639	<i>Поляки разом!</i>
6157L?, 10"	3-22640	<i>Полотно</i>
?	3-22641	<i>Пісня про Жукніце</i>
?	24468	<i>Варшав'янка</i>
		Дует з «Паяців», з Вандою Гендрихувною, груд. 1907 (Леонкавало)
		Кароліна Клішевська, сопрано ¹²
6148L, 10"	2-23185	<i>Пісня веселки, I</i>
6149L, 10"	2-23186	<i>Пісня веселки, II</i>
6176L, 10"	2-23187	<i>Він і я, I</i>
?	2-23188	<i>Kacika firzy stolika</i> (Romana)
6150 ^{1/2} L, 10"	2-23193	<i>Не можу втриматись від сміху,</i> <i>«Гейша»</i>
?	2-23194	<i>Він і я, II</i>
6144L, 10"	2-23274	<i>Амурці, 1 жовт. 1908</i>

¹¹ Там само, с. 62, 164.

¹² Там само, с. 129–131.

число матриці, розмір	число платівки	виконавець, назва пісні, композитор
6145L, 10"	2-23275	<i>В березневу ніч</i> , 1 жовт. 1908
6146L, 10"	2-23276	<i>Які мужчини дурні</i> , 1 жовт. 1908
6147 L, 10"	2-23277	<i>Ociuprinke znaczy mało, krotko</i> , 1 жовт. 1908
6150L, 10"	2-23285	<i>Куплети</i> , «Гейша» (Джонс), 1 жовт. 1908
		Марія Мокрицька, сопрано¹³
6206L, 10"	2-23279	Арія з «Тоски» (Пуччині), 1 жовт. 1908
6204L, 10"	2-23195	Арія з «Verbum mobile» (Монюшко), 1 жовт. 1908
?	2-23196	Арія з «Гальки» (Монюшко), 1 жовт. 1908
		Ванда Гендрихувна, сопрано¹⁴
6169L, 10"	2-23191	<i>Смутно</i>
?	2-23192	<i>Янко, відчини</i> (Невядомський)
6171L, 10"	2-23278	<i>Пісня жайворонка</i> , 1 жовт. 1908
6172L, 10"	2-23280	<i>Tu i я</i> , 1 жовт. 1908
6173L, 10"	2-23281	<i>Моя ідилія</i> , 1 жовт. 1908
6166L, 10"	2-23282	<i>Тепер я іду спати</i> , 1 жовт. 1908
6174L, 10"	2-23283	<i>Дудар</i> , 1 жовт. 1908
6168L, 10"	2-23284	<i>Вернись</i> , 1 жовт. 1908
6183L, 10"	2-23286	<i>Пряля</i> , 1 жовт. 1908
		Філомена Лопатинська, сопрано¹⁵
6178L, 10"	2-23287	Арія з «Веселої Вдови» (Легар), 20 квіт. 1908
6179L, 10"	2-23288	Арія з «Гальки» (Монюшко), 20 квіт. 1908
6208L , 10"	2-23289	Пісня Валії з «Веселої вдови» (Легар), 1 жовт. 1908
		Марсель Ейлі Савільський, тенор
5240L, 10"	Victor 65710-B	<i>У сусіда хата біла</i> , 1907

На підставі цитованих уже джерел, інший звукотехнік — здається, родич Франца — Макс Гампе працював у Львові в 1907, 1908 та 1909 роках.

Укінці 1907 року він записав на 10-дюймові платівки від матричного числа 3436 до 3497 з малою літерою *r* в суфіксі, і на 12-дюймові платівки на матрицях від 300 до 309 з літерою *s* в суфіксі. На превеликий жаль, з того періоду відомі тільки кілька матричних чисел вже на копіях американської фірми «Victor», з якою фірма «Gramophone» мала контракт на копіювання.

¹³ Там само, с. 131.

¹⁴ Там само, с. 129, 131–132.

¹⁵ Там само, с. 132.

Перкінс, Келлі та Ворд пишуть, що в 1908 році Макс Гампе зробив записи на матрицях від 4673 до 4740 для 10-дюймових платівок також із позначкою малої літери г в суфіксі, проте каталог Беннетта не подає жодної платівки з такими матричними числами¹⁶.

Тому почну із списку записів Макса Гампе — з копій на платівках американської фірми «Victor» на яких є вибиті матричні числа оригінального запису, деякі з яких є в моєму звукоархіві. Числа оригінальних платівок «Gramophone» мені не відомі.

Львівські записи 1907 року, звукотехнік Макс Гампе

число матриці, розмір	число платівки	виконавець, назва пісні, композитор
3460r, 10"	65197-В	<i>Вилітали орли; Коли б мені; Ой, шумить;</i> вик. тенор В. Петрович-Сеник з орк.
3461r, 10"	65201-А	<i>Гей, Наталко, не дрочися; Де згода в сімействі;</i> вик. В.Кравчук-Петрови- чева, К.Рубчакова, Ів. Рубчак з орк.
3471r, 10"	65197-А	<i>Ой, ішов я вулицею,</i> вик. тенор В. Пет- рович з хором та орк.
3473r, 10"	65201-В	<i>Ой, сяду я в понеділок,</i> мішаний хор з орк.

Львівські записи 1909 року, звукотехнік Макс Гампе

число матриці, розмір	число платівки	виконавець, назва пісні, композитор
5640r, 10"	2-23384	<i>Ірена Богус, сопрано¹⁷</i> Арія з опери «Мадам Батерфляй» (Пуччині)
5642r, 10"	2-23385	Арія з опери «Манон» (Масне)
5643r, 10"	2-23386	<i>Дівоче бажання</i> (Монюшко)
5639r, 10"	2-24054	Дует з опери «Мадам Батерфляй», з тенором Тадеушем Ловозінським (Пуччині)
5704r, 10"	2-24057	Дует з «Казок Гофмана», із сопрано Р. Ляховською (Оффенбах)

¹⁶ John Perkins, Alan Kelly, John Ward. On Gramophone Company Matrix Numbers, c. 87.

¹⁷ John R. Bennett. A Catalogue of Vocal Recordings, c. 1, 54, 167.

число матриці, розмір	число платівки	виконавець, назва пісні, композитор
5615г, 10"	2-23388	Гелена Шуп, сопр.
5616г, 10"	2-23389	<i>Колись приснилося мені</i> <i>Між терням і трояндою</i>
5618г, 10"	2-24058	Гелена Шуп і Йозеф Сольницький, тенор ¹⁸
5619г, 10"	2-24059	Дуєт з «Доларової принцеси» (Фалла) — —
5703г, 10"	2-23387	Романка Ляховська, сопрано. <i>Багато терпіла</i> (Падеревський)
5617г, 10"	2-23390	Гелена Міфовська, сопрано ¹⁹ <i>Дівча з Тиролю</i>
5607г, 10"	2-23391	<i>O, Твоя вина</i>
5608г, 10"	2-23392	<i>Пісня Аезії</i>
5609г, 10"	2-23393	<i>Пісня Лізи</i>
5610г, 10"	2-23394	<i>Шахтар</i>
5611г, 10"	2-23395	<i>Жартун весною</i>

На підставі матричних чисел однієї платівки, яку перевидала американська фірма «Victor» під числом 63986 A-B можна твердити, що звукотехнік Франц Гампе був у Львові на початку 1910 року і записував український репертуар. На стороні В платівки під матричним числом 10282L записано комічний куплет *Подорож Івана до Америки*, а на стороні А на матриці 10296L є також комічна пісня *Вражіння Ромбуша в Америці*, обидві у виконанні М(ихайла) Коссака, артиста українського театру у Львові в супроводі оркестру. Кого ще і який репертуар записав тоді у Львові Ф. Гампе — не відомо. На це можуть дати відповідь тільки новознайдені платівки того часу з їх матричними числами, та, можливо, опубліковані в майбутньому нові документальні дані про звукозаписну діяльність фірми «Gramophone».

Виглядає також, що після того Франц Гампе побував у Львові ще два рази. Дві новознайдені платівки дають підстави так припускати²⁰.

Неповні списки чисел та місцевостей, де ті матриці звукотехніки фірми записали, вказують на можливість того, що між своїми звукозаписними сесіями в жовтні-листопаді в Празі та в грудні 1911 року в Берліні²¹ Ф. Гампе

¹⁸ Там само, с. 134, 167–168.

¹⁹ Там само, с. 134.

²⁰ Ці дві платівки знаходяться у відділі мистецтва Львівської наукової бібліотеки ім. Степаніка НАНУ. Ними завідує директор цього відділу п. Степан Павлович Костюк.

²¹ Allan Kelly. *His Master's Voice / Die Stimme seines Herrn — The German Catalogue: A Complete Numerical Catalogue of German Gramophone Recordings Made from 1898 to 1929 in Germany, Austria and Elsewhere by The Gramophone Company, Ltd.* Westport, Conn. — London, c. I, VII.

²² Там само, с. VI.

в переїзді через Львів записав пісні у виконанні львівського хору українських богословів під диригентурою М. Е. Осадці:

число матриці, розмір	число платівки	виконавець, назва пісні, композитор
13249L, 10"	2-24554	<i>Було колись</i> , сл. Т. Шевченка, муз. Ф. Колесси
13250L, 10"	2-24555	<i>Ви хотіли б спинитъ</i> , сл. В. Карманського, муз. Ярославенка.

Матричні числа другої платівки вказують на те, що в лютому 1914 року Ф. Гампе по дорозі з Праги в якесь інше місто знову завітав до Львова і зробив ряд записів, з яких досі знайдено тільки два²²:

число матриці, розмір	число платівки	виконавець, назва пісні, композитор
16490L, 10"	223195	<i>Плавай лебедоньку</i> , з нар. штуки «Безталанна», співає сопрано К. Рубчакова, артист русько-укр. театру
16499L, 10"	222363	Пісня Хоми з оперети «Вій», співає тенор Василь Коссак, артист русько-укр. театру.

На етикетках обох платівок написано: «Concert Record Gramophone», вироблено в австрійській філії «Gramophone» в Ауссігу (тепер Усті над Лабою).

Стає очевидним, що прогалин в документації львівських записів цієї фірми ще багато. Однією з них є записи львівського квартету «Лютня», в якому, можливо, співав також і бас Олександр Нижанківський. У каталогі Беннетта є список, де зазначені числа платівок та записаний репертуар, але бракує матричних чисел, і тому не можна встановити, хто і коли записав нижче подані пісні цього відомого у Львові квартету²³.

число матриці, розмір	число платівки	виконавець, назва пісні, композитор
«Gramophone»	24073	<i>Козак</i> (Монюшко)
— " —	24074	<i>Над Прутом у лузі</i> (Воробкевич)
— " —	24075	<i>Відверни бурю</i> (Дурнер)
— " —	24162	<i>Секрет</i> (Галь)
— " —	24163	<i>Хорал</i> (Ніковіч — Цетвінський).
— " —	24164	<i>Танецъ</i> (Вітт)

²³ John R. Bennett. A Catalogue of Vocal Recordings, с. 154, 156.

Кількість записаних пісень на матриці від 1902 до 1914 можна нарахувати сотнями, але виходить, що список випущених у продаж є значно менший. Можливо, що не з усіх матриць штампувалися платівки до продажу, але й також можливо, що не всі випущені платівки потрапили у досі опубліковані списки та каталоги. Тому так важливо збирати старі платівки, їх каталогізувати і досліджувати їхнє походження.

Крім дискографічної інформації, яку ще треба доповнювати, важливо також скласти біографічні дані про виконавців, щоб таким чином мати повніший образ мистецького життя Львова того періоду. Саме тому треба трактувати цю працю як початок докладніших музикознавчих та дискографічних дослідів у майбутньому.

Примітка

У каталозі Беннетта назви творів у більшості було перекладено з оригінальної на англійську мову. Тільки незначну кількість пісень — ті, які перекладач зовсім не міг зрозуміти — було подано мовою оригіналу лише з англійською транскрипцією. Переклади багатьох пісень було зроблено досить вільно, передаючи тільки ідею змісту твору, який виконували. Тому в цих перекладах назв з англійської мови на українську, цілком можливо, є неточності або й зовсім неподібності з оригінального назвою. Єдиною радою на це є віднайти старі каталоги або самі платівки і так виправити очевидні неточності назв.

Вашингтон, жовтень 1996.

Публікується вперше.

ДОКЛАДНІШЕ ПРО ЗВУКОЗАПИСИ БАНДУРИСТА ЗІНОВІЯ ШТОКАЛКА

Українські музикознавці свідомі того, що українська дискографія переважає в початковій стадії розвитку. На жаль, нею цікавиться обмежена кількість ентузіастів-музикознавців, колекціонерів платівок, журналістів та любителів музики.

Більшість українських дискографічних матеріалів торкається записів окремих виконавців, рецензій звукозаписних видань або дискографій історичних чи популярних пісень у виконанні різних співаків.

В українській звукозаписній літературі майже немає допоміжних дискографічних матеріалів, в яких було б подано факти: як, коли і хто спричинився до записувань, в яких обставинах вони робилися, або чому їх зроблено чи не зроблено і з яких причин.

Яскравим підтвердженням того є, наприклад, майже повна відсутність інформації про записи визначного бандуриста Василя Ємця, їх трагічне зникнення, про що дуже вичерпно написав у своїй статті відомий музикознавець Роман Савицький, мол.¹

Другим таким сумним прикладом можна назвати майже тотальній брак яких-небудь відомостей про записи, які робила Капела бандуристів ім. Т. Шевченка з Детройту від 1936 року ще в Україні і аж дотепер. А звукозаписів цієї капели є найбільше серед усіх українських мистецьких колективів як в Україні, так і в діяспорі. Ті, хто про це знат, вже відійшли у вічність, деталі втрачено назавжди.

Відрядною подією є поява статті у Вашому журналі («Бандура») ч. 71-72 із січня-квітня 2000 року Андрія Горняткевича, під назвою «Звукозаписи Зіновія Штокалка», в якій автор частинно заторкує звукозаписну діяльність та архів бандуриста. Проте стаття переважно торкається тільки деяких етапів життя Штокалка та музичного аналізу записаних ним творів. Бракує інформації про те, як Штокалко — за професією дуже зайнятий лікар — зміг записати десятки годин на магнітофонних стрічках свій кобзарський доробок. На те питання може відповісти одна людина, яка близько співпрацювала в цій ділянці з визначним віrtуозом, це його близький друг Левко Майстренко.

¹ Бандура 73-74 (2000 лип.-жовт.) 15-20.

Є два етапи звукозаписної кобзарської діяльності Штокалка, які вимагають додаткової інформації, щоб майбутні дослідники кобзарської діяльності могли повністю оцінити його вклад в українське кобзарське мистецтво. Перший — це його записи, які він зробив для відомого українського підприємця, власника крамниці «Сурма» в Нью-Йорку, пана Мирона Сурмача. Відповідь на це частково дає сам М. Сурмач у своїй книжці-спогадах². Другий етап — це випуск на комерційний ринок альбому дум, історичних, повстанських і жартівливих пісень та власних композицій, який з'явився на американському ринку в листопаді 1970 року. Про цю подію М. Сурмач згадує коротко теж у своїй книжці.

Саме другий етап я намагаюся доповнити на підставі збереженої в мене тодішньої кореспонденції з людьми, які так чи інакше були причетні до цього видання, моїх особистих спогадів та іншої достовірної інформації.

Як згадує у своїй книжці М. Сурмач, я частенько відвідував його крамницю в пошуках старих платівок, велика кількість яких лежала в пивниці крамниці. З того величезного складу старих довоєнних та дореволюційних платівок я побудував свій звукозаписний архів, який тепер нараховує близько п'яти тисяч платівок в додаток до іншого цінного матеріалу на магнітофонних стрічках і авдіокасетах.

Після смерти З. Штокалка я зайшов черговий раз до крамниці «Сурма» і в розмові прина гідно ми згадали про болючу втрату великого бандуриста. Далі виявилося, що, крім думи *Маруся Богуславка*, Штокалко записав на магнітофонну стрічку в 1952 році ще більше дум і пісень, з яких тільки *Марусю Богуславку* видано тоді на платівці фірми «Сурма» під числом 2А—Б. Я спитав п. Сурмача, що сталося з рештою зроблених записів з 1952 року. Він мені на це відповів, що ці стрічки він десь повинен мати, але йому потрібен час, щоб їх знайти. Я почав його переконувати, що їх можна вважати великою мистецькою і вже історичною цінністю, бо їх виконавця вже немає в живих, і що їх треба обов'язково видати на платівках. Виглядало, що я нашого бізнесмена в цьому переконав, бо 30 жовтня 1968 року я отримав поштою посилку з листом, в якому М. Сурмач пише: «Нині висилаю Вам 5 рольок з тейпами д-ра Штокалка... Переслухайте, подумайте, порадьте. Я любив би їх мати на довграючій платівці...»³.

Проте тим стрічкам було вже 16 років, вони, напевно, знаходилися в невідповідних умовах контролю температури і вогкости, їх стан — правду кажучи — був дуже невідрядний. Щоб їх електронно скорегувати, а потім відредактувати, треба було спочатку зробити з них копії, що моїм колегам-

² Історія моєї «Сурми»: Спогади книгаря. Нью-Йорк 1982, с. 167–170; Мирон Сурмач. Як записано на платівку «Думи» д-ра Штокалка // Новий шлях (Торонто 1971) 13 лют., с. 8.

³ Від 28 жовт. 1968.

звукотехнікам з труднощами вдалося зробити. Ця праця була найскладнішою і найтяжчою, бо самі стрічки були в такому поганому стані, що в деяких місцях магнітне покриття почало вже відставати від целюлози.

За порадою експертів я дійшов висновку, що видання цих матеріалів на платівки після редагування є цілком реальне і дуже потрібне. Почалося мое довге листування з власником стрічок, п. Сурмачем. Укінці він погодився фінансувати видання, а я зобов'язався виконати все, що потрібно для такого серйозного та цінного видання.

Як згадано раніше, переді мною постало зразу кілька проблем. Крім редагування та електронного корегування стрічок, що було тоді частиною моєї професійної роботи, виринула проблема написання відповідних текстів українською та англійською мовами, роздобути відповідні фотографії, мистецьке і естетично оформити видання, знайти друкарню для друкування текстів з фотографіями, а найголовніше — підшукати добру фірму для виробництва платівок.

Редагування та електронне корегування магнітофонних стрічок не справляло мені великої проблеми, бо для цього я мав усе потрібне устаткування.

Коли прийшла вістка про смерть З. Штокалка, то в моєму архіві було дуже мало матеріалів про його життєвий та мистецький шлях, і я з ним не був особисто знайомий. Треба було шукати людей, які б мені в цьому помогли. Із цінними порадами і допомогою прийшли бандурист С. Ганущевський та близькі приятелі покійного — А. Пащук та Л. Майстренко. Відповідні фотографії отримав я також від Л. Майстренка та Р. Мариновича. Мистецьке оформлення майже за безцінь зробив мені визначний мистець-графік та мій колишній співробітник Мирослав Григорій. Увесь цей процес тривав трохи більше року, бо інколи на перешкоді ставали різні ускладнення.

Прийшов час шукати фірму для виробництва платівок та друкарню, в якій би мені видрукували українсько-англійські тексти. Записів було так багато, що на одну платівку можна було вмістити тільки частину репертуару Штокалка. Через те, що альбом з двох довгограйних платівок вимагав додаткових коштів, мені довелося вмовляти М. Сурмача і переконувати його в тому, що доцільність та значення такого кроку — величезні, тим більше, що штампування додаткових платівок було фінансово дуже вигідним. Пан Сурмач погодився виділити додаткові кошти на виготовлення однієї тисячі альбомів з двома платівками.

Із трьох фірм, з якими я вів розмови, вибрav одну, недалеко від Балтимору — «Recordings Incorporated» — яка і фінансово, і модерним німецьким технічним обладнанням була найбільш вигідна. Уклавши відповідний контракт, я віддав фірмі готові магнітофонні стрічки для виробництва пробних платівок. Продукт був більш як задовільний.

Постала проблема із друкуванням текстів. Я мав доставити фірмі готовий матеріял, а вона вже фотографічним способом могла виготовити обгортки до альбому. Зроблено звернення до двох українських друкарень — «Свободи» і «Народної Волі» — щоб видрукували тексти, але вони відмовили через надмірне перевантаження роботою. Це затримало працю цілого проекту⁴. Не було іншого виходу, як шукати вирішення проблеми із друком у Канаді, і вже у вересні 1970 року адміністратор видавництва «Гомін України» в Торонто, О. Кушнір, вислав мені добре виконані друковані тексти для альбому⁵.

Останню затримку було скасовано, і вже вкінці листопада крамниця «Сурма» в Нью-Йорку отримала від фірми тисячу альбомів З. Штокалка. Щоб повідомити нашій громадськості про появу в крамницях альбому Штокалка, я відразу розіслав рецензійні альбоми на адреси газет та радіо в Сполучених Штатах і Канаді. Уже в кінці грудня почали з'являтися дуже похвальні дописи у «Свободі», «Америці» та «Новому Шляху» в Канаді⁶. Також вислано альбоми до «Голосу Америки», Конгресової бібліотеки та радіостанції класичної музики у Вашингтоні. А пан Сурмач подарував альбоми тим особам в околиці Нью-Йорка, які помогали мені матеріями про життєвий і мистецький шлях бандуриста.

На хвилях української програми «Голосу Америки» в кінці січня і на початку лютого 1971 року пролунало моє інтерв'ю в трьох частинах, в якому я докладно оповів про працю над альбомом. Зрозуміло, що інтерв'ю включало також уривки співу і гри на бандурі Штокалка. Не треба було довго чекати совєтської реакції, як вже М. Сурмач у листі до мене пише: «Брат д-ра Штокалка десь довідався, що ми видали думи і через адвокатів з рамени совєтської влади зажадали стейтмент і роялті. Мирон (його син) дав цю справу адвокатам, і офіційно стримав продаж платівок аж до розправи»⁷. Я пана Сурмача заспокоїв, нагадавши йому, що оригінальні записи він купив від Штокалка ще в 1952 році і легально вони стали його власністю. Так воно і сталося, бо за деякий час крамниця «Сурма» відновила продаж альбомів. Бізнес, припускаю, ішов непогано, бо вже за пів року продано більше п'ятисот альбомів, а через кілька років крамниця вже перекопіювала альбом на авдіокасети.

Після появи альбому до мене приходили листи з подяками і похвалою за добре виконану працю, і це давало мені велике задоволення. Хочу тут

⁴ «Народної Волі» в Скрентоні, Пенсільванія, відповів мені в листі від 6 квіт. 1970.

⁵ Листи від О. Кушніра з «Гомону України» від 26 серп. та 10 вер. 1970.

⁶ Левицький В. // *Новий Шлях* (Торонто 1970) 19–26 груд. 1970; Савицький Р. // *Америка* (Філадельфія 1971) 1 лют.; Одарченко П. // *Свобода* (Джерзі Сіті 1971) 9 лист.

⁷ Лист М. Сурмача до мене від 16 трав. 1971.

навести один приклад такої подяки, де — попри дуже прихильну рецензію в часописі — головний редактор «Нового Шляху» в Торонті пан В. Левицький, прислав мені особистого листа, в якому він пише: «Хочу Вам щиро подякувати за ті хвилини глибокого зворушення, що їх дали мені платівки Штокалка, зокрема його думи. Рідко коли доводиться тепер пережити такі сильні емоції, таке піднесення, як я пережив слухаючи думи у виконанні Штокалка. Боюсь, що це може якась хвороблива екзальтація, але я не звик захоплюватися чим-небудь. Я вже написав рецензію, хоч дуже бракувало мені для неї слів»⁸. З листа стає зрозуміло, що всі ці похвали належать геніальному і неперевершенному виконавцю, великому бандуристу З. Штокалку. Моею маленькою заслugoю є тільки те, що життя дало мені можливість і знання донести цей скарб до широкого загалу не тільки тут, у діяспорі, але й в Україні. І я з цього дуже гордий.

Проте уважаю, що справа моя ще не закінчена, бо є третій етап, мало кому знаний. Інформація, яку я подам, повинна викликати здивування, а може в когось і розчарування, що справа затягнулася так довго і досі не закінчена.

Увесь звукозаписний архів Зіновія Штокалка після його смерти опинився в Л. Майстренка, і в 1972 році він прислав мені повну копію цього архіву, який є на дев'яти 7-дюймових катушках магнітофонних стрічок і те саме на дев'яти 90-хвилинних авдіокасетах.

Під свіжим враженням успіху від виданого «Сурмою» альбому Штокалка я з великим ентузіазмом взявся до праці над деякими записами, які уважав цінними з музичного боку та непоганої технічної якості. Таку обіцянку я дав Л. Майстренкові зразу після одержання копії архіву бандуриста. Після пів року напруженої праці в листі до нього я писав: «Не можу сказати, що я стовідсотково задоволений продуктом моєї праці, але в міру можливого і це добре. З того, що я від Вас отримав, цей кінцевий продукт непогано вийшов... А для вибраного та інтелігентного слухача буде ясно, що ці записи мають історично-музичну вартість, і що їх обов'язково потрібно нам зберегти»⁹. Від Майстренка я отримав деякі слушні технічні зауваження, але до серйозного аналізу кінцевого відреставрованого продукту таки не дійшло. Мое, не зовсім стовідсоткове задоволення відреставрованого матеріялу базувалося на тому, що записи на альбомі було зроблено професійно в звукозаписній студії, а архівний матеріял, отриманий від Л. Майстренка, зроблено в домашніх обставинах, хоч і на доброму звукозаписувачі. Проте якість обох записів була різна.

Я почав шукати спонсора для нового видання записів З. Штокалка. Оскільки М. Сурмаch вже не був у цьому більше зацікавлений, правдо-

⁸ Лист В. Левицького до мене від 6 груд. 1970.

⁹ Мій лист до Л. Майстренка від 21 трав. 1973.

подібно, через проблеми правового порядку з боку родини Штокалка в Україні, я звернувся до п. Ільчишина, власника крамниці «Хвилі Дністра» в Клівленді. Розмови вів з ним через телефон і подробиць цього спілкування тепер точно не пригадую. Вони ж конкретних результатів не дали.

У червні 1974 року я нав'язав контакт з доктором Євгеном Мартинюком з Акрону, штат Огайо, який тоді був у проводі Українського Лікарського Товариства Америки. Здавалося, що Товариство погодиться фінансувати нове видання, тим більше, що д-р Мартинюк, будучи юридичним приятелем покійного д-ра Штокалка, був у цьому особисто зацікавлений. Але, на превеликий жаль, д-р Мартинюк невдовзі серйозно захворів і весь проект провалився¹⁰.

Останньою спробою видати нові записи був мій контакт з доцентом А. Горняткевичем, зв'язаним тоді з Канадським Інститутом Українських Студій¹¹. Під час нашого листування з'ясувалося, що Інститут зацікавлений тільки у нових думах Штокалка, яких у новому репертуарі не було. Там була тільки унікальна в нашему музичному виконавстві билина про Іллю Муромця та інші історичні пісні.

Годиться ще згадати мою розмову щодо цих записів з проф. Г. Грабовичем з Гарвардського Інституту Українських Студій восени 2000 року на річній конференції Вашингтонської Групи Професіоналістів. Його цікавив зміст репертуару та можливі кошти такого видання на компакт-дисках. Відповіді на останнє я йому дати не міг, тому наша розмова і дальші контакти в цій справі не продовжилися.

До відома всіх, хто тим цікавиться, наводжу тут повний список того нового репертуару, який лежить в мене від початку 1973 року невикористаним*:

Перша коробка повносмужкового магнітофонного запису:

1. <i>Виклик</i> , інструментальна, обробка бандуриста М. Теліги	3:05
2. <i>Харківський танок</i> , інструментальна, обробка
бандуриста Сінгалевича	1:57
3. <i>Козак Мамай</i> , історична пісня	3:50
4. <i>Летить орел</i> , історична пісня	4:30
5. <i>Ой, колись була розкіш, воля</i>	5:30
6. <i>Пісня про Карпатську Україну</i>	2:45
7. <i>Як засядем браття, пияцька пісня</i>	2:15
8. <i>Кармелюк</i>	2:40

¹⁰ Мій лист до д-ра Є. Мартинюка від 2 черв. 1974.

¹¹ Лист А. Горняткевича до мене від 3 січ. 1979 та моя відповідь на нього від 29 січ. 1979.

* Щоб забезпечити ці записи: С. Максимюк переписав їх на обмежену кількість компактів (США, 2003). [Ред.]

9. <i>Харківський танок</i> , інструментальна, обр. банд. Сінгалевича	0:40
10. <i>Гомін, гомін по діброві</i> , історична пісня	3:55
11. <i>Реве вітер буйно в полі</i>	3:10
12. <i>Як ішов я з України</i> , жартівлива пісня	1:42

Друга коробка повносмужкового магнітофонного запису:

1. <i>Дженджура</i> , балада (1956)	6:35
2. <i>Ой, мамуню, швець</i> , жартівлива пісня (1958)	3:40
3. <i>Ой, запив козак</i> (1955)	4:15
4. <i>Орієнタルний етюд</i> , музика З. Штокалка (1956)	13:30
5. <i>Запорозький марш</i> , обробка бандуриста М. Теліги (1956)	3:00

Третя коробка повносмужкового магнітофонного запису:

1. <i>Ілля Муромець</i> , билина, (записана 1960)	24:05
2. <i>Атональний етюд</i> , ч. 2, музика З. Штокалка (записано 1956)	8:30

Вашингтон.

Публікується вперше.

УКРАЇНСЬКІ ЗВУКОЗАПИСИ В АМЕРИЦІ

Короткограничний період в 70–78 об./хв (1903–1960)

Запис і відтворення звуку можна окреслити як зберігання його в постійній формі механічним або акустичним, електричним та зоровим способом або комбінацією всіх для того, щоб пізніше можна було відтворити оригінальний запис. Найбільш поширені форми звукозапису — на платівках, магнітних стрічках, компакт-дисках, звукозаписи на фільмових та відеострічках.

Перший звукозапис в Америці зробив Томас Едісон у 1877 році на валку, або циліндрі з олов'яної фольги, а в 1888 році американський винахідник німецького походження Еміль Берлінер зробив перший запис на плоскому диску. Проте комерційні валки і диски (платівки) почали з'являтися на ринку з початком 1890-их років.

В Америці перших п'ять українських пісень записав на валки і платівки у фірмі «Columbia» співак А. Александров у Нью-Йорку влітку 1903 року. Наступного року на валок *Edison* співак А. Галанін наспівав одну українську пісню.

Через брак українських виконавців з відповідним професійним рівнем в Америці, фірми «Columbia» і «Victor» десь в 1906–1908 роках почали випускати на американський ринок платівки-копії європейських записів, на яких український репертуар виконували відомі тоді співаки, такі як Р. Любинецький, І. Григорович, М. Швець, І. Рубчак, М. Михайлова, Ф. Лопатинська, Є. Зарницька, К. Рубчакова та інші. Не бракувало також записів відомих хорів України.

Платівки фірми «Columbia» мали на етикетках різного кольору літеру Е з порядковими числами, а платівки фірми «Victor» були в серіях 61, 63, 65, 67 тисяч і скопійовані згідно з домовленням з матриць фірми «Gramophone». У каталогах і на етикетках український репертуар називався тоді *Russian*, а в країному випадку *Ruthenian*.

Подібною практикою копіювання українського репертуару з Європи займалася також фірма «Odeon», на платівках якої були копії з матриць німецької фірми «Beka-Grand». Найцікавіші і найцінніші – це копії репертуару київського хору «Просвіта», яку царський уряд ліквідував у 1910 році.

Найбільше українських звукозаписів від 1903 до 1952 року випустила на північноамериканський ринок фірма «Columbia», бо, крім Сполучених Штатів, ті платівки також розповсюджували в Канаді під іншими серійними числами. Деякі з них продавала в себе польська «Columbia».

Першу серію фірма позначила літерою Е (ethnic), у ній були записи різних національностей, між ними 123 українські платівки. У 1923 році для українських 10-дюймових платівок відведено окрему 27000 серію з літерою F після порядкового числа. До 1941 року число цієї серії досягло 27403-F а 12-дюймові українські платівки серії F випущено від числа 70000 до 70019. Підрахувавши всі платівки в серіях Е, F, включно з т. зв. «лемко-рашен» та «карпейто-рашен» у російській серії 20000-F, то всі українські записи цієї фірми становлять близько 600 платівок.

Другою за кількістю випродукованих українських платівок на увесь північноамериканський ринок була компанія «Victor», яка на початку 20 століття почала копіювати європейські матриці фірми «Gramophone». Від 1912 року вона почала випускати записи місцевих співаків і артистів. З вибухом Першої світової війни в 1914 році «Victor» і всі інші звукозаписні фірми в Америці почали використовувати мистецькі сили, які, приїхавши до Америки, все активніше включалися в культурне життя української спільноти. Через складне серійне позначення своїх етнічних платівок та інформації на етикетках, де українські записи можна також знайти в російських чи словацьких серіях, назвавши їх «лемко-рашен», «карпейто-рашен» або «словак», дуже трудно встановити точну кількість платівок фірми «Victor» з українською тематикою. На підставі фірмових каталогів і зібраних платівок їх є приблизно триста розміром в 10 і 12 дюймів. Відзначаються вони тим, що на них записано досить багато релігійних, обрядових, звичаєвих і традиційних пісень різними церковними хорами і малими театральними групами. На початку 1950-их років фірма «Victor» припинила штампувати українські платівки зі своїми етикетками, проте робила у своїх студіях приватні записи з такими виконавцями, як сопрано Стефанія Королишин-Цимбаліст, тенор Ігор Зайферт та два перші альбоми славної Капели бандуристів ім. Т. Шевченка.

У 1919 році на американському ринку з'явилися платівки під маркою «Odeon/Okeh». Спочатку це були копії європейських записів, зроблені перед Першою світовою війною німецькою фірмою «Beka-Grand» в Україні. Серія почалася числом 15501 до 15530 з оранжевими етикетками та назвою «Odeon». Починаючи 1921 роком і числом 15531, на етикетках вже чорного або оранжевого кольору стояла назва «Okeh» і на тих платівках були вже записи, виконані місцевими українськими мистцями, такими як бас Г. Шандровський, Український Національний Квартет та хор під керівництвом М. Гайворонського. 1930 року Фірма перестала випускати етнічні платівки. У російській серії 15000 і 15100 можна знайти також т. зв. лемко-рашен та карпейто-рашен виконання. Кількість всіх українських платівок, випродукованих цією фірмою, становить близько 120.

На початку 1920-их років інша американська фірма «Brunswick» почала робити етнічні записи. У 1922–1924 роках вона записала репертуар Українського національного хору, наступника славної Республіканської капели під диригентурою О. Кошиця в серії 15000. Крім того, українські записи переважно знаходяться в українсько-російській серії 59000, менше в серії 57000 та найменше в 12-дюймових серіях 50000 і 79000. До 1930 року, коли компанія «Brunswick» перестала цікавитися більшістю етнічних записів, вона випустила на ринок 48 українських платівок.

Найменше — тільки по декілька платівок і валків — випустили фірми «Edison» та «Emerson» в серіях 65500 та 1500 відповідно на початку 1920-их років. Мала нью-йоркська фірма «Asch» у 1940-му році на трьох платівках записала вісім українських пісень оперної співачки Марії Сокіл.

Інша мала приватна нью-йоркська фірма «Sonart» у червні 1943 року записала 27 пісень у виконанні хору під диригентурою О. Кошиця. Альбом з десяти платівок називався «Hear Ukraine Sing». Пізніше його перевидано на довгограйну платівку.

Список українсько-американських та інших виконавців, які записувалися на платівки з українським репертуаром всіх досі названих фірм становить 123 позиції. У списку відомі солісти: С. Крушельницька, М. Гребінецька, М. Mashir, M. Karlaš, I. Stešenka, M. Zazulyak, кантор M. Kanevskyj, D. Medovij, E. Žukovskij та багато інших. Там також багато церковних і світських хорів, такі як хор «Сурма», хор ім. Лисенка, хор дяковчителів, хор під керівництвом M. Gajvoronskogo, багато вокальних тріо і квартетів, відомі тоді народні скрипалі P. Humenyuk та Й. Pіz'jo, театральні трупи, сільські та інші оркестри, бандурист В. Ємець.

З приїздом нових емігрантів до Америки після Другої світової війни здобутки в звукозаписній діяльності української спільноти сорока по-передніх років їх культурно не задовольняли і вони мусіли шукати інші шляхи розв'язання цієї проблеми. Оскільки після війни американські звукозаписні фірми перестали цікавитися етнічними записами, на самому початку 1950-их років ініціативу в цій справі перебрали малі комерційні українські крамниці, переважно книгарні. Першим ініціатором цього була стара книгарня «Сурма» в Нью-Йорку, власником якої від 1927 року був P. Miron Surmač, крамниця «Арка» з власниками Ярославом Пастушенком та Романом Поритком, а в Клівленді Василь Ільчишин, який відкрив крамницю «Хвилі Дністра».

Книгарня «Сурма» використовувала три різні назви на етикетках своїх платівок. Найбільше їх випущено з назвою «Сурма» на жовтих етикетках у серіях SU 100 і SU 600. Перші випуски були копіямиsovєтських українських записів довоєнного і безпосередньо повоєнного періодів. Пізніше зроблено записи багатьох українсько-американських виконавців, переважно

з найновішої еміграції. Таких платівок в обох серіях було випущено близько ста. На інших платівках були написи «Боян» на жовто-синій етикетці. Їх позначено серією 500 і виготовлено десь п'ятнадцять. Третя етикетка мала назву «Фортуна» і була зеленого кольору. Тих платівок випущено дуже мало. Одна з них під числом 703А-Б є копією платівки «Columbia» 27132-F 1928 року з двома піснями С. Крушельницької.

Платівки, випущені нью-йоркською крамницею «Арка», відзначалися тим, що на них були музичні твори у виконанні виключно українських солістів і хорів, які перебували тоді в західному світі, крім кількох платівок, на яких було скопійовано записи львівського хору «Сурма» з польських платівок «Syrena-Electro» 1934 року. Етикетки на платівках фірми «Арка» були різного кольору і оформлення, залежно від серій, які починалися числами 100, 200, 400, 500, і 600. Там можна знайти записи таких солістів: сопрано Є. Мозгова, Н. Андрусів, тенори М. Скала-Старицький, О. Руснак, В. Тисяк, баритон М. Мінський, нью-йоркський хор «Думка», ансамбль бандуристів Левицького і Юркевича, платівки з танцювальною і легкою музикою. Кількість випущених платівок «Арки» — понад сто.

Усі платівки, вироблені крамницею «Хвілі Дністра» в Клівленді штату Огайо, мали синю етикетку з тією ж самою назвою. На них є записи Ореста Руснака, Ії та Любомира Мацюків, квартету «Розвага» та кілька платівок танцювальної музики. [Кількість усіх платівок — менше двадцяти].

На звукозаписному ринку можна було знайти також платівки, на етикетках яких були ще такі назви: «Українська радіопередача В. Шаврана», «Trident Records», «Bip Records», «Ukrainian Art Records», «Ліра», «Stinson» і «Argee». Останні дві фірми спеціалізувалися на копіюванніsovєтських українських, російських та інших платівок. «Stinson» зробив дуже багато українських копій.

Деякі українські хори і солісти випускали платівки, на етикетках яких були такі назви, як «Український хор Трембіта», «Капела бандуристів ім. Т. Шевченка», «Хор церкви св. Володимира в Нью-Йорку» та інші.

Період виробництва короткограйних платівок швидкістю в 78 об./хв після Другої світової війни тривав дуже коротко, бо вже в 1948 році фірма «Columbia» випустила на ринок першу довгограйну платівку, а в 1958 році англійська фірма «Decca» випустила першу довгограйну стереоплатівку. У кінці 1950-их років українські виробники пішли слідами прогресу і переключилися також на довгограйний метод.

Використані джерела

1. *New Columbia Disc Records*, серп. 1903, с. 5;
New Columbia Disc Catalogue, 1903, с. 45;
Catalogue of Columbia XP & Disc Records, 1904, с. 57;

- Columbia Gold Mouldet Records*, p. 48, 1904;
New Edison Mouldet Records, квіт. 1904, с. 20;
2. *Numerical Catalogue of Columbia Double Disc Records «E» series*. N. Y. 1919, 1922, 1923;
Russian-Ukrainian Columbia Records General Catalogue, 1926–1927, 1929;
Numerical Catalogue of Columbia Foreign Records. N. Y. 1951, с. 168–173, 175;
3. *Numerical List of Victor Records*, трав. 1915, с. 102, 115;
Віктор Нові Українські Рекорди, жовт. 1917;
Numerical List of Victor Records. Camden, N. J. 1921;
Український продавець, вид. Січового Базару. N. Y. C. квіт. 1927, с. 32–39;
Віктор Нові Українські Рекорди. Camden, N. J. 1930;
Nové Victor Recordy (Slovak). Camden. N. J. 1952;
Victor International Records («V» series), 1940, с. 36–37; 1940, с. 47–48; бер. 1951;
4. *Numerical Catalogue of Odeon and Okeh Foreign Records*, жот. 1924, с. 79–83; трав. 1928, с. 29–30.
5. *Brunswick Record Catalogs*. Chicago 1923; 1925; 1927; 1928.
Numerical List of Brunswick Records, 1929.
6. *Edison Re-Creations*. Orange, K. J. 1922, с. 344.
7. Максимюк Степан. Справа запису останніх грамофонних платівок О. Кошиця // *Вісни: Журнал музичного та мистецького життя* 3 (Міннеаполіс 1966/вер.) 11–12; 4 (1966/груд.) 18–21.
8. Spottswood Richard. *Ethnic Music on Records: A Discography of Commercial Ethnic Recordings produced in the United States (1893–1942)*, т. 2–3. Urbana, Ill. 1990.
Гайворонський Михайло. Грамофон на наших услугах в Америці // *Календар Українського Народного Союза на 1933 рік*, с. 120–121.
Сурмач Мирон. Грамофон в Америці і серед українців // *Календар Провидіння на звичайний рік 1947*. Філадельфія, с. 174–181.
9. *Найнovіший каталог українських платівок Арка*. Нью-Йорк.

Вашингтон, грудень 1999.
Публікується вперше.

**СПИСОК ВИКОНАВЦІВ,
ЯКІ ЗАПИСУВАЛИ УКРАЇНСЬКИЙ РЕPERTUAR
У СПОЛУЧЕНИХ ШТАТАХ АМЕРИКИ
ВІД 1912 ДО 2000 РОКІВ**

Українські співаки на платівках, касетах та компакт-дисках у США

1. Андреадіс Галина, сопрано
2. Андрусів Наталія, сопрано
3. Бабак Рената, меццо-сопрано
4. Барчанівна Віра, сопрано
5. Богачевський Юрій, баритон
6. Боднар Володимир, баритон
7. Брезден Мирослава, сопрано
8. Бринь Оксана, сопрано
9. Бриттан Джой, сопрано
10. Геймур Олена, сопрано
11. Гошуляк Осип, бас
12. Гребінецька Марія, сопрано
13. Давиденко Йосиф, тенор
14. Дилов Володимир, бас
15. Добрянський Юрій, бас
16. Еванко Едвард, тенор
17. Жуковський Євген, баритон
18. Зазуляк Михайло, баритон
19. Зайферт Ігор, тенор
20. Зарицька Євгенія, меццо-сопрано
21. Каневський Меїр, тенор
22. Карлаш Микола, бас
23. Кірстюк о. К., баритон
24. Кокольська Марта, сопрано
25. Колесник Ганна, меццо-сопрано
26. Королишин-Цимбаліст Стефанія, сопрано
27. Кочубей Олександра, сопрано
28. Кошиць Ніна, сопрано
29. Красновська Роза, сопрано
30. Крушельницька Соломія, сопрано

31. Лаврівський Юрій, баритон
32. Лебеденко М., тенор
33. Лепкова-Ястремська Ольга, меццо-сопрано
34. Липецька Христя, меццо-сопрано
35. Лисогір Марія, сопрано
36. Ліщак Соня, контратальто
37. Макаренко Данило, баритон
38. Маланюк Іра, альт
39. Марущак о. М., тенор
40. Мацюк Ія, сопрано
41. Мацюк Любомир, тенор
42. Машир Марія, сопрано
43. Медовий Давид, тенор
44. Мельничин Василь, тенор
45. Мигаль Іванка, меццо-сопрано
46. Мінський Михайло, баритон
47. Мозгова Євгенія, сопрано
48. Ординський Петро, баритон
49. Плішка Павло, бас
50. Рудавський Іван, баритон
51. Руснак Орест, тенор
52. Сашко Олександр, тенор
53. Свистун Теодор, тенор
54. Скала-Старицький Міро, тенор
55. Сокіл Марія, сопрано
56. Спех Стефан, тенор
57. Стешенко Іван, бас
58. Стецура Осип, баритон
59. Стоун Генрі, тенор
60. Терен-Юськів Теодор, баритон
61. Тисовський Володимир, бас-октавіст
62. Тисяк Василь, тенор
63. Титла Євген, тенор
64. Фатюк М., тенор
65. Фоменко-Курдидик Ізабелла, сопрано
66. Цапко Докія, сопрано-спрінто
67. Щебенко Віра, сопрано
68. Щісарук Ярема, бас
69. Щісик Квітка, сопрано
70. Щорох І., баритон
71. Шандровський Гліб, бас-профундо

72. Швець Михайло, бас
73. Шенкін Віктор, тенор
74. Шерей Ганна, меццо-сопрано
75. Шкафаровський Степан, бас
76. Яросевич-Андерс Рената, меццо-сопрано

Капели та ансамблі бандуристів

1. Ансамбль бандуристів «Бурлаки», дир. С. Ковальчук, Вільмінгтон, Делавер
2. Ансамбль бандуристів Ганущевського, Нью-Йорк
3. Ансамбль бандуристів «Гомін», дир. В. Юркевич
4. Ансамбль бандуристів, дир. Г. Китастий
5. Ансамбль бандуристів Левицького і Юркевича, Нью-Йорк
6. Ансамбль молодих бандуристів, дир. Г. Китастий
7. Ансамбль школи кобзарського мистецтва, Нью-Йорк
8. «Гомін степів», Нью-Йорк
9. Капела бандуристів ім. Т. Шевченка, Детройт
10. Капела бандуристів ім. Г. Хоткевича, дир. Р. Левицький
11. Капела бандуристок СУМА, Детройт, дир. П. Потапенко
12. Товариство українських бандуристів, дир. Г. Китастий, Нью-Йорк
13. Тріо бандуристів Р. Левицького, В. Юркевича, І. Івашка

Бандуристи і кобзари

1. Герасименко Оксана
2. Гончаренко Петро (Козак Мамай), тенор
3. Гриньків Роман
4. Ємець Василь
5. Китастий Андрій
6. Китастий Григорій
7. Китастий Юліян, тенор
8. Конопленко-Запорожець Павло, кобзар
9. Левицький Роман, бас-баритон
10. Луців Володимир, тенор
11. Мішалов Віктор
12. Писаренко Павло, тенор
13. Рітачка Роман, баритон
14. Штокалко Зіновій, баритон

Хори (до Другої світової війни)

1. Греко-Католицький хор Церкви св. Марії, дир. о. Андрій Симко
2. Український народний хор
3. Український національний хор, дир. О. Кошиць

4. Український національний хор «Думка», дир. Іван Атаманець, Детройт, Мічіган (1926–1960)
5. Український хор «Бандурист»
6. Український хор, дир. О. Кошиць
7. Український хор «Ліра»
8. Український хор Нью-Йорка
9. Український хор «Сурма»
10. Хор «Боян», Йонкерс, Н.-Й.
11. Хор ім. Леонтовича, дир. М. О. Гайворонський
12. Хор ім. Лисенка, Джерзі Сіті, Н.-Дж.
13. Хор Українських диригентів, дир. М. О. Гайворонський
14. Хор Українських дяковчителів
15. Хор Церкви св. Трійці
16. Хор Церкви Зіслання св. Духа

Хори (після Другої світової війни)

1. Візантійський хор, дир. М. Антонович, Уtrecht, Голландія
2. Жіночий хор «Боян», дир. І. Недільський, Нью-Йорк
3. Український національний хор «Кобзар», дир. В. Божик, Лос-Анджеles
4. Український хор «Дніпро», дир. М. Бринь, Міннеаполіс/Сент-Пол.
5. Український хор «Сурма», дир. З. Мягкий, Сиракузи, Н.-Й.
6. Український хор «Сурма», дир. І. Трухлий, Чикаго
7. Український хор «Трембіта», дир. К. Цепенда, Детройт
8. Український хор Церкви Пресвятого Серця Христового, Бінгемтон, Н.-Й.
9. Український хор Церкви св. Юра, дир. Г. Онуфрик, Нью-Йорк, Н.-Й.
10. Український церковний хор «Боян», дир. Кирило Цепенда, Детройт
11. Хор «Ватра», дир. Л. Туркевич, Австрія
12. Хор «Дніпро», дир. Є. Садовський, Клівленд, Огайо
13. Хор «Думка», Нью-Йорк
14. Хор ім. Олександра Кошиця, дир. Петро Куриленко, Філадельфія
15. Хор «Кобзар», дир. А. Рудницький, Філадельфія
16. Хор «Молода Думка», Нью-Йорк
17. Хор «Прометей», дир. М. Длябога, Філадельфія
18. Хор «Прометей», дир. Р. Андрушко, Чикаго
19. Хор Української Католицької Семінарії ім. Св. Василія Великого, Стемфорд, Коннектикут
20. Хор Української Католицької Церкви Св. Хрестителя, дир. М. Добош, Нью-Арк, Н.-Дж.
21. Хор Української Православної Церкви Св. Андрія, дир. Г. Галик-Голутяк, Лос-Анджеles

22. Хор Церкви Св. Варвари у Відні, дир. А. Гнатишин
23. Хор Церкви Св. Володимира, дир. В. Завітневич, Нью-Йорк
24. Хори початкової та середньої школи Непорочного Зачаття, дир. Л. Стасів-Гнатюк, Детройт
25. Чоловічий хор «Гомін», дир. Я. Бабуняк, Англія

Вокальні квартети й ансамблі (до Другої світової війни)

1. Артистична сільська група Цьороха
2. Вокальний квартет «Галицький Боян»
3. Карпато-руський квартет
4. Київський вокальний квартет
5. Руський церковний квартет
6. Український народний квартет
7. Український національний квартет

Вокальні квартети й ансамблі (після Другої світової війни)

1. Вокальний ансамбль «Євшан-зілля», дир. Кіра Цареградська, Міннесота
2. Вокальний ансамбль ОДУМ-у «Фіялки», дир. П. Китастий, Детройт
3. Вокальний ансамбль «Промінь», дир. Б. Волянська, Нью-Йорк
4. Вокальний ансамбль «Червоні маки», дир. А. Лисенко, Філадельфія
5. Вокально-інструментальний квартет: Н. Кравченко, Х. Липецька, І. Капустій, та П. Паходюк з мандоліновим оркестром, дир. К. Цепенда, Детройт
6. Жіночий квартет «Верховина», кер. Олена Глібович, Торонто
7. Інструментальний ансамбль «Каменярі», Детройт
8. Український народний ансамбль «Кобзарі», дир. Юліян Клачинський, Омага, Небраска
9. Чоловічий квартет «Каравана»

Камерні ансамблі

1. Камерний ансамбль ім. Леонтовича
2. Камерний ансамбль ім. Лисенка
3. Камерний ансамбль «Нова»

Естрадні ансамблі та їх співаки

1. Ансамбль «Ізмарагд»
2. Ансамбль «Рута», Сиракузи, Н.-Й.
3. Бєлюць Евеліна, меццо-сопрано з оркестром
4. «Білі троянді» з оркестром «Лямур», Н.-Й.
5. «Водограй»
6. Вокальне тріо «Незабудки», Чикаго
7. Вокальний секстет «Намисто», кер. Петро Круль, Вашингтон

8. Голуб Олексій, тенор з оркестром
9. «Данчик» (Богдан Андрусишин — тенор) з оркестром, Вудбридж, Н.-Дж.
10. «Дарка й Славко»
11. Джазовий оркестр «Лямур», Нью-Йорк
12. Джазовий оркестр «Sal de Feo»
13. «Electro-Nova», Нью-Йорк
14. «Іскра», кер. Олесь Кузишин
15. «Каліфорнійські ясени», співають: Н. Власенко — сопрано, А. Валюх — баритон
16. «Лідан», Чикаго
17. «Мрія»
18. «Нічна мелодія», Рочестер, Н.-Й.
19. Оркестр «Амор», співає Ігор Раковський, баритон
20. Оркестр Богдана Гірняка, солісти: І. Шуган, І. Раковський
21. Оркестр Майка Купницького
22. Оркестр «Ромен», Клівленд, Огайо
23. Оркестр «Соняшник», солісти: О. Мартинюк, О. Гевка, М. Штинь
24. Оркестр «Темпо», кер. Іриней Коваль
25. Оркестр «Червона калина», Нью-Йорк
26. Оркестр «Юкс» і вокальний квартет «Водограй»
27. «Промінь»
28. «Світанок»
29. Сестри Зіна і Ліда Джус, Рочестер, Н.-Й.
30. «Тарас»
31. Тріо Максимович «Золота хвиля», Маямі

Оркестири (до Другої світової війни)

1. Лемківський оркестр Івана Колочака
2. Лемківський оркестр Миколи Поточака
3. Лемківський оркестр Степана Шкімби
4. Оркестр братів Голутяки-Кузяни
5. Оркестр братів Фусяка-Карляки
6. Оркестр «Вільна Україна»
7. Оркестр Павла Замуленка
8. Оркестр Мілтон Олексон
9. Оркестр Снігуря
10. Оркестр Терембовельський
11. Оркестр «Трембіта», дир. В. Гула
12. Український оркестр
13. Український оркестр з Пассаїку, Н.-Дж., дир. М. Сербенський

14. Український оркестр Апольського
15. Український оркестр Володимира Воронця
16. Український оркестр Головатого (Д. Козел)
17. Український оркестр Павла Гуменюка
18. Український оркестр «Колумбія»
19. Український оркестр Дмитра Корнієнка
- 20.. Український оркестр Петра Росади
21. Український оркестр Михайла Томаса
22. Український сільський оркестр
23. Український січовий оркестр «Сурма»
24. Циганський оркестр (Лемко)

Оркестри (після Другої світової війни)

1. Гуцульська група «Черемош», кер. Д. Сороханюк і Д. Ткачук
2. Мандоліновий оркестр, дир. Сам Мілс, Детройт
3. Оркестр Майка Купницького
4. Оркестр Михайла Скора
5. Оркестр «Черес», кер. А. Мілявський, Нью-Йорк
6. Струнний ансамбль ОДУМУ, дир. Віктор Войтихів, Чикаго
7. Український оркестр молоді «Веселка», дир. Кирило Цепенда, Детройт — Віндзор
8. Циганський ансамбль, кер. Шандор Лакатош

Піяністи

1. Артимів Лідія
2. Балей Вірко
3. Богданська Таїсія
4. Вахнянин Леся
5. Винницький Володимир
6. Гординська-Каранович Дарія
7. Гриньків Тома
8. Грудин Володимир
9. Гріль Михаїл
10. Колесса Любка
11. Осінчук Юліана
12. Рудницький Роман
13. Сауер-Сміт Катерина
14. Скорик Мирослав
15. Слободянік Олександр
16. Соневицький Ігор
17. Сук Микола

18. Фоменко Микола
19. Чапельська Євгенія
20. Чекіна Тетяна
21. Шлемкевич-Савицька Марта

Скрипалі

1. д'Альберт Франсуа
2. Гуменюк Павло, народний скрипаль
3. Гратович Євген
4. Криса Олег
5. Мазуркевич Юрій
6. Остроушко Петро
7. Пізьо Йосиф, народний скрипаль
8. Старик Степан
9. Томас Михайло, народний скрипаль
10. Цісик Володимир

Мистецьке слово

1. Актори Українського театру, Філадельфія — записи «Медеї» та «Гайдамаків»
2. Гірняк Йосип
3. Добровольська Олімпія
4. Тимошенко Олесь — вірші Бориса Антоненка-Давидовича
5. Француженко Микола — проповіді митрополита Липківського

Гумор

1. Маринець Зіновій
2. Понеділок Микола

Дитячі казки

1. Бєлюць Евеліна
2. Добровольська Олімпія
3. Лаврівська Ірина
4. Український музичний інститут у Філадельфії — опера «Пан Коцький»

Фірми, які виробляли українські платівки в Америці

1. Angel
2. Apon, N.Y.
3. Argee, N.Y.
4. Arca Records, N.Y.
5. Artia Records Corp., N.Y.
6. Bard Records Co, Inc., Yonkers, N.Y.

7. Bel Canto Records, N.Y.
8. Belfry Records, N.Y.
9. Bojan, Long Island, N.Y.
10. Bruno
11. Brunswick
12. Cal (Subsidiary of CBS)
13. Capitol Records
14. Cathedral Sounds Recording, Detroit, MI.
15. Chwyli Dnistra, Cleveland, Oh.,
16. Colonial, N.Y.
17. Columbia
18. Cook Records, Stamford, Conn.
19. Decca
20. Dnipro Records, Cleveland, Oh.
21. Eastwind International artists, N.Y.
22. Edison
23. Emerson
24. Eterna
25. Everest Records, L.A., Cal.
26. Fiesta Records Co., N.Y.
27. Folkway Records, N.Y.
28. Hall
29. Heritage, U.S., Gr. Brit.
30. Howerla Records, Pennsauken, N.J.
31. Ikar Records Co., Chicago, ILL.
32. Karavana
33. Karma Intern .Records, Hollywood, Cal.
34. Kobzar Records of California
35. Magnetic Recorder & Reproducer Corp., Philadelphia, Pa.
36. Melodia Record Co., Chicago
37. Melodia-Angel
38. Midney Record Co., N.Y.
39. Monitor Records, N.Y.
40. Musa Recording, N.Y.
41. Odeon
42. Okeh
43. Olympus, U.S./UK
44. Perfect Listening (Division of Epic)
45. RCA Victor Custom Records & Services
46. RCA-Camden, U.S.
47. Recorded Publications Co., Camden, N.J.

48. Request Records, Inc., New Rochelle, N.Y.
49. Solosseum, N.Y.
50. Sonart (Now Request Records)
51. Standard Phono Corp., New York
52. Stinson Records, N.Y.
53. Super Recordings, Glen Ellin, ILL.
54. Surma Records, New York
55. SWS Records, des Plaines, ILL.
56. Trident Records, New York, N.Y.
57. U-tab Records, New York, N.Y.
58. Ukrainian bandurist chorus, Detroit, MI.
59. Universal Records, Lakewood, N.J.
60. Urania Records Corp., Belleville, N.J.
61. UTA Recording Studios INC., New York
62. Vasyl Sharvan Ukrainian radio program, Detroit, MI.
63. Vesna Recordings, USA
64. Victor, Camden, N.J.
65. Vox productions, INC., New York, N.Y.
66. Westminster, US

Вашингтон 2001.

Публікується вперше.

ДИСКОГРАФІЯ ТВОРІВ ДМИТРА БОРТНЯНСЬКОГО (1902–2002)

Вступ

Музичну творчість Дмитра Бортнянського можна поділити на дві групи: церковну і світську. До світської належать 6 опер, 8 сонат і концерт для клавесина, квінтет для фортеп'яно, арфи, скрипки, віоли-да-гамба та віолончелі, «концертна симфонія» (1790 р.), пісні й романси на французькі та італійські тексти.

З церковної музики опубліковано 118 творів: 35 концертів на 4 голоси, 10 концертів на 8 голосів, 4 хвалебні пісні, 9 триголосих хорів (у тому числі й повна літургія), 29 — чотириголосих (з них 7 херувимських) та багато інших. Усього у творчій спадщині композитора понад 400 творів.

Цей список є першою спробою укласти реєстр записаних творів Дмитра Бортнянського на платівки від самого початку звукозаписної техніки — з кінця 19 століття.

На підставі старих каталогів та досі вцілілих старих платівок я дійшов висновку, що перші записи творів композитора було зроблено в Петербурзі 1902 року Францом Гампе, німецьким звукотехніком тоді вже американсько-англійської фірми «Gramophone», у виконанні відомого тоді хору під керівництвом А. Архангельського.

Відтоді аж по 2002 рік по цілому світі я занотував: 98 записів зроблено в дореволюційній Росії, 14 записів — між двома світовими війнами, 174 записи на 62 довгограйних платівках, 27 записів на 15 авдіокасетах та 49 записів на 20 компакт-дисках. Разом — 362 записи.

Ця дискографія не претендує на стовідсоткову вичерпність усіх досі зроблених записів творів Д. Бортнянського, проте, на мою думку, охоплює більше дев'яноста відсотків.

Фірма «Грамофон» (Росія), 1902–1914

24881	Многая літа. Хор Маріїнської опери, дир. Г. Козаченко
24884	Ангел вопіяше і Світися — " —
24896	Коль славен — " —
24943	Іже херувими, ч. 7. Духовний хор, дир. А. Пікман
24946	Вознесу тя, Боже мій — " —
24944	Господи, силою твоєю — " —

- 24930 Скажи мені, Господи — " —
- 24931 Радуйтеся Богу — " —
- 24933 Сей день (концерт) — " —
- 24941 Достойно есть, F-dur — " —
- 24942 Іже херувими, ч. 4 — " —
- 24929 Всякую прискорбно єси. Хор Маріїнської опери, дир. А. Пікман
- 24937 Живий в помоці Вишнєго — " —
- 24938 Тебе Бога хвалим — " —
- 24890 Ангел вопіяше і Світися. Духовний хор, дир. А. Пікман
- 24899 Да Воскреснет Бог — " —
- 24819 Нині сили небесній. Хор Архангельського, дир. А. А. Архангельський
- 24824 Тебе Бога хвалим — " —
- 24858 Благообразний Йосиф — " —
- 24859 Да Воскреснет Бог — " —
- 24905 Отче наш — " —
- 2-24564 Коль славен. Малоросійський хор, дир. Б. Морозов
- 2-24777 Помощник і покровитель. Духовний хор, дир. А. А. Архангельський
- 2-24787 Іже херувими, ч. 7 — " —
- 2-24587 Іже херувими, ч. 11. Хор сліпих вихованців Москов. наук. установи, дир. Я. Сорокін

Російське Акціонерне Товариство «Грамофон»

- 3201 Христос Воскрес, Да Воскресне Бог. Духовний хор Архангельського
- 3202 Ангел вопіяше — " —
- 1645 Архангельский глас. Духовний хор, дир. І. Юхов

«Зонофон» (Росія)

- X-64870 Тебе, Бога, хвалим. Московський Чудовський хор, дир. Я. Никольський
- X-64881 Слава во вишніх Богу — " —
- X-64868 Діва днесь — " —
- X-64886 Живий в помоці Вишняго, концерт — " —
- X-64921 Отче наш. Хор Архангельського, дир. А. А. Архангельський
- X-64996 Нині сили небесні — " —
- X-64475 Воскресни, Боже. Хор Л. Васильєва
- X-64397 Архангельский глас, тріо — " —
- 2-64594 Господи, кто обитает — " —
- X-64989 Достойно есть. Хор Києво-Софіївського Собору, дир. Я. Калишевський

X-64995 *Вознесу тя, Боже мой* — " —

X-2-62867 *Возведох очи мої*, ч. 1. В. Д. Вербицький, протод. Харк. Катедр. собору з духовним хором Тувовірова

X-2-62868 *Возведох очи мої*, ч. 2 — " —

«Stella Concert Record»

12956 *Іже Херувими*. Хор Святоволодимирського Собору в Києві, дир. М. П. Надеждинський

«Омокорд» (Росія — Німеччина)

4177 *Да Воскреснет Бог*. Духовний хор, дир. А. П. Пікман, С-Петербург

«Века» (Німеччина)

45188 *Ангельский глас*, тріо. Хор Петербурзької консерваторії, дир. М. Софонов

45189 *Да ісправится*, тріо — " —

45190 *Ангел вопіяше* — " —

45191 *Господи, Боже Ізраїлев* — " —

45268 *Отче наш* — " —

45269 *Чертог твой* — " —

45272 *Отригну сердце* — " —

45273 *Слава во вишніх Богу* — " —

«Екстрафон» (Київ)

20502 *Христос Воскресе і Ангел вопіяше*. Хор Київського Володимирського Собору дир. М. А. Надеждинський

20508 *Да воскреснет Бог* — " —

20559 Концерт Рождеству Христовому: *Слава во вишніх Богу*, ч. 1, 2 — " —

20560 Концерт Рождеству Христовому: *Слава во вишніх Богу*, ч. 3 — " —

20566 *Діва днесъ*. Хор Київського Володимирського Собору, дир. Надеждинський

20542 *Діва днесъ*. Хор Київського Софіївського Собору, дир. Я. С. Калишевський

20546 *Тебе, Бога, хвалим* — " —

20551 *Слава во вишніх Богу*, ч. 1, 2 — " —

20552 *Слава во вишніх Богу*, ч. 3, 4 — " —

20553 Іс полла еті деспота / Многая літа — " —

20701 *Сей день*. Хор Москов. Катедр. Христа Спаса Собору, дир. М. В. Карпов

20202 *Да ісполнится молитва моя*. Тріо Москов. Катедр. Собору, — " —

«Пате» (Москва)

- 27528 *Радуйтесь Богу.* Хор, дир. І. Юхов
 27536 *Тебе Бога хвалим* — " —
 24496 *Ангел вопіяше* — " —
 24502 *Єдинородний Сине.* Хор, дир. Т. Андреєв

«Фірма Ребикова» (Росія)

- 531 *Да ісправится молитва моя*, ч. 1. Хор Санкт-Петербурзької консерваторії, дир. Сафонов
 532 *Да ісправится молитва моя*, ч. 2 — " —
 687 *Архангельський глас* — " —
 745 *Коль славен* — " —
 797 *Воскресни Боже* — " —
 880 *Да Воскресне Бог* — " —
 865 *Услиши, Боже, глас мой* — " —

«Favorite Record» (Німеччина — США)

- 79067 *Іже херувими*, ч. 7. Крацій військовий духовний хор
 79086 *Тебе Бога хвалим* — " —
 1-79248 *Прийтіте ублажим Іосифа.* Хор Київського Володимирського Собору, дир. А. Надеждинський

«Syrena Grand Rekord» (Варшава)

- 9428 *Отче наш.* Хор храму Спасителя, дир. М. В. Карпов, Москва

«Орфеон» (Росія — Німеччина)

- 19606 *Сей день*, концерт, виконавець не відомий
 19614 *Скажи мні, Господи* — " —
 19609 *Тебе, Бога, хвалим* — " —
 19610 *Вознесу тя, Боже мій* — " —
 19611 *Воспой Богу пісню нову* — " —
 19612 *Іже херувими*, ч. 7 — " —
 19603 *Отче наш* — " —
 19604 *Господи, силою Твоєю* — " —
 19627 *Радуйтесь Богові* — " —
 19628 *Іже херувими*, ч. 4 — " —

«Тонофон Рекорд» (Росія — Німеччина)

- 654 *Іже херувими.* Хор, дир. І. Пікман
 Господи, силою Твоєю — " —
 655 *Тебе Бога хвалим* — " —
Воспойте Богу пісню нову — " —

656 *Скажи мні, Господи* — " —
 Іже херувими, ч. 7 — " —

«Метрополь Рекорд» (Росія — Німеччина)

- X 1026 *Христос воскресе і Ангел воніше*. Хор А. Архангельського
 X 1031 *Чертог твой виджу*. Хор Храму Христа Спаса, дир. М. Карпов,
 Москва?
 X 1070 *Отригну сердце моє*. Хор Київського Володимирського
 Собору, дир. Надеждинський?

1930-і до 1950-их років (78 об./хв)

- Col. 50239-D *Коль славен*. Хор Донських козаків, дир. С. Жаров
 7220-M .
 DMX 106 (Pol)
 Col. 7325M (12") *Кто Бог велий?* — " —
 DMX 112 *Я молюсь могуществу любви* — " —
 (Col. 12" Polish)
 Col. 20237-F *Услиши, Господи*. Русинський органний хор,
 дир. І. Сахун (Нью-Йорк, травень 1930)
 HMV 30-5856 *Іже херувими*, ч. 7. Митрополичий хор в Парижі,
 дир. Н. Афонський
 HMV-K7992 (10") *Слава во вишніх Богу* — " —
 HMV-EK151 (10") *Коль славен* — " —
 HMV-EK89 (10") *Да воскреснет Бог і Тебе Бога хвалим* — " —
 «Syrena Electro» 3624 *Сей день*. Митрополичий хор у Варшаві (1932)
 Слава во вишніх Богу — " —
 «Syrena Electro» 3627 *Діва днесъ, кондак* — " — (1932)
 UB-5633 *Іже херувими*. Капела бандуристів ім. Т. Шевченка,
 Детройт, дир. Г. Китастий і В. Божик (1950-і роки)
 «Victor» 68944 (12") *Elicity (Come ye). Holy Virgin Church Choir*,
 dir. S. A. Nemetz (30 груд, 1927)

Довгограйні моно- та стереоплатівки в 33 1/3 об./хв

- «Belfry Records»
 N.Y. H7-OP-6105,
 1957
 Хор церкви св. Юра,
 Н.-Й., 1958
- Слава во вишніх Богу*. Катедральний хор
 української церкви св. Тройці в Нью-Йорку,
 дир. Іван Трухлий, ст. 2-1
Тебе Бога хвалим — " — ст. 2-4
Як славен. Укр. хор церкви св. Юра в Н.-Й.,
 дир. Т. Онуфрик, ст. 1-1
Восхлиknите — " — ст. 2-2
Возвесели — " — ст. 2-4
Слава і Нині єдинородний — " — ст. 2-5

- «Decca»
LW 50147, 1959 *Іже Херувими.* Українська капела бандуристів ім. Т. Шевченка, дир. Г. Китастий, В. Божик, Детройт, Мічіган, ст. 2-4
- «Vox» STPL 515040,
1963 *Тебе, Бога, хвалим.* Хор Чорноморських козаків, дир. С. Горбенко, ст. 2-1
- Bandurist Chorus
Stereo 822U-5500,
1969? *Сей день.* Українська капела бандуристів ім. Т. Шевченка, дир. І. Задорожний, Детройт, Мічіган, ст. 1-1
- «Мелодия»
С 04695-6, 1974 Увертюра до опери «Свято сеньйора», до-мажор. Камерний ансамбль «Барокко», кер. І. Попков, ст. 2-1
- «SWS Records»
S 231K10-11, 1977 *Алилуя.* Хор «Прометей» при соборі св. Володимира і Ольги в Чикаго, дир. Р. Андрушко, ст. 2-3
Іже херувими, ч. 7. «Прометей», ст. 2-6
- «Мелодия»
С 10-10909-10, 1978 *Прискорбна єси, душє моя.* Москов. камер. хор, дир. В. Мінін, ст. 2-3
- Український Відділ
Радіо Ватикан
УРП 009, 1978 *Сей день, Єгоже.* Хор церкви св. Варвари у Відні, дир. А. Гнатишин, ст. 1-5
Під твою милість прибігаємо — " — ст. 2-1
Як же ти, славний Боже — " — ст. 2-3
Многая літа — " — ст. 2-7
- «Мелодия»
С 10-13815-16, 1980 Концерт для хору, ч. 32. Московський хор молоді і студентів, дир. Б. Тевлин, ст. 1-3
- МЕЛОДИЯ
С10-15241-2, 1981 *Певец во стане русских воинов.* Вокальний ансамбль класичної музики, дир. В. Копилова, ст. 2-8
- Український Відділ
Радіо Ватикан
УРП 022, 1981 *Да воскреснет Бог.* Укр. хор св. Варвари у Відні, дир. проф. А. Гнатишин, ст. 1-4
- «Мелодия»
С10-17725-26, 1982 Соната для фортеп'яно сі-бемоль мажор.
М. Степаненко — ф-но
- «Yevshan Records»
YPE 1017, 1982 Соната для фортеп'яно до-мажор — " —
Соната для фортеп'яно фа-мажор — " —
- «Мелодия»
С 10-09909-12, 1983 Соната до-мажор. Бандурист Віктор Мішалов, Сідней, ст. 2-3
Слава во вишніх Богу. Хор духовенства Ленінградської Митрополії, дир. диякон П. Герасимов, ст. 1-6
Воспойте людіє bogолепно в Сіоні. Хор Троїцького собору Олександро-Невської лаври, дир. П. Герасимов, ст. 4-2.

«Мелодия» С 10-09909-12, 1983	<i>Слава во вишиніх Богу.</i> Хор духовенства Ленінградської Митрополії, дир. диякон П. Герасимов, ст. 1-6 <i>Воспойте людіє bogолепно в Сіоні.</i> Хор Троїцького Собору Олександро-Невської лаври, дир. П. Герасимов, ст. 4-2
«Yevshan Records» YFP 1034, 1984	<i>Ірмоси великого канону св. Андрія Критського.</i> Хор при церкві Покрови Пресвятої Богородиці в Монреалі, дир. Іван Козачок, ст. 1-2 <i>Да ісправится молитва моя.</i> Жіноче тріо цього самого хору, ст. 1-3 <i>Нині сили небесній.</i> Жіноче тріо цього самого хору, 2-1 <i>Прийдіть вшануймо Йосифа,</i> стихира, той самий хор, ст. 2-5
«Yevshan», «Orion» YFP1037, OC-777, 1985	<i>Соната фа-мажор.</i> Ю. Осінчук ф но, ст. А-1 <i>Соната сі-бемоль-мажор.</i> Ю. Осінчук ф-но, ст. А-2
«Yevshan Records» YFP 1038, 1985	<i>Да воскреснет Бог.</i> Хор ім. О. Кошиця, дир. В. Климків, Вінніпег ст. 1-1
«Мелодия» А 10-00269-007, 1987	<i>Іже херувими,</i> ч. 7. Ленінградська державна академічна капела ім. М. Глінки, дир. В. Чернушенко, ст. 2-2 <i>Тебе, Бога, хвалим,</i> кантата для двох хорів — " — ст. 2-3, 4, 5 <i>Іже херувими.</i> Хор студентів Київської держ. консерваторії, дир. П. Муравський, ст. 2-2
«Мелодия» С 10-27193-006, 1988	<i>Да молчит всякая плоть.</i> Камерний хор «Виват», дир. І. Журавленко, ст. 2-4
«Мелодия» С 90-28901-007, 1989	<i>Воспойте, людіє</i> — " — ст. 2-5
«Мелодия» С10-27817-002, 1989	<i>In convertendo</i> , мотет для сопрано, альта, баритона і камерного оркестру, ст. 1-1, 2, 3, 4 Концерт для клавесина з оркестром ре-мажор, оркестровка і каденція М. Степаненка, ст. 1-5. Л. Назаренко — сопрано, Тамара Калустян — меццо-сопрано, Юрій Олійник — баритон, Михайло Степаненко — ф-но, камерний оркестр «Перпетуум мобіле», дир. Ігор Блажков
«Мелодия» С10-28633-001, 1989	Концерт, ч. 32: <i>Скажи ми, Господи, кончину мою,</i> Київський камерний хор ім. Б. Лятошинського, дир. Віктор Іконник, ст. 2-1

«Мелодия» С10-29859-001, 1990	Концерт, ч. 28: <i>Блажен муж, бояся Господа, той самий хор</i> , ст. 2-2
«London» TW 91201	Концерт, ч. 15: <i>Прийдите, воспоім, людіє, той самий хор</i> , ст. 2-3
Bandurist Chorus Stereo 822U-5094	<i>Покаянне тріо.</i> І. Козловський — тенор, Б. Яганов — тенор Б. Штоколов — бас, ст. 2-2 <i>Іже херувими.</i> Українська капела бандуристів ім. Т. Шевченка, дир. Г. Китастий, В. Божик, Детройт, Мічіган, ст. 2-4 (Копія «Decca», 1959, LW 50147)
«Балкантон» BXA 1104 і	— " —
«Monitor» MFS 745	
«Deutsche Gramophon» 156585 SLPEM	<i>Достойно есть.</i> Чол. камер. хор, дир. М. Мілков, Болгарія, ст. 1-1; <i>Слава во вишиніх Богу</i> — " —, ст. 1-4
«London» SW 99423	<i>Канон Андрія Критського.</i> Хор Донських козаків, дир. С. Жаров, ст. 2-1
TW 91423	<i>Коль славен ти.</i> Хор Донських козаків, дир. С. Жаров, ст. 1-3
«Epic» LC 5584	<i>Тебе, Бога, хвалим.</i> Хор російськ. правосл. катедри в Парижі, дир. П. Спасский, ст. 1-7
«Belfry Records» # 9587	<i>Да ісправится молитва моя.</i> Хор рос. правосл. катедри в Парижі, ст. 2-1
Катедра св. Миколи Рос. Правосл. Церкви, Нью-Йорк	<i>Тебе, Бога, хвалим.</i> Катедральний хор укр. правосл. церкви св. Троїці в Н.-Й., дир. Іван Трухлий, ст. 2-3
«Хвилі Дністра» CD ALBUM 39	<i>Слава на небі Богу</i> — " — ст. 3-1
«Omega International» CAS 19-20	<i>Многая літа.</i> Хор «Боян» при правосл. катедрі св. Володимира в Чикаго, дир. Іван Трухлий, ст. 4-1
	<i>Слава во вишиніх Богу.</i> Хор Москов. церкви на «Одинке», дир. М. Матвеєв, ст. 3-6
	<i>Помощник і покровитель</i> — " — ст. 5-2
	<i>Прийдите ублажим Йосифа</i> — " — ст. 6-3
	<i>Ізбави от бід,</i> муз. обр. А. Гнатишина (за Д. Бортнянським). Візантійський хор з Утрехту, дир. М. Антонович, ст. 1-4
	<i>Слава, Єдинородний.</i> Візантійський хор з Утрехту, дир. М. Антонович, (19) 1-1
	<i>Іже Херувими.</i> Візант. хор, дир. М. Антонович, (19) 2-1
	<i>Многая літа</i> — " — (19) 2-3

«Te Deum» 88.017 7", швидкість 45 об./хв	<i>Іже херувими.</i> Візант. хор, дир. М. Антонович, ст. 2
«Muza» SX 1157	Дві пісні покаянного канону. Хор православної церковної музики при Варшавській камерній опері, дир. Є. Шурбак, ст. 2-2
	<i>Возведох очі мої</i> , концерт, ч. 24. Той самий хор, ст. 2-4
«Dnipro» Stereo 100 Cleveland, OH.	<i>Слава во вишиніх Богу.</i> Хор і орк. «Дніпро», дир. Е. Садовський, ст. 1-8
«Chayka Records» CH 105	<i>Слава во вишиніх Богу.</i> Український хор «Думка», Н. Й., диригент Семен Комірний, ст. 2-5
«Хвилі Дністра» CD ALBUM 14	<i>Сей день</i> (псалом). Хор церкви св. Варвари у Відні, дир. проф. А. Гнатишин, ст. 1-1.
«Melodiya-Angel» SR-40116	Концерт, ч. 24: <i>Возведу очі мої в гори.</i> Російський академічний хор СССР, дир. Олександр Юрлов, ст. 1-2
«Мелодия» С 01645-48	Концерт, ч. 24; <i>Іже херувими</i> , ч. 7. Республ. академ. російська хорова капела, дир. А. Юрлов, ст. 3-2, 4-1
«Мелодия» С 10-12051-2	Концерт, ч. 27. Ленінград. держ. акад. капела ім. Глінки, дир. В. Чернушенко, ст. 1-2

Довгограйні платівки, на яких є тільки твори Д. Бортнянського

СМ 02117-18, 1970	Із опери «Сокіл»: Увертюра; арія Жанетти: Н. Ісакова — меццо-сопр.; <i>Аве Марія</i> : В. Громова — сопрано, Н. Ісакова (лат.)
	Із опери «Син-суперник»: Увертюра; арія Дон Карлоса; Куплети Саншетти з хором; Арія Саншетти. І. Шапар — тенор, Н. Ісакова (фр.) з орк. і хором Держ. Москов. муз. театру ім. К. Станіславського і В. Немировича-Данченка, дир. В. Єсипов
«Мелодия» С50-04825-26, 1974	Три хори: «Вечір», «Ранок», «Славу співаемо» (новий текст К. Алемасової). Хор хлопчиків Москов. держ. хор. училища, худ. кер. В. Попов
«Мелодия» М31-37155-56, 1975	«Хвала весні» (О. Подольський). Хор. капела, дир. Г. Катанаж
«Мелодия» С10-07459-62, 1976 (дві платівки)	«Сокіл»: лірична опера в 4-ох картинах. Спектакль Москов. камерного муз. театру, дир. Анатолій Левин, мист. кер. театру Б. Покровський та 11 виконавців

- «Мелодия»
С 10-08697-8(а), 1980
- Концертна симфонія для ф-но, арфи, двох скрипок, віоли-да-гамба, віолончелі та фагота сі-бемоль-мажор, ст. 1. Виконавці: М. Степаненко — ф-но, С. Маркевичева — арфа, А. Баженов та Б. Скворцов — скрипки, Ю. Ходов — альт, Л. Краснощек — віолончель, В. Прокопович — фагот
- Квінтет для ф-но, арфи, скрипки, віоли-да-гамба, і віолончелі до-мажор, ст. 2. Виконавці: І. Рябов — ф-но, Д. Зедник — арфа, А. Горохов — скрипка, Б. Палшков — альт, В. Червов — віолончель
- «Мелодия»
С 10-11485-6, 1980
- Концерт, ч. 15, Камерний хор Москов. держ. консерв. дир. В. Полянський
 — " — ч. 16 — " —
 — " — ч. 19 — " — ст. 1
- Концерт, ч. 24 — " —
- Концерт, ч. 30 — " — ст. 2
- «Мелодия»
С 10 27433 004, 1988
(Дві платівки)
- «Син-суперник»: опера в 3-х діях. Держ. респ. акад. російська хорова капела ім. А. Юрлова, мист. кер. С. Гусев та Акад. симф. орк. моск. держ. філармонії, дир. М. Юрівський, ст. 1, 2, 3, 4, Виконують: Л. Черних — сопрано, І. П'янова — сопрано, Е. Свєчнікова — меццо-сопрано, А. Мищевський — тенор, О. Кленов — баритон, В. Тимичев — баритон, В. Маторин — бас
- Квінтет для скрипки, альта, віолончелі, арфи і ф-но до-мажор; Соната для клавесина, ч. 1, сі-бемоль-мажор, ст. 1;
- Соната, ч. 3 для клавесина фа-мажор; Концертна симфонія для фагота, арфи, ф-но, двох скрипок, альта та віолончелі, ст. 2.
- Виконують: М. Ашвілі — скрипка, А. Шалашов — скрипка, Г. Одинець — альт, Т. Прийменко — віолончель, О. Ерделі — арфа, В. Власенко — фагот, Д. Благий — ф-но, А. Любимов — клавесин
- Концерти для хору, ч. 4, 28, 15. Держ. камерний хор Міністерства культури ССР, дир. В. Полянський, ст. 1-1, 2, 3.
- Концерти для хору, ч. 10, 25. Цей самий хор, ст. 2-1, 2

«Мелодия»	Концерти для хору, ч. 11, 33, 19, 1, 21. Держ. кам.
A10 00453 008, 1989	хор мін. культ. СССР, дир. В. Полянський, ст. 1, 2
«Мелодия»	Концерти для хору, ч. 16, 3, 35. Державний
A10 00523 004, 1989	камерний хор Міністерства культури СССР,
Musicus Bortnianskii	дир. В. Полянський, ст. 1, 2
MBMR002	Концерти, ч. 10, 6, 19, 4. Хор «Musicus
AMCS Stereo	Bortnianskii», дир. Мирон Максимів, ст. 1;
Vol. 1, 1985	Концерти, ч. 9, 30, 34, 17 — — ст. 2
Vol. 2, 1986	Концерти, ч. 12, 26, 24 — — ст. 1
Vol. 3, 1986	Концерти, ч. 1, 22, 16, 13 — — ст. 2
Vol. 4, 1989	Концерти, ч. 29, 11, 35 — — ст. 1
Vol. 5	Концерти, ч. 15, 18, 2, 27 — — ст. 2
UMF 1-5, 1989	Концерти, ч. 3, 8, 25 — — ст. 1
Album 1	Концерти, ч. 7, 5, 14, 23 — — ст. 2
Album 2	?
Album 3	Ukraine Millennium Foundation
Album 4	Концерти, ч. 1, 2, 3, 4. «Хор тисячоліття»,
Album 5	дир. В. Колесник, ст. 1
Авдіокасети	Концерти, ч. 5, 6, 7, 8 — — ст. 2
?	Концерти, ч. 9, 10, 11 — — ст. 1
«Yevshan»	Концерти, ч. 12, 13, 14, 15 — — ст. 2
CYFP-1066	Концерти, ч. 16, 17, 18, 19 — — ст. 1
1989	Концерти, ч. 20, 21, 22 — — ст. 2
«Кобза» C008	Концерти, ч. 23, 24, 25 — — ст. 1
1990	Концерти, ч. 26, 27, 28 — — ст. 2
	Концерти, ч. 29, 30, 31 — — ст. 1
	Концерти, ч. 32, 33, 34, 35 — — ст. 2
	<i>Іже херувими</i>
	Хор консерваторії ім. Чайковського, Київ. дир.
	П. Муравський
	<i>Іже херувими</i>
	<i>Достойно</i>
	<i>Благослови всім</i>
	Хор української католицької церкви Христа
	Царя, Бостон, Масс., дир. Алекс Кузьма
	<i>Буде ім'я Господнє,</i>
	<i>Іже херувими, ч. 7</i>
	Візантійський хор, Уtrecht, дир. М. Антонович

«Кобза» С019 1990	<i>Слава Отцю і Сину.</i> Хор духовної музики «Фрески Києва», дир. О. Бондаренко (Квартет «Коло»)
«Кобза» 035 1991, 1996	<i>Святий Боже, Ми херувимів Достойно</i> Академічна капела «Галичина», дир. І. Левенець
«Дударик» 002 «Євшан» 5У 110 1993 Стерeo 1993	Концерт для хору, ч. 3 (1 ч.) Концерт для хору до-мажор, 1 частина. Хорова капела «Дударик», дир. М. Кацал <i>Бог Богів</i> Ансамбль «Благовість», Київ, дир. М. Гулковський
1994	<i>Ірмоси покаянного великопостного канону Св. Андрія Критського (дев'ять пісень) Під твою милість</i> Церковний хор «Видубичі», дир. В. Віндр <i>Я вознесу Тебе, Господи, Воспойте Господеві, Многая літа.</i>
1995	Камерний хор «Хрестатик», дир. Л. Бухонська <i>Іже херувими, ч. 7 Да воскреснет Бог Тебе Бога хвалим.</i> Хор української православної церкви в Блумінг-дейл, Іллінойс, дир. Василь Трухлий
«Belfry» С 1925 1997	<i>Іже херувими ч. 7</i> Українська капела бандуристів ім. Т. Шевченка, Детройт, дир. Володимир Колесник
Власне видання 1988	<i>Херувимська, ч. 7</i>
Касета, ч. 8 1995	
МБФ «Кобзар» 1999	Концерт ре-мажор. Бандурист Тарас Лазуркевич, Львів
Власне видання 1998	Концерт ре-мажор. Бандурист Олег Созанський, Львів
Власне видання 1998	<i>Прийдите, воспоєм людіє Тебе, Бога, хвалим</i> Київський симфонічний оркестр і хор, дир. Р. МакМурін

Компакт-диски

«Harmonia Mundi»	<i>Достойно есть</i>
HMA 180105	<i>Слава во вишиніх Богу</i>
1988	Хор болгарського радіо і телебачення, дир. М. Мілков
«Belfry» D1884	<i>Достойно есть</i>
1996	Камерний хор «Київ», дир. В. Трухлий
KCD 010	<i>Господи, кто обітаєт в жилищі твоїм</i>
1996	<i>Достойно есть</i>
	<i>Да ісправиться молитва моя</i>
SUCD 10 00002	Камерний хор «Київ», дир. М. Гобдич
1990	Концерти для хору, ч. 4, 28, 15, 10, 25
SUCD 10 00030	Державний. камерний хор Міністерства культури ССР, дир. В. Полянський
1990	Концерти для хору, ч. 11, 33, 19, 1, 21, 7, 18
«Erol» (ER 98001) 2 комп. диски	<i>«Алкід», опера. Наталія Дацко — сопрано, Наріна Загорулько — сопрано, Ольга Пасічник — сопрано, Патрік Гарайт — тенор, Львівський оперний театр і оркестр, дир. Жан-П'єр Лоре</i>
Видубичі 003	<i>Заамвонна молитва</i>
1998	<i>Нехай буде ім'я Господнє</i>
Хор «Дзвони»	Церковний хор «Видубичі», дир. В. Віндр, Київ
?	<i>Під твою милість</i>
Благовіст	<i>Український хор духовної музики «Дзвони», дир. Д. Радик, Київ</i>
«Гал Рекордс»	<i>Ми херувимів</i>
1998	Хор «Благовіст», дир. В. Головко, Львів
«Симфокаре»	Концерт для фортеп'яно з оркестром
S-003-1	Камерний оркестр «Віртуози Львова», дир. С. Бурко
1998	<i>Іже херувими</i>
Власне видання	<i>Достойно есть</i>
1998	<i>Ic полла еті деспота</i>
	<i>Нехай буде ім'я Господнє</i>
	Український православний митрополичий катедральний хор Святої Трійці, дир. д-р Іван Майба, Вінніпег, Канада

«Scope Travel, Inc.»	<i>Діва днесь, кондак</i>
1992	<i>Многоліття</i>
	Державна хорова капела України «Думка», дир. Є. Савчук, Київ
«Laserlight» 15345	<i>Хваліте ім'я Господнє</i>
1990	<i>Коль славен</i>
	<i>Многая літа</i>
	Російський хор козаків, дир. М. Мінський
Власне видання	<i>Коль славен</i>
2000	<i>Іже херувими, ч. 7</i>
	<i>Іже херувими, ч. 5</i>
	Хор монастиря Св. Іллі при парафії Св. Покрови, Довер, Флорида
ACD 003	<i>Під твою милість</i>
2000	Дитячий хор Святоїлінської церкви в Києві, регент О. Маєва
Власне видання	<i>Превознесу Тебе, Господь</i>
RRCD 203	<i>Воспойте Господеві</i>
2001	Камерний хор «Хрещатик», дир. Л. Бухонська, Київ
Власне видання	<i>Сей день, его же сотвори Господь</i>
1995	<i>Рече Господь</i>
	Камерний хор університету Каліфорнії, дир. М. Кузьма
Власне видання	<i>Сильно на землі</i> (частина)
2001	Український вокальний ансамбль «Євшан», Гартфорд, Коннектикут, дир. О. Кузьма
«Koch-Records GmbH»	<i>Ми херувимів</i>
313034 H1	<i>Свят</i>
LC 0278	<i>Достойно есть</i>
1989	<i>Богородице, до тебе</i>
	<i>Як сильний, славний</i>
	Чоловічий хор «Україна», дир. Євген Задарко, Німеччина
Власне видання	<i>Ic полла еті деспота</i>
UBC #6	<i>Іже херувими</i>
2002	Капела бандуристів ім. Т. Шевченка, дир. О. Махлай, Детройт, Мічіган

Вашингтон, грудень 2002.
Публікується вперше.

ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК

- Аббакумов С. Т. 144
Авдієвський А. 154
Аквамарин Г. М. 108
Александров А. 200
Александров В. 136
Алемасова К. 225
Алжнєв Ю. 154
Андреадіс Алісія 177
Андреадіс Галина 206
Андреєв Т. 220
Андрусишин Богдан 211
Андрусів Наталія 115, 204, 206
Андрушко Роман 148, 209, 222
Ансельмі 27
Антків Б. 153
Антоненко-Давидович Борис 213
Антонич Богдан-Ігор 68
Антонович Володимир 73
Антонович Мирослав 89, 147, 174, 209, 224, 225, 227
д'Альберт Франсуа 213
Апольський 212
Арсей 136
Артимів Лідія 212
Архангельський А. А. 154, 217, 221
Архипенко О. 164
Атаманець Іван 209
Афонський Н. 221
Ашвлі М. 226
Бабак Рената 206
Бабуняк Я. 210
Багатирьов 124
Баженов А. 226
Базиликут Богдан 153
Бакитка Софія 44
Бакитко І. 44
Балей Вірко 212
Балтарович В. 70
Бара Опанас 76
Барвінський Василь 35, 70, 153, 174
Барвінський С. 68
Баркін Лео 176
Барташовський Ю. 80
Барчанівна Віра 206
Баря Опанас 78
Баттістіні 13, 27
Батурова Є. А. 44
Бауер Роберт 14, 33, 171; див. також Bauer Robert
Баштан С. 80
Башук Наталка 68
Беднарський Володимир 86
Безкоровайний В. 70
Беласко Жак 177
Беллінчоні Гемма 31
Бельюць Евеліна 210, 213
Беннетт Дж. 171, 186, 192; див. також Bennett John R.
Бергер Дж. 103
Береза Катя 87
Березовський Максим 151, 152, 153, 154, 156
Берлінер Еміль 128, 182, 200
Бикадоров М. 86
Бігдаш-Богдашев 110
Бізє Ж. 169
Білаш О. 69, 86
Білинник Петро 112
Білогруд Ігор 177
Благий Д. 226
Блажков Ігор 223
Блейхман 168
Бобикевич О. 85, 102, 114
Бобинський В. 177
Бобир Андрій 80
Бобков М. 88
Богачевський О. 174
Богачевський Юрій 206

- Богданська Таїсія 212
 Богемський Д. 129
 Богонос В. 176
 Богус Ірена 129, 183, 188
 Богущенко 129
 Боднар Володимир 206
 Божик В. 173, 174, 209, 221, 222, 224
 Бойко А. 177
 Бойко Михайло 85
 Бойто 18, 28, 32, 40
 Бондаренко О. 153, 228
 Бореллі Джованні 31
 Борисенко Вероніка 112
 Борковський Теодор 129, 183
 Бороф Філ 69
 Бортнянський Дмитро 87, 89, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 216, 225
 Брэзден Мирослава 178, 206
 Бринь М. 209
 Бринь Оксана 206
 Бриттан Джой 206
 Брич Гая 87
 Брич М. 84
 Брузас Г. 85
 Брунь Клара 129
 Бубна М. 174
 Бубнов 108
 Бурко С. 229
 Бухонська Л. 228, 230
 В. Л. 68, 69
 Вагнер Ріхард 15, 26, 33, 41, 183; див. також Wagner
 Валюх А. 211
 Василенко В. І. 44
 Васильєв М. Н. 108
 Васильєва 137, 138
 Вахнянин (Вахнянин-Куриленко) Леся 173, 177, 212
 Вацула 110
 Ведель Артем 151, 152, 153, 154, 156
 Веліч Любa 41
 Вербицький В. Д. 218
 Вербицький Л. 69, 86
 Вербицький Михайло 102, 140, 153
 Верді 32, 33, 40, 162, 183
 Вериківський М. 85
 Верменич В. 86
 Веръювка 112
 Веселовський Богдан 68, 70, 93, 94, 177
 Винник Ю. 152
 Винницький Володимир 212
 Віндр В. 228, 229
 Вітт 190
 Власенко В. 226
 Власенко Н. 211
 Возна Ніна 87
 Войтихів Віктор 212
 Волошин Михайло 102, 114, 129, 158, 184
 Волянська Б. 210
 Ворд 186, 188; див. також Ward John
 Воробкевич — 190
 Воронець Володимир 212
 Восс Герман 87
 Гаврильцева-Хмара П. 103, 106, 128; див. також Havryltseva-Khmara P.
 Гайворонський А. 154
 Гайворонський Михайло 56, 57, 68, 85, 100, 144, 173–178, 201, 202, 205, 209
 Гайдамака Д. А. 109
 Галеві 158, 185; див. також Halevy
 Галик-Голутяк Г. 209
 Гамалій А. П. 110
 Гампе Макс 129, 185, 187, 188
 Гампе Франц 28, 128, 129, 155, 166, 168, 169, 171, 185, 186, 187, 189, 216
 Ганушевський С. 195, 208
 Гарасимов Павло 151
 Гарасовська Христина 93
 Гвоздецька Олександра 164–170; див. також Hvozdetska A.
 Гвоздецький П. А. 169
 Гевка О. 211
 Геймур Олена 206
 Гельмунд 168
 Гембер 113
 Гендріхувна Ванда 186, 187
 Генкокс 129
 Герасименко Оксана 208
 Герасимов П. 222, 223
 Герасимова-Персидська Ніна 152
 Гінекер Курц 128

- Гірняк Йосип 102, 147, 213
 Гладкий 133
 Глібов Леонід 137
 Глібович Олена 174, 176, 210
 Глінка М. 168
 Гмірия Борис 112, 176; див. також
 Нтутгія В.
 Гнатишин Андрій 70, 88, 153, 176, 222,
 224, 225
 Гнатюк А. 154
 Гнатюк Дмитро 69, 83, 85, 86, 172; див.
 також Hnatiuk D.
 Гніздовський Я. 164
 Гноєвий А. 153, 154
 Гобдич М. 229
 Говтань Семен 78
 Гозенпуд М. 112
 Голинський Михайло 115, 164; див.
 також Holynsky M.
 Головатий 212
 Головацький Яків 47
 Головащенко Михайло 141, 124
 Головко В. 229
 Головко Ю. 173
 Голуб Олексій 211
 Голубець Микола 174, 176
 Гончаренко Гнат 76, 78, 79
 Гончаренко Петро (Козак Мамай) 82,
 208
 Горбенко С. 222
 Гординська-Каранович Дарія 212
 Горленко 73
 Горнбостель Е. 76
 Горняткевич Андрій 193, 198
 Городовенко Н. 115;
 див. також Horodovenko N.
 Горохов А. 226
 Гошуляк Йосип (Осип) 68, 176, 206
 Грабович Г. 198
 Гребінецька Марія 58, 202, 206
 Григорій Мирослав 195
 Григорович І. 106, 200;
 див. також Hryhorovych I.
 Гриньків Роман 208
 Гриньків Тома 212
 Грица С. 76, 78, 79
 Гриценко М. 129
 Гришко М. 104;
 див. також Hryshko M.
 Гришко Олександр 78
 Грищенко О. 164
 Грінченко 73
 Громова В. 225
 Грошева Л. 112
 Грудин Володимир 102, 104, 212
 Гулак-Артемовський 137, 158, 162, 166,
 184
 Гулковський М. 228
 Гуляєв І. Г. 104, 109
 Гуменюк Павло 202, 212, 213;
 див. також Humeniuk P.
 Гумінілович Степан 70
 Гуран Богдан 148
 Гусев С. 226
 Гуцал Віктор 153
 Гайсберг Вілл 129, 158, 184, 185
 Гайсберг Фред 103, 128, 129, 182, 184;
 див. також Gaisberg F.
 Галанін А. 200
 Галь 158, 183, 184, 190
 Гарайт Патрік 229
 Гела А. 114
 Глюк К.-В. 35
 Голдін Едмунд 90
 Голмон Сільвія 178
 Горовіц Володимир 181
 Горські Чарлз 147
 Гратович Євген 178, 213
 Грегам Вільфред 14
 Гріг 28, 33
 Гріль Михаїл 212
 Гула В. 211
 Дербіш Антін 93
 Давиденко Йосиф 145, 206
 Давидовський Г. 70
 Дарбі Вільям Сінклер 103, 128, 129,
 130, 138, 182, 183, 185;
 див. також Darby S.
 Дацко Наталія 229
 Де Джорджо 165
 Де Лючія 165
 Делавінь 186
 Денца 158, 185

Дербіш А. 94
 Дербіш Люба 93
 Дестін (Дестінова) 26, 30
 Джансон Елдридж 128
 Джонс 166, 187
 Джус Зіна 211
 Джус Ліда 211
 Дилецький Микола 151, 152, 154
 Дилов Володимир 114, 206
 Дичко Л. 154
 Дідуру Адамо 31, 39
 Длябога М. 209
 Дніпровий Борис 85, 90
 Добош М. 209
 Добривольська Олімпія 213
 Добрянський Андрій 68, 93
 Добрянський Юрій 206
 Домінчен 112
 Донець М. 104; див. також Donets M.
 Дорошенко Дмитро 141
 Драган Антін 147
 Драгоманов Михайло 73
 Древченко Петро 78
 Дрималик Б. 172
 Друцяж 186
 Дубина Микола 76, 78
 Дудич Й. 178
 Дукін Петро 80
 Дурнер 190
 Еванко Едвард 206
 Едісон Томас 128, 200
 Електровіч Ванда 183
 Ерделі О. 226
 Еріксон Реймонд 41
 Євченко К. 80
 Ємець Василь 45, 193, 202, 208
 Ємчук Й. 86
 Єріця 26
 Єршов І. В. 128
 Єсипко Володимир 148
 Єсипов В. 225
 Жадан (Клейбау) Доріс 180
 Жадан Іван 180
 Жарко Федір 80, 90
 Жаров С. 221, 224

Железний Анатолій 124, 135, 161
 Жила Володимир 99
 Жилкіна Л. 113
 Житецький Павло 73
 Жугай Степан 45
 Жуковський Євген 206
 Журавленко Ігор 152, 223
 Заболотна Н. 152
 Загорулько Наріна 229
 Загул Дмитро 68, 93
 Задарко Євген 230
 Задорожний І. 177, 222
 Зазуляк Михайло 142, 144, 202, 206
 Зайферт Ігор 174, 177, 201, 206
 Залеський О. 27, 30, 34
 Замуленко Павло 211
 Заньковецька Марія 165
 Заремба В. 69, 85, 91, 102, 109, 113
 Заремба С. 68
 Зарицька Євгенія 164, 177, 206;
 див. також Zarytska Ye. Zarnytska E.
 Зарницька Є. Ф. 109, 129, 200;
 див. також Zarnytska E.
 Зедник Д. 226
 Зеленський 183
 Зеллер 168
 Зінов'єв Л. '129
 Зубов 168
 Зъюла Мар'яна 151, 152, 155
 Зъюла Михайло 124, 135, 151
 Зюбрац Леся 87, 90
 Іванов Андрій 112
 Івашко І. 208
 Іващенко 73
 Івченко Валерій 153
 Івченко Людмила 30, 34
 Іконник Віктор 152, 223
 Ільчишин Василь 198, 202
 Ісакова Н. 225
 Калаш 73
 Калиніна В. 112
 Калинюк Л. 84
 Калишевський Я. С. 217, 218
 Калустян Тамара 223
 Кальний Остап 78

- Каміонський О. 129, 181
 Кампанья 183
 Каневський Маїр, див. Мироненко М.
 Капустій І. 210
 Кардаш В. 173
 Карлаш Микола 202, 206
 Кармазин-Каковський В. 165
 Карманський В. 190
 Карпенко-Криниця Петро 89
 Карпов М. В. 218, 220, 221
 Карузо Е. 13, 13–20, 18, 30, 34
 Каськів Теодозій (Теодор) 51, 53, 58,
 140, 144
 Каталані 15, 16, 22, 32, 33, 41
 Катанал Г. 225
 Кацал Микола 153, 228
 Кашубинський Д. 87
 Кваранта 18, 32, 40, 41
 Квітка К. 74, 76, 79
 Квітка-Кондрацька Галина 176
 Келлі 186, 188; див. також Kelly Allan
 Кеннеді Джон Ф. 147
 Кирейко В. 85
 Китастий Андрій 208
 Китастий Григорій 62, 81, 89, 95, 96,
 114, 174, 176, 208, 221, 222, 224
 Китастий П. 210
 Китастий Юліян 208
 Кікоть Андрій 91
 Кірстюк о. К. 206
 Кларк Артур С. 128, 141
 Клачинський Юліян 210
 Кленов О. 226
 Климків В. 223
 Клішевська Кароліна 129
 Коваль Іриней 211
 Ковальчук С. 208
 Козаченко Г. 216
 Козачок Іван 223
 Козел Д. 212
 Козицький П. 154
 Козлов 158, 185
 Козловський Іван 174, 181, 224;
 див. також Kozlovsky I.
 Кокольська Марта 206
 Колесник Володимир 227, 228
 Колесник Ганна 206
 Колесса Любка 212
 Колесса Микола —56, 57, 76, 88, 100,
 102, 116, 119, 172
 Колесса Філарет 73, 74, 76, 78, 79, 80,
 87, 119, 190
 Колочак Іван 211
 Комзак 186
 Комірний Семен 101, 225
 Кононенко 110
 Кононів І. 176
 Конопленко-Запорожець Павло 82,
 208
 Копилов В. 222
 Копитович Антін 146
 Корецький О. 86
 Корнієнко Дмитро 212
 Коробейченко А. 112
 Королишин Іван 51, 58
 Королишин-Цимбаліст Стефанія 114,
 201, 206
 Корпан Степан 51, 52
 Кос-Анатольський Анатолій 70, 86,
 89, 102, 177
 Косенко О. 91
 Коссак Василь 190
 Коссак М. '189
 Костенко В. 85
 Костюк Степан 163, 189
 Котко Дмитро 70, 100, 174
 Котов І. 132, 134
 Коціпіньський 133
 Кочергін М. М. 108
 Кочубей Олександра 206
 Кошиць Ніна 206
 Кошиць Олександр 49–66, 67, 110, 115,
 144, 145, 153, 154, 156, 176, 202, 208,
 209; див. також Koshyts O.
 Кошиць Степан 52
 Кощат 183
 Кравців-Барабаш М. 176
 Кравченко Михайло 45, 74, 76, 78, 80
 Кравченко Н. 210
 Кравченко Опанас 78
 Кравченко Платон 76
 Кравчук В. 83
 Кравчук-Петровичева В. 129, 188

Красновська Роза 206
 Краснощек Л. 226
 Кремер Іза 114
 Кречко Михайло 85
 Кривенький О. 86
 Кривченя Олексій 112
 Криса Олег 213
 Кро Шарль 128
 Кронберг 183
 Кропивницький Марко 102, 103, 106, 132, 134, 135
 Круль Петро 210
 Крушельницька Соломія 13–42, 128, 129, 159, 164, 169, 171, 172, 202, 204, 206; див. також Krushelnynska S.
 Крушельницька Анна 129, 184
 Крушельницький Л. 100, 174; див. також Krushelnitsky L.
 Куба Л. 76
 Кузишин Олесь 211
 Кузьма Алекс 227, 230
 Кузьма М. 230
 Куліш Пантелеїмон 73
 Купницький Майк 211, 212
 Купрін В. 69
 Купчинський Р. 70, 173, 174
 Купчинський Т. 100
 Курах М. 174
 Куриленко Петро 67, 209
 Кухта В. 80
 Кучеренка Іван 82
 Кучеренко Іван 76, 78
 Кушнір І. 174
 Кушнір О. 196
 Кюї 168
 Лаврівська Ірина 213
 Лаврівський Юрій 207
 Лавров Федір 80
 Лазарук В. 68
 Лазебников П. Л. 108
 Лазуркевич Тарас 228
 Лакатош Шандор 212
 Лашин В. 80
 Лебеденко М. 207
 Левенець І. 154, 228
 Леверенко 132, 134

Левин Анатолій 225
 Левицький В. 196, 197
 Левицький Мирон 68
 Левицький Роман 174, 176, 204, 208
 Леві П. 32
 Легар 185, 187
 Ленін В. І. 80
 Леонкавалло 183, 186
 Леонтович Микола 54, 56, 57, 70, 87, 89, 96, 102, 110, 153, 154, 156
 Лепкий Богдан 72, 74, 82, 174
 Лепкий Л. 174, 177
 Лепкова-Ястремська Ольга 178, 207
 Леся Українка 68, 74, 76, 78, 79, 140
 Липецька Христя 207, 210
 Липківський 213
 Лисанюк Н. 176
 Лисенко А. 210
 Лисенко Іван 124, 165, 180
 Лисенко Микола 34, 35, 47, 56, 57, 67, 68, 69, 70, 73, 79, 85, 87, 88, 89, 91, 102, 108, 109, 110, 112, 113, 114, 115, 133, 135, 136, 137, 138, 154, 158, 166, 172, 184; див. також Lysenko M.
 Лисогір Йосип 147
 Лисогір Марія 207
 Литвиненко-Вольгемут Марія 110; див. також Lytvynenko-Volhemut M.
 Лихолай Тамара 177; див. також Lykholay T.
 Лінклеттер Арт 69
 Лінклеттер Баб 69
 Ліньова Євгенія 43, 44, 45, 46, 48, 74, 76
 Ліщак Соня 207
 Ловозінський Тадеуш 188
 Ломакін Г. 154
 Ломиковський 73
 Лопатинська Філомена 129, 187, 200
 Лопатинський 35
 Лорбер Марсель 177
 Лоре Жан-Г'єр 229
 Лоренс 186
 Лужецька Ірина 163
 Лукашевич М. 86
 Лукашевич Платон 73
 Луців Володимир 68, 69, 82, 93, 99, 177, 208

- Лучинська А. П. 108
 Любимов А. 226
 Любінецький Роман 113;
 див. також Lubinetsky R.
 Людвіг Адам 129, 186
 Людкевич Станіслав 35, 56, 57, 87, 100,
 102, 112, 153, 154, 172
 Лятошинський Борис 88, 102, 112,
 172, 224
 Ляховська Романка 188, 189
 Ляшенко І. 161
 Маєва О. 230
 Мазепа Іван 82
 Мазуркевич Юрій 213
 Майба Іван 229
 Майборода Григорій 68, 86
 Майборода П. 86, 89
 Майстренко Левко 193, 195, 197
 Макаренко Данило 207
 Макаренко Л. 104, 108
 МакМурін Р. 228
 Максимів Мирон 227
 Максимюк Степан 21, 23, 24, 25, 135,
 198, 205
 Малавський Владзімеж 183
 Маланюк Іра 164, 207
 Малинка 73
 Манфредіні Манфредо 27
 Манько Леонід 102, 110, 129
 Мар'яненко Іван 102, 110
 Маренич Грицько 132, 133, 134, 136,
 137
 Маринець Зіновій 213
 Маринович Р. 195
 Маркевич Олександр 80
 Маркевичева С. 226
 Маркезі 41
 Марків Боглан 178
 Marscіч Іван 57, 58, 59, 60, 65, 66
 Мартинович 73
 Мартинюк Євген 198
 Мартинюк О. 211
 Марущак о. М. 207
 Марчанський 110
 Масло М. 93
 Масне 188
 Матвеєв М. 224
 Матвій, архимандрит 152
 Маторин В. 226
 Матюк В. 85, 140, 159, 185
 Махін Б. 129
 Махлай О. 230
 Маценко Павло 60, 65
 Мацюк Ія 204, 207
 Мацюк Любомир 204, 207
 Машир Марія 114, 202, 207
 Мегелик Д. 68
 Медовий Давид 113, 207
 Меербер 15, 33, 40
 Мейтус Ю. 91
 Мельба 41
 Мельничин Василь 207
 Менделюк Іван 68, 70
 Менцінський Модест 25, 26, 42, 104,
 115, 128, 141, 159, 164;
 див. також Menzinsky M.
 Метлинський Амвросій 73
 Мигаль Іванка 207
 Микитюк О. 100, 174
 Милодан 129
 Милорадович 47
 Милорадович В. П. 44
 Мироненко М. 113, 202, 206
 Миссіна Н. 113
 Митрик Долорес 70
 Михайлів М. М. 114
 Михайлова (Михайленко) Марія 169,
 200
 Мишуга Олександр 25, 26, 42, 128, 142,
 159, 164, 169; див. також Myshuga O.
 Мищевський А. 226
 Мілков М. 224, 229
 Мілявський А. 212
 Мінін Володимир 151, 222
 Мінський Михайло 88, 89, 96, 174, 176,
 177, 204, 207, 230;
 див. також Minsky M.
 Міфовська Гелена 189
 Мішалов Віктор 208, 222
 Мовчан Єгор 80
 Мовчан С. 80
 Модестов Ю. А. 109, 129

- Мозгова Євгенія 204, 207;
див. також Mozhova Ye.
- Мокренко А. 69
- Мокрицька Марія 187
- Молотай Анатолій 178
- Монтерверді 35
- Монюшко 13, 27, 28, 40, 158, 160, 183,
185, 186, 187, 188, 190;
див. також Moniuszko
- Мороз В. 95, 97
- Мороз Люба 93
- Морозов Б. 217
- Морський Г. 128
- Морської (Янчевецький) Гаврило 169
- Моцарт 35
- Мстислав, архиєпископ 147
- Муньйон 38
- Муравський П. 151, 223, 227
- Мусійчук С. 174
- Мусоргський 35
- Мягкий З. 209
- Мясков К. 68, 69
- Надеждинський М. П. 218, 220, 221
- Надененко Ф. 69
- Назаренко Л. 223
- Наумчук П. 91
- Недільський І. 100, 209
- Нежданова А. 181
- Невядомський 183, 187
- Недзельський 183
- Нижанківський Остап 35, 102, 114,
153, 154, 159, 160, 184
- Нижанковський Олександр 104, 115,
129, 157, 158, 159, 163, 184;
див. також Nyzankovsky O.
- Низовий Бил 90
- Никольський Я. 217
- Ніковіч 190
- Ніщинський П. 133
- Норберт 94
- Носач Павло 80
- Носковський Л. Д. 35, 183;
див. також Noskowski L. D.
- Нюгавзер 183
- Обушкевич І. 140
- Овчаренко Василь 67, 115
- Одарченко Петро 140, 141
- Оддоне 32, 41
- Одинець Г. 226
- Олесь Олександр 62, 173
- Олійник Юрій 223
- Ольхівський М. А. 44
- Онуфрик Т. 209, 221
- Онуфрик-Шумейко Олеся 58
- Оранський Юрій 67
- Ординський Петро 52, 58, 207
- Орел Єкатерина 169
- Орешкевич Федір 128
- Орлов 110
- Осадця М. Е. 190
- Осборн Конрад Л. 19, 41
- Осінчук Юліана 212, 223
- Остроушко Петро 213
- Оффенбах 188
- Охорович 73
- Охримович І. 116
- П'янова І. 226
- Павличко Д. 69
- Павлишин Стефанія 27, 28, 31, 36
- Павло VI, папа 87
- Павлюченко 172
- Павфлер 160
- Падалка Л. В. 44
- Падеревський 189
- Палащук Орест 68
- Палладін О. В. 19, 20
- Палашков Б. 226
- Пандольфіні 30
- Папріц фон 43
- Пасічник Ольга 229
- Пастернак О. 176
- Пастушенко Ярослав 202
- Пасюга Степан 78
- Паторжинський Іван 91, 104, 110;
див. також Patorzhynsky I.
- Пахолюк П. 210
- Пашук А. 195
- Пекалицький С. 154
- Пенн Ілейн 178
- Перкінс 186, 188;
див. також Perkins John R.
- Петляш Олена 108;
див. також Petliash O.

- Петренко М. 86
 Петриненко Діана 113
 Петро І 82
 Петрович-Сеник В. 129, 188
 Петровська М. 112
 Петрусенко О. 104;
 див. також Petrusenko O.
 Пилипенко Явдоха 76, 78
 Пилипчук Ростислав 13, 14, 19, 20, 21,
 23
 Писаренко Павло 96, 174, 208
 Підгорний М. 14
 Піддубний Т. Г. 109, 129;
 див. також Pid dubny T.
 Підсуха О. 89
 Пізьо Йосиф 202, 213;
 див. також Pizio J.
 Пікман А. П. 216, 217, 218
 Пікман І. 220
 Пірс Едмунд 128, 129
 Піщетті 35
 Планкет 166, 168
 Платонов М. 104
 Плішка Павло 164, 207
 Повстеню Юрко 148
 Подворняк В. 84
 Подворняк М. 84
 Подельський Г. 86
 Подольський О. 225
 Поклад І. 86
 Покровський Б. 225
 Полиняк Марія 58
 Поліщук І. 84
 Полупанова А. 112
 Полянський Валерій 152, 226, 227, 229
 Понеділок Микола 213
 Понятишин Люба 69
 Попков І. 222
 Попов В. 225
 Поритко Роман 202
 Потапенко
 Потапенко Данило 82
 Потапенко Петро 67, 89, 91, 173, 208
 Поточак Микола 211
 Пригожий 168
 Прийменко Т. 226
 Прокопович В. 226
- Прудкий Віктор 80
 Пружанський А. М. 165
 Пуччині Джакомо 13, 14, 26, 28, 30, 33,
 40, 183, 187, 188
 Радзієвський М. 102
 Радик Д. 228
 Раковський Ігор 211
 Раулф Оскар 90
 Рахманінов С. 151
 Ревуцький Левко 91, 172, 174
 Рената 94
 Респігі 35
 Реутов Д. 132, 133, 134
 Реутова Б. І. 109
 Реутова І. 104
 Рехенський Леон 129, 185
 Решетилович Ірена 178
 Решке Ян 28
 Рильський Максим 68
 Рицарева М. 152
 Ричок Роман 171
 Рітачка Роман 208
 Робертс Джон 53
 Робертсон Е. 176
 Робінсон А. 85
 Рогачевський М. 164
 Роздольський Осип 172
 Романець Г. 84
 Романів О. 119
 Романов (Романов-Пижак) Іван 87,
 90
 Ромигський Михайло 112
 Росад Петро 212
 Росляк Роксоляна 174
 Росовська-Медведєв Р. 113
 Росс 40
 Россітане 27
 Рубчак Іван 188, 200, 129
 Рубчакова (Рубчак) Катерина 129,
 188, 190, 200
 Рудавський Іван 177, 207
 Рудницький Антін 147, 209;
 див. також Rudnytsky A.
 Рудницький Роман 212
 Руснак Орест 114, 164, 204, 207;
 див. також Rusnak O.
 Русов Олександр 73

- Руффо 13, 18
 Рябов І. 226
 Рябцов 132, 134
 Сабінін Л. 108, 129
 Савицький А. І. 108
 Савицький Роман 91, 117, 146, 163,
 172, 178, 193, 196;
 див. також Sawycky Roman
 Савицький Ф. І. 108
 Савчук Є. 230
 Садовський Є. 87, 209, 225
 Садовський М. 102, 109, 165
 Сайко І. 115
 Саксаганський П. 165
 Сапрун Северин 177
 Сауер-Сміт Катерина 212
 Сафонов 220
 Сафонова Марія 43
 Сахун І. 221
 Сашко Олександр 114, 207
 Сван Альфред 47
 Свєчнікова Е. 226
 Свистун Теодор 114, 178, 207
 Секар-Рожанський 129
 Селцам В. М. 36, 38
 Сембріч 41
 Семенович Володимир 140
 Сербенський М. 211
 Серебряков К. Т. 128
 Середа-Брехун Надія 173
 Симко о. Андрій 208
 Сілліч 27
 Сімович 172
 Сінгалевич 198, 199
 Січ Анна 70
 Січинський Денис 35, 69, 85, 89, 102,
 114, 153, 160, 172
 Скакун В. 153
 Скала-Старицький Miro 164, 204, 207
 Скалецький 70
 Скворцов Б. 226
 Скоба Антін 76, 78
 Сковорода Григорій 151
 Скор Михайло 212
 Скорик Мирослав 70, 86, 154, 212
 Скубій Іван 78, 80
 Сластіон Опанас 44, 45, 73, 74, 76, 78,
 79
 Сливинський Тарас 119, 121, 122
 Сліпій Йосиф, кард. 87
 Слободянік Олександр 212
 Слюзар Люба 177
 Смирницький В. 137
 Смірнов Д. 165
 Снилик З. 23
 Снігур 211
 Собінов Л. 165
 Сов'як Оксана 88
 Совільський Марсель Ейлі 129, 187
 Созанський Олег 228
 Сокіл Марія 202, 207
 Солтикович Роман 174
 Солтис А. 172
 Сольницький Йозеф 189
 Соневицький Ігор 176, 212
 Сорокін Я. 217
 Сороханюк Д. 212
 Сорочинський Лев 50, 51, 58, 66
 Сосюра Володимир 68, 93, 94
 Софонов М. 218
 Спасский П. 224
 Спатсвуд Р. 36;
 див. також Spottswood Richard
 Сперанський 73
 Спех Стефан 207
 Станкович Є. 154
 Старик Степан 84, 213
 Старицький М. 165; див. також
 Starytsky M.
 Старосольський Володимир 69
 Стасів-Гнатюк Л. 210
 Стелькович 183
 Степан Степан 177
 Степаненко Михайло 222, 223, 226
 Степовий К. 88
 Степовий Яків 68, 85, 102, 112
 Степурко В. 154
 Стефаник Василь 34
 Стеценко Кирило 54, 57, 68, 69, 70, 85,
 86, 91, 102, 110, 112, 114, 153, 154, 156
 Стецуря Осип 100, 207
 Стешенко Іван 202, 207
 Стін Дж. 172

- Столярський П. С. 177
 Сторкіо 30
 Стоун Генрі 207
 Ступницький В. 54, 57
 Сук Микола 212
 Сумцов 73
 Суппе 168
 Сурмач Мирон 36, 37, 54, 56, 57, 59, 60,
 65, 66, 69, 82, 144, 194, 195, 196, 197,
 202, 205
 Суслов О. З. 108, 165
 Сухомлинова 129
 Тавенер Джон 154
 Тамані Франческо 31
 Тан Ф. 85
 Таранченко Ю. 113
 Тевлин Б. 222
 Тележинський М. 154
 Теліга Михайло 81, 116, 198, 199
 Теодорович Йоанн, митр. 67
 Терен-Юсськів Теодор 114, 177, 207
 Тиглій Леся 93, 94
 Тимичев В. 226
 Тимошенко Олесь 213
 Тисовський Володимир 176, 207
 Тисяк Василь 177, 204, 207;
 див. також Tysiak V.
 Титла Євген 207
 Тихнович А. 90
 Тихобаєва Галина 119
 Тищенко Петро 80
 Ткачук Д. 212
 Товерс Джек 163
 Томас Михайло 212, 213;
 див. також Thomas
 Томачинський 73
 Топольницький 116
 Тосканіні Артуро 30, 31, 38
 Тости 18, 32, 159, 183, 185;
 див. також Tosti
 Трухлий Василь 228, 229
 Трухлий Іван 209, 221, 224
 Тувовіров 129
 Тункусь Ігнат 46
 Тункусь Олександра 46
 Туркевич Лев 146, 209
 Туркевич-Мартинець Ірина 68
 Турловіров I. B. 104, 109
 Уколов 132, 134
 Ф. Р. 174
 Фалла 189
 Фараар Р. 90
 Фатюк М. 207
 Федорів М. 178
 Фігнер М. 129
 Філіпенко А. 86
 Фільц Б. 154
 Флотов 157, 158, 185;
 див. також Flotow
 Фоменко Микола 102, 104, 213
 Фоменко-Курдидик Ізабелла 207
 Фразенко А. 129
 Франко І. 34
 Француженко Микола 213
 Хамула Г. 176
 Хлебич О. 115; див. також Khlebych O.
 Хміль О. 174
 Ходов Ю. 226
 Хоткевич Гнат 45, 89
 Хрушцов Микита 14
 Цапко Докія 207
 Цареградська Кіра 210
 Цебенко Віра 207
 Цепенда Кирило 209, 210
 Цесевич П. І. 108
 Цетвінський 190
 Цибрівський Юрій 178
 Цісарук Ярема 95, 207
 Цісик Володимир 213
 Цісик Квітка, 207
 Цьорох I. 207, 210
 Чавдар Єлісавета 112
 Чайковський П. 153, 162;
 див. також Tchaikovsky P.
 Чапельська Є. 115
 Чапельська Євгенія 213
 Частій М. 104
 Чекіна Тетяна 213
 Червов В. 226
 Чередниченко Дмитро 141
 Черепанин Мирон 163

- Чернецький 93
 Черних Л. 226
 Чернух В. 129
 Чернух Е. 129
 Чернушенко В. 151, 225
 Черняк Іраїда 84, 177
 Черняк Петро 84, 115, 177
 Чілеа 32, 33, 40
 Чічка-Андрієнко К. 164
 Чорновий П. 89
 Чорнодольська Анна 94
 Чорномаз Горпина 44
 Чубатий М. 64, 65, 66
 Чубач Г. 93, 94
 Чубинський Павло 47, 73, 144, 145, 149
 Чупринніков М. А. 128
- Шалашов А. 226
 Шаляпін Ф. 13, 15, 18, 30, 34, 38, 165, 181
 Шаляпіна 13
 Шамо І. 95, 102, 113
 Шандровський Гліб 113, 176, 201, 207; див. також Shandrovsky H.
 Шанковський Ігор 69
 Шапар І. 225
 Шах Степан 140
 Шашкевич Маркіян 34
 Швець В. 68
 Швець Михайло 132, 133, 134, 200, 208; див. також Shvets M.
 Шевченко Тарас 34, 91, 102, 103, 104, 109, 110, 133, 134, 135, 136, 140, 147, 166, 190
 Шевчук Василь 72, 73, 80, 81, 83
 Шенкін Віктор 208
 Шерей Ганна 208
 Шереметинський П. А. 104, 106, 132, 133, 134, 136, 137
 Шинкаревський І. Ф. 109
 Шихуцька-Мінченко Н. Е. 109
 Шкафаровський Степан 208
 Шкімба Степан 211
 Шкрумеляк Ю. 177
 Шлемкевич-Савицька Марта 213
 Штайнберг Л. 174
 Штерн І. 181
- Штефан Августин 141
 Штинь М. 211
 Штогаренко А. 102, 112, 113, 172
 Штокалко Зіновій 69, 82, 92, 193–199, 208
 Штоколов Б. 224
 Штраус Йоганн 26, 33
 Шуберт 183
 Шуган І. 211
 Шульгина О. А. 129
 Шумейко Стефан 58
 Шуп Гелена 189
 Шурбак Є. 225
 Шуст В. 147
 Шуть В. 69
 Шуфлин Тетяна 88
- Щербань Н. 93, 94
 Юркевич В. 176, 204, 208
 Юрлов Олександр 225, 226
 Юрковський М. 226
 Юхновський Н. 68
 Юхов І. 217, 220
 Юцевич 165
- Яганов Б. 224
 Яківчук О. 154
 Яросевич-Андерс Рената 208
 Ярославенко 160, 172, 190
 Ярошевич А. 176
 Ярошевич Г. 176
 Ясіновський Юрій 119, 121, 122
 Ясінський Богдан 163
 Яценевич 89
 Яценко Ю. 153
 Яциневич Я. 153, 154
- Alchevsky I. 126
 Andrijenko C. 126
- Barnes Harold 159
 Bauer Robert 28, 32
 Bennett John R. 139, 158, 169, 183, 184, 185, 188, 190
 Brochenko M. 125
 Celletti Rudolfo 28, 31, 32, 33
 Cross Milton 30

- Darby S. 125
Donets M. 125
Flotow 160
Gaisberg F. 125
Girard Victor 159
Gounod Ch. 160
Hai A. 126
Haidai Z. 125
Halevy 162
Havryltseva-Khmara P. 125
Hmyria B. 125
Hnatiuk D. 125
Holynsky M. 127
Horodovenko N. 126
Hryhorovych I. 125
Hryshko M. 125
Humeniuk P. 126
Hvozdetska A. 125
Karmaliuk P. 125
Kelly Allan 139, 141, 158, 182, 184, 185, 188, 189
Khlebych O. 126
Koshyts O. 125, 126
Kosreman 160
Kozlovsky I. 125
Krambska A. 125
Krushelnitska S. 126
Krushelnitsky L. 126
Levi P. 32
Lubinetsky R. 125
Lykhholay T. 126
Lypkivska T. 125
Lysenko M. 125
Lytvynenko-Volhemut M. 125
Mattei 162
Mendelsshon 160
Menzinsky M. 127
Meyer-Helmund 162
Mikhailova M. 125
Minsky M. 126
Moniuszko 162
Moore Jerrold 139, 168
Moroz Z. 126
Moses J. M. 37
Mozhova Ye. 126
Mykysha M. 125
Myshuha O. 127
Nemetz S. A. 221
Nosalevych O. 125
Noskowski L. D. 26, 27, 35
Nyzankovsky O. 125
Orlovska-Fomenko I. 126
Osborne Conrad 41
Patorzhynsky I. 125
Perkins John R. 139, 158, 182, 184, 185, 188
Petliash O. 125
Petrenko E. 125
Petrusenko O. 125
Piddubny T. 125
Pizio J. 126
Platonov P. 125
Romana 186
Rubinstein 162
Rudenko B. 125
Rudnytsky A. 126
Rusnak O. 126, 127
Rykhtowsky W. 126
Saprun E. 126
Sawycky Roman 117, 141
Shandrovsy H. 127
Shvets M. 125
Sokil-Rudnytska M. 127
Spottswood Richard 117, 142, 205
Starytsky M. 126
Tchaikovsky P. 160
Thomas 160, 162
Tosti 162
Tysiak V. 126
Wagner R. 160
Ward John 139, 158, 182, 184, 185, 188
Zarnytska E. 125
Zarytska Ye. 127

Частина фонографічного архіву Степана Максимюка

УКРАЇНСЬКИЙ ЗВУКОЗАПИСНИЙ АРХІВ

Звукозаписи різних важливих подій, промов, доповідей, зібрань, мітингів, інтерв'ю, розмов, концертів, літературних читань, музики, політичних заяв і т. п. у Вашингтоні, ДК та в інших містах США, Канади, України від початку 1960-их до 1998 року

001. 25-ліття Об'єднання Українців Вашингтона / Роман Барановський, Юрій Старосольський, Р. Хом'як, Г. Біровець, Д. Корбутяк [коломийки]. Вашингтон, ДК
25 вересня 1985
2 касети (180 хв)
002. 25-ліття Вашингтонської Групи УВАН. Вашингтон, ДК
25 жовтня 1981
1 касета (90 хв)
003. 40-ліття Карпатської України. Промова генерала Петра Григоренка, Концерт хору «Думка». Вашингтон, ДК
27 жовтня 1979
2 касети (120 хв)
004. 70-ліття Григорія Китастого / виступають Г. Китастий, Василь Гришко, Митр. Мстислав. Трентон, НДЖ
22 жовтня 1977
2 касети (120 хв)
005. 75-ліття Григорія Китастого. Детройт, MI
30 травня 1982
дві 18-см плівки, швидкість 19 см/сек (60 хв)
006. 75-ліття Українського Братського Союзу [Концерт П. Плішки і Д. Брітан]. Філадельфія, PA
25 травня 1985
2 касети (180 хв)
007. 75-річчя проф. Юрія Шевельова. Соммервіл, НДЖ
7 грудня 1980
1 касета (90 хв)
008. Академія Т. Шевченка: Жіночий квартет «Намисто». Вашингтон, ДК
26 березня 1972
1 касета (60 хв)
009. Іван Алчевський, М. Швець, лірник Богущенко, А. Крамська 1903–1913
1 касета (60 хв)

010. Іван Алчевський, тенор. Копія пісні «Індійського гостя» з платівки.
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (3 хв)
011. Амальрик, А. на радіопрограмі «Голосу Америки». Вашингтон, ДК
21 грудня 1976
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (30 хв)
012. Ансамблі: «Смерічка», «Росинка», «Струмочок». Україна
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (60 хв)
013. Архів бандуриста Зіновія Штокалка. Нью-Йорк, НЙ 1955
дев'ять 18-см плівок, швидкість 19 см/сек (9 год)
014. Архів записів бандуриста Зіновія Штокалка. Нью-Йорк, 1950 НЙ
12 касет (18 год)
015. Австралійський хор «Боян» з оркестром Сідней, Австралія 25
листопада 1961
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (30 хв)
016. Рената Бабак, меццо-сопрано. Радіопрограма на станції WGMS.
Вашингтон, ДК
16 вересня 1977
одна 18-см плівка, швидкість 9,5 см/сек (60 хв)
017. Бабак Рената, меццо-сопрано. Шевченківський концерт у Вашингтоні 13 березня 1977
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (50 хв)
018. Бандурист Борис Цибульський, Франція
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (30 хв)
019. Бандурист Володимир Луців та Клім Чічка-Андрієнко
1 касета (30 хв)
020. Бандурист Зіновій Штокалко
три 18-см плівки, швидкість 38 см/сек (40 хв)
021. Бандурист Зіновій Штокалко
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (35 хв)
022. Бандуристи Зіновій Штокалко та Козак Мамай виконують думи.
1 касета (60 хв)
023. Василь Барка, «Новонароджені», вірш читає автор.
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (7 хв)
024. Марта Богачевська-Хом'як, «Український фемінізм». Вашингтон, ДК
27 січня 1989
1 касета (60 хв)
025. Андріян Бриттан, скрипка. Шевченківський концерт у Вашингтоні 13 березня 1977
дві 18-см плівки, швидкість 19 см/сек (50 хв)
026. Володимир Биковський, в Університеті Джорджа Вашингтона.
Вашингтон, ДК

- 1 березня 1977
три 18-см плівки, швидкість 19 см/сек (90 хв).
027. «Carol of the Bells» — «Щедрик» Миколи Леонтовича. Різні американські виконання 1940-і роки
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (20 хв)
028. День Івана Світличного з Надією Світличною. Балтимор, МД
16 вересня 1979
1 касета (90 хв)
029. Адамо Дідуру, бас, співає дві українські пісні. Копії з платівки «Pathé».
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (3 хв)
030. Доповідь Дарії Ребет. Вашингтон, ДК
26 жовтня 1980
1 касета (60 хв)
031. Доповідь доктора Вікентія Шандора на Академії Карпатської України. Вашингтон, ДК
8 травня 1982
1 касета (90 хв)
032. Доповідь Якова Сусленського про справу Івана Дем'янюка та українсько-єврейські відносини. Вашингтон, ДК
17 грудня 1986
2 касети (120 хв)
033. Доповідь народного депутата Івана Зайця. Вашингтон, ДК
11 серпня 1992
2 касети (120 хв)
- 033а. Доповідь Осипа Зінкевича «Україна напередодні виборів 1998 р.»
Вашингтон.
1 лютого 1998
1 касета (90 хв)
034. Доповіді про Зіновія Штокалка в Українському музеї, Нью-Йорк, НЙ
19 квітня 1986
1 касета (90 хв)
035. Дореволюційні українські записи з архіву М. Зьоли (Київ)
3 касети (240 хв)
036. Д-р. Роберт Конквест на «Брейден-Б'юканен Шов» WRC Радіо.
Вашингтон, ДК
30 вересня 1983
1 касета (60 хв)
037. Д-р. Константин Варварів «Заключний Акт Гельсінської конференції». Вашингтон, ДК
5 грудня 1981
1 касета (90 хв)

038. Оксана Драган, Валентина Лімонченко, Ростик Хом'як про працю в Києві. Вашингтон, ДК
20 листопада 1987
2 касети (180 хв)
039. Другий з'їзд РУХУ — репортаж і радіо. Київ, Україна
25-28 жовтня 1990
1 касета (90 хв)
040. «Дулля» — Український танцювальний ансамбль з Пряшева.
Вашингтон, ДК
27 листопада 1972
1 касета (60 хв)
041. Дума про Петлюру. Виконує автор — Григорій Китастий.
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (7 хв)
042. Думи у виконанні Зіновія Штокалка
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (30 хв)
043. Дискографія Шевченкіяни
2 касети (150 хв)
044. Голод в Україні 1933 / конгресмен Д. Ріттер і Карпер у Палаті Представників. Вашингтон, ДК
28 вересня 1983
1 касета (60 хв)
045. Гала-концерт української музики. Концерт Товариства Українських Бандуристів. Нью-Йорк, НЙ
29 липня 1984
три 18-см плівки, швидкість 19 см/сек (80 хв)
046. П. Гаврильцева-Хмара — 1900, Олександра Гвоздецька — 1902.
С.-Петербург
1902
1 касета (15 хв)
047. П. Гаврильцева-Хмара, М. Швець, А. Крамська, А. Романченко, Г. Морський, Богуценко, Іван Алчевський
1900-1913
1 касета (60 хв)
048. Йосип Гірняк, (Гриць Зозуля). «Чухрен» Остапа Вишні
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (25 хв)
049. Йосип Гірняк. «Народний Малахій» Миколи Куліша Нью-Йорк, НЙ
дві 18-см плівки, швидкість 19 см/сек (60 хв)
050. Йосип Гірняк. «Сон» Т. Шевченка. Вашингтон, ДК
30 вересня 1975
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (25 хв)
051. Йосип Гірняк. Спогади про Миколу Хвильового. Літературно-мистецький клуб, Нью-Йорк, НЙ

- 30 вересня 1978
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (25 хв)
052. Йосип Гірняк. «Сини» В. Стефаника. Нью-Йорк, НЙ
одна 18-см плівка/и, швидкість 19 см/сек (25 хв)
053. Йосип Гірняк. Тернопільцям. Глен Спей, НЙ
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (15 хв)
054. «Голос Америки» про Нестора Городовенка. Вашингтон, ДК
25 серпня 1984
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (20 хв)
055. «Голос Америки» про Плющів. Вашингтон, ДК
23-31 березня 1976
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (25 хв)
056. «Голос Америки» про Володимира Іvasюка. Вашингтон, ДК
29 травня 1982
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (17 хв)
057. «Григорій Китаєв про себе»: Автобіографічний монтаж авторства Степана Максимюка в «Голосі Америки». Вашингтон, ДК
1984
1 касета (20 хв)
058. Тома Гриньків, ф-но. Шевченківський концерт у Вашингтоні
13 березня 1977
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (30 хв)
059. Ярослав Стецько про генерала Петра Григоренка та різні заяви генерала Григоренка. Детройт, MI (WMZK) — Вашингтон-Балтимор 1979
1 касета (30 хв)
060. Інтерв'ю із Анатолієм Зленком, Міністром Закордонних справ УРСР. Нью-Йорк, НЙ
12 листопада 1980
1 касета (30 хв)
- 060a. Інтерв'ю з композитором Павлом Печеніго-Углицьким та його твори з оркестром під його власною диригентурою. Записано з радіопрограми Мирона Сурмача в Нью-Йорку в 1940-их роках.
1940-і роки
061. Інтерв'ю із Президентом СКВУ Петром Саварином. Вашингтон, ДК
10 жовтня 1988
1 касета (30 хв)
062. Інтерв'ю Олександра Воронина з митрополитом Мстиславом на тему: «Відродження УАПЦ 1942 р.». Бавнд Брук, НДж
1 касета (120 хв)
063. Інтерв'ю проф. Петра Одарченка з Ізидорою Косач-Борисовою. Вашингтон, ДК

- 30 квітня 1971
1 касета (90 хв)
064. Інтерв'ю Степана Максимюка в «Голосі Америки» та програма старих записів колядок. Вашингтон, ДК
18–19 січня 1974
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (20 хв)
065. Інтерв'ю Степана Максимюка про Зіновія Штокалка в «Голосі Америки». Вашингтон, ДК
січень-лютий 1972
дві 18-см плівки, швидкість 19 см/сек (35 хв)
066. Інтерв'ю Віктора Кулія з генералом Петром Григоренком — «Голос Америки». Вашингтон, ДК
8 листопада 1982
1 касета (30 хв)
067. Інтерв'ю Віктора Кулія з Мирославом Хоєцьким, представником «Солідарності». Вашингтон, ДК
січень 1981
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (8 хв)
068. Інтерв'ю Віктора Кулія з Василем Баркою про твір «Свідок для сонця шестикрилих». Глен Спей, НЙ
січня 1981
1 касета (60 хв)
069. Інтерв'ю з Дмитром Гнатюком в «Голосі Америки». Вашингтон, ДК
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (7 хв)
070. Інтерв'ю з генералом Петром Григоренком на програмах «Голосу Америки». Вашингтон, ДК
9, 11 листопада 1982
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (25 хв)
071. Інтерв'ю з генералом Петром Григоренком в «Голосі Америки» — Віктор Кулій. Вашингтон, ДК
11 травня 1982
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (15 хв)
072. Інтерв'ю з Іриною Максимюк в «Голосі Америки». Вашингтон, ДК
18 червня 1971
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (25 хв)
073. Інтерв'ю з Юрієм Сліженком, Міністром здоров'я УРСР (в «Голосі Америки»). Вашингтон, ДК
13 листопада 1990
1 касета (30 хв)
074. Інтерв'ю з Іваном Коляскою на радіопрограмі «Пісня України». Торонто, Канада

- 20 червня 1970
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (8 хв)
075. Інтерв'ю з народними депутатами УРСР Богданом Котиком та Павлом Мовчаном. Вашингтон, ДК
20 липня 1990
1 касета (30 хв)
076. Інтерв'ю з Олесем Кузишином в «Голосі Америки». Вашингтон, ДК
8 серпня 1981
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (15 хв)
077. «Історичний перегляд української фортепіанної творчості» — Юліяна Осінчука. Вашингтон, ДК
27 квітня 1985
1 касета (90 хв)
078. ЮМПЗ (Пласт)
28 серпня 1972
1 касета (60 хв)
079. Іван Світличний «Кожен день — Великдень», читає Надія Світлична. Нью-Йорк, НЙ (?)
2 касети (180 хв)
080. «Іванку» — Квітка Цісик на платівці. Нью-Йорк, НЙ
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (30 хв)
081. Капела бандуристів ім. Т. Г. Шевченка, Детройт. Копія платівки нім. *Decca*
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (30 хв)
082. Капела бандуристів ім. Т. Г. Шевченка, Детройт. Різні пісні
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (20 хв)
083. Капела бандуристів ім. Т. Г. Шевченка, Детройт. Солісти: Ігор Зайферт, О. Садовий, М. Мінський, Йосип Гошуляк, Е. Сюра.
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (30 хв)
084. Капела бандуристок СУМу. Детройт, MI
три 18-см плівки, швидкість 19 см/сек (70 хв)
085. Хор дивізії «Бурлака», Англія і «Аркан» Павла Печеніги-Углицького, Нью-Йорк
1939, 1945
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (15 хв)
086. Хор І. Сайко на платівках польської фірми «Syrena-Electro». Варшава січень 1930
две 18-см плівки, швидкість 38 см/сек (30 хв)
087. Хор католицьких семінаристів. Соло: Йосип Гошуляк, Петро Круль, Степан Рущак. Диригент Мирослав Антонович; Записано

- на радіо Гілверсум, Кулемборг, Голландія
 15 жовтня 1948
 1 касета (10 хв)
088. Хор «Молода думка» під різдвяною ялинкою біля Білого Дому.
 Вашингтон, ДК
 23 липня 1977
 одна 18-см плівка, швидкість 19 см /сек (30 хв)
089. Хор Мирослава Антоновича з Голландії. Солісти: Йосип Гошуляк,
 Петро Круль. Гілверсум, Голландія
 15 жовтня 1948 одна 18-см. плівка, швидкість 19 см/сек (10 хв).
090. Хор «Сурма» (Львів) на платівках польської фірми «Syrena-Electro». Варшава
 січень 1934
 три 18-см плівки, швидкість 38 см/сек (45 хв)
091. Хор «Україна», диригент Нестор Городовенко. Монреаль, Канада
 28 лютого 1951
 одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (20 хв)
092. Микита Хрушчов. Промова у Верховній Раді про збиття американського розвідувального літака У-2, на радіо «Возвращеніє на родіну»
 7 травня 1960
 одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (35 хв)
093. Климент Чічка-Андрієнко — тенор. Копії з платівок
 три 18-см плівки, швидкість 19 см/сек 15 (30 хв)
094. Олекса Кобець. Спогади про Миколу Хвильового, процес СВУ та могилу Т. Шевченка. Буффало, НЙ
 1960
 дві 18-см. плівки, швидкість 19 см/сек (40 хв)
095. Кобзар П. Конопленко. З платівки «Кобза», Канада.
 дві 18-см плівки, швидкість 19 см/сек (40 хв)
096. Кобзарі та лірники
 1912
 1 касета (60 хв)
097. Колядки і щедрівки хору «Дніпро». Клівленд, ОГ
 дві 18-см плівки, швидкість 19 см/сек (40 хв)
098. Конференція Вашингтонської Групи Професіоналістів (ТВГ).
 Вашингтон, ДК
 6 жовтня 1990
 4 касети (270 хв)
099. Конференція жидівсько-українських відносин [Мирон Куропась, Давід Ротт, Яков Сусленский, Ізраель Клейнер, Богдан Витвицкий, д-р. Говард Астер, Петро Потічний, Бенджамін Гілман, Степан Просик, Наталія Слюзар в Конгресі США]. Вашингтон, ДК

- 21 листопада 1982
3 касети (240 хв)
- 099а. Конференція «Україна в світі», Вашингтон. Учасники: Л. Гайда, З. Сохор, Р. Сольчаник, С. Бурант, Б. Тарасюк, А. Бутейко, Сезер, Д. Смолянський, Ю. Щербак, З. Бжезінський, О. Александрова, І. Яворський, М. Богачевська-Хом'як, Ш. Гарнет, Р. Морнінгстар, Ч. Паскуале, В. Гаврилов, Дж. Колінс та інші. Спонсор конференції: Український Дослідний Інститут Гарвардського Університету.
- 12-14 грудня 1996
10 касет (15 годин)
100. Концерт 1000-ліття Християнства в Україні. Вашингтон, ДК
9 жовтня 1988
2 касети (180 хв)
101. Концерт до 50-ліття голоду в Україні 1932–1933. Кеннеді Центр. Вашингтон, ДК
2 жовтня 1983
три 18-см плівки, швидкість 19 см/сек (80 хв)
102. Концерт Анни Чорнодольської, сопрано. Вашингтон, ДК
20 березня 1972
дві 18-см плівки, швидкість 19 см/сек (40 хв)
103. Концерт Ганни Колесник. Вашингтон, ДК
20 квітня 1974
1 касета (60 хв)
104. Концерт Ганни Шерей, сопрано, вступ: Григорій Костюк. Нью-Йорк, НЙ
16 жовтня 1965
три 18-см плівки, швидкість 19 см/сек (90 хв)
105. Концерт «Каравани». Вайлдвуд, НДж
8 серпня 1971
1 касета (60 хв)
106. Концерт хору «Дніпро». Вашингтон, ДК
24 березня 1972
дві 18-см плівки, швидкість 19 см/сек (60 хв)
107. Концерт хору «Журавлі» з Польщі. Вашингтон, ДК
9 жовтня 1986
три 18-см плівки, швидкість 19 см/сек (80 хв)
108. Концерт молодих бандуристів. Вашингтон, ДК
29 грудня 1984
три 18-см плівки, швидкість 19 см/сек (80 хв)
109. Концерт Національного хору. Філадельфія, ПА
17 березня 1991
1 касета (90 хв)

- 109а. Концерт Одеського філармонійного оркестру на 10-ліття Чорнобиля. Вашингтон, ДК, Центр ім. Кеннеді
28 квітня 1996
2 касети (130 хв)
110. Концерт, присвячений св. п. Степана Гумініловича. Торонто, Канада
16 лютого 1986
2 касети (120 хв)
111. Концерт Соломії Крушельницької. Львів
квітень 1951
1 касета (90 хв)
112. Концерт в Центрі ім. Кеннеді. Вашингтон, ДК
3 жовтня 1984
2 касети (189 хв)
113. Концерт творів Олександра Кошиця. Нью-Йорк, НЙ
19 листопада 1972
2 касети (120 хв)
114. Концерт творів Олександра Кошиця. Нью-Йорк, НЙ
19 листопада 1972
дві 18-см плівки, швидкість 19 см/сек (60 хв)
115. Віталій Коротич. Виступ на вечорі в клубі «Круглого стола». Вступне слово — Всеволод Голубничий. Нью-Йорк, НЙ
25 травня 1967
дві 18-см плівки, швидкість 19 см/сек (130 хв)
116. Григорій Костюк. Спадщина Володимира Винниченка. Вашингтон, ДК
19 жовтня 1969
одна 18-см плівка, швидкість 9,5 см/сек (120 хв)
117. «Кубанські козаки»
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (25 хв)
118. Квітка Цісик і Юрій Турчин, сопрано і гітара. Нью-Йорк, НЙ
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (15 хв)
119. Григорій Китастий. Про себе. Автобіографічний монтаж зробив Степан Максимюк
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (17 хв)
120. Леонід Плющ у Вашингтоні. Вашингтон, ДК
13 жовтня 1977
2 касети (120 хв)
121. Микола Лівицький. Зустріч з громадянством Вашингтону. Вашингтон, ДК
17 липня 1971
дві 18-см плівки, швидкість 9,5 см/сек (120 хв)

122. Євген Маланюк. Десять віршів читає автор
196?
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (17 хв)
- 122а. Євген Маланюк читає свої вірші. Нью-Йорк, НЙ
23 листопада 1963
1 касета (15 хв)
123. Марія Чоботарів, сопрано. Копії записів з платівок. Вашингтон,
ДК
две 18-см плівки, швидкість 19 см/сек (15 хв)
124. «Марія» Василя Стефаника та «Легенда про Різдвяні дзвони» у
програмі «Голосу Америки», продукції Степана Максимюка.
Вашингтон, ДК
1957
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (20 хв)
125. Борис Мартос. «Дух Петлюри» 86 відділ СУА. Неварк, НДЖ
10 листопада 1970
одна 18-см плівка, швидкість 9,5 см/сек (60 хв)
126. Борис Мартос. Громадсько-політичні ідеї Т. Г. Шевченка. Нью-
Йорк, НЙ
одна 18-см плівка, швидкість 1 7/8 (100 хв)
127. «Медикус», Львів. Україна
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (25 хв)
128. Модест Менцінський, тенор. Співає Верді і Вагнера. Стокгольм,
Берлін
1910
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (15 хв)
129. Модест Менцінський, тенор. Копії записів з платівок
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (20 хв)
130. Молебень після XI Собору УПЦ США. Бавнд Брук, НДЖ
14 жовтня 1984
2 касети (150 хв)
131. Монтаж: життя і творчість бандуриста Зіновія Штокалка.
Вашингтон, ДК
10 лютого 1979
1 касета (60 хв)
132. Музично-літературний вечір «Ми з України», виконує Л. Белюць.
Вашингтон, ДК
28 березня 1981
1 касета (60 хв)
133. Михаю Голинський, тенор. Копії чотирьох його записів
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (12 хв)

134. Микола Малько, диригент. Данський національний оркестр виконує Дворжака Симф. ч. 5
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (30 хв).
135. Олександр Мишуга, тенор. Копія з платівки
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (2 хв)
136. Митрополит Філарет про Українську православну церкву. Програма київського радіо
8-9 лютого 1990
1 касета (60 хв)
137. Митрополит Мстислав і Валентин Мороз: молитва і заява, Прівідна неділя в С. Бавнд Брук, НДЖ
29 квітня 1979
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (30 хв)
138. Митрополит Мстислав вітає Плющів в Українському інституті. Нью-Йорк, НЙ
23 березня 1976
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (25 хв)
139. «Митрополит Петро Могила» — читає Микола Француженко.
Вашингтон, ДК
22 лютого 1987
1 касета (30 хв)
140. Надія Світлична про Гелія Снігірьова. Вашингтон, ДК
18 травня 1980
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (15 хв)
141. Надія Світлична про Петра Григоренка. Програма на «Радіо Свобода»
13 лютого 1992
1 касета (45 хв)
142. Надія Світлична в хаті Максимюків. Вашингтон, ДК
17 травня 1979
1 касета (60 хв)
143. Нагороди «Фундації Антоновичів»; нагороджені: Ліна Костенко, Марта Богачевська-Хом'як; учасники: Омелян Антонович, Мирослав Пеленський і Роман Шпорлюк. Джорджтаунський Університет. Вашингтон, ДК
25 березня 1990
2 касети (120 хв)
144. Найкраща українська музика, популярні танці і пісні. Україна, діаспора
одна 18-см плівка, швидкість 9,5 см/сек (120 хв)
145. Найкращі українські пісні. Україна, діаспора
одна 18-см плівка, швидкість 9,5 см/сек (120 хв)

146. Найновіша українська музика. Україна, діаспора
одна 18-см плівка, швидкість 9,5 см/сек (120 хв)
147. Найновіша українська музика — 1976. «Електро нова», «На-
мисто», «Калина», «Візерунки Шляхів». Україна, діаспора
одна 18-см плівка, швидкість 9,5 см/сек (100 хв)
148. Найновіша українська музика. «Опришки», «Чарівні гітари»,
«Арніка». Україна
одна 18-см плівка, швидкість 9,5 см/сек (60 хв)
149. «Намисто» на Андріївському вечорі. Вашингтон, ДК
8 грудня 1973
1 касета (60 хв)
150. «Намисто» — проба. Вашингтон, ДК
22 травня 1974
дві 18-см плівки, швидкість 19 см/сек (35 хв)
151. «Намисто». Веселий вечір. Вашингтон, ДК
1 касета (60 хв)
152. Неопубліковані записи бандуриста Зіновія Штокалка. Нью-Йорк,
НЙ
1950
3 касети (270 хв)
153. Неопубліковані твори бандуриста Зіновія Штокалка
четири 18-см плівки, швидкість 19 см/сек (60 хв)
- 153а. Олександр Нижанковський, бас. 4 пісні з платівок «Pathé». Віденсь.
1910–1912 рр.
154. Опера «Катерина». Шарлотта Ордассі-Баранська, сопрано; Василь
Мельничин, тенор. Клівленд, ОГ
14 березня 1965
три 18-см плівки, швидкість 19 см/сек (90 хв)
155. Опера «Відьма». Павла Печеніги-Углицького в Карнегі Голл:
Марта Кокольська, Лев Рейнарович, Ганна Шерей, Марія Лисогір,
Андрій Добрянський, Іван Самокишин та інші. Нью-Йорк, НЙ
22 лютого 1964
четири 18-см плівки, швидкість 19 см/сек (120 хв)
156. Орест Герлах-Руснак, тенор; Євгенія Зарицька, контратальто. Копії з
платівок.
дві 18-см плівки, швидкість 19 см/сек (30 хв)
157. Орест Герлах-Руснак, тенор. Копії 3-х українських пісень
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (10 хв)
158. Оригінал альбому Зіновія Штокалка
дві 18-см плівки, швидкість 19 см/сек (52 хв)
159. Отець д-р Іван Гриньох. Вашингтон, ДК
30 серпня 1976
2 касети (120 хв)

160. Дискусія на тему голоду в Україні 1933 р. / М. Новак, Р. Конквест, Дж. Мейс, Др. Дарлімпл. В American Enterprise Institute.
Вашингтон, ДК
28 вересня 1983
1 касета (90 хв)
161. Патріарх Йосиф (Сліпий) на могилі Президента Дж. Ф. Кеннеді.
Арлінгтон, ВА
18 вересня 1976
1 касета (60 хв)
162. Слухання в Конгресі США у справі Української Гельсінської Групи.
Вашингтон, ДК
16 листопада 1981
2 касети (180 хв)
163. Володимир Підпалий. Гумористичні твори. Вашингтон, ДК
196?
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (20 хв)
164. Піяністи Любка Колесса (копія з платівки) та Роман Савицький (запис 1959 р.).
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (15 хв)
165. Пісні на Андріївський вечір
1 касета (60 хв)
166. Пісні на слова Лесі Українки
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (15 хв)
167. Пісні про Матір (різні виконання)
2 касети (120 хв)
168. Пісня «Де ж ті квіти польові»
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (7 хв)
169. «Пісня про Лебеденка», виконує Зиновій Штокалко
одна 18-см. плівка, швидкість 19 см/сек (3 хв)
170. Платівка «Мрії». Муз. Б. Весоловського. Канада
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (25 хв)
171. Павло Плішка, бас, співає українські пісні. Нью-Йорк, НЙ
23 листопада 1978
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (15 хв)
172. Леонід і Тетяна Плющі в Українському інституті. Нью-Йорк, НЙ
23 березня 1976
одна 18-см плівка/и, швидкість 19 см/сек (30 хв)
173. Поезія Василя Барки, читає автор. Глен Спей, НЙ
5 жовтня 1974
1 касета (60 хв)
174. Похорон Григорія Китастого. С. Бавнд Брук, НДж
14 квітня 1984
2 касети (180 хв)

175. Політичний Семінар УДР Філадельфія, ПА
12 червня 1982
2 касети (180 хв)
176. Посвячення та відкриття пам'ятника Т. Шевченкові у Вашингтоні
(Галина Козар, Віктор Кулій, Дмитро Корбутяк). Вашингтон, ДК
27 червня 1964
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (15 хв).
177. Прес-конференція до 50-ліття голоду. Учасники: проф. Роберт Конквест, Лев Копилев, Марта Богачевська-Хом'як. Вашингтон, ДК
27 вересня 1983
1 касета (90 хв)
- 177a. Презентація книжки «Доля» Миколи Вірного-Француженка.
Учасники: В. Біляїв, О. Зінкевич, проф. П. Одарченко, д-р. В. Наконечний, І. Муращик, М. Вірний-Француженко, о. С. Женчух. Вашингтон.
28 липня 1997
2 касети (120 хв)
178. Презентація книжки проф. Григорія Костюка «Сталінізм в Україні». Учасники: Посол Юрій Щербак, Осип Зінкевич, Петро Одарченко, Іларіон Калиневич, Г. Костюк, Микола Француженко. Вашингтон, ДК
25 лютого 1996
1 касета (90 хв)
179. Президент УНР Микола Плав'юк і посол України Олег Білорус. Вашингтон, ДК
22 січня 1993
1 касета (90 хв)
180. Проф. Б. Боцюрків «На грани тисячоліття християнства в Україні», (Св. Софія). Вашингтон, ДК
29 березня 1985
1 касета (90 хв)
181. Проф. Омелян Пріцак про Гарвард. Глен Спей, НЙ
7 серпня 1975
1 касета (60 хв)
182. Проф. Петро Одарченко: «Біблійні мотиви в творчості Лесі Українки» (Св. Софія). Вашингтон, ДК
24 лютого 1985
1 касета (90 хв)
183. Проф. Петро Потічний про УПА [Українська Повстанська Аrmia]. Вашингтон, ДК
11 грудня 1987
1 касета (90 хв)

184. Промова Дмитра Корбутяка на Шевченківській академії.
Вашингтон, ДК
13 березня 1977
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (25 хв)
185. Промова доктора Атанаса Фіголя про СКВУ. Торонто, Канада
28 листопада 1973
2 касети (120 хв)
186. Промова Ю. М. Шимка на СКВУ, вітання. Маніфест СКВУ.
Торонто, Канада
27 листопада 1988
1 касета (60 хв)
187. Промова Міністра закордонних справ УРСР на Генеральній Асамблей ООН. Нью-Йорк, Н. Й.
9 жовтня 1961
две 18-см плівки, швидкість 19 см /сек (50 хв)
188. Промова Миколи Підгорного на Генеральній Асамблей ООН.
Нью-Йорк, НЙ
9 жовтня 1961
две 18-см плівки, швидкість 19 см/сек (60 хв)
189. Промова віце-президента Джорджа Буша на 30-тій Конвеції Українського Народного Союзу [У.Н.С.]. Рочестер, НЙ
28 травня 1982
1 касета (60 хв)
190. Проповідь Папи Івана-Павла II українською мовою. Вінніпег,
Канада
16 вересня 1984
1 касета (30 хв)
191. Проповідь Папи Івана-Павла II українською та англійською мовами в Катедрі Непорочного Зачаття. Філадельфія, ПА
4 жовтня 1979
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (30 хв)
192. Проповідь Папи Івана-Павла II українською мовою у Соборі св. Володимира і Ольги, Вінніпег, Канада
16 вересня 1984
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (20 хв)
193. Проповіді митрополита Липківського читає Микола Францу-женко. Записав Степан Максимюк Вашингтон, ДК
1 касета (60 хв)
1989
194. Проповіді митрополита Липківського читає Микола Францу-женко. Записав Степан Максимюк. Вашингтон, ДК
две 18-см плівки, швидкість 19 см/сек (60 хв)

195. Приняття Караванських в прес-клубі та в Українській право-славній парафії. Вашингтон, ДК
12 грудня 1979
1 касета (60 хв)
196. Присяга Президента Леоніда Кравчука, генерала Костянтина Морозова та інші цікаві програми на київському радіо. Київ, Україна
5-6 грудня 1991
1 касета (60 хв)
197. Вітання і виступ Валентина Мороза на концерті Капели бандуристів ім. Т. Шевченка. Вашингтон, ДК
18 травня 1979
1 касета (90 хв)
198. Псевдособор УАПЦ і УПЦ. Київська радіопрограма. Київ, Україна
8-9 грудня 1992
1 касета (60 хв)
- 198а. Радіопередача на всесвітній службі Радіо Україна до 74-ліття М. Француженка. Київ.
25 листопада 1997
1 касета (50 хв)
199. Рональд Рейган. Декларація в справі Поневолених Націй (включно з Україною). Вашингтон, ДК
19 липня 1982
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (30 хв)
200. Рональд Рейган. Виступ про Американське Консульство в Києві в промові до Конгресу. Вашингтон, ДК
22 листопада 1985
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (20 хв)
201. Рональд Рейган. Виступ в Церкві св. Родини УКЦ. Вашингтон, ДК
липень 1987
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (30 хв)
202. Реестр українських советських платівок в архіві Петра Задорецького. Вашингтон, ДК
5 лютого 1972
1 касета (60 хв)
203. Репортаж про Школу Українознавства та інтерв'ю з директором д-ром Петром Оришкевичем та голос Іруси Максимюк.
1964
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (15 хв)
204. Різдвяні раритети. Різні виконання
1920–1930
205. Різні заяви генерала Петра Григоренка та Я. Стецько про Петра Григоренка. Балтимор, МД

- вересень 1978
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (20 хв)
206. Софія Ротару. «Ватра». Україна
одна 18-см плівка, швидкість 9,5 см/сек (120 хв)
207. Б. Ржепецький. «Варшавський договір 1920 р.»
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (30 хв)
208. Сахаровські слухання в Конгресі США. Вашингтон, ДК
28-29 листопада 1979
2 касети (120 хв)
209. Іван Самокишин. Пісні, поезія. Трентон, НЙ
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (25 хв)
210. Роман Савицький, ф-но, виконує різні твори в різний час
три 18-см плівки, швидкість 19 см/сек (80 хв)
211. Секрети літературної творчості Василя Стефаника. Доповідь
Дмитра Корбутяка, спогад Ю. Стефаника. Вашингтон, ДК
16 травня 1971
одна 18-см плівка, швидкість 9,5 см/сек (70 хв)
212. Сенатор Павло Юзик про НАТО, СКВУ та Гельсінську групу.
Вашингтон, ДК
1 червня 1980
2 касети (120 хв)
213. Шевченківська Академія: «Сон» декламує Йосип Гірняк та виступ
Вашингтонського ансаблю бандуристів. Вашингтон, ДК
16 березня 1975
1 касета (60 хв)
214. Шевченківська радіопрограма на станції WGMS. Вашингтон, ДК
10 березня 1975
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (30 хв)
215. Шевченківський концерт. Вашингтон, ДК
12 березня 1978
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (120 хв)
216. Шевченківський концерт. Готель «Mayflower». Вашингтон, ДК
21 вересня 1963
три 18-см плівки, швидкість 19 см/сек (90 хв).
217. Шевченківський концерт хору «Прометей» з Філадельфії.
Вашингтон, ДК
11 березня 1979
две 18-см плівки, швидкість 19 см/сек (40 хв)
218. Шевченківський концерт. Промова проф. Петра Одарченка.
Вашингтон, ДК
11 березня 1979
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (25 хв)

219. Шевченківський концерт: УМІ з Філадельфії. Вашингтон, ДК
17 березня 1974
1 касета (60 хв)
220. Шевченківський концерт в Центрі ім. Кеннеді. Вашингтон, ДК
9 березня 1986
1 касета (90 хв)
221. Шевченківський концерт. Вик.: Рената Бабак, Д. Дземгочіян,
Вашингтонський ансамбль бандуристів. Вашингтон, ДК
12 березня 1978
дvi 18-см плівки, швидкість 19 см/сек (50 хв)
222. Шевченківський концерт. Учасники: Володимир Демчук, Надія
Світлична, хор «Думка» — НЙ Вашингтон, ДК
13 березня 1982
три 18-см плівки, швидкість 19 см/сек (90 хв)
223. Ігор Шевченко. До проблеми «Житія» св. Кирила і Методія.
Вашингтон, ДК
23 січня 1970
одна 18-см плівка, швидкість 9,5 см/сек (60 хв)
224. Данило Шумук — Йосиф Тереля в Конгресі США та церкві
св. Родини УКЦ. Вашингтон, ДК
22 жовтня 1987
3 касети (240 хв)
225. Скет пані Стефанії Дячок. Вашингтон, ДК
25 березня 1983
1 касета (60 хв)
226. Скрентонський концерт. Скрентон, ПА
двi 18-см плівки, швидкість 19 см/сек (60 хв)
227. Собор УПЦ (ХI) США. Бавнд Брук, НДж
11-14 жовтня 1984
5 касет (390 хв)
228. Софія Ротару. Читання Левка Майстренка. Україна, Союзівка-
Кергонксон
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (60 хв)
229. Соломія Крушельницька, сопрано. Копiї записiв з платiвок, 1902-
1928
двi 18-см плівки, швидкість 19 см/сек (60 хв)
230. Соломія Крушельницька, сопрано. Копiї записiв з платiвок 1902-
1928
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (25 хв)
231. Соломія Крушельницька, сопрано. Останнiй концерт. Львiв
квiтень
1951
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (30 хв)

232. Співає Зіновій Штокалко. Левко Майстренко про записи бандуриста одна 18-см плівка, швидкість 9,5 см/сек (5 хв)
233. Співають: Іван Алчевський, Марія Михайлова, Михайло Швець, кобзар Богущенко, А. Романченко, А. Крамська. Копії записів з російських дореволюційних платівок одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (30 хв)
234. Співають Надія Шихуцька-Мінченко, Зоя Гайдай. Копії записів з російських дореволюційних таsovетських платівок одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (15 хв)
235. Співають П. Гаврильцева-Хмара, А. Романченко, Г. Морський. Копії записів з російських дореволюційних платівок одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (20 хв)
236. Співають Сухомлинова, І. Гриценко, М. Швець, П. Цесевич, Ю. Модестов, П. Платонов. Копії записів з російських дореволюційних платівок одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (30 хв)
237. Спогади Мирона Сурмача про Соломію Крушельницьку, Олександра Кошиця, Павла Печенігу-Углицького, Михайла Гайворонського. Нью-Йорк, НЙ
10 грудня 1973
1 касета (60 хв)
238. Список українських пісень з платівок польської фірми «Syrena-Electro». Варшава
січень 1930
одна 18-см плівка, швидкість 9,5 см/сек (120 хв)
239. Старі українські звукозаписи: Л. Елясевич, Роман Любінецький, Іван Григорович, Леон Тендлер та багато інших
1 касета (90 хв)
240. Старі українсько-американські записи
1 касета (30 хв)
241. Старі записи «Щедрика» та «Почаївської Божої Матері». Різне виконання
1922–1951
242. Степан Басараб «Юридичні аспекти Переяславської угоди». Вашингтон, ДК
16 січня 1972
1 касета (60 хв)
243. Святкова річниця вшанування Т. Шевченка в Посольстві України; учасники: Ю. Масюк, Дмитро Корбутяк, Малярчик. Вашингтон, ДК
26 березня 1995
1 касета (60 хв)
244. Святкування Української Гельсінської Групи: святочний концерт з промовою генерала Петра Григоренка. Вашингтон, ДК

- 8 листопада 1982
1 касета (90 хв)
245. Телефонне інтерв'ю газети «Вашингтон Стар» із Раїсою Мороз.
Вашингтон, ДК
10 квітня 1976
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (20 хв)
246. Телефонні розмови з Іриною Калинець, Ніною Строкатою, Стефанією Гнатенко, Л. Дашкевич, С. Шабатурою. Львів
3-4 квітня 1989
1 касета (30 хв)
247. Михайло Терпак. Про Київ. Вашингтон, ДК
21 листопада 1969
248. Тетяна Плющ і сенатор С. Джексон в Манхеттен Центр. Нью-Йорк, НЙ
27 березня 1976
дві 18-см плівки, швидкість 19 см/сек (60 хв)
249. Тетяна Цимбал читає Олександра Довженка і Бориса Антоненка-Давидовича. Нью-Йорк, НЙ
(?)
1 касета (90 хв)
250. Тріо бандуристок: Третякова, Павленко, Бут. Австралія
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (30 хв)
- 250а. Докія Цапко-Шостак співає українські пісні та оперні арії. Платівка Multitone Hi-Fi Recording LP-101, Нью-Йорк.
1 касета (45 хв)
251. М. Царинник. Про голод 1932–1933 рр. Вашингтон, ДК
17 травня 1985
1 касета (60 хв)
252. Твори Павла Печеніги-Углицького 1930 року
1 касета (20 хв)
253. Твори Т. Шевченка у виконанні Марка Кропивницького, Івана Мар'яненка, Йосипа Гірняка. Різні заяви генерала Петра Григоренка
1 касета (60 хв)
254. Українська Державна зразкова капела бандуристів (2 копії)
1935–1939. Україна
дві 18-см плівки, швидкість 19 см /сек (30 хв)
255. Українська колядка. Вик. Іван Козловський
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (2 хв)
256. Українська музика 1979–1980. Софія Ротару, тріо Мареничів, «Кобза». Україна
одна 18-см плівка, швидкість 9,5 см/сек (120 хв)
257. Українська діяспорна музика до танців
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (30 хв)

258. Українська музика. Різні виконання
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (20 хв)
- 258а. Українська радіопрограма допомоги втікачам. Учасники: Об'єднані хори м. Чикаго, дир. С. Чуба; Марія Полінняк-Лисогір, сопр.; Оля Дмитрів, ф-но; Донна Герсько, скрипка; Роман Смік, дир. ЗУАДК; Джон (Іван) Годяк, Голівуд. кіноактор, та інші. Чикаго. 1948 (?)
1 касета (16 хв)
259. Українська радянська музика
десять 18-см плівок, швидкість 19 см/сек (300 хв)
260. Українська релігійна музика. Різне виконання
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (15 хв)
261. «Українська сюїта», муз. Квинці Портера. Орк. Істман Kodak. Ротчестер, НЙ
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (10 хв)
262. Українські думи. Різне виконання: Володимир Луців, Григорій Китастий, Зіновій Штокалко та інші
три 18-см плівки, швидкість 19 см/сек (60 хв)
263. Українські колядки і щедрівки. Різне виконання
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (15 хв)
264. Українські колядки. Різні виконання
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (30 хв)
265. Українські народні пісні і думи. Різні виконання
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (25 хв)
266. Українські народні пісні. Різні виконання
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (25 хв)
267. Українські та польські циліндри-валки. Київ — Львів
1 касета (90 хв)
268. Українські Великодні пісні. Різне виконання
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (15 хв)
269. «Український голодост» та вірш «Новонароджені» — читає автор Василь Барка. Глен Спей, НЙ
1983
1 касета (60 хв)
270. Український концерт проти русифікації в Центрі ім. Кеннеді.
Вашингтон, ДК
15 вересня 1984
1 касета (90 хв)
271. Український та американський гимни. Оркестр Морського флоту США. Вашингтон, ДК
21 вересня 1963
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (4 хв)

272. «Україна Свінгс» — копія платівки. Нью-Йорк, НЙ
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (60 хв)
273. Уривки з радіопрограми Ніни та Івана Самокишинів: пісні та
мистецьке читання Левицьких, Шашаровських, Рудакевичів та
інших. Трентон, Н. Й.
1960
2 касети (180 хв)
274. Валентин Мороз і Митрополит Мстислав Скрипник на Провідну
неділю в Баунд Бруку. С. Бавн Брук, НДЖ
29 квітня 1979
1 касета (60 хв)
275. Валентин Мороз у Національному клубі преси. Вашингтон, ДК
18 травня 1979
дві 18-см плівки, швидкість 19 см/сек (70 хв)
276. Вашингтонська капела бандуристів. Вашингтон, ДК
1978
1 касета (17 хв)
277. Вашингтонська капела бандуристів
три 18-см плівки, швидкість 19 см/сек., 15 (15 хв)
278. Вашингтонська капела бандуристів. Виступи на академіях у
Вашингтоні. Вашингтон, ДК
22 січня, 18 березня 1971
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (25 хв)
279. Вечір Бориса Антоненка-Давидовича, учасники: Володимир
Біляїв, Олесь Тимошенко, Микола Француженко. Вашингтон, ДК
2 червня 1989
1 касета (90 хв)
280. Вечір із філологом Юрієм Покальчуком. Вашингтон, ДК
3 листопада 1989
1 касета (90 хв)
281. «Вечір колядок і щедрівок». Український мішаний хор, дири-
гент — Петро Будний. Вашингтон, ДК
25 січня 1970
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (40 хв)
282. Вечір Лесі Українки. Доповідь Петра Одарченка; сцени з поеми
«Боярня» — виконують Іна Колос і Віктор Кулій
28 лютого 1971
одна 18-см плівка, швидкість 9,5 см/сек (120 хв)
283. Вечір Миколи Хвильового. Відкриття: Осип Зінкевич, спогади:
Йосип Гірняк. Нью-Йорк, НЙ
30 вересня 1978
дві 18-см плівки, швидкість 19 см/сек (50 хв)

284. Вечір Миколи Хвильового, участь проф. Гр. Костюка, спогади О. Кобця-Воронина. Вашингтон, ДК
10 грудня 1978
2 касети (120 хв)
285. Вечір, присвячений др. Володимирові Старосольському, виступають Кость Паньківський, Юрій Старосольський. Вашингтон, ДК
17 листопада 1971
2 касети (120 хв)
286. Вечір на честь Алли Горської, Володимира Іvasюка і Гелія Снігірьова. Учасники: Ніна Караванська, Микола Француженко, Марта Гарасовська, Раїса Мороз
18 травня 1980
2 касети (180 хв)
287. Вечір Володимира Винниченка. Доповідачі: Петро Одарченко, Григорій Костюк на засіданні УВАН. Вашингтон, ДК
22 березня 1981
2 касети (120 хв)
288. Вечір з Юрієм Стефаником. Вашингтон, ДК
8 жовтня 1977
2 касети (120 хв)
289. Вечори про Зіновія Штокалка. Нью-Йорк, НЙ; Ірвінгтон, НДж
22 грудня 1972
две 18-см плівки, швидкість 19 см/сек (65 хв)
290. Великодня Програма «Голосу Америки». Вашингтон, ДК
1964
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (20 хв)
291. Відкриття музею українських звукозаписів у Консерваторії ім. Чайковського, Київ: І. Ляшенко, Михайло Зьола. Київ, Україна
24 грудня 1991
1 касета (90 хв)
292. Відзначення 1000-ліття Християнства в Україні. Вашингтон, ДК
8 жовтня 1988
2 касети (180 хв)
293. Вірші Євгена Маланюка, читає автор. Нью-Йорк, НЙ
1960
1 касета (60 хв)
294. Віталій Коротич в клубі «Круглого стола»; вступне слово Всеvoloda Голубничого. Нью-Йорк, НЙ
25 травня 1967
1 касета (90 хв)
295. Олександр Воронин, «Митрополит Петро Могила». П. Матула «Закон УНР про автокефалію УПЦ». Вашингтон, ДК
3 лютого 1985
1 касета (90 хв.)

296. Виступ бандуристів Кена Блума та Юліяна Китастого. Вашингтон, ДК
8 березня 1987
1 касета (90 хв)
297. Виступ ген. Петра Григоренка. Вашингтон, ДК
26 травня 1978
1 касета (60 хв)
298. Виступ Євгена Сверстюка. Вашингтон, ДК
6 серпня 1991
1 касета (60 хв)
299. Виступ Ігоря Калинця. Вашингтон, ДК
24 жовтня 1990
1 касета (60 хв)
300. Виступ Ніни і Станіслава Караванських на Голоднім Обіді в День Солідарності. Вашингтон, ДК
12 січня 1980
1 касета (60 хв)
301. Виступ Володимира Яворівського та його інтерв'ю в «Голосі Америки». Вашингтон, ДК
24 жовтня 1989
4 касети (240 хв.)
302. Виступ Віктора Пинзеника. Вашингтон, ДК
14 березня 1993
1 касета (90 хв)
303. Заява Миколи Руденка [в Державному Департаменті США, перекладач Степан Максимюк]. Вашингтон, ДК
8 грудня 1988
1 касета (15 хв)
304. Заява Миколи Руденка з нагоди роковин Декларації Прав Людини в Державному Департаменті США. Перекладач Степан Максимюк. Вашингтон, ДК
8 грудня 1988
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (10 хв)
305. Заява Ніни Строкатої-Караванської. Вашингтон, ДК
лютий 1979
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (2 хв)
306. Заява Президента Леоніда Кравчука на українському телебаченні та інші розпорядження Комітету Надзвичайного Стану СССР. Київ, Україна
19 серпня 1991
1 касета (60 хв)
307. Заява Президента Рональда Рейгана про 1000-ліття християнства в Україні. Вашингтон, ДК

- 1988
1 касета (кілька хв)
308. Заяви Петра Рубана. Париж, Франція
травень 1989
1 касета (60 хв)
309. «Заповіт», муз. Станіслава Людкевича, хор «Трембіта» з симфонічним оркестром; «Хустина», муз. Левка Ревуцького, хор «Думка» з оркестром УРСР
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (30 хв)
310. Записи: Гліб Шандровський, Клім Чічка-Андрієнко, Володимир Денисенко, Євгенія Зарицька, Іра Маланюк
1 касета (60 хв)
311. Записи Євгенії Зарицької, меццо-сопрано
1 касета (90 хв.)
312. Записи Ігоря Зайферта і Ганни Шерей
1 касета (90 хв)
313. Записи Іри Маланюк, контратальт
1 касета (60 хв)
314. Записи Івана Жадана, П. Гаврильцевої-Хмари, Олександри Гвоздецької
1 касета (60 хв)
315. Записи хору Олександра Кошиця 1920-их і 1940-их років. США
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (20 хв)
316. Записи хору «Сурма» (Львів) і хору Івана Сайка на платівках польської фірми «Syrena-Electro». Варшава
1930-і роки
три 18-см плівки, швидкість 19 см/сек (70 хв)
317. Записи Люби Німшів-Вайнгаймер
3 касети (30 хв)
318. Записи Михайла Швеця, бандуриста Василя Ємця, Михайла Голинського, Василя Тисяка, Іри Маланюк
1 касета (60 хв)
319. Записи Ніни Кошиць, сопрано і Івана Жадана, тенор.
1 касета (90 хв)
320. Записи Ореста Руснака, тенор 1930–1950 рр.
1 касета (20 хв)
- 320а. Записи пісень Одарки Бандрівської сопрано. Львів.
1950-ті роки
1 касета (60 хв)
322. Записи тенора Івана Жадана
1 касета (90 хв)
323. Записи українських пісень на платівках польської фірми «Syrena-Electro». Варшава

- 1930-і роки
три 18-см плівки, швидкість 9,5 см/сек (120 хв).
324. Зарицька, Євгенія — меццо-сопрано, виконує Оffenбаха, Скарлатті; Іра Маланюк — контратальт, виконує Телемана
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (30 хв)
325. Зарицька, Євгенія — меццо-сопрано, виконує Штрауса, Скарлатті; Іра Маланюк — контратальт, виконує Монтеверді та 5 українських пісень
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (30 хв)
- 325a. Зарицька Євгенія — меццо-сопрано, на довгограйній фанкузькій платівці «Chants d'Ukraine». іа CX 504
1956
1 касета (60 хв)
326. Заупокійна Св. Літургія по Григорію Китастому. С. Бавнд Брук, НДж
14 квітня 1984
1 касета (90 хв)
327. Збори товариства «Рідна Мова» у Львові. Львів
13 червня 1988
1 касета (60 хв)
328. Жалобне засідання пам'яти Люби Марголіної. Учасники: Михайло Борецький, Оксана Городецька, Тарас Гунчак. Вашингтон, ДК
4 грудня 1988
2 касети (120 хв)
329. Жалобне засідання УВАН пам'яти д-ра Костянтина Варварова. Вашингтон, ДК
22 травня 1986
1 касета (90 хв)
330. «Жнива розпачі» на радіопрограмі «The Firing Line». Вашингтон, ДК
10 вересня 1986
1 касета (60 хв)
331. З'їзд Товариств Сприяння УНР. Нью-Йорк, НЙ
3 квітня 1971
одна 18 см плівка, швидкість 9,5 см/сек (60 хв)
332. З'їзд Товариств Сприяння УНР [Українська Народна Республіка]. Нью-Йорк, НЙ
197?
4 касети (240 хв)
333. «Золотий гомін» Павла Тичини читає Микола Француженко. Вашингтон, ДК
14 грудня 1986
1 касета (30 хв)

334. Зустріч: Григорій Костюк, Микола Жулинський, Іван Дзюба, Раїса Іванченко, Ігор Римарук. Тема: «Шевченко і Україна в добу передбудови». Вашингтон, ДК
28 березня 1989
3 касети (210 хв)
335. Зустріч і прес-конференція зі Святославом і Ніною Караванськими. Вашингтон, ДК
11-12 грудня 1979
2 касети (120 хв)
336. Зустріч Валентина Мороза в Конгресі США. Вашингтон, ДК
17 травня 1979
1 касета (60 хв)
337. Зустріч з Американським Послом в Україні Вільямом Міллером. Вашингтон, ДК
4 жовтня 1993
1 касета (90 хв)
- 337а. Зустріч з астронавтом Леонідом Каденюком та його дублером Ярославом Пустовим. Учасники: посол Ю. Щербак, Л. Каденюк, Я. Пустовий, о. С. Женчух, церковний хор. Вашингтон.
7 січня 1998
1 касета (90 хв)
338. Зустріч з д-ром Михайлом Штерном. Вашингтон, ДК
8 жовтня 1977
2 касети (120 хв)
339. Зустріч з Докією Гуменною; учасники: о. Г. Подгурець, Григорій Костюк, Микола Француженко
15 травня 1988
2 касети (180 хв)
340. Зустріч з генералом Костянтином Морозовим. Вашингтон, ДК
30 березня 1995
1 касета (60 хв)
341. Зустріч з генералом Петром Григоренком. Вашингтон, ДК
5 лютого 1980
2 касети (120 хв)
342. Зустріч з Григорієм Костюком з нагоди появи його книжки «Зустрічі і Прощання». Вашингтон, ДК
19 листопада 1988
2 касети (120 хв)
343. Зустріч з Ізраїлем Клейнером і Яковом Сусленським. Вашингтон, ДК
23 вересня 1982
2 касети (120 хв)

344. Зустріч з Яковом Сусленським. Вашингтон, ДК
6 травня 1981
2 касети (120 хв)
345. Зустріч з Євгеном Сверстюком. Вашингтон, ДК
7 грудня 1989
1 касета (90 хв)
346. Зустріч з Левком Лук'яненком і В'ячеславом Чорноволом.
Вашингтон, ДК
29 квітня 1991
2 касети (120 хв)
347. Зустріч з Михайлом Горинем. Вашингтон, ДК
13 вересня 1990
3 касети (270 хв.)
348. Зустріч з Михайлом Горинем. Вашингтон, ДК
27 травня 1992
1 касета (90 хв)
349. Зустріч з Михайлом Горинем. Вашингтон, ДК
28 січня 1991
1 касета (90 хв)
351. Зустріч з Миколою Горбалем. Вашингтон, ДК
8 грудня 1989
2 касети (120 хв)
352. Зустріч з Неллі Корнієнко, Лесем Танюком та Павлом Мовчаном.
Вашингтон, ДК
13 липня 1989
2 касети (150 хв)
353. Зустріч з Оксаною Мешко. Вашингтон, ДК
10 жовтня 1988
2 касети (90 хв)
354. Зустріч з Олександром Гінзбургом. Вашингтон, ДК
13 червня 1979
2 касети (120 хв)
355. Зустріч з о. Василем Романюком (майбутнім Патріярхом Володимиром). Вашингтон, ДК
20 листопада 1988
2 касети (120 хв)
356. Зустріч з Президентом України Леонідом Кравчуком. Вашингтон, ДК
20 січня 1995
1 касета (90 хв)
357. Зустріч з Раїсою Мороз. Вашингтон, ДК
23 березня 1980
2 касети (180 хв)

358. Зустріч з Ростиславом Братунем. Вашингтон, ДК
26 лютого 1990
1 касета (60 хв)
359. Зустріч з Сергієм Конєвим. Вашингтон, ДК
8 березня 1991
1 касета (60 хв)
361. Зустріч з Віктором Штерном. Вашингтон, ДК
25 травня 1976
две 18-см плівки, швидкість 19 см/сек (60 хв)
362. Зустріч з Віталієм Коротичем. Вашингтон, ДК
25 січня 1989
1 касета (90 хв)
363. Зіновій Штокалко ч. I, II.
две 18-см плівки, швидкість 19 см/сек (50 хв)
364. Зіновій Штокалко — приватне. Спів, декламації, розмови з різними людьми
1955
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (35 хв)
365. Зіновій Штокалко. Різні записи бандуриста
одна 18-см плівка, швидкість 19 см/сек (60 хв)
- 1000-ліття християнства в Україні 100, 292, 307

Іменний покажчик

- Александрова, О. 99_a
 Алчевський, Іван 9, 10, 47, 233
 Амальрик, А. 11
 Американський гімн 271
 Антоненко-Давидович, Борис 249
 Антонович, Мирослав 87, 89
 Антонович, Омелян 143
 «Арніка», ансамбль 148
 Бабак, Рената 16, 17, 221
 Бандрівська, Одарка 320_a
 Баравовський, Роман 1
 Барка, Василь 23, 68, 173, 269
 Басараб, Степан 242
 Белюць, Л. 132
 Биковський, Володимир 26
 Білорус, Олег 179
 Біляїв, Володимир 177_a, 279
 Біровець, Галина 1
 Блум, Кен 296
 Богачевська-Хом'як, Марта 24, 38, 99_a,
 143, 177
 Богущенко, кобзар 9, 47, 233
 Борецький, Михайло 328
 Боцюрків, Б. 180
 «Боян», хор з Австралії 15
 Братунь, Ростислав 358
 Бжезінський, З. 99_a
 Бриттан, Андріян 25
 Брітан, Д. 6
 Брюховецький, В'ячеслав 360
 Будний, Петро 281
 Бурант, С. 99_a
 «Бурлака», хор (Англія) 85
 Бут, бандуристка 250
 Бутейко, А. 99_a
 Буш, Джордж 189
 Вагнер 128
 Варварів, Костянтин 37, 329
 «Ватра», ансамбль 206
 Вашингтонська Група Професіона-
 лістів 98
 Вашингтонська Група УВАН 2
 Вашингтонська капела бандуристів
 277, 278
 Верді 128
 Весоловський, Богдан 170
 Винниченко, Володимир 116, 287
 Вишня, Остап 48
 «Візерунки Шляхів», ансамбль 147
 Володимир, патріярх 355
 Воронин, Олександр 62, 295
 Гавrilov, В. 99_a
 Гаврильцева-Хмара, П. 46, 47, 235, 314
 Гайворонський, Михало 237
 Гайда, Л. 99_a
 Гайдай, Зоя 234
 Гарасовська, Марта 286
 Гарвардський Укр. Дослідний Інститут
 99_a
 Гвоздецька, Олександра 46, 314
 Гірняк, Йосип 48, 49, 50, 51, 52, 53, 213,
 253, 283
 Гнатенко, Стефанія 246
 Гнатюк, Дмитро 69
 Годяк, Джон (Іван) 258_a
 Голинський, Михайло 133, 318
 Голубничий, Всеволод 115, 294
 Горбаль, Микола 351
 Горинь, Михайло 347, 348, 349
 Городецька, Оксана 328
 Городовенко, Нестор 54, 91
 Горська, Алла 286
 Гошуляк, Йосип 83, 87, 89
 Гресько, Донна 258_a
 Григоренко, Петро 3, 59, 66, 70, 71, 141,
 205, 244, 253, 297, 341
 Григорович, І. 239
 Гриньків, Тома 58
 Гриньох, Іван, отець 159
 Гриценко, І. 236
 Гришко, Василь 4
 Гуменна, Докія 339
 Гумінілович, Степан 110
 Гунчак, Тарас 328
 Гарнет, Ш. 99_a
 Герлах-Руснак, Орест 156, 157
 Гінзбург, Олександр 354
 Дарлимпл, Др. 160

- Дашкевич, Л. 246
 Дем'янюк, Іван 32
 Демчук, Володимир 222
 Денисенко, Володимир 310
 Джемгочіян, Д. 221
 Джексон, С., сенатор 248
 Дзюба, Іван 334
 Дідур, Адамо 29
 Дмитрів, Оля 258а
 «Дніпро», хор 97, 106
 Добрянський, Андрій 155
 Довженко, Олександр 249
 Драган, Оксана 38
 Другий з'їзд РУХУ 39
 «Дуکля», танцювальний ансамбл з Пряшева 40
 «Думка», хор, Київ 309
 «Думка», хор, НЙ 3, 222
 Дячок, Стефанія 225
 «Електро нова» 147
 Елясаєвич, Л. 239
 Ємець, Василь 318
 Жадан, Іван 314, 319, 322
 Женчух, о. С. 177 а, 337 а
 Жулинський, Микола 334
 «Журавлі», хор з Польщі 107
 Задорецький, Петро 202
 Зайферт, Ігор 83, 312
 Зарицька, Євгенія 156, 310, 311, 324, 325, 325а
 Заяць, Іван 33
 Зінкевич, Осип 33а, 177а, 178, 283
 Зленко, Анатолій 60
 Зъола, Михайло 35, 291
 Іван-Павло II, папа 191, 192
 Іванченко, Раїса 334
 Іvasюк, Володимир 56, 286
 Йосиф (Сліпий), патріарх 161
 Каденюк, Леонід 337а
 «Калина», ансамбл 147
 Калиневич, Іларіон 178
 Калинець, Ігор 299
 Калинець, Ірина 246
 Капела бандуристів ім. Т. Г. Шевченка з Детройта 81, 82, 83
 Караванська, Ніна 195, 286, 300, 335
 Караванський, Станіслав 195, 300, 335
 Карпер 44
 Кеннеді, Джан 161
 Китастий, Григорій 4, 5, 41, 57, 119, 174, 262, 326
 Китастий, Юліян 296
 Клейнер, Ізраель 343
 Кобець, Олександр 94
 Кобець-Воронин, О. 284
 «Кобза», ансамбл 256
 Козак Мамай 22
 Козар, Галина 176
 Козловський, Іван 255
 Кокольська, Марта 155
 Колесник, Ганна 103
 Колесса, Любка 164
 Колінс, Дж. 99а
 Колос, Іван 282
 Коляска, Іван 74
 Конев, Сергій 359
 Конквест, Роберт 36, 160, 177
 Конопленко, Петро 95
 Копилев, Лев 177
 Корбутяк, Дмитро 1, 176, 184, 211, 243
 Корніenko, Неллі 352
 Коротич, Віталій 115, 294, 362
 Косач-Борисова Ізидора П. 63
 Костенко, Ліна 143
 Костюк, Григорій 104, 116, 178, 284, 287, 334, 339, 342
 Котик, Б. 75
 Кошиць, Ніна 319
 Кошиць, Олександр 113, 114, 237, 315
 Кравчук, Леонід 196, 306, 356
 Крамська, А. 9, 47, 233
 Кропивницький, Марко 253
 Круль, Петро 87, 89
 Крушельницька, Соломія 111, 229, 230, 231, 237, 321
 Кузишин, Олесь 76
 Кулій, Віктор 66, 67, 68, 70, 176, 282
 Куропась, Мирон 99
 Левицька, Віра 273
 Левицький, Євген 273
 Леонтович, Микола 27
 Липківський, Василь, митрополит 193, 194

- Лисогір, Марія 155, 258^a
 Лівицький, Микола 121
 Лімонченко, Валентина 38
 Лук'яненко, Левко 346
 Луців, Володимир 19, 262
 Любінецький, Роман 239
 Людкевич, Станіслав 309
 Ляшенко, Іван 291
 Майстренко, Левко 228, 232
 Максимюк, Ірена 72, 203
 Максимюк, Степан 57, 64, 65, 119, 124,
 142, 194, 303, 304
 Маланюк, Євген 122, 122^a, 293
 Маланюк, Іра 310, 313, 318, 324, 325
 Малярчик 243
 Малько, Микола 134
 Марголін, Любов 328
 Мар'яненко, Іван 253
 Мартос, Борис 125, 126
 Масюк, Юрій 243
 Матула, Петро 295
 «Медикус», ансамбль 127
 Мейс, Джеймс 160
 Мельничин, Василь 154
 Менцинський, Модест 128, 129
 Мешко, Оксана 353
 Михайлова, Марія 233
 Мишуга, Олександр 135
 Міллер, Біллям, посол 337
 Мінський, Михайло 83
 Мовчан, Павло 75, 352
 Могила, Петро, митрополит 139
 Модестов, Ю. 236
 «Молода думка», хор, НЙ 88
 Морнінгстар, Р. 99^a
 Мороз, Валентин 137, 197, 274, 275, 336
 Мороз, Раїса 245, 286, 357
 Морозов, Костянтин 196, 340
 Морський, Гавриїл 47, 235
 Мстислав, митрополит 4, 62, 137, 138,
 274
 Мурящик, І. 177^a
 Наконечний, В. 177^a
 «Намисто», секстет 8, 147
 Німців-Вайнгаймер, Люба 317
 Новак, Майкл 160
 Нижанківський, Олександр 153^a
 Одарченко, Петро 63, 177^a, 178, 182, 218,
 282, 287
 Одеський філармонійний оркестр
 109 ^a
 «Опришки», ансамбль 148
 Ордассі-Баранська, Шарлотта 154
 Оришкевич, Петро 203
 Осадчий, Михайло 350
 Осінчук, Юліяна 77
 Павленко, бандуристка 250
 Іван-Павло II, папа 190
 Паньківський, Кость 285
 Паскуал, Ч. 99^a
 Пеленський, Ярослав 143
 Петлюра, Симон 41, 125
 Печеніга-Углицький, Павло 60^a, 85,
 237, 252
 Пинзеник, Віктор 302
 Підпалий, Володимир 163
 Плав'юк, Микола 179
 Пласт 78
 Платонов, П. 236
 Плішка, Павло 171
 Плющ, Леонід 120, 172
 Плющ, Тетяна 172, 248
 Плющі 55, 138
 Подгорний, Микола 188
 Подгурець, Григорій 339
 Покальчук, Юрій 280
 Потічний, Петро 183
 Почаївська Божа Матір 241
 Пріцац, Омелян 181
 «Прометей», хор з Філадельфії 217
 Пустовий, Ярослав 337^a
 Радіо Україна 177^a
 Ребет, Дарія 30
 Ревуцький, Левко 309
 Рейган, Роналд 199, 200, 201, 307
 Рейнарович, Лев 155
 Ржепецький, Борис 207
 Римарук, Ігор 334
 Ріттер, Дон 44
 Романченко, А. 47, 233, 235
 «Росинка», ансамбль 12
 Ротару, Софія 206, 228, 256

- Ротг, Дейвид 99
 Рубан, Петро 308
 Рудакевич 273
 Руденко, Микола 303, 304
 Руснак-Герлах, Орест 320
 Рущак, Степан 87
 Саварин, Петро 61
 Савицький, Роман 164, 210
 Садовий, О. 83
 Сайко, І., хор 86, 316
 Самокишин, Іван 155, 209, 273
 Самокишин, Ніна 273
 Сахаров, Андрій 208
 Сверстюк, Євген 298, 345
 Світлична, Надія 28, 79, 140, 141, 142, 222
 Світличний, Іван 28, 79
 Сезер 99^a
 «Syrena-Elektro» 86, 90, 238, 316, 323
 «Смерічка», ансамбль 12
 Смик, Роман 258^a
 Смолянський, Д. 99^a
 Снігірьов, Гелі 140, 286
 Сольчаник, Р. 99^a
 Сохор, З. 99^a
 Спіженко, Юрій 73
 Старосольський, Юрій 1, 285
 Стефаник, Василь 52, 124, 211
 Стефаник, Юрій 211, 288
 Стецько, Ярослав 59, 205
 Строката, Ніна 246
 Строката-Караванська, Ніна 305
 «Струмочок», ансамбль 12
 «Сурма», хор зі Львова 90
 Сурмач, Мирон 60^a, 237
 Сусленський, Яків 32, 343, 344
 Сухомлінова 236
 Танюк, Лесь 352
 Тарасюк, Б. 99^a
 Тендлер, Леон 239
 Тереля, Йосиф 224
 Терпак, Михайло 247
 Тимошенко, Олесь 279
 Тисяк, Василь 318
 Тичина, Павло 333
 «Трембіта», ансамбль 309
 Третякова, бандуристка 250
 Тріо Мареничів 256
 Турчин, Юрій 118
 «Україна Свінгс» (Ukraine Swings) 272
 Українка, Леся 166, 182, 282
 Українська Гельсінська Група 162
 Українська Повстанська Армія 183
 Українська релігійна музика 260
 Український гимн 271
 Українські великомісні пісні 268
 УНР 332
 Фіголь, Атанас 185
 Філарет, митрополит 136
 Француценко, Микола (Вірний) 139,
 177^a, 178, 193, 194, 198^a, 279, 286, 333,
 339
 Хвильовий, Микола 51, 94, 283, 284
 Хоецький, Мирослав 67
 Хом'як, Ростик 1, 38
 Хрушцов, Микита 92
 Цапко-Шостак, Докія 250^a
 Царинник, М. 251
 Цесевич, П. 236
 Цибульський, Борис 18
 Цимбал, Тетяна 249
 Цісик, Квітка 80, 118
 Цюра, Є. 83
 «Чарівні гітари», ансамбль 148
 Чеботарі, Марія 123
 Чічка-Андрієнко, Клим 19, 93, 310
 Чорновіл, В'ячеслав 346
 Чорнодольська, Анна 102
 Чуба, С. 258^a
 Шабатура, С. 246
 Шандор, Вікентій 31
 Шандровський, Гліб 310
 Шашаровська, Єлісавета 273
 Шашаровський, Володимир 273
 Швець, Михайло 9, 47, 233, 236, 318
 Шевельзов, Юрій 7
 Шевченко, Ігор 223
 Шевченко, Тарас 43, 50, 220, 253
 Шерей, Ганна 104, 155, 312
 Шимко Юрій 186
 Шихуцька-Мінченко, Надія 234
 Шпорлюк, Роман 143
 Штерн, Віктор 361

Штерн, Михайло 338
 Штокалко, Зіновій 13, 14, 20, 21, 22, 34,
 42, 65, 131, 152, 153, 158, 169, 232, 262,
 289, 363, 364, 365
 Шумук, Данило 224

«Щедрик», ансамбль 27, 241
 Щербак, Юрій 99а, 178, 337а
 Юзик, Павло, сенатор 212
 Яворівський, Володимир 301
 Яворський, І. 99а

Географічний покажчик

Австралія 250
 Арлінгтон, ВА 161
 Балтимор, МД 28, 205, 59
 Бавнд Брук, НДж 62, 130, 227
 Буффало, НЙ 94
 Вайлдвуд, НДж 105
 Варшава 86, 90, 238, 316, 323
 Вашингтон, ДК 1, 2, 3, 8, 11, 16, 24, 26, 30,
 31, 32, 33, 33а, 36, 37, 38, 40, 44, 50, 54,
 55, 56, 57, 61, 3, 64, 65, 66, 67, 69, 70, 71,
 72, 73, 75, 76, 77, 88, 98, 99, 99а, 100, 101,
 102, 103, 106, 107, 108, 109а, 112, 116,
 120, 121, 123, 124, 131, 132, 139, 140, 142,
 143, 149, 50, 151, 159, 160, 162, 163, 176,
 177, 177а, 178, 179, 180, 182, 183, 184,
 193, 194, 95, 197, 199, 200, 201, 202, 208,
 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219,
 220, 221, 222, 223, 224, 225, 242, 243, 244,
 245, 247, 251, 270, 271, 275, 276, 278, 279,
 280, 281, 284, 285, 287, 288, 290, 292, 295,
 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304,
 305, 307, 328, 329, 330, 333, 334, 335, 336,
 337, 337а, 338, 340, 341, 342, 343, 344,
 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353,
 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 362
 Віденсь 153а
 Вінніпег, Канада 190, 192
 Гілверсум, Голландія 89
 Глен Спей, НЙ 53, 68, 173, 181, 269
 Детройт, MI 5, 84
 Ірвінгтон 289

Канада 170
 Київ 39, 196, 198, 198а, 291, 306
 Київ — Львів 267
 Клівленд, ОГ 97, 154
 Кулемборг, Голландія 87
 Львів 111, 231, 246, 320а, 327
 Монреаль, Канада 91
 Нью-Арк, НДж 125
 Нью-Йорк, НЙ 13, 14, 34, 45, 49, 52, 60,
 60а, 79, 80, 104, 113, 114, 115, 118, 122а,
 126, 138, 152, 155, 171, 172, 187, 188, 237,
 248, 249, 250а, 272, 283, 293, 294, 331, 332
 Нью-Йорк, НЙ — Ірвінгтон, НДж 289
 Париж, Франція 308
 Рочестер, НЙ 189, 261
 С. Баунд Брук, НДж 174, 274, 326
 Сідней, Австралія 15
 Скрентон, ПА 226
 Соммервілл, НДж 7
 С.-Петербургр, Росія 46
 Стокгольм — Берлін 128
 США 315
 Торонто, Канада 74, 110, 185, 186
 Трентон, НДж 4, 209, 273
 Україна 12, 127, 148, 206, 254, 256
 Україна, діаспора 144, 145, 146, 147
 Україна, Союзівка-Кергонксон 228
 Філадельфія, ПА 6, 109, 191
 Франція 18, 325а
 Чикаго 258а

Хронологічний показчик

1902	46	1975	50, 181, 213, 214
1910	128	1976	11, 55, 138, 159, 161, 172, 245, 248, 361
1910–1912	153a	1977	4, 16, 17, 25, 26, 58, 88, 120, 184, 288, 338
1912	96	1978	51, 171, 205, 215, 221, 283, 284, 297
1920–1930	204	1979	3, 28, 59, 131, 137, 142, 191, 195, 197, 208, 217, 218, 274, 275, 305, 335, 336, 354,
1930-i	86, 90, 238, 316, 323	1980	7, 30, 60, 140, 212, 286, 300, 341, 357
1940–1960	27	1981	2, 37, 68, 76, 132, 162, 287, 344
1940-i	60a	1982	5, 31, 56, 66, 70, 71, 99, 175, 189, 199, 222, 244, 343
1945–1946	85	1983	36, 44, 101, 160, 177, 225, 269
1948	87, 89, 258a	1984	45, 54, 57, 108, 112, 130, 174, 190, 192, 227, 270, 326
1950–1960	14, 152	1985	1, 6, 77, 180, 182, 200, 251, 295
1950-i	320a	1986	32, 34, 107, 110, 220, 329, 330, 333
1951	91, 111, 231	1987	38, 139, 183, 201, 224, 296
1955–1964	13	1988	61, 100, 186, 292, 303, 304, 307, 327, 328, 339, 342, 353, 355
1955–1966	364	1989	24, 193, 246, 279, 280, 301, 308, 334, 345, 351, 352, 362
1956	325a	1990	39, 73, 75, 98, 136, 143, 299, 347, 350, 358, 360
1957	124	1991	109, 196, 291, 298, 306, 346, 349, 359
1960 (початок)	92, 94, 122, 163, 273, 293	1992	33, 141, 198, 348
1961	15, 187, 188	1993	179, 302, 337
1963	122a, 216, 271	1995	243, 340, 356
1964	155, 176, 203, 290	1996	99 a, 109 a, 178
1965	104, 154	1997	177 a, 198 a
1967	115, 294	1998	33a, 337a
1969	116, 247	н. д.	79, 249, 250a
1970	74, 125, 223, 281, 332		
1971 (?)	282		
1971	63, 72, 105, 121, 211, 278, 285, 331		
1972	8, 40, 65, 78, 102, 106, 113, 114, 202, 242, 289		
1973	149, 185, 237		
1974	64, 103, 150, 173, 219		

Вашингтон, 1998.

Публікується вперше.

СПИСОК ДРУКОВАНИХ СТАТЕЙ
СТЕПАНА МАКСИМЮКА
З ДЛЯНКИ УКРАЇНСЬКОГО ЗВУКОЗАПИСУ

1. Співає Соломія Крушельницька — але в Америці // *Новий шлях* (Торонто 1964/40) 3 жовт.; (1964/41) 10 жовт.
2. «Голос Америки» про Соломію Крушельницьку // *Новий шлях* (1964/45) 7 лист.
3. Соломія Крушельницька та її фонографічна спадщина // *Віснік: Журнал музичного та мистецького життя* 14 (Міннеаполіс 1965/3) 13–19; 15 (1965/4) 19–22.
4. До джерел українських фонозаписів // *Віснік: Журнал музичного та мистецького життя* 17 (1966/2) 15–17.
5. Справа запису останніх грамофонних платівок О. Кошиця // *Віснік: Журнал музичного та мистецького життя* 18 (1966/3) 11–12; 19 (1966/4) 18–21; 20 (1967/1) 15–17.
6. Грамофонні платівки хору Кошиця — це не заслуги УККА! // *Новий шлях* (1966/49) 3 груд.
7. Голкою по платівках // *Свобода* (Джерзі Сіті, Н.-Дж. 1966/236) 20 груд.; (1966/237) 21 груд.; *Новий Шлях* (1969/28) 12 лип.; *Віснік: Журнал музичного і мистецького життя* 27(1968/4) (під заголовком «Українські пісні — нові плити»).
8. Звукозаписи українських дум // *Календар «Нового Шляху» на 1969 рік*, с. 129–140; *Віснік* 33 (1970/2) 16–18; 35 (1970/4) 13–16.
9. Голкою по платівках за 1969 рік // *Свобода* (1970/76) 30 квіт.; (1970/77) 1 трав.; (1970/78) 2 трав.; (1970/79) 5 трав. 1970.
10. Шедеври нашої популярної музики (Рецензія на платівку композицій Б. Веселовського) // *Новий шлях* (1970/40) 3 жовт.; *Віснік: Журнал музичного і мистецького життя* 34 (1970/3) 20 (під заголовком «Сучасні популярні пісні», з редакційними змінами, не узгодженими з автором).
11. «Грай, бандуро» — найновіша платівка Капели бандуристів ім. Т. Шевченка // *Українські віснік* (Детройт 1980/9) 27 лют., с. 7; *Бандура: Музично-літературний журнал* (Нью-Йорк 1981/1) 27–29.
12. Ще до 35-ліття ювілею хору «Думка» в Нью-Йорку // *Свобода* (1985/227) 27 лист.
13. Дискографія Шевченкіяни // *Сучасність* 347 (1990/3) 60–73.

14. Нарешті перший звукозаписний архів в Україні // *Свобода* (1993/198) 19 жовт.; (1993/199) 20 жовт.; (1993/200) 21 жовт.
15. Національний архів звукозапису України // *Родовід* (Київ 1994/7) 4–5.
16. Recorded music // *Encyclopedia of Ukraine*, т. 4. Toronto 1993, с. 324–326 (у співавторстві з Романом Савицьким).
17. Українські звукозаписи фірми «Грамофон» та її полтавська експедиція в 1906 році // *Родовід* 15 (1997/1) 111–116; *Записки Наукового Товариства ім. Шевченка*, т. 232. Львів 1996, с. 414–425.
18. Ще не вмерла Україна у звукозаписах // *Українська музична газета* 25 (Київ 1997/3) 4; *Альманах Українського Народного Союзу* 88 (Парсіппані, Н.-Дж. 1998) 125–134; *Слово і Час: Журнал Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України та Спілки письменників України* 450 (Київ 1998/6) 72–75.
19. Ще про звукозаписи української духовної та релігійної музики // *Наши віра: Всеукраїнська православна газета* 125 (Київ 1998/9) 8–9.
20. Бас Олександр Нижанковський: хто він? // *Musica Galiciana / Музика Галичини*, т. 2. Львів 1999, с. 118–124.
21. Призабутий голос: Сопрано Олександра Гвоздецька // Америка: Тижневик Союзу Українців-Католиків «Провидіння» в Америці (Філадельфія 2000/36) 23 вер., с. 19; *Етнічна історія народів Європи: Збірник наукових праць*, вип. 7. Київ 2000, с. 76–79.
22. Ще про легендарну Соломію // *Свобода* (Парсіппані, Н. Дж. 2001) 12 січ., с. 16.
23. Дискографія творів Михайла Гайворонського // Василь Витвицький. *Михайло Гайворонський: Життя і творчість.*, 2-ге вид. Львів 2001, с. 165–169.
24. Іван Жадан був видатним співаком, але чи українським? // *Свобода* (2002/17) 26 квіт.

УПЕРШЕ ПУБЛІКОВАНІ МАТЕРІЯЛИ

1. Львівські звукозаписи фірми «Грамофон» (1902–1914).
2. Докладніше про звукозаписи бандуриста Зіновія Штокалка.
3. Українські звукозаписи в Америці: Короткограйний період в 70/78 об./хв (1903–1960).
4. Список виконавців, які записували український репертуар у Сполучених Штатах Америки від 1912 до 2000 років.
5. Дискографія творів Дмитра Бортнянського (1902–2002).
6. Український звукозаписний архів: Звукозаписи різних важливих подій, промов, доповідей, зібрань, мітингів, інтерв'ю, розмов, концертів, літературних читань, музики, політичних заяв і т. п. у Вашингтоні, ДК. та в інших містах США, Канади, України від початку 1960-их до 1998 року.

ДОПОВІДІ СТЕПАНА МАКСИМЮКА НА ТЕМИ УКРАЇНСЬКОГО ЗВУКОЗАПИСУ

- Вашингтон, 8 трав. 1965 на Форумі Вашингтонської Групи УВАН — «Соломія Крушельницька та її фонографічна спадщина».
- Нью-Йорк, 9 жовт. 1965 в УВАН — «Соломія Крушельницька та її фонографічна спадщина».
- Вашингтон, 22 бер. 1987 в церкві св. Андрія Первозванного — «Дискова графія Шевченкіяни».
- Вашингтон, 9 бер. 1990 на форумі Вашингтонської групи Українсько-Американських професіоналістів — «Творчість Шевченка в ранніх грамзаписах».
- Львів, 2 жовт. 1991 на форумі президії НТШ про українські звукозаписи, про мою колекцію та потребу зорганізувати архів українських звукозаписів. Президія прихильно сприйняла план організації такого архіву.
- Львів, 3 жовт. 1991 у Вишому музичному інституті ім. М. Лисенка — «Короткий нарис із історії українського звукозапису».
- Київ, 14 жовт. 1991 в Державній консерваторії ім. Чайковського — «Короткий нарис із історії українського звукозапису» та «Дискографія Шевченкіяни».
- Київ, 14 лип. 1994 на засіданні вченої ради Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії НАН України — «З історії української дискографії (звукозапису)».
- Київ, 4 жовт. 1994 на форумі «Київ-Музик-Фест 94» я проводив семінар у Державній консерваторії ім. Чайковського на тему «Українська музика в грамзаписах світу». Там також зробив короткий огляд моєї звукоколекції і доповів на тему «Звукозаписи Вкраїнської діаспори». З моєї ініціативи на семінарі було виставлено рідкісні українські платівки, частину яких я привіз до Києва на семінар, а пізніше подарував їх в архів консерваторії.
- Львів, 5 лип. 1995 в музично-меморіальному музеї Соломії Крушельницької — «Полтавська експедиція фірми „Грамофон“ у 1906 році». На доповіді був присутній композитор і диригент Микола Колесса.

- Львів, 27 бер. 1996 на березневій науковій сесії Наукового Товариства ім. Шевченка, засіданні Музикознавчої комісії в музеї С. Крушельницької — «Єврейські виконавці в українському звукозаписі». 30 бер. на Пленарному засіданні сьомої наукової сесії НТШ — «Дискографія Шевченкіяни».
- Львів, 23 вер. 1996 в музично-меморіальному музеї Соломії Крушельницької — «Бас Олександр Нижанковський — хто він?»
- Івано-Франківськ, 24 вер. 1996 на другій українсько-польській науковій конференції «Musica Galicianana» — «Львівські звукозаписи фірми „Грамофон“ (1902–1914)» в рамках моєї серії «До історії вкраїнського звукозапису 1899–1914 років».
- Вашингтон, 24 серп. 1997 в залі Святоандріївської катедри на форумі місцевих відділів УВАН та НТШ виголосив доповідь «„Ще не вмерла Україна“ в звукозаписах», присвячену 6-й річниці проголошення незалежності України.
- Вашингтон, 22 бер. 1998 в Українському Католицькому Крайовому Соборі Пресвятої Родини на спільній конференції місцевих осередків НТШ та УВАН, присвяченій роковинам Тараса Шевченка, — «Дискографія Шевченкіяни».
- Вашингтон, 11 лют. 2001 в Українському Католицькому Крайовому Соборі Пресвятої Родини на спільній конференції місцевих осередків НТШ та УВАН — «Призабутий голос: Сопрано Олександра Гвоздецька».
- Нью-Йорк, 18 трав. 2002 на музикознавчій конференції в Науковому Товаристві ім. Шевченка, присвяченій Дмитрові Бортнянському, — «Дискографія творів Дмитра Бортнянського (1902–2002)».
- Вашингтон, 1 черв. 2003 в Українському Православному Соборі св. Андрія Первозванного на спільній конференції місцевого осередку НТШ та УВАН — «Звукозаписи творів Дмитра Бортнянського».

ЗВУКОВИДАВНИЧА ДІЯЛЬНІСТЬ СТЕПАНА МАКСИМЮКА

Протягом років я займався виданням, звукозаписуванням, копіюванням, репрезентацією та розшифровуванням текстів на платівках, касетах та компакт-дисках на американському та міжнародному ринках. Головні досягнення:

1. Видав довгограйний альбом бандуриста Зіновія Штокалка під назвою «О, думи мої». Відредагував усі звукозаписи в альбомі, написав біографію бандуриста, відповідав за видання, спонсороване книгарнею «Сурма» в Нью-Йорку. Пізніше альбом перекопійовано на касету (1970, 1985).
2. З нагоди 200-ліття Сполучених Штатів Конгресова Бібліотека у Вашингтоні видала альбом із 15 довгограйних платівок під назвою «*Folk music in America*». В альбомі вміщено вісім українських пісень, найбільше з усіх слов'янських народів, нащадки яких живуть в Америці. Частину звукозаписів узято з моого особистого архіву. Робив транскрипцію всіх українських пісень та частинно їх переклади (1976).
3. Був звукорежисером касети «Тюремні вірші Бориса Антоненка-Давидовича» в мистецькому читанні його внука Олеся Тимошенка. Касету видано і розповсюджено видавництвом «Смолоскип» (1989).
4. Записав та відредагував на магнітофонній стрічці мистецькі читання Миколи Француженка проповідей митрополита Василя Липківського, з якої пізніше було зроблено касету в Чикаго (1989).
5. У співпраці з визначним американським дослідником звукозапису Річардом Спатсвудом брав активну участь у виготовленні компакт-диску «Pawlo Humekuk — King of the Ukrainian Fiddlers», New York 1925–1927. Зробив транскрипцію пісень та переклав їх англійською мовою (1993).
6. Разом з Річардом Спатсвудом працював над компакт-диском цієї самої компанії, назва диску: «Ukrainian Village Music — Historic Recordings, 1928–1933». Тут я також зробив транскрипцію та переклав тексти англійською мовою. Частину пісень скопійовано з особистого архіву (1994).
7. Обмежене видання на двох компакт-дисках записів з 1950-их років бандуриста Зіновія Штокалка у співпраці з комп’ютерним спеціалістом Петром Крулем (2003).

SUMMARY

From the History of Ukrainian Sound Recordings and Discography, by Stefan Maksymjuk, contains twenty-four Ukrainian-language articles on this subject written by the author over the past four decades, lists of recordings of Ukrainian music over the past century and of the performers who recorded this music as well as an inventory of his historic audio recording collection.

The articles, published by Ukrainian-language periodicals in the United States, Canada and, since it gained its independence, in Ukraine, deal with recordings by such prominent performers as soprano Solomea Krushelnytska, the Ukrainian Chorus directed by Oleksandr Koshyts and the Shevchenko Bandura Chorus of Detroit, among others; recordings of Ukrainian religious music; music composed to the words of Ukraine's national poet, Taras Shevchenko, round-up articles about recent releases, and, most recently, about efforts to improve recording archives in Ukraine.

The author also includes a few of his yet-unpublished articles, among them the history of Ukrainian recordings in the United States between 1903 and 1960 and the story of his involvement in finding, preserving and releasing some long-forgotten and neglected master tape recordings by bandura virtuoso Zinovii Shtokalko.

His list of performers who recorded Ukrainian music in the United States in the last century includes more than 250 singers, instrumentalists, choirs, orchestras, vocal and instrumental ensembles, as well as the sixty-seven U.S. recording companies that produced these recordings. Another, more specific, list contains 362 recordings of works by Ukrainian composer Dmytro Bortniansky.

The book concludes with a complete inventory of audio recordings of major Ukrainian events, speeches, meetings, interviews, concerts, literary readings, etc., made by the author and others in Washington and elsewhere in the United States, Canada and Ukraine over the past forty years.

Stefan Maksymjuk developed an interest in Ukrainian discography and collecting in the early 1960s, while he was working as a radio producer with the Voice of America. He is considered to be a leading collector of Ukrainian recordings—some 4,500 records, some dating back to 1900—as well as the leading expert on the subject. In recent years, he has been trying to help cultural institutions in Ukraine organize and improve their record and audio collections.

УДК (086.72)(477):93

Максимюк Степан.

З історії українського звукозапису та дискографії. Львів — Вашингтон: Видавництво Українського Католицького Університету 2003. 288 с., іл. ISBN 966-8197-11-9.

Книга містить статті автора, що були написані за останні чотири десятиліття на тему українського звукозапису, списки фонозаписів української музики та її виконавців протягом минулого століття, а також каталог власного фонографічного архіву.

Рохповідається про записи видатних виконавців, зокрема Соломії Крушельницької, Українського хору під керівництвом О. Кошиця, Капели бандуристів ім. Шевченка з Детройту, записи української духовної музики, музики на слова Т. Шевченка, наводиться дискографія творів Д. Бортнянського та ін.

The book contains the articles written by the author over the past four decades, lists of recordings of Ukrainian music over the past century and of the performers who recorded this music as well as an inventory of his historic audio recording collection.

The articles deal with recordings by such prominent performers as S. Krushelnitska, the Ukrainian Chorus directed by O. Koshyts and the Shevchenko Bandura Chorus of Detroit, among others; recordings of Ukrainian religious music; music composed to the words of T. Shevchenko. The list of recordings of D. Bortniansky's works is supplied etc.

Наукові редактори
д-р Роман Савицький, мол.
проф. Юрій Ясіновський

US Library of Congress Cataloging-in-Publication Data
The Library of Congress Catalog Card Number has been preassined as
2003616151

Copyright © 2003 by Степан Максимюк
Copyright © 2003 by Видавництво Українського Католицького Університету
Усі права застережено

ISBN 966-8197-11-9

Степан Максимюк
З історії
української дискографії
та звукозапису

Наукові редактори
Роман Савицький, мол.
Юрій Ясіновський

Редактор
Олександра Антонів

Дизайн обкладинки
Ігор Сиротинський

ВИДАВНИЦТВО
УКРАЇНСЬКОГО КАТОЛІЦЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ
бул. І. Свєнціцького, 17, 79011 Львів
тел./факс (0322) 409496; e-mail: ucupress@ucu.edu.ua
www.ucupress.ucu.edu.ua
Свідоцтво про реєстрацію ДК 1657 від 20.01.2004

Надруковано
у поліграфічному центрі Видавництва
Національного університету «Львівська Політехніка»
бул. Ф. Колесси, 2, 79000 Львів

Printed in Ukraine

ISBN 966-8197-11-9

A standard linear barcode representing the ISBN 966-8197-11-9.

9 789668 197116 >